NA SEPNGI SHA MIHNGI

I.A THOH BAD PYNMIH
DA U PASTOR LANGSTARLEY DKHAR B.A., B.D.

Gospel-Revival Literature

NA U NONGTHOH

Kane ka kot : "**Na Sepngi sha Mihngi**" ka long ka kot kaba U Nongthoh u ai ha ki nongpule halor kata ka jingithuhpaw shaphang ialade, kaba u la ioh ha ka jingphohsniew ha ka jingthiahpang jong u ha **Khasi-Jaiñtia Presbyterian Synod Hospital, Jaiaw (kamra 26). Private ward**, mynba u la leit thiah pang arbnai tam arsngi, naduh ka **22.6.1987** haduh **24.8.-1987.**

Nga ainguh eh ia U Blei uba la pyrsad mynsiem ha kaba **thoh** bad kyrshanbor ruh ha kaba **pynmih** ia kane ka kot. Na ka byrta ia lade bad kito kiba la **'ia kyrshan lem ia nga'** ha ki jingduwai jong ki, ngam lah khlem da ong kum U Syiem Dabid haba u duwai : "**Naba kiei kiei baroh ki wan na me, bad na ka jong me hi nga la ai ia me" (1 Khro 29 : 14).**

Ka jingmut kaba rieh kaba don ha kane ka kot, kat kum ka jingithuhpaw kaba u nongthoh u la ioh, ka long ka **'jingsympat'** U Blei ia uno uno u bangeit jong u uba u ieit, kumba ka ktien U Blei ka ong : "Kat ia kiba nga ieit, nga sneng bad nga sympat" **(Jingpyn 3 : 19)**. Pynban kata ka jingsneng sympat jong u kam kut tang katta hi, kumba ong **'ka ktien ki riewmynhyndai'** ha ka **ri** jong ngi : "**U Blei u sympat ia u briew da ka kti kadiang, bad u lum pat da ka kti kamon".**

Haba U Blei u la plie ia ka jingithuhpaw, u plie da u **'shabi'** jong u. Une u shabi jong

u u long 'uba phylla'. Shisien haba u la plie ym lah ban khang, bad haba u la khang pat ym lah shuh ban plie. "Uta U Bashisha, uta uba don u shabi jong U Dabid, uta uba plie, te uno uno ruh um khang, bad u khang te uno uno ruh um plie" (Jingpyn 3 : 7).

Ia ka jingbatai ia ka jingithuhpaw, dei ban ai ha ki 'nongpule' ba kin pule ; Kumba U Blei u la kren ha U Habakkuk u nongiathuhlypa : "To thoh ia kane ka jingithuhpaw, bad to pynshai bha ia ka halor ki lyngkniap, ba uta uba phet u lah ban pule ia ka. Naba kane ka jingithuhpaw ka long pynban ia ka por ba la buh, bad ka pynkloi sha kaba kut, bad kan ym lamler : la ka pynslem ruh, to ap ia ka, naba kan poi shisha, kan ym pyntud" (Hab 2 : 2, 3).

Ka jingkhraw jong ka jingithuhpaw ka long ka 'jingjia' kaba 'la jia' bad ka 'ban sajia'. Namar kata u nongthoh u donhok ban kyrsiew lalade bad ha kito ha kiba la ialap.

"Kumno'n iaid ki Um ba jylliew,
Hikai, Trai, te ngan sngewkhlaiñ,
Ha ki jingat phyllung jong ki,
Ngan ym shem ka jinglehraiñ ;
Ai ngan khymied sha ki lum bah,
Kiba don sha shiliang wah
Ai ngan bat ka kti ka jong Me,
Ha ki um, Ko Trai babha".

Kaba ioh ia ka jingithuhpaw ka long ka kam phylla. U nongthoh u donkam ban **'phla'** bad **'sakhi'** shaphang kane. U Blei u dang leh ia ki kam phylla ym tang ha nga, hynrei ha kiwei ruh.

'Ai burom ia U b'u la leh kam phylla'.

Ka burom jong ka kot ka dei tang ka jong U Blei. Wat ka burom jong U Nongthoh ruh kan sa dam noh ha ka dewmet, khnang ba kan mih lung sha ka jingim bymjukut.

'Ah Diengphna kaba shan ia nga !
Ban phet na Me lei lei ngam nud ;
Ka burom ha khyndew nga bret,
Bad ka mihlung napoh dewmet,
Ka jingim ban ym kut".

Tarik
9.10.1989
Lum Batemon,
Jaiaw Laitdom,
Jaiaw, Shillong. 793002.

Pastor Langstarley Dkhar.

KA JINGKDEW IA KI LYNNONG

Lynnong

KI KYNTIEN LAMPHRANG

Ha ki nongpule baieit eh jcng nga : *Ka kyrteng jong ka kot ka lah ban pynlyngngoh shipor ia phi ki nongpule, wat haba phim pat peit shapoh, namar ba kam iahap bad ka jingsngewthuh ba solonsar jong phi. Lehse phi tang shu iohi ia ka, phi lah ban ong halade, balei ba une u nongthoh um buh da ka kyrteng, 'Na mihngi sha sepngi' ka ban iadei bad iahap kum haba ka sngi ka mih na ka jaka kaba thikna jong ka, ka tawiar bad ka leit sep sha ka jaka ba la buh jong ka. Lehse phi lah ruh ban buh jingkylli ia u nongthoh, namar ba ym ju iohi 'mynmiet' ba ka sngi kan mih na sepngi da kaba iaid tawiar bad wan biang sha mihngi. Shuh shuh kiba kwah ban thied bad pule ia kane ka kot, ki lah ban shu shim beit halade ba kane ka kot ka iadei bad ka jingwan ka gospel sha kane ka ri baieit jong ngi, namar ba dei ki nongsepngi kiba la wan ban ialap bad ai ia U Jisu khrist ha ngi kiba shong sha mihngi, khamtam namar ba ma nga uba thoh ia ka kot, nga long* **u Pastor jong ka balang Presbyterian.**

Kam pher *lada ki jingsngew jong phi ki nongpule ki long kiba kumno kumno ruh, ha kane ka kot* **'Na sepngi sha mihngi'**, *ki don katto katne ki* **'jingshisha ba khraw'** *kiba iathuh ha ngi baroh shaphang kaba* **ladep,** *kaba* **mynta** *bad ka* **ban sawan,** *kam pher lada ki kren ia ka jingim jong nga ne ia ka jingim jong phi ruh. Khlem da pynsngewsarong shaphang ialade, ki* **'jingshisha ba khraw'** *ki long kum ki* **'khnam'** *kiba siat ha ka dohnud jong nga bad jong phi, kat kumba nga la kdew harum ter ter:-*

(*i*). *Ka kot ka* **iadei** *bad ka jingim jong u briew uba ngeit bad shaniah lut ha ka jingpyniaid ba stad bad ka mon bakhuid jong U Blei.*

(*ii*). *ka kot ka* **kren** *ia ka jingkylla jong ki por kiba wan ha ka jingim jong u briew u ba la jied jong U Blei, ha uba U Blei u imon ruh ban pynshet ia ka jingkit khlieh kaba thymmai.*

(*iii*). *Ka kot ka* **thew** *ia ka jingiathuhlypa da ka jingjia kum ka* **'dak'** *ban kdew ba uba ngeit U Trai, haba u la lah pyndep ia kawei ka jingiaphet, un hap ban pyndep sa ia*

kawei pat ka jingiaphet jong ka jingim bad leh hok ruh ia ka.

(iv). Ka kot ka **batai** *ia ka jingbuhrieh ka jingmaian Blei kaba U Blei tang ma u hi bad ha ka bor jong u, u leh ia ki kambah kiba ngim lah tip, iohi bad shemphang ; syriem kumba ngim kot sngewthuh kumno ba ka sngi haba ka la dep sep, ka iaid ha ka jingbuhrieh bad wan mih pat mynstep sha la ka jaka na kaba ka la mih. Tang U Blei uba tip.*

(v). Ka kot ka **phawer** *shaphang ka jingkyrmen kaba im kaba uba ngeit u buh beit ha U Blei, khamtam ha kaba u dei ban wad ia ka bor mynsiem bad ka jingiarap kaba na jrong, lymda kumta un ym lah da lei lei ban iaid ia kane ka jingiaid lynti kaba shitom.*

(vi). Ka kot ka **buh** *ia ka* **'hynrei'** *jong ka jingim khristan jong ngi shimet shimet marwei marwei. Kata ka* **'hynrei'** *ka dawa ia ki artylli kiei kiei ba ngi dei ban leh :* **hynrei** *ngi dei ruh ban nang san ha ka jinglong jingim khristan,* **hynrei** *ngi dei ruh ban trei dep ia ka kam U Blei.*

Nga la duwai ha U Blei ba un ai ia ki khubor ha ngi ki nongpule lyngba jong nga uba long tang u **'khiew khyndew'** *uban sa pra noh, bad ba un thoh ha* ki **'mawlyngkniap'** *ka dohnud jong ngi da u* **'diamond'** *bad u* **'khulom ksiar'** *jong u hi ; bad ba un* **'pynsleh'** *ha ki* **'sla'** *ka jingim jong ngi ia ka* **'kot pule'** *kaba iadei bad ka* **'diengphna'** *ha ka jingim jong ngi.*

Khublei ia phi.

Tarik .
9. 10. 1989.
Lum Batemon,
Jaiaw Laitdom,
Jaiaw, Shillong.

Pastor Langstarley Dkhar.

1

KA KYRTENG JONG KA KOT

'Na **Sepngi sha mihngi**', ka long ka kyrteng jong kane ka kot, kaba mih na ki jingsngew mynsiem bad jingphla shemmynsiem kiba iadei bad kawei ka jingjia kaba la jia, bad ka ban sah jingkynmaw ha ka jingim jong nga. Kane ka jingjia ka la long ha ka **jingithuh paw shaphang ialade ha ka jingphohsniew** ka ba la long ha ka por dangstep phyrngap, hapdeng 4. 30 a. m bad 5. 30 a. m jong ka 23 **tarik, u Naitung, 1987**, mynba nga la thiah pang ha ka kamra arphewhynriew (Room No 26, Private Ward) ha **Khasi—Jaintia Presbyterian Synod Hospital, Jaiaw.**

La ktik bad pynsmiet ia nga da U Mynsiem jong U Blei, ba nga dei ban ai ia ka khubor jong ka ktien U Blei, lyngba katei ka jingjia, kaba ngam artatien wat lada ka long ka jingithuhpaw ha ka jingphohsniew, **hynrei ioh ba kan sa jia sbisha** ruh ha kawei ka sngi, kumba nga la shem ha ka jingpasiaw ka ktien U Blei na kawei ka dkhot kaba pher bad ka baphylla bad kaba ong : **"Kata kaba la lah long long kata ka ban sa long; bad kata kaba la lah leh long kata ka ban sa leh : te ym don ei ei kaba thymmai hapoh ka sngi (Ekl 1: 9).**

"Nga la leit poi marwei sha kawei ka jaka nongkyndong kaba i thiang ban peit hapoh la ka jong ka ri. Ka jaka ka dap da ki madan phlang, ki them bad ki hali. Ka la long ha ka por mynsngi bad ka sngi kaba shit, hynrei ka bneng kaba rang bad ym shem don slap ei ei. Katba nga dang mih na shaphang shatei ban iaid kai sngewbha, nga la wan poi ha kawei **ka wah kaba wan mih na shaphang Sepngi, bad kaba leit tuid sha mihngi.** Ka la long ka wah kaba itynnad ban peit bad ka jingtuid jong ka ka sdang na ka wah duid. Namar ba shit ka sngi, nga shem ba don ka jingsngew pyngngad haba bud ia kata ka wah. Nga la ngam ha um ban bud ia kane ka wah duid kaba leit tuid shaphang mihngi. Ym shym don mano mano bad nga.

Katba nga la nang jam shaphrang ha ka jingsngewtynnad ban ialehkai bad ka mariang da kaba bud sak sak ia ka wah, ki kjat jong nga ruh artat ki la nang hiar sha bajylliew. Khlem da sngewthuh ia kata ka jingjylliew, nga pyneh triang ialade ban bud kum u nongiaid lynti uba shu nang tur ban beh shaphrang. Mar kumta kynsan kyrsan ka um ka la rong ia nga bad ka la kit ia nga, bad nga la poi sha kawei ka thwei kaba jylliew. Hapdeng ka jingsheptieng bad jingma ba ngan iap jyllop noh syndon, nga la pyrshang ban ioh ksaid ialade na ka bynta ban ioh bat ia uno uno u phlang uba don sharud, hynrei ngam lah. Ka lat lat kaba shad pyllun, ka la lynsher bad kyntiang biang shapdeng ka um kaba jylliew.

Hangta nga la pyrta ban don mano mano ban iarap ia nga. Ka kti kadiang ka la ngam sha poh bad ka paw sa tang ka kti kamon. Nga la sei sha jrong ia ka kti kamon ban don ma no mano ban wan ring bad patan ia nga kat ba ngam pat ngam jyllop.

Hynrei kaba phylla hangta ka long ba ka la wan lap pynban ka jingsngew long ba jai jai, khlem tip shuh ia ka tieng, wat la nga sngew kum ban duh mynsiem noh, namar ba ka um ka la tap ia ka khmut bad shyntur, ba ngam lah pynhiar mynsiem shuh. Hangta hangta hi nga shu iohsngew malu mala ba don mano re mano na ki kynthei arngut kiba ia shong shaphang ka liang kadiang jong ka wah, kiba iohi ia nga ba nga la jan iap jyllop, ba ki shu ia kren kham pajih iwei na iwei. Hynrei kaba phylla ka long ba nga iohsngew kyndiang ia ka sur ktien jong kawei ka briew kaba shong sha ka liang bamih ka sngi, kaba ong, «Rap ! Iarap kloi !" Mar iohsngew ia ka ne ka ktien "Rap ! Iarap kloi !" nga iohsngew pat sa ia kawei ka sur kaba shu sawa mian mian, kaba mih na ka liang kaba shatei jong ka wah kaba lam kum ka sur jubab ban ia rap. Mar ia sangeh kata ka sur ktien, ka jing phohsniew ka la kut noh, bad nga la kyndit thiah, da kaba iohi ei ei pynban shaphang ia lade, katba ka khlieh jong nga pat ka dem ha ka syngkhlieh bad ki khmat jong nga ki phai shaphang shathie hapoh ka kamra thiah pang.

Ka wah kaba wan mih na sepngi bad kaba leit tuid sha mihngi, ka long ka nongrim jong

ka kot : 'Na sepngi sha mihngi.' Hynrei **ki khubor** kiba ka ktien U Blei ka ai ia ngi ha kane ka kot ki long **kiba pher, ba pher** kat **ha la** ki **rukom,** ki **sur** bad ki **dur.**

Kane ka jingithuhpaw kaba nga la ioh ha ka jingphohsniew shaphang ialade ka ai ka jingmaham kaba khraw shibun eh ia nga. Ka kren nyngkong eh ia nga bad ka dei ban kren shaphang jong phi ruh ki nongpule, ioh ba ngin **ngam jyllop** ha **ki um kiba jylliew,** kumba u nongrwai shemmynsiem u rwai ka jingia-lap ban kyrsiew pynkyndit thiah ia ngi ki ba lajot bad kiba la rem.

"Kiwei ban kyrshan bor kim lah,
Ban kiew ka thiep, ban lait jingma;
Ban ryngkang ia ki wah ba dap,
Ha kita hajar ki la iap.

Ah Trai, nang kyrshan pat ia nga,
Ba ngan laitim sha shiliang wah!
Sha Salem khuid, ba ngan ioh kiew,
U nonglait na ka pop, ka sniew!"

Kine ki sngi kiba ngi im ki long ki sngi jingaiei kiba khadduh ia ki riewngeit kiba shi-sha jong U Trai. Ki long ka **'Samoi'** jong ka jingtrei U Mynsiem ba khuid kaba dap rynieng ha kito kiba la aiti lut sha ka jingim ban shakri ia u, bad ba U Blei um shym tyngkai ban pyni ia ka jingieit jong u ha **'ki khiew ka jingisnei'.** Namar kata ka jingthmu jong nga haba nga pynmih ia kane ka kot ka long ban

iaibteng ia ka jingialap kaba ngi la dep leh bad ngin dang iai leh mynta ruh, da kaba ai jingmaham ia ki briew baroh.

"Nang beh shaphrang, la bun ba beiñ,
Dang lait, dang lait, ka khyrdop;
I'U Jisu nguh, bad U iakheiñ,
Ioh shisien lap ba jyllop.

Jingisnei jylliew katno 'n ong!
Ia nga ka khyrdop lait ka long!"

Kum ki khristan, la ngi long baroh ki **'pilgrim'** ha kane ka pyrthei, hynrei ngim dei ban klet ruh ba ngi long ki **'nongap'**, kiba dei ban ap baroh arphewsaw kynta, kumba **u Habakkuk** u nongiathuhlypa haba u ap ia ka jingphai ktien, ba ka dei ia u ban iai ap da ka jingngeit, kumba u la kren shaphang ia lade. "Ngan ieng ha la ka jingap phira, bad ngan shong halor ka kut, bad ngan ap khmih ban iohi un kren aiu ha nga, bad iaei ngan phai ktien shaphang ka jingud jcng nga" (Hab 2 : 1).

Kum ki nongap, ngi hap ban peit pyrman ia ka 'mihsngi' bad ka 'sepsngi'. Hadien ba ngi la ap ia ka **sngi ba ka mih** bad kiew sha jrong, ngi la dei ban ap sa ia ka sepsngi. Haba ka sepsngi ka la wan, ka **miet ruh ka dei** ban wan. Ka **sepsngi** bad ka **Miet** kim ia jngai. Ki iadon mar ha syndah. Kumta ka ktien U Blei ka buh ka jingkylli ha u nongap, bad ka iathuh de ia ka jubab kaba u nongap u dei ban ai. "Ko nongap, kumno shaphang

ka miet ? ko nongap, kumno shaphang ka miet ? U nongap u la ong, ka step ka wan, bad ka miet ruh : lada phin kylli, to kylli phi : to phai phi, ale" (Isa 21 :11-12).

Haba ka miet ka wan lap ha ka jingim jong ngi, ka dei ruh ban wallam ia ka jingdum. Kane ka jingdum kam ju pep ban tap lup ia ngi da ka diengphna. Pynban dei hangta ba ka jingshai ka wan mih bad ka miet ba kynsha iong ka jah noh, namar ba U Trai Jisu u shong hapoh ka dohnud jong ngi. Ngi dei, namar kata ban iohi ia ka diengphna, khnang ba ka miet ba dum kan jah.

"Ba ngan iohi ha um ka jordan bah,
Kan kdew ka diengphna beit shaneng ia nga ;
Kan mih jingshai, ka miet ba dum kan jah,
La im la iap, Ah Trai, to shong bad nga."

Ka miet kam ju sah slem ha ka jingim uba ngeit, namar ba ka jingshai bneng ka beh noh ia ka jingdum ban wallam kloi ia ka step. Ka ktien U Blei ka la dep kren shai kdar shaphang kane : "Ka jingiam ka lah ban sah shimiet, hvnrei ka jingkmen ka wan mynstep" (Salm 30 : 5).

Haba ngi la shem bad mad ia ka jingpyntngen na U Blei, bad pdiang ia ka jingpyllait ba donbor jong u, kaba sah ia ka jingim jong ngi ka long tang ban shakri bad iaroh ia ka kyrteng ba khuid jong u. Dei U Blei uba

pyniakynduh ia ka sepsngi ha ka jingim jong ngi, bad dei U Blei ruh uba wallam kloi kloi ia ngi shaba mih ka sngi. U nongrwai Salm kumta u pynkynmaw ia ngi shaphang ba ngim dei ban klet ban iaroh ia ka kyrteng U Trai. "Naduh ka bamih ka sngi haduh ka basep jong ka, ka kyrteng U Trai ka long kaba dei ban iaroh" (Salm 113 : 3).

2

KA SEPSNGI KA DEI BAN WAN.

Ka jingim u briew ha kane ka pyrthei ka don ka jingsdang bad ka jingkut, ia kaba ka ktien U Blei ka la dep ong ; "Ka por ban kha, bad ka por ban iap "(Ekl 3: 2). Baroh ngim lah lait na kane ka aiñ ba la buh da U Blei. Pynban la kane ka long ka jingshisha ruh, **ka jingim briew kaba shisha ka dei tang haba ngi la shim ia ka jinglong rangbah bad don la ka ling ka sem.** Namar kata ki khunlung bad ki khynnah ki dang don hapoh ka pyrthei jong ka jingbymtip ia kine kiei kiei. Ym lah ban ñiew kumta da lei lei ia ki khunlung ki khynnah kum ki nongiaphet bad ki nongiabeh. Ia ki U Blei u don la ka jingiakhein da kiwei pat ki rukom, khnang ba ngin ym

ibeiñ ruh ia kiba rit, bad ba ngi dei ban shim jinghikai na ki shaphang ka jinglong khuid bad ka jingsngewrit, kumba U Jisu Khrist u la dep buh ki jingsneng na ka bynta jong ngi kiba long kumne harum—

"Ynda kumta ki la wallam ia ki **khunlung** ha u, ba un ioh ktah ia ki, ki synran te ki la sneng ia kita kiba ia wallam. Hynrei haba U Jisu u la iohi ia kata, u la sngewsih eh, bad u la ong ha ki, To shah ia ki khunlung ban wan ha nga, to wat khang ruh ia ki naba ia kiba kum kita long ka hima U Blei" (Mark 10: 13, 14).

"Haba u la shim te ia u **khynnah**, u la pynieng ia u hapdeng jong ki; bad haba u la shim kynthup ia u, u la ong ha ki, uno uno ruh u ban pdiang ia uwei na kum kine ki khynnah ha ka kyrteng jong nga, u pdiang ia nga: bad uno uno ruh uba pdiang ia nga, um pdiang ia nga hi, hynrei ia uta kein uba la phah ia nga' (Mark 9: 36, 37).

Kaei ka Sepsngi?

Ka ktien **sepsngi'** ka long ka ktien **rangbah** ba ngi ki ju kren barabor ha kine ki ri lum baieit jong ngi. Ka long ka ktien kaba sngewthiang, hynrei kaba ia khleh ruh bad ka iam ka sngewsih. Ka Sepsngi ka thew barabor ia ka **'lanot'** bad ka **'shipa'** ba ngi iashem ha kane ka pyrthei, kiba pynlong ia ngi ban jaw

ki ummat. Ka mut ka jingduh noh ia kiba ha ïing ha sem, kiba ieit kiba thoin kiba U Blei u shim noh na kane ka pyrthei. Baroh ngim lah lait ban iakynduh ia ka. U briew ne ka briew kiba la shim ia ka jinglong rangbah bad sngewthuh ia ka jingkordor jong ka jingim ha kane ka bynta, kim don jingiapher na kata ka jingiaid lynti kaba la sdang na mihngi bad ka ban sa kut ha sepngi. Haba ka sngi ka mih ha ka jingim jong ngi, ka mih ryngkat bad ka jingkyrmen ban pyndep da ka jingsngewbha, hynrei pynban kan sa poi sha kaba sep jong ka. Ia kane ngim dei ban sngewphylla namar la dep thoh da ka Aiñ Blei ba ka dei ban long kumta. Kumta ka ktien U Blei ka ong:- **"Ka sngi ruh ka mih, bad ka sngi ka sep, bad ka leit kyrkieh sha la ka jaka na kaba ka mih" (Ekl 1 : 5).**

Ka Sepsngi ka dei kaba kut jong ka jingim briew ha kane ka pyrthei. Ka long syriem kumba haba u nongpule u pule ia ki lynnong kiba bun ha ka kot pule, bad haba u la dep pule ha ka lynnong kaba khadduh, dei ban khylliap noh ia ka pat. Ha ka jingim briew jong ngi ha kane ka pyrthei, ngi ju ia kren bad ialap tang ia ka jingim briew kaba dang iakhein hapoh ka por iaid lynti kaba sdang na mihngi bad kut ha sepngi. Sha lyndet jong ka sepsngi, ngim don ei ei shuh ban ia kren. Kum ta ha ka akor ba ngi ju iashong ia kren ia thuhkhana, ngim ju kham ialap ia kiba la leit noh na ka pyrthei, khamtam haba don kiba ieit kiba thoiñ bad kiba ia marjan, na

mar ba ngi burom ia kiba leit noh. Ka jing burom ia kiba la iap, ka long hi kajuh ka jingburom ia kiba la dang im. Namar ba ngi ñiewkor ia kiba la leit noh, ngi shait pyndonkam da ka ktien ñiew akor ia ki da kaba ong barobor, "*kumba ialap iap noh.*"

Ka sepsngi jong ka jingim briew ka dei ban wan namar ba ka jingim briew ka long kaba lyngkot. Lada kam wan '**mynta,**' kan wan '**lashai**'. Lada kam wan pat '**lashai,**' kan wan '**lashisngi**'. Ka ktien U Blei ka la dep iathuh shai shaphang kane ka jingshisha bakhraw "U briew. uba la kha na ka briew u long u bakhyndiat ki sngi, bad u badap da ka jynjar. U wan mih kum u syntiew, te la ot noh ia u: u phet noh kum ka syrngiew ruh, bad um neh" (Job 14 : 12).

U Blei u la buh thik ia kawei ka sepsngi ba kan jia ha kaba u briew u dei ban iap, "La buh ha ki briew ban iap tang shisien" (Heb 9 : 27).

Ia ka **sepsngi** jong ka jingim briew, la kheiñ ba kan long tang hapoh ki '**snem**'. Kumta ka ktien U Blei ka ong: "ki sngi ki snem jong ngi ki long hynñiew phew snem, lane namar ba khlaiñ eh phraphew snem; pynban ka jingsarong jong ki, ka long tang ka jingshitom bad ka jingsngewsih ; naba ka la duh shen shen, bad ngi her noh" (Salm 90 : 10).

Ka don pat ka por ha kaba ka sepsngi kan long tang da ki 'bnai, kumba ka ktien U Blei ka la dep pynbna: "Namar ba la pynthikna ia ki sngi jong u, ka jingkhein ki bnai jong u ki don ha me, bad me la buh ia ki pud jong u ba um lah ban ryngkang" (Job 14 : 5).

Haba dei U Blei u buh ia ka sepsngi jong ngi pat tang da ki 'Sngi' kumba u Moses u la dep hikai ia ki khun Israel kumno ba kin duwai namar ba ka jingim briew ka long kaba lyngkot bad kaba lah ban wai noh ha kano kano ka sngi. "To hikai ia ngi ban ñiew ia ki sngi jong ngi kumta, ba ngin pynioh ha ngi ia ka dohnud ka jingstad" (Salm 90 : 12).

Ngim lah ruh ban pyntud ia ka por Sepsngi da kaba iathuhkhana ia ka ha ki snem, ki bnai bad ki sngi. Ka don ka jingma ban pynpynlyngiar ia ka por namar ba U Blei u lah ban pynlyngkot noh ia ka. Namar kata ka sepsngi ka lah ban jia tang hapoh ki 'kynta', khlem ap haduh shimiet shisngi. U **Jisu Khrist** hi u la dep ai ka jingmaham ia ki nongkheiñ por kiba lah ban pynjlan ia ka por, kaba U Blei pat u la mut ban pynlyngkot: "Ym don khadar kynta shisngi ?" (Ioan 11 : 9).

Ka sepsngi ka dei ban wan. Ngin ym lah kiar na ka. La ngi mon ne ngim mon, ngi dei ban iakynduh ia ka. Ka ktien U Blei ka iathuh shai ia ngi ba ka sepsngi ka lah ban jia tang ha ki 'khyllipmat'. Kumta ngi shait ong ba ka jingiap ka wan kum u nongtuh. Ym

donkam ba U Blei un pyni shuwa da ka dak jong ka jingpang. U Blei u lah ban shim noh iano i ano napdeng jong ngi khlem da iaid lyngba ka jingpang kaba slem. Kumta ka ktien U Blei ka la kdew shai bad batai ba ka jingim briew ka long tang kum u **syntiew**, ka **syrngiew**, u **phlang** bad u **lyoh**.

"U wan mih kum ka **syntiew**, te la ot noh ia u" (Job 14 : 2).

"U phet noh kum ka **syrngiew** ruh, bad um neh" (Job 14 : 2).

"Ki sngi u briew ki long kum u **phlang**" (Salm 103 : 15).

"Ka doh baroh ka long u **phlang**" (Isa 40: 6).

"Kumno kata ka jingim jong phi ? Namar ka long u **lyoh** uba mihpaw ia tang shibit, ynda kumta te u da jah noh jar" (Jak 4 : 14).

Ka sngi haba ka mih, hadien ba ka la tawiar ka dei ban leit sha la ka **jong ka** ja ka sep jong ka. Ym lah ban pynkylla ia ka jingsep jong ka sngi. Ki **Saiantis** bad ki **Riew-khraw** jong ka pyrthei ki lah ban tip ne ia thuh ia ngi shaphang ka rukom jingiaid tawiar jong ka sngi, hynrei kim lah da lei lei ban pynkylla 'ne khang ia ka jingsep jong ka sngi. Wat ki **doktor** bad ki **riewstad ka jingkoit jing khiah** kim lah ban pynkylla ia ka sepngi jongno jongno. Namar kata ka **sepngi ka dei ban**

wan. Ka sngi ka dei ban leit sha la ka jong ka jaka. Ka lah ban mih kloi ha ka por lyiur ne ka lah ban mih slem ha ka por tlang, hynrei kaba la thikna ka long ba ka dei ban sep.

Kumta ka ktien U Blei ka la ai lypa ia ki dur kumno ba wat ka lyer bad ki wah ruh ki leit phai pat sha ki jaka na kiba ki la mih.

"Ka lyer ka leit shaphang shatei; ka tawiar sawdong barobor ha la ka lynti, bad ka lyer ka phai pat ha la ki lynti' (Ekl 1 : 6).

"Ki wah baroh ki tuid sha ka duriaw, pyn ban ka duriaw kam dap; ha kata ka jaka sha kaba ki wah ki tuid, shata ki tuid pat" (Ekl 1: 7).

Ka long kumjuh ruh bad ka jingim briew. U briew baroh um lah ban shongneh ha ka pyrthei. Ka ktien U Blei kà la pynskhem da kiba bun ki jingong shaphang ka dewmet na kaba la thaw ia u briew.

"Naba ka dewmet me long, bad sha ka dewmet men leit phai pat" (Jen 3 : 19).

"Ka doh baroh kan iap lang, bad u briew un phai pat sha ka dewmet" (Job 34 : 15).

"Baroh ki leit sha kajuh ka jaka; baroh ki long na ka dewmet bad baroh kin phai pat sha ka dewmet" (Ekl 3 : 20).

Ka sepsngi ym tang ba ka dei ban wan hynrei ka lah ban jia kyndit kyndit ha kano kano ka por ka bym poi pyrkhat. La ha ka ktien U Blei, la thoh 'ki sngi ki snem jong ngi ki long hynñiew phew snem lane namar ba khlain eh phraphew snem' (Salm 90: 10), pynban ym baroh ki ban poi sha kane ka karta. U Blei u lah ban khot kloi kloi noh iano iano napdeng jong ngi. Ka ktien U Blei ruh ka la dep iathuhlypa shai da kaba buh kum ka jingmaham ia ngi baroh, ba U Blei u lah ban leh ia kane kat kum ka bor bad ka mon bakhuid jong u.

"Ngan pynsep ia ka sngi ha kaba shiteng sngi bad ngan pyndum ia ka khyndew haba dang shai ka sngi" (Amos 8:9).

Ioh ba ngi klet ia kane ka jingshisha ba khraw, u nongrwai shemmynsiem u phawar da kaba ai ka jingmaham ia ngi.

"La buh ka por ia nga ban iap,
Leh kyndit eh ia nga kan lap ;
Ki samla bad ki khynnah ruh,
Ki iap, ban khreh ngan ym tud shuh".

Ka sepsngi jong ka jingim briew, ka don tang ha ka jingtip jong U Blei badonbor baroh. U briew um lah ban tip ia ka jingmaian kaba don sha lyndet, kaba long tang ka jong u Blei hi. **U Blei u don ha mihngi bad ha sepngi ruh.** U peit na jrong iano ba un shim

noh bad iano pat ba un dang buh shipor ha pyrthei. Namar kata ha kawei ka bynta ka ju hap ka syrngiew jong ka jingdum, bad ha kawei pat, ka jingthaba jong ka jingshai. Kumta U Blei ruh u la kren pynskhem da ka ba ong:- "Nga nga long U Trai, te ym don uwei pat: nalor jong nga ym don U Blei: ngan panpoh ia me, la mem shem la ithuh ia nga : **ba kin tip na mihngi bad na sepngi, ba nalor jong nga, ym don shuh** : nga nga long U Trai bad ym don uwei pat. Nga pynlong ia ka **jingshai**, bad nga thaw ia ka **jingdum**..... ma nga U Trai, uba leh ia kine kiei kiei baroh (Isa 45: 5- 7).

Ka jingleh U Blei da kaba u **pynsep noh ia ka sngi jongno jongno**, hateng i kumba ka long ka jinglehbein kaba sngew kumba U Blei u la leh shiliang khmat. Bun ki bym ju sngewthuh ia ka mon bakhuid U Blei, ki pyrkhat katta. Hynrei haba ngi pule bha ia ka ktien U Blei, kam long satia kumta. Ha lyndet jong ka jingpynjia ia ka jingjia, ka don ka jingstad Blei kaba ngim lah shuh ban iatai nia pyrshah, namar U Blei u la dep ai ka jingpynshai kaba pynhun ia baroh. "Ma nga uba pyniap, bad ma nga uba pynim ruh, ma nga uba pynmong, bad ma nga uba pynkhiah ruh: lymne ym don uba lah ban pyllait noh na ka kti jong nga. Naba nga rah ia la ka kti sha bneng, bad nga ong, Nga im ha la ka rta" (Deut 32 : 39, 40).

Ka sngi ba la buh ba kan sep, ka dei ban jia long shisien ia baroh. Namar ba ka dei ban jia long, ka donkam ia ngi barabor ban pyrkhat shaphang ki kam jong ka jingisnei bad jingmapei U Blei ia ngi ki nongpop baroh, syriem **kumba u la pynjngai ia ka mihngi na ka sepngi,** khnang ba un ioh kynmaw ia la ka jingisynei, khlem da thew ia ki jingpalat ba bun byllien jong ngi. Namar kane ka daw u **nongrwai Salm** u kyntu ia ngi ba ngin kyrkhu ia U Blei katba ngi dang im.

" Katba **ka mihngi ka jngai na ka sepngi, katta u la pynjngai na ngi ia ki jingpalat jong ngi.** Kumjuh kumba u kpa u isynei ia la ki khun, kumta u isynei U Trai ia kita kiba sheptieng ia u. Naba u tip ia ka jinglong jong ngi, u kynmaw ba ngi long ka khyndew" (Salm 103: **12- 14).**

3

"KA SNGI RUH KA MIH, BAD KA SNGI KA SEP" (*EKLESIASTIS 1 : 5*).

Ha kane ka kot: Na **sepngi sha mihngi'**, ngam lah khlem da shim ia ki ktien u **Eklesiastis** u nongiathuhkhana haba u ong: **'ka sngi ruh ka mih, bad ka sngi ka sep'**.

(i). U briew u im ha kane ka pyrthei hynrei tang shipor. **Katba ka sngi ka sep da shisha man ka janmiet, pynban ka wan mih biang ha ka sngi kaba bud ha ka por mynstep.** Hynrei bad ka jingim briew pat kam long kumta. Shisien haba u briew u la iap, um lah khie shuh. U **Job** u shakri ba shemjynjar jong U Blei ruh u la kubur ia kane ka jinglong ba lanot jong ka jingim briew. "Hynrei u briew u iap, bad u duh ei noh; Shisha keiñ, u briew u dkut mynsiem, te u haei ? **Kumba ki um ki jah noh na ka duriaw, bad ba ka wah um ka duh bad ka rngad noh; kumta u briew u thiah bad um khie shuh.** haduh ba ym don shuh ki bneng, kin ym kyndit thiah, lymne yn ym kyrsiew ia ki na la kaba iohthiah" (Job 14 : 10—12).

(ii). Tang kawei ka sngi ka don ha ka pateng bynriew, hynrei ka **'por mih'** bad **'por**

sep' kim ju iakynduh lang. Ka 'por mih' bad ka 'por sep' ki ia jingai kawei na kawei. Ha ka jingim jong u khun bynriew ruh ha kane ka pyrthei. **U Blei u la dep leh lypa ia ka jingbuh ryntih, ba haba kawei ka jingim briew ka la nang mih, kawei pat ka la nangsep.** U Blei um ju buh mynno mynno ruh ba ka dei ban don tang kaba mih, hynrei u la buh ruh ba ka dei ban don kaba sep. Teng teng '**kaba sep**' ka lah ban shuwa ia '**kaba mih**', ne '**kaba mih**' ka lah ban shuwa ia '**kaba sep**'. Ka jingiapher jong kano kaba '**shuwa**' bad kano kaba '**hadien**', ka long tang da ka jingleh U Blei hi. Kumta u Eklesiastis u la ai ka jingpynshai ia kaba U Blei u la dep buh ryntih, **"Kawei ka pateng bynriew ka leit noh, bad ka wei pat ka wan; te ka khyndew ka neh ha la ka rta" (Ekl 1 : 4).**

(iii). U briew uba la kha na ka briew bad uba im bad par ha ka khyndew, u dei mad ia ki '**aiom**' ba iapher ha ka jingim jong u. Kine ki 'aiom' ki long ki sngi jong ka '**jingkmen**' bad ka '**jingsngewsih**' ba u dei ban iakynduh, kat kumba U Trai nongbuh nongthaw u la buh bynta ia u. Kumta U Eklesiastis u nongiathuhkhana u la iathuh da kaba kren shai shaphang kane: "Don ka aiom ia kiei kiei baroh, bad ka por ia ka jingthmu baroh hapoh ka bneng: Ka por ban kha, bad ka por ban iap, ka por ban thung, bad ka por ban rat noh ia kata kaba la thung" (Ekl. 3 :1 - 2).

U briew um lah ban mad sah tang ia ka jingkmen, hynrei u dei ban mad ruh ia ka jingsngewsih. Um lah ruh tang ban shu sngew sih sah, hynrei u dei ban ioh ia ka jingkmen. **La ka mihngi bad ka sepngi kim ju iashem, hynrei ka jingkmen bad ka jingsngewsih ki kloi ban iashem.** Uwei u dang shait dang khlain, bad uwei pat u la nang tlor noh. Ha kano kano ka iing, ha kano kano kur, ha kano kano ka jaid, ka ju jia barabor kumta.

(iv). Ka jinghikai ba janai ba ngi ioh na ka ktien U Blei shaphang ka **jingkylla jong ki por kiba wan jia ha ka jingim briew** ka long kane kein ba la kren da U Eklesiastis u nongiathuhkhana : "**ka sngi ruh ka mih, bad ka sngi ka sep**" . Ka mihngi bad ka sepngi kim ju ia shem, hynrei ka long pat ka jingpyniaid ba stad bad ba phylla jong U Blei ba u briew ne ka briew kiba la kha bhabok ha ka pyrthei ki dei **ban pdiang ia baroh ar**, kaba mut " **ka jingsngewsih kaba ialam sha ka jingkmen**". La u briew u dei ban ud **ban iam** bad **jaw** ki ummat, pynban ha kaba khadduh, U Blei u wan ban pyllait noh ia u namar ka jingthmu bakhuid jong U Blei ka long ba um mon ban pynshitom sah ia u briew. U Blei u tip ban pynbiang ia kaba duna bad khate ia kaba tam. U la ai jingmaham ruh ia ngi ban pdiang da kaba puson bha ia kaba dei ban leh. "**Ha ka por ba manbha, leh kmen, ha ka por ba jynjar to pyrkhat. U Blei u la pynlong ia kawei ban iaryngkat bad ia kata kawei pat, khnang ba**

u briew un ym shem ia kaei kaei ka ban sa long hadien jong u" (Ekl 7 : 14).

(v). **Ka jingmih jong ka sngi ka long da ka jingtip jong U Blei.** Haba ka la mih, ka dei ban iaid tawiar bad leit phai sha la ka jaka sep. Ka long kumjuh ruh bad ka jingim briew ha kane ka pyrthei. Lada u briew u im katno katno snem hangne, hynrei ha kawei ka sngi u dei ban leit noh na ka pyrthei. Ka jingim jong uwei pa uwei u briew bad kawei pa kawei ka briew ki long hapoh ka jingpyniaid bad ka mon bakhuid jong U Blei. Tang U Blei uba tip ia ka jingmih bad ka jingleit noh jong ki mynsiem briew. Ym ju don mano mano uba lah ban ia kylli na U Blei ia ka jingmih jong ka jingim bad ka jingleit noh jong ka. Kaba donkam ia u briew ka long tang ba un shaniah ha U Blei bad shah ba ka jingpyniaid bastad jong u. Ngim dei ban klet ba U Blei u bud dien ia kawei pa kawei ka jingiaid lynti jong ngi. Kumta lada ka jingmih jong ka sngi ka long hapoh ka jingtip U Blei, ka jingsep jong ka ruh ka dei kaba la pynthikna da U Blei hi. Ka ktien U Blei ka la kren shai da kaba ong, "Ka **sngi ka tip ia la ka jingsep" (Salm 104 : 19).**

(vi). **Ka sngi ka tip ia la ka jong ka bynta ba kan leh. Haba ka la mih shajrong mynstep, ka don la ka prokram kaba U Blei u la** pynkhreh ba kan pyndep ia ka jingiaid tawiar jong ka. Khadduh kan wan sha la ka

jong ka jaka sep. Ka jingim briew ha kane ka pyrthei ruh ka dei ban pyndep ia la ka jong ka kamram, kat kumba U Blei u la pynlong bad sam bynta ha ka. Na kajuh ka lynti, ka dei ban iaid. Ka sngi kam ju lah ban pynkylla ia ka jingiaid lynti shawei. Kam-lah ban mih na mihngi bad kiew shaneng ne hiar sharum. Ka dei ban iaid beit na kajuh ka lynti ba U Blei u la pruid dak. Kumta u Job u shakri jong U Blei ha kaba ai jinghikai ia ngi shaphang kane kajuh ka lynti, kaba ngi iaiaid lynti baroh, u la kren kum ka jingsneng ia ngi, **"Naba ynda la iaid khyndiat snem, ngan leit ha kata ka lynti na kaba rgan ym wan phai shuh"** (Job 16 : 22).

4

KA SNGI KA LA MIH !

Ka jaka na kaba ka sngi ka mih man la ka step, ngi khot ia ka ka **mihngi.** Ka sngi kaba sdang ia ka jingiaid lynti jong ka na mihngi, ka pynlong ia kawei ka sngi ha ka Por ba ka sep, U Blei u la thaw phylla ia ka **'Sngi'** na ka bynta jong ngi. Ka ktien U Blei ka pynkynmaw ia ngi shaphang ka jingphylla kaba khraw kaba don ha kane ka

Met Bneng. Ha ka **Jenesis** ngi iohi ia **"ka kam ki shynriahti U Blei"**, kumno ba u la pynlong bad thaw ia ka.

"Bad U Blei u la ong, To long ka jingshai, bad ka jingshai ka la long. Bad U Blei u la iohi ia kata ka jingshai, ba ka la long ka babha; bad U Blei **u la pyniakhlad ia kata ka jingshai na kata ka jingdum.** Te **U Blei u la khot ka Sngi** ia kata ka jingshai, bad ia kata ka jingdum u la khot ka **Miet.** Bad kaba lajan miet ka la long bad ka step ruh ka la long, **kawei ka Sngi"** **(Jen 1 : 3 - 5).**

U Blei ym tang ba u la pynlong ia ka **Sngi** ba kan ai ia ka jingshai mynsngi, hynrei u la pynlong ruh ia U **bnai** bad ki **khlur** ba kin pynshai mynmiet. Ka jingitynnad jong ka **Sngi** kam don jingmut ei ei, lada ngi klet pat ban iaroh shaphang u **bnai** bad ki **khlur.** Ka long ka jingshisha ruh ba **U Blei u la pynkup ha ka Sngi ia ka burom kaba kham khraw.** U **bnai bad** ki khlur la ki **pynshai** mynmiet, **hynrei** kim lah ban iaryngkat ha ka jingshai kat ka sngi. Kumta **ha** ka Jenesis, la **dep** kdew **bad** iathuh ia ka jingiapher **kaba** U **Blei** u la buh **hapdeng** ka **jingshai** kaba ai mynsngi **bad** ka jingshai kaba ai **mynmiet.** Kumba **haba** ngi iakren **shaphang** ka jingshai, ngi dei ruh ban iakren **shaphang** ka jingdum; kumba haba ngi iakren **shaphang** ka sngi, ngim lah khlem da iakren **shaphang**

ka miet; kumta haba ngi ialap shaphang ka Sngi, ngi dei ban ialap ruh shaphang u bnai bad ki khlur. Ka Sngi ka long nyngkong, hadien kata, wan sa U bnai bad ki khlur.

"U Blei U la ong ruh. To long ki jingshai ha ka sahit bneng ban pyniakhlad hapdeng ka sngi bad ka miet, bad to ai ba kin long ia ki dak, bad ia ki aiom, bad ia ki sngi, bad ia ki snem de. Bad to ai ba kin long ki jingshai ha kata ka sahit ki bneng ia ka ban pynshai ha ka pyrthei: te ka la long kumta ruh. Bad U Blei u la pynlong ia ki artylli ki jingshai kiba khraw; ia kata kaba kham khraw ia ka ban synshar ia kaba mynsngi, bad ia kata kaba kham rit ia ka ban synshar ia kaba mynmiet: bad u la thaw ia ki khlur ruh. Bad U Blei u la buh ia ki ha kata ka sahit bneng ia ka ban pynshai ha ka pyrthei, bad ia ka ban synshar ia kaba mynsngi bad ia kaba mynmiet, bad ia ka ban pyniakhlad ia ka jingshai na ka jingdum: te U Blei u la iohi ba ka long ka babha" (Jen 1: 14 18).

Haba ka sngi ka mih, ka wallam ruh ia ngi kiba shong ha pyrthei sha ka jingiaid lynti ban ia kynduh pat ia ka por miet ha kaba ngi lah pat ban iohi sa ia ki bnai bad ki khlur. Dei haba ngi khmied ia la ki khmat sha bneng ba ngi iohi ia ka burom U Blei suda ba la pynkhraw ha ki kam jong u, bad ha ka jingieit jong u kaba khraw katta katta ia ngi ki briew. Kumta u nongrwai Salm u

phawer ia kane ka jingshisha. "**Haba nga pyrkhat ia ki bneng jong me ka kam ki shynriahti jong me, u bnai bad ki khlur** kiba me la buh ; **U briew u long aiu, ba me kynmaw ia u ?** bad u khun u briew, ba me wan **khmih** ia u ?" (**Salm** 8 : 3).

Ka **Sngi**, u **bnai** bad ki **khlur** ki don la ka jong ka jong ka burom. U Apostol Paul, u shakri jong U Trai Jisu u la iathuh da kaba ong "Don kawei ka burom ka sngi, don ruh kawei pat ka burom u bnai, bad kawei pat ka burom ki khlur, namar u khlur u pher na u khlur ha la ka burom" (**1 Kor 15 : 41**). Hynrei kaba sngewphylla pat ban pyrkhat ka long ba ha ngi ki briew, kiba long ki jingthaw kiba kham kyrpang jong u, **U Blei u la pynkup pynban ha ngi ia ka burom kaba kham khraw.**

U Blei u la pynlong khnang ia ka sngi na ka bynta u briew, bad u la buh kyrpang ruh ia u bnai bad ia ki khlur na ka bynta jong u. **Ka burom Blei kaba tyngshain ha ka dohnud u briew, ka kham khraw ban ia ka burom jong ka sngi. U Blei u la thaw ia u briew ha ka dur jong u,** bad kane ka burom Blei ka don ha ka parmat jong uwei pa uwei u briew. Ka jingiapher khyndiat ka long tang ba U Blei u la pynlong ia u briew kham poh ban ia u. Kumta u nongrwai Salm u lam biang ban sam ia ka khubor ha ngi ki briew da kaba duwai iaroh ha U Blei kumne : "Naba me la pynlong ia u tang khyndiat khampoh bad ia U Blei, bad me la pynphong pansngiat

ia u da ka burom bad ka jingpyndon burom. Me la pynlong ia u ban ioh ka jingsynshar halor ki jingleh ki kti jong me; me la buh ia kiei kiei baroh hapoh ki kjat jong u" (**Salm** 8 : 5-6).

Ka Sngi ka la Mih ! Ka Sngi ka la Mih ! Ka Sngi ka la Mih !

Ym lah mano mano ba lah ban khang ia ka jingmih jong ka sngi. U Blei u la buh khnang ia ka sngi ba ka dei ban mih. **Lada ka jingim jong nga bad jong phi, kan kut noh ha pyrthei ha kawei ka sngi, pynban kiwei kiba bun bah kin dang iohi ia ka sngi ba ka mih.** Hynrei ka jingphylla kaba pynsngewmaian ia ngi ka long ba haba ngim pat don jingsngewthuh ei ei ba ngin ia kynduh ia ka sepsngi ha ka jingim jong ngi, ka sngi ka la nang mih ban buddien ia ngi. Ym tang ba ka bud ia ngi nadien, hynrei ka da shat ha ka ingdong jong ngi, da ka jingtyngshain kaba mih na ki kjat sngi ba phyrnai jong ka. Ka sngi kaba la nang mih ban kiew sha jrong, ka shat ia ngi da ki nam ding kiba mih na ka, khnang ban iathuh bad pynkyndit ia u briew uba iaid lynti ban nang iaphet, ba don ka '**jingma**' bad ka '**shipa**' kiba la ap lypa ia u ha khmat. **Kaba kum kane ka jingiakynduh ka lah ban wan ha ka jingim jong uno uno u briew jong U B!ei,** ia uba U Blei pat u la dep pynkhreh ia ka jingthmu kaba kyrpang na ka bynta jong u, kumba ka ktien U Blei ka la dep batai lypa Hynrei to tip ba U Trai u la buh kyrpang ia uba riewblei na ka bynta ialade (Salm 4 : 3).

(i) **Ka jingmih jong ka Sngi ha mihngi ka long tang da ka jingleh jong U Blei.** Kum ki briew ngim lah ban tip bad shemphang ia ka jingthmu kaba don ha kane ka jingpynlong ka jong U Blei. Ka long sha lyndet ka bor jong ngi ban kylli jingkylli ia U Blei, **balei ba ka Sngi ka mih na mihngi ?** Ngim lah ruh ban shu sngap ne kan hapoh lade khlem da wad ha ki jingduwai ba sngewrit ia ka mon bakhuid jong U Blei namar ba ka sngi ka la mih. 'Kaei ka mon jong me, Ko Trai ia ka jingim jong nga naba ka sngi ka la-mih ?' Don jingkren ne jingpyrpaw ei ei shuh ba men ktah ia nga haba ka sngi ka la mih ?

Ngi lah mo ban kylli khyndiat ia U Blei, **balei ba ka sngi ka la mih** ? Ka jubab ka long em ! Ka sngi ka mih ha la ka jong ka prokram jong ka kat kumba U Blei u la pyniaid ia ka. Ka sngi ka la kiew napoh meiramew ka da paw shajrong ha ka por mynstep bad shong kynjai halor ki ranab lum ka ri baieit jong ngi. Ym don ka jingiphuh iphieng kaba kat kata ba ngi shem kein ha ka por mynstep, ba ka sngi ka ieng kynthoit ban khublei step ia phi bad ia nga.

Ka sngi ka long ka jingpynlong U Blei nongbuh nongthaw. Ka dei ka kam ki shynriahti ba phylla U Blei. Namar kata ha ka jingim Khristan jong ngi, **ka sngi kaba mih mynstep ka don la ka jong ka khubor mynsiem** kaba kyrpang ban ai ia ngi. Ka sngi kaba la mih ka kren ia ka **Bor Blei** kaba pyniaid ia ka jing-

im jong uwei pa uwei uba ngeit. Ka kren ia ka jingim jong nga shimet, ñiuma. Ka dei ban kren ia ka jingim jong phi ruh ñiuma. Ka sngi haba ka la mih, ka phalang ha u **Nongiohi** ia ka burom jong ka. Ka long kumta ruh bad ka jingmih jong U Blei ha ka jingim jong ngi, ha ka por ba ngim pat lap sngewthuh ba ka **'jynjar'** bad ka **'shipa'** ki ap ia ngi. Shuwa ba ngin ia kynduh ia ka jingjynjar ha kane ka pyrthei shongbasa, U Blei u la dep mih shuwa ma u ban iarap ia ngi ban pynbiang ban pynbeit ia kata kaba donkam na ka bynta jong ngi. Ha ka por mih jong ka sngi mynstep, U Blei u mih lem ryngkat bad ka ban pynthaba ia ka bynta jong ka syrngiew jong kaba la sdang shat lypa ha ngi.

Ka sngi ka la mih ban ai jingmaham lypa ia u briew jong U Blei uba la nang jam sha khmat.

'Jingdum ka sah, ioh don ruh ki jingma'
Ko Trai! tyngshain, tyngshain ma Me ia nga.

Haba ka **Siknal** bneng ka la wan paw da ka jingjia kaba shai, uno uno uba ngeit jong U Trai, um lah khlem da iohi ia lade ba u long tang u **'nongiaidwir'** uba dei tang ban shu shong thait noh ha lynti khlem da sngew jing myntoi ban kyrkieh ki kjat ha kaba jam sha phrang, kumba u nongrwai u sngew ialade kum u **'Jakob ba lywait'** ha ka lynti na Padan aram sha Bethel.

"La kum U nongiaid wir,
La sep ka sngi;
Jingdum ia nga ka lap,
Nga dem ka khlieh;
Ha ka jingphohsniew de,
Kham jan, Ah Blei, ia me."

Ka sngi ka la mih ban pynshaiong ia u **Pilgrim ba swai** uba dang dei ban iaid kham jngai.

'Lam jingshai hun, hapdeng jinglyngngoh bun,
Ah ! lam ia nga'.

Ka sngi ka la mih ban saham ia u '**nong-iaid lynti**' ba ka miet ba dum ka ap ia u ba khmat.

'Ka miet ka dum, nga ruh nga khlem jinghun,
Ialam ia nga.'

Ka sngi ka la mih ban pynkyndit thred ia u **Khristan** ba un phikir bha ialade katba u nangiaid shakhmat.

'Khristan, iaid da sumar,
Jingma ka jan'

Ka sngi ka la mih, ka da pynthaba ia ka ri khlaw ba shitom kaba u nongialap Ktien Blei u dang dei ban iaid lyngba.

Bor bah jong Me ia nga kan pyniai neh,
Ah! lam ia nga'
Nga iaid lyngba khlaw bah ka ri kynjah;
Ah ! lam ia nga.'

Ka sngi ka la mih ban beh nadien u '**ordained minister**' da kaba pynkynmaw ia u ba un sa ia tyngkbuh ia ka diengphna, syriem kum U Saul jong ka Tarsus uba la iatyngkhuh kumba la dep iathuh ha ka Ktien U Blei, "Te katba u dang leit ka la jia ba... kyndit kyndit la tyngshain lep sawdong ia u ka jingshai na bneng" (**Ki Kam 9 : 3**).

Ka sngi ka la mih ban tba ia ka jingshai bneng ha ka lynti dum ba u nongialap ktien Blei u la dang dei iaid. "Naba U Blei uba la hukum ia ka jingshai ban shai noh ha kaba dum" (**2 Kor 4: 6**).

Ka sngi ka la mih ban pynkyndit thiah ia ka mariang bad ka meiramew kiba dang shoh samthiah ha ka jingslem jong ka miet. **Ka sngi ka la mih** ban pynkyndit ia ki khun ka mariang, khnang ba kin kynmaw ba U Blei u la khreh iaid lynti bad ba ki dei ban wad ia ka khmat jong u. **Ka sngi ka la mih** ban kyrsiew thiah ia ka mariang ba kan shim ia ka **bor** na ki kjat sngi, da kaba sdang noh ia la ka jong ka jingtrei, kumba u Myllung Soso Tham u Phawer.

'Ka sngi ka la syaid,
Ki duid ki la im;
Ki wah ki ia risa,
La pah ruh ki sim.'

Ka sngi ka la mih ban pynkup ha ka mariang ia ka '**bor Ialap**' khnang ba ki briew bad ki kynja bynriew kin iohi ia ka **kam** ki shynriahti U Trai Nongbuh Nongthaw bad kylla kaba mut da kaba iaroh ia u.

Ka sngi ka la mih ban shondur ia ka jingpynlong ka jong U Blei kaba paw ym tang ha ka por mynsngi, hynrei ha ka por mynmiet ruh, kumba ong u nongrwai shem mynsiem.

"Ka sahit byneng u la tei,
Kaba sydien ha neng pyrthei;
Ka sngi, u bnai, ki khlur jingshai,
Ba iaid ha neng ki nguh I'U Trai"

Ka sngi ka la mih ban kyrsiew ia ki khristan kiba ju duwai step ba kin dem khohsiew ha ka duwan:—

"Katba umjer, ha syntiew sah,
To hiar umjer mynsiem;
Bad katba ka sngi kam pat shit,
Aibor ba ngin ioh im."

Ka sngi ka la mih ban ai ka jingpynsngewthuh hapoh ka mynsiem u '**Nongiaphet dak**' ba ka diengphna kan pakhang lynti sa tang shipor ia u bad ban phnieng ia ka 'jynjar' ba u dei ban kit.

Ka sngi ka la mih ban ai khubor ia u '**Nongiashem ia U Blei**' ba u dei ban jam suki da kaba pdiang ia ka jingialam jong U Mynsiem.

'Ri Me ia nga, ban i sha jyngai bah,
Ngam don jingkwah, shijam ka biang
ia nga.'

Ka sngi ka la mih shalor ka khyndew ban ai ka 'dak' bad pyni ha kiba ngeit ba neh ia ka kular khuid ba U Blei u dang kwah ban pyllait im na ka pyrthei jong ka pop. **Ka sngi**

ka la mih shalor ka khyndew ban iathuh ia nga bad ia phi ba dang don ka por ba ngin phet iap na ka '**Sodom**' kaba ialeh ban teh bad khum ia ngi ha ka '**dujok**'.

"**Ka sngi ka la dang mih shalor ka khyndew hamar ba U Lot u la leit bsut ha Soar.** Ynda kumta U Trai u la pynhap slap halor ka Sodom bad Gorrorra da u kyndok bad da ka ding na U Trai na bneng" (**Jen 19: 23 - 24**).

"**Ka sngi jong nga hangne lyngkot,**
Ka maham ia nga ban khreh;
Ding sa lap ka shnong ka jingjot,
Sha shnong Soar ngan sa beh'.

'Shatei sha ki lum sha jerong,
Ngan sa phet ban lait ka ding;
Ai la ka kti Syiem ka jingim,
Mynsiem jong nga shato ring".

"*Ka sngi ka la mih da ka jingpyniaid jong ka Bor uba na jrong, ka da shondur ha ka jingmut jingpyrkhat jong nga, bad ka da ktah jur kum ka Nongpynkynmaw ba shoh mynsiem ha ka dohnud bad ka mynsiem la jong shimet, ba kawei ka mynsiem briew kaba kordor, ka la mih ha sla pyrthei ba kan pyndep ia la ka jingiaphet, ka da bam hynroh lut ia ka jingsngewmynsiem jong u nongiohi ba kynja mynsiem katba u dang peit shin ha ka.*"

5

KA SNGI KA LA DANG KIEW SHA JRONG

Ka jingbuh jong U Blei na ka bynta ka jingiaid lynti jong ka **sngi**, ka long ba haba ka la mih, ka dei ban kiew sha jrong: Ka **sngi** kam lah ban ieng sah hajuh. Ka dei ban pyndep ia ka jingiaid lynti jong ka. Ym don kawei pat ka jingiphuh iphieng kaba palat eh, kaba ngi iohi tam, lait na ka burom ba U Blei u la pynkup ha kane ka '**met bneng**.' Hadien ba ngi la iaid lyngba ka miet kaba dum baroh shimiet, katno ka jingshai ha ka mynsiem ka jingpyngngad ha ka dohnud bad ka jingtngen ha ka jingmut jingpyrkhat ba ngi ju mad man ka step, tang shu mar iohi ia ka sngi ba ka la mih bad kiew sha jrong. Ngim dei ban klet ba ha ka '**sngi**' ka don ka burom jong U Blei. Ka sngi ka long ka jingpynlong ka jong U Blei hi. Ka sngi ka kren ia nga bad ia phi tang ia ka burom ba tyngshain jong U Blei. U Blei u don ha lyndet jong ka. U pyniaid ia ka. U pynlong ma u. U leh ma u.

Ka sngi haba ka la mih, ka dei ban kiew sha jrong. Ka sngi ka don **ar rukom** ki jingbatai ba ka kren ha ngi. Ka iathuh ia ngi shaphang ka '**Matti**' jong ka **burom U Blei**

ha kawei ka rukom. Ka ai khubor ia ngi pat kum ka **'baje'** da kaba pynphalang ha ngi baroh ia ka jingkordor jong ka jingim briew kaba U Blei u la buh shipor ha kane ka pyrthei, ha kawei pat ka rukom. Namar kata, ka long kaba donkam katta katta ia ngi ban wad jingshai mynsiem na ka ktien U Blei shaphang kane ka **'jingiaid lynti jong ka sngi.'**

Ngi iohi barabor ia ka burom jong ka sngi tang haba ka bneng ka shai kdar. Ka sngi kaba mih bad kiew sha jrong kam don jingmut ban kren ia ngi, katba ki lyoh kiba sdien ha bneng ki kah ia ki khmat jong ngi. Kumno ngin **'peit'** bad **'iohi'** ia ka sngi haba ka suiñ bneng ka dum bad tap da ki lyoh ? Namarkata, haba ngi peit ia ka sngi haba ka la mih bad kiew sha jrong, ngi peit ia ka tang haba ka suinbneng ka shai kdar. Ym don mano mano napdeng jong ngi kiba sngew tynnad ban peit ia ka sngi ha ka por ba dum slap bad kah lyoh. U Blei u la ai ka **lad**, ka **kabu** bad ka **bor** ban peit ha ka sngi, tang haba ym don jingpynwit ba kah ha ki khmat jong ngi.

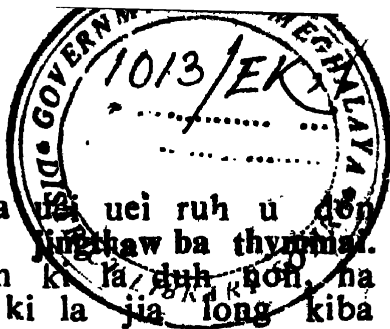
Haba ka sngi ka la mih bad dang kiew shajrong, to ai ba ngin tip ba U Blei **ruh u la khreh ban iaid lynti ha ka jingim jong nga bad jong phi.** Ka jingiaid lynti jong ka sngi kam dei kaei kaei ruh, hynrei ka dei tang ka jingiaid lynti jong U Blei. Man ba ka sngi ka la mih bad dang kiew sha jrong, ngi dei ban kynmaw ba U Blei u la khreh keiñ ban iaid

lynti. Ka jingiaid lynti jong u ka mut ka jingiaid lynti jong u ha ka jingim jong nga bad jong phi. Ha ka jingim kaba shisha jong uwei pa uwei, kawei pa kawei, kata, kiba la jied jong U Blei, ka sngi kaba shisha jong U Blei ka dei ban mih ha ka jingim jong ki. Kine ki sngi kiba ngi im mynta, ki long ki sngi kiba U Blei u kwah ban sdang ia ka jingim kaba thymmai ha ki dohnud jong ngi. Kan bha, namar kata, lada ngin duwai ha U Blei ba ka **Sngi kaba tap lup da ka burom ba tyngshain ber jong ka, kan mih noh ha ka step jong ka jingim ba thymmai jong ngi.** Ngin ym lah ban sngewthuh ia ka sngi haba ka kiew shajrong, lymda ngi ailad ia U Blei ba un mih bad tyngshain hapoh ka jingim jong ngi. Ngin ym lah ban sngewthuh ia ka jingpyniaid U Blei ia ka jingim jong ngi, lymda ngi khot kyrpad ia u ba un iatrei da la U Mynsiem bakhuid jong u bad pynsdang ruh ia ka jingim ba thymmai ha ngi.

Ka ktien U Blei ka don **lai tylli ki khubor ba phylla** ban ai ia nga bad ia phi, kumno ba U Blei u kwah ban iaid lynti ha ka jingim jong nga bad jong phi.

(i). "Ha khmih, mynta keiñ kata ka ia ba diang hun, ha khmih, mynta keiñ kata ka sngi ka jingpynim" (2 Kor 6 : 2).

(ii). **Lymda kha ia u briew na ka um bad** na U Mynsiem, um lah ban leit hapoh ka hima U Blei" (Ioan 3 : 5).

(iii). "Kumta lada uei uei ruh u don ha U Khrist, u long u jingthaw ba thymmai. Kiei kiei ruh ki ba rim ki la duh noh, ha khmih kiei kiei baroh ki la jia long kiba thymmai" (2 Kor 5 : 17).

U Blei u don la ka jingthmu kaba khuid ha kaba pyniaid ia ka jingim jong kito baroh kiba donkam ia ka jingialam jong u. Haba ngi sngewdonkam bad wad ia U Blei ba un pyniaid ia ngi, u kloi ban leh kumta. U Blei um ju iehnoh mynno mynno ruh ia kito kiba kwah ban ithuh ia ka lynti jong u. U Moses shisien uba long u briew jong U Blei, u la sdang ban jah lynti haba u la iakynduh ia ka jingialeh pyrshah u paidlang Israel ia U Blei mynba ki la phaidien na u, da kaba mane ia ka dur Blei u **Khun Masi Ksiar**'. Kumta u la duwai kyrpad ha U Blei jong u kumne : **"Mynta namarkata, nga kyrpad ia me, lada nga la shem ia ka jingsngewbha hakhmat jong me, to pyni ha nga ia ka lynti jong me, ba ngan ioh ithuh ia me, bad ba ngan ioh shem ia ka jingsngewbha ha khmat jong me : to khmih ruh ba kane ka jaid bynriew ka long u paidlang jong me" (Ekso 33 : 12).**

U Blei um shym la pynslem ban jubab ia ka jingkwah jong u Moses. **"U te u la ong ka khmat jong nga kan leit lem bad me, bad ngan ai jingshongthait ruh ia me" (Ekso 33 : 14).** Ynda kumta u Moses u la ong pat ha U Blei, **Lymda leit ka khmat jong me lem bad ngi te**

wat ialam shuh ia ngi. Naba da kumno yn tip hangne ba ma nga bad u paidlang jong me, ngi la shem ia ka jingsngewbha ha khmat jong me? Ym dei da kaba leit ma me ryngkat bad ngi, ba kumta ma nga bad u paidlang jong me ngin sa long kiba la kyrpang na ki briew baroh kiba ha ka khmat ka pyrthei (Ekso 33 : 15—16). Te U Trai u la ong ha u Moses. Ngan leh ia kane ruh ia kaba me la kren naba me la ioh shem ka jingsngewbha ha khmat jong nga, bad **nga ithuh ia me da ka kyrteng"** (Ekso 33 : 17).

Ka sngi la ka long tang ka met bneng, hynrei namar ba ka long ka kam ki shynriahti jong U Blei, ka don ka khubor ba kyrpang ban iathuh ia ka jingiaid lynti jong ngi ruh kum ki Khristan kiba long tang ki **Pilgrim** ha kane ka pyrthei kaba thait, kaba lywait bad kaba jaw ummat. Ka sngi ka long kum ka **'khmat'** ka jong U Blei nongbuh nongthaw kaba peit ia nga bad ia phi. U Blei u iohi ia ngi. Ki khmat U Blei ki donbor ban sam lyngba ia ki dohnud jong ngi. U Blei um ju ap iano iano ruh. **Shisien haba u la iaid lynti, u dei ban pyndep ia ka.** Lada ngim sngewdonkam ia u, u ruh un ym donkam ia ngi. Lada ngi ong ba U Blei um pyniaid ia ka jingim jong ngi, hynrei ma u te u **la dang pyniaid** ia ka jingim jong kiwei pat. Lada ngi ong ba ka jingim jong ngi kam don hapoh ka **Plan** ne ka **jingthmu** jong u, hynrei ma u **u dang thmu** ban pyniaid bad pyndep ia ka jingthmu bad ka plan jong u ia ka jingim

jong kiwei pat kiba u la dep jied na ka bynta ia lade hi.

U Jisu 'khrist u la dep iathuhlypa da kaba kren shaphang jong ki kumba u la dep jied, **"Nga, nga ithuh ia kiba nga la jied" (Ioan 13 : 18).**

Ka ktien U Blei ka ai kawei ka jingbatai kaba shai shaphang kumno ba U Blei ha U Khrist Jisu u la dep jied lypa. **Kiei sha kita kiba la jied ki jong U Blei ?** Nga shait sngewphylla ban pyrkhat shaphang kane, namar ka ktien U Blei ka la iathuhlypa kumne :— **"Bad ngi iatip ruh ba kiei kiei baroh ki iatrei lem ia ka ban pynbha ia kita kiba ieit ia U Blei, ia kita kein ia kiba la khot katba kum ka jingthmu jong u.** Namar ia kiba u la ithuhlypa, u la thmu lypa ruh ban long kiba shi dur kein bad ka dur ka jong u khun jong u, ba un ioh long uba la kha nyngkong hapdeng ki babun ki para. Bad **ia kiba u la thmu lypa ia kita u la khot, ruh ; bad ia kiba u la khot, ia kita u la pynksan ruh ; te ia kiba u la pynksan, ia kita u la pyndonburom ruh" (Rom 8 : 28-30).**

Ka Sngi haba ka la mih, ka dei ban kiew joit joit sha jrong : Kam sngew kwah ban ieng sah hajuh. Kam don jingbabe ban leit phai pat da kaba hiar biang shapoh ka mei ramew. Ka shu kiew sha jrong khlem pyrkhat ei ei ia ka 'tieng ka ma. Ka jingkiew jong ka sha jrong ka long kaba skhem, kaba don

ka jingmut nar. Kam salia ia ki jingeh kiba lah ban don ha ka lynti iaid jong ka. Kam sheptieng ia u slap, ia u pyrthat, ia ka lyer langthari. Kam khein ia ki lyoh iong kiba sdien ba ka lynti iaid jong ka. Ka long kum u Samla uba eh, uba khlain bad uba shynrang mynsiem ban pyndep ia la ka thong.

Ka Sngi kaba la dang kiew sha jrong, ka ai ki jingmut kiba kordor ia **'u briew' ne 'ka briew'** kiba angnud bad thrang ia ka lynti jong ka burom. U **Dabid** uba long **"U nongrwai ba bang jong U Israel,"** u nud kat haduh ban pynsyriem ia ka jingkiew jong ka sha jrong bad **"U nongleit-kurim uba wan mih noh na la ka kamra, bad kaba shad kmen kum u radbah ban phet ia la ka jingphet"** (Salm 19 : 19).

Ka sngi kaba la dang kiew sha jrong ka ai ka jingpyrsad mynsiem kaba khraw ia **'u khynraw' ne ka khynraw'**, ba ki dei ban pyndep hok ia la ka lynti jingphet jong ki bad leh hok ruh ia ka. Ka ai ka jingshlur ia ki **'samla khristan'** ba kin wad barabor ia ka lynti jong ka burom ha ka jingim jong ki. Haba ka sngi ka kiew sha jrong ha ka por ba rang bad shai kdar, ka pyndap ia ka burom jong ka bneng bad ka pyrthei tang da ka jingtyngshain ba phyrnai jong ka. Ym don shuh ha pyrthei kaba kham kor ba U Blei u ñiewkor eh lait na ka **'burom'** jong **u Samla** bad **ka Samla** kiba don ruh ryngkat bad ka **'bor'**, kumba ka Proberb ka ong. **"Ka burom ki samla long ka jingkhlain jong ki"** (Prob. 20 : 29).

Ka sngi ka la dang kiew sha jrong ban pynkynmaw ia ngi ki khristan kiba dang leh lyngngai ha pyrthei, ba ka jingiabeh ba kynja mynsiem ka long kaba rem dor katta katta, bad ba ngi dei ban ialeh kat lah kat iai ban nangsan nangkiew ha ka jinglong mynsiem, ryngkat bad kata, ban trei dep katba ngi lah ia ka kam ka jong U Blei, namar sa tang shipor, ka sngi kan sa kynriah bad noh phai. Haba ngi peit ha ka sngi mynstep bad iohi ia ka ba ka la nang kiew sha jrong, ngim lah khlem da sngap bad pynshah shkor ia U Mynsiem jong U Blei uba kren pasiaw ha ngi, kumba U Blei u la phah ia u angel jong u ban kyrsiew bad pyntngen ia U Elijah uba la btai ia la ka jingim : "Khie joit bad to bam ; namar ka jingleit ka jngai eh ia me' (1 Syiem 19 : 7)

Ka sngi ka la dang kiew sha jrong ban ai ka jingkyntu kynpham ia ki khristan kiba la pynkha arsien, ba kin kynjoh shuh shuh sha neng, ban nang ia wad, ban nang iabeh, ban nang iai mut brai ia kiei kiei kiba dei bad ka pyrthei ka ban sa wan. Kumta ka ktien U Blei ka la buh ka jingsneng kaba kyrpang ia ki khristan ba kynja mynsiem kumne :—"Namarkata, lada la pynmih lem ia phi bad U Khrist, to wad ia kiei kiei ruh kiba haneng ha kaba U Khrist u don, uba shong sha ka kti kamon U Blei. To phin mut brai ia kita kiei kiei ruh kiba ha neng, ym ia kita kiei kiei ruh kiba ha ka khyndew. Namar phi la iap noh, bad ia ka jingim jong phi la buhrieh

lem bad U Khrist ha U Blei. Ynda la paw U Khrist, uba ka jingim jong ngi, ynda kumta phi ruh phin paw lem bad u ha ka burom" (Kol 3 : 1-4).

'Ia kiei kiei ba haneng,
Ia kita ki iai wad ;
Ia ka jingkwah pyrthei ki weng,
ki iai bud l'U kynrad.'

Ka sngi ka la nangkiew sha jrong, ka da pynphalang ha ngi ia ki rong ba phyrnai jong ka. Ka Sngi kam ju bat ia ka burom tang halade, hynrei ka ai ha nga bad ha phi ia ka jingtyngshain ka burom kaba mih na ki kjat sngi kiba phalang jong ka. Ka sngi kaba tyngshain lep ha ka por mynstep, ka ai ia ki jingkyrkhu khlem tyngkai ha ki briew baroh. Kam ju pep ban pynphalang ia ki rong ba phyrnai jong ka. Lada u '**Simpyllieng**' u pyni ia ki hynñiew tylli ki rong ha ka pyrthei, hynrei u pyni ialade **ha** ki por ki-por. Ka jing- ih jong u simpyllieng ka long tang tengkhat eh. U Simpyllieng u mih tang ha ki aiom ba hap slap, hynrei ka sngi pat ka mih khlem jingkheiñ por. **Ka** mih la ha kano kano ka aiom. Ha kine ki **ri lum baieit jong ngi,** ka sngi ka dei ban mih man ka sngi. Haba ka la mih, ka dei ban kiew sha jrong, ka da pyntyngshain ha ngi ki jingthaw kiba kyrpang jong U Blei ia ka burom jong ka, khlem pyniapher la ia uba hok ne uba pop, la ia uba bha ne uba sniew.

Kane ka '**juk**' kaba ngi im, ka long ka '**juk**' jong ka **jingbymman ba kynja mynsiem.**

Lada u **bymman** bad **uba bha** ki ia im lang ha ka pyrthei, kan sà pher aiu? namar ba wat hapoh ka balang, u ñiut bad u kew kin iasan lang. Hynrei pynban kumba u don '**lap shilliang**' hangno hangno, kumba ka don ka jingdum ha ka jaka ba shong ki Ijipt bad ka jingshai ha ka dara ki Israel; kumta ruh ka jingkyrkhu kaba kyrpang jong U Blei ia ki Khristan kiba sheptieng ia U Blei, kan ym pep ban wan na U Jisu Khrist U Khun ba la kha marwei jong u, kumba u **Malakhi u** nongiathuhlypa jong U Blei u la saham ba ka don **ka sngi ka hok**, kaba la dep tyngshain bad kaba khreh ban tyngshain mynta ha kito baroh kiba dei ki jong u. Hynrei ha phi kiba sheptieng ia ka kyrteng jong nga, kan mih **ka sngi ka hok** bad ka jingpynkhiah ha ki thapniang jong ka ; bad phin ioh mih shabar, bad phin rynsied kum ki khun masi ba bsa ha iing" (Mal 4 : 2).

Ka Jingtyngshain lep jong ka sngi ha ka por mynstep ba ka kiew sha jrong ka pynkynmaw ia ngi shaphang ka jingtyngshain jong ka jingshai bneng kaba la wan shat ha ka diengphna halor u Lum Kalbari kaba long ka khyrdop bneng ia nga bad ia phi.

'Ka khyrdop don ba rynghang sah,
Na kata i ka jingshai ;
Ba tyngshain eh na diengphyna,
Jingieit U Blei ba janai.'

Lada U Blei ha U Jisu Khrist u la pyntyngshain da ka diengphna ha ngi ki nong-

pop kiba la duh jingkyrmen, bad shong ha ka syrngiew iong jong ka jingiap, ngi dei pat ruh ban tyngshain ha kiwei da kata ka jingtyngshain kaba la shat ha ngi na **'u sngi jong ka hok'**. Ha kane ka jingleh ba phylla jong U Blei ia ngi, nga sngew kumba U Blei u kren jur ha ka sur kaba sawa jam ia u briew bad ka briew shimet marwei marwei :- 'Tyngshain Ko bangeit ! Tyngshain Ko bangeit ! Tyngshain Ko bangeit !

Ha ka pyrthei kaba sniew kat kane kaba ngi im mynta bad iohi da la ki khmat pyllew ia ka jingjot **ki iing ki sem**, ka **shnong** ka **thaw**, ka **ri** bad ka **jaidbynriew**, hato kam la dei ka por ba ngin kham rwai bunsien ia kato ka jingrwai kaba khot ia ki riewngeit ba kin kham tyngshain katba nang mih ki sngi bad katba nang roi ki jingsniew ?

'Tyngshain, ong Jisu tyngshain tyngshain ber,
Kum sharak rit mynmiet jingshai ka la her ;
Ka pyrthei ka la dum, te to tyngshaiñ,
Ha ka ing ka jong phi khlem sngewlehraiñ.

Tyngshain, ong Jisu tyngshain ki jong nga,
Lada phi man jyngut, kata ngam sngewbha ;
Na byneng Ngan khymih la phin tyngshaiñ,
Ha ki shnong ki jong phi khlem sngewlehrain.

Tyngshain, ong Jisu ha ki shnong kyndong,
Bun jait ki jingsniew shisha ki ker sawdong ;
Pop, kyrduh, bad sngewsih, te to tyngshain,
Ha ka ri ka jong phi khlem sngewlehrain.'

Ka Sngi kaba la dangkiew shajrong ka long ka nongbatai ia ka jingkhein por jong ngi. Ka kdew kum ka '**baje**' na ka bynta ki nongiaphet ba kynja mynsiem. Ka sngi hamar ba ka la mih, kam ap bad sah hajuh, hynrei ka kiew roit roit sha jrong. Ia ka jingkiew stet jong ka sha jrong ngim ju lap ba iohi. Namarkata, ka sngi ka ai ha nga bad ha phi ia ka jingkhein por kaba shisha. Ka sngi kaba la mih bad kiew sha jrong, ka kren ha ngi baroh shaphang ka jingiaid stet jong ka '**por**'. Ka sngi ka long ka nongbatai ia ka '**Por**' ba la buh da U Blei. Ka por kam ju ap iano iano ruh. **Lada ma nga bad ma phi ngi khein sting ia ka jingiaid jong ka por, ka don ka jingma ba ngi lah ban ym kot sha ka jingaiei ba dap biang** ba U Blei u la kular ban wallam ia ngi hapoh ka por kaba u hi u la ai ia ngi.

Ka long kaba donkam kumta ia ngi ki nongiaphet, ban shim ia ka '**kabu ksiar**' ba U Blei u la ai ha ngi da kaba ia phet bad nang ia phet, ryngkat bad kaba shaniah ha ka jingialam ba stad jong u. Kane ka pynkynmaw ia ka jingshisha ba khraw kaba u Apostol Paul u la kren haba u ioh bat bad ioh pdiang ia ka '**jingaiei**' ba la pynioh da U Jisu Khrist ha u, mynba u la phla haba u ong : "**Ngam pynlehnohei ia ka jingaiei U Blei**" (**Gal 2.: 21**).

Katba ngi nang peit ha ka sngi kaba la dang kiew shajrong, to ai ba ngin tip ba

ngi peit ha ka **baje jong U Blei** kaba u la pynkiew bad **sdien** sha bneng. Kane ka baje jong **U Blei** ka **maham** ia ngi ba ngi dei ban **iabeh ia ka por jong** U, da kaba leh bad pyndep ia kano kano ka kam kyntang kaba u kyntu ia ngi da. **U Mynsiem bakhuid jong** U. **Ka** sngi kaba nang kiew shajrong kam tip ia kano kano ka jingeh kaba lah ban khang lynti ia ka. Ka kiew shajrong, ka da tyngshain bad iai tyngshain **khlem** jingsheptieng ia ka jingdum. Ka long syriem kum ki '**Khristan Hebru**' kiba u Apostol Paul um lah khlem da ai ka Sartipheket ia ka '**jingshlur ba riewblei**' jong ki haba u kyntu kynpham ia ki da kine ki ktien. "**Namar kata wat bret noh phi ia kata ka jingshlur jong phi, kaba don ka nong kaba khraw.** Namar phi donkam ia ka jingiai shah, ba haba phi la ioh leh ia ka mon U Blei, phin ioh pdiang ia kata ka jingkular" (**Heb 10 : 35, 36**).

Ka sngi kaba la dang kiew sha jrong, ka hikai ia ngi ruh ki khun U Blei ba ngim dei ban sah hajuh, hynrei ban nang san ha ka jingtip ia U Blei, bad ha ka jingaiei jong u. Kine ki sngi kiba ngi im mynta ki long ki sngi kiba dap biang jong ka jingtrei U Mynsiem bakhuid. Kumba ka baje ka tied bad ka riew man ka kynta, kumta ruh U **Mynsiem bakhuid** u tied kum u klongsnam ha ka mynsiem jong uba ngeit ban ai ia ka '**Siknal kaba kynja bneng**' ba ki nongiaphet ki dei ban pyndep stet ia ka kam kyntang namar ba ka por ka la nang iaid. Ki '**Khristan iaid wir**' kin

kham sngewthuh bha ia ka jingmut jong ka sngi kaba la nang kiew sha jrong, namar u Apostol Petros u la kren kyrpang tang shaphang jong ki da kaba ai ka jingkyrkhu kyrdoh ia ki ha kine ki ktien ba shon mynsiem: **"Hynrei to phin nang roi ha ka jingaiei bad ka jingtip ia U Trai bad U Nongpynim jong ngi U Jisu Khrist"** (2 Pet 3 : 18).

Ka sngi haba ka kiew sha jrong, ka bud beit ia la ka jong ka lynti. Kam ju kynriah wat tang khyndiat ruh na la ka lynti ba ka dei iaid. Kam tip ban phai sha kadiang ne sha kamon. Kam nang ruh ban kynran da dien. **Ka jingiaid lynti kaba beit jong ka sngi,** ka pynkynmaw shaphang ka jingiaid sakma jong ki bymman ki bym ju ithuh ia ka lynti jong U Trai. **Ka jingiaid lynti kaba beit jong ka sngi** ka ai ka jingmaham ruh shaphang ka jinghap noh jong kiba ngeit, ki bym ju neh ha ki lynti ba U Trai u la hikai ia ki. Kumta ka ktien U Blei ka don ban kren ia baroh ar: "Namar kata ma phi, ko hep baieit, haba phi tip lypa ia kine kiei kiei ruh, to da sumar noh, ioh **ba haba la rong noh lem ia phi bad kata ka jingiaid sakma jong kita ki bymman, phin da hap noh** na la ka jong **ka jingneh skhem hi"** (2 Pet 3 : 17).

Ka Sngi haba ka kiew sha jrong, ka wad ia la ka lynti kaba U Trai Nongbuh Nongthaw u la pynkhreh ia ka ha ka suiñ bneng. Ka wad ia la ka lynti, ka da kiew shajrong bad sngewskhem ha la ka lynti iaid ba **ka la**

shem. Ka long syriem kum u **Khristan nongleit jingleit uba thmu ban poi sha tneng, bad uba iawer bad khot ieit ia ki paralok baieit jong u ban peit sha u kum ka** 'Nuksa'

'Peit sha nga u nongleit jingleit'
Uba thew ban poi byncng ;
Trai, nga shcptieng ia ki umbah,
Ba nga dei ban ryngkang teng ;
Nga la swai, kyrshan Trai,
Me ngan iaroh khlem da wai'.

Ka Sngi kaba kiew sha jrong ka iapher na ka jingim jong ngi ki khun bynriew kaba sah hajuh bad ka ban kut noh ha kawei ka sngi. Hynrei na ka jingshai bad ka jingtyngshain jong ka sngi, ngi lah ban ring ia ka "**khubor mynsiem**" kat kum na ka ktien U Blei kaba beh noh ia ka jingkhuslai, jingartatien bad jingduh jingkyrmen. Ka sngi kaba tyngshain bad iaityngshain katba ka nang kiew sha jrong, ka rah ia ki 'jingmut jingpyrkhat, jong ngi kiba ngeit sha U **lum ka jingkylla dur** ha kaba la pynkylla dur ia U Jisu Khrist baroh shiryniəng ha khmat ki synran jong u laingut.

"Ynda la hynriew sngi ruh U **Jisu** u la shim lem ia u **Petros,** bad ia u **Jakob,** bad ia u **Ioannis** u para jong u, bad u la leit lam ia ki kyrpang sha u lum bajrong, bad la pynkylla dur ia u ha khmat jong ki; **Ka khmat jong u te ka la tyngshain kum ka sngi,** bad ki jaiñ jong u ki la long lieh kum ka

jingshai. Ha khmih ruh, U **Moses** bad U **Elias** ki la paw ha ki, ki da iakren bad u" (**Math 17 : 1-3**).

Ka jingwanmihpaw jong ki riewkhuid arngut ha u Lum ka jingkylla dur, ka la nang kham pynphylla ia ka jingjia barch kawei. Khlem pep ki synran lai ngut kin ym lah khlem da leit pynbna kylleng kylleng ia kane ka jingjia, hynrei U Jisu Khrist u la dep maham lypa ia ki ba kim dei da lei lei ban iathuh briew hano hano ia kane ka jingjia. Haba ki dang iahiar te na uta u lum, U Jisu u la hukum ia ki, u da ong, **wat iathuh hano hano ruh ia kata ka jingithuhpaw. tad yr da U khun u briew u la mihpat na ki baiap"** (Math 17: 9).

Ka Sngi ka long ka met bneng. Ka don ka '**bor ding**' ha ka. Hadien ba ngi la iaid lyngba ia ka miet kaba lam khriat, (**namar ba ngi hap ban** 'tap' bad '**kup**' ialade da ka jainkup haba ngi thiah mynmiet), **ka Sngi kaba wan rah ia ka step** ka ai pat ha ngi ia ka **jingsyaid.** Ka jingwan jong ka por mynstep ryngkat bad ka jingmih jong ka Sngi ki dei ban pynkyndit thiah ia ngi, kumta ba ngi lah ban khot kyrpad ia ka kyrteng U Jisu Khrist. Kumba ka Sngi ka mih man ka step, kumta ruh U Jisu Khrist un wan mih ha ka dohnud jong nga bad jong phi, lada ngin peit slem sha u ha ki jingduwai ba aiti thymmai jong ngi. Shisien haba U Jisu Khrist u la shong skhem da ka jingngeit ha ngi, **da U Myn-**

siem bakhuid ka bor jong u, u weng noh ia ka jingkhriat ba kynja mynsiem jong nga bad jong phi. Katba ngi nang duwai bad bret ti lut ialade ha u, U Jisu Khrist khlem pep, un tyngshain kat ka Sngi hapoh ka dohnud kaba kah dum da ka pop.

Ki **riewkhuid** kiba kwah ia ka '**Bor**' na U Jisu Khrist, kin ym duh ia ka, lada ki wad ka jingpynkhuid kaba khlem sangeh ialade. U Jisu Khrist u bym ju pynraiñ buhkhoh ia kiba ngeit ha u, un ym pep ban pynpaw ialade ha ki, kumba u la leh ha u synran baieit eh jong u ha ka dewlynnong **Patmos.** Ka **longrynieng** (Person) U Jisu Khrist ka thaba da ka burom Blei ha Patmos. U Ioannis u nongiohipaw mynba u la don ha Patmos, u la phla da kaba iathuh ia ngi : **"Ka khmat jong u ka la long kum haba ka** Sngi **ka tyngshain ha ka bor bah jong ka" (Jingpyn 1 : 17).**

Lada U Jisu Khrist u la shong skhem hapoh jong nga bad jong phi, u dei ban pynlong ia ki met ruh ka '**templ**' bad ka **"Ing shong U Mynsiem Bakhuid". U Apostol Paul** u kylli kiba kumno ki met jong ngi ki dei ban long : "Hato phim tip ba kata ka met jong phi ka long ka Ingshong U Mynsiem Bakhuid uba hapoh jong phi, ia uba phi la ioh na U Blei, bad ba phim long la ki jong hi ? Namar la thied noh ia phi da ka dor bah : te namarkata to pyndonburom ia U Blei ha ka met, bad ha ka mynsiem jong phi kiba long ki jong U Blei" (1 Kor 6 : 19, 20).

Ka '**burom**' jong U Blei kaba don ha bneng ka long kajuh ka burom kaba don ha u khun baieit eh jong u, U Jisu Khrist, bad kaba tyngshain bapoh ki '**khiew khyndew**' jong ngi. Ia kane ka burom la ai ha ngi ha ka por ba ngi iohpdiang ia ka '**jingbaptis kaba da U Mynsiem Bakhuid**'. Ngi iohpdiang tylli ia kane ka burom kaba da kat ka burom. Ka ktien U Blei ka pynkynmaw ia ngi ba ki riewkhuid jong U Trai, ki dei ban sumar ia kane ka burom ha pyrthei, khnang ba kin ioh pyn donburom, ia U Jisu Khrist kham khraw ha bneng. Ia kane ka '**jingmaian bneng**', ngi shem ia ka kum ka '**jingkynrei spah ka burom**' bad ia kaba u Apostol Paul u kren shaphang jong ka, "**Kaba long keiñ U Khrist ha phi, ka jing kyrmen ka burom**" (Kol 1 : 27).

Lada ngi dei ban nang kiew ha **ka jing** im ba kynja mynsiem, ngi dei ban mad ruh ia ka '**jingjynjar**' bad ka '**shipa**'. Ki '**jingjynjar**' bad '**shipa**' ki pynthiang bad pynbang ia ka jingim Khristan jong ngi. 'La jer kyrteng ia ki tang ha ka jingmut jong ka '**diengphna**'. Namarkata ka jingiatyngkhuh ia ka '**diengphna**' ka dei ban wan rah ia ka '**jingkylla dur**' ha ka jingim baroh kawei. Dei da ka **jingjynjar** ba uba ngeit u ioh ia ka '**jingpynkylla dur**' kaba kham stet bad kham janai Ha ka dieng phna ka don ka '**Burom U Trai**'. La pynlongkam ia ka burom U Trai kaba tap ha ka '**longrynieng**' jong u, da ka **bor jong ka jing trei U Mynsiem Bakhuid** kaba mih na u bad kaba phalang ha ngi. U Apostol Paul u la

iathuh ia kane ka '**bor**' kaba don ha U Trai, bad kaba trei kam phylla katta katta, kat ha duh ba ka donbor ban pynkylla ia ngi na kawei ka burom sha kawei ka burom.

"Hynrei ma ngi baroh da ka khmat khlem da kah noh, da kaba ngi khmih shai kumba ha ka it ia ka burom U Trai, la nang pynkylla **nangpynkylla dur ia ngi** sha kata kajuh hi ka dur na ka burom sha ka burom kumba na U Trai uba U Mynsiem" (**2 Kor 3 : 18**).

Bun napdeng jong ngi ki briew ki ju klet barabor ban peit ia ka burom jong ka sngi katba ka nang kiew sha jrong man ka step. Ka long kumta ruh bad ka jingim khristan jong ngi. Ngi la long khristan la slem, ngi la don kyrteng ha ka balang la slem ; hynrei ngi ju klet ban peit ha ka burom U Trai uba pyn paw ia lade ha ngi. Ka pop kaba shong ha ka dohnud bad ka jingbun than eh ki kam ba ngi iabeh mynstep, ki long kum ka '**jingkah**' kaba '**kah**' ia ki khmat jong ngi ban iohi ia ka burom U Trai ba ka khreh ban iaid lait na ka jingim jong ngi man ka step. Lada ngim lah ban '**peit**', ngim lah ruh ban '**iohi**'. Lymda ngi peit slem pat, ngin ym lah ban **ithuh**. Lada ka long ka bym lah ban peit, sa katno tam lei lei kat haduh ba ngin da **iohi** bad **ithuh**. Syriem kumba ka sngi ka pyntyngshain ia ka burom jong ka ha ngi man ka step, kumta ruh U Jisu Khrist u pyni lut ia ka burom jong ngi. Ngin iohi ia ka burom U Trai tang haba ngi **phai sha ka ktien** U Blei

bad **pule ia ka da ka jingshemphang,** ryngkat bad kaba **shong slem ha trai ki kjat U Nong-pynim** jong ngi, lem bad kaba bret lut ia ki jing kit bakhia jong ngi ha u. U nongrwai shem mynsiem uba la mad ia ka burom U Trai ha la ka jingim lajong, u la sngewthuh shai ba ka burom U Trai ka tyngshaiñ napoh ka ka **'Baibl'** katba ngi dang pule ia ka ryngkat bad ka mynsiem kaba pynkyntang lut ia lade.

"Ah peit ki 'mat jong nga ban iohi,
Ka burom ka ktien jong Me phar;
Kham myntoi ia nga ban shem kane,
Ia kaba ioh rupa bad ksiar:
Ka pyrthei kan ing bad ki paila;
Ka ktien U Blei jong nga kan neh;
Ka jingim bymjukut long ithuh,
I'U Jisu, u briew bad U Blei".

Ka jingshong slem jong ngi baroh shimiet ban peit ha ka telibishon da kaba peit ia kiei kiei ki jong ka pyrthei, ka lah ban pynmynsaw ia ki khmat ba kynja mynsiem jong ngi. Shi-sien haba ngi la peit baroh shimiet ha kiei kiei ki jong ka pyrthei, kumno ngin nang ban khie step? Ki khmat kiba la **'byrie'** kim lah shuh ban nang ban peit ia kiei kiei kiba shong Blei, kiba kynja mynsiem bad kiba kynja bneng. Ki briew kiba la shong baroh shimiet ha ka **'jingdum'**, kumno kin ioh lad ban iohi ia ka **'jingshai'** mynstep? Khnang ba ngin peit ha ka jingshai jong U Khrist kaba dang iaid lait ha ka por mynstep, ka donkam lypa ia ka jingpynkhreh ba ngin ioh baroh shimiet.

Dei namar kane ka daw, **ba u Dabid** u shakri jong U Blei ruh u la pynlong ka jingkular ban iaid ha ka jingriewblei haba u don ha Iing naduh mynmiet, u da kren ha U Blei ia ki ktien kiba sngewthiang.

"**Ngan iaid ha la Iing bad ka dohnud ka bajanai.** Ngan **ym buh ei ei kaba thala ha khmat ki khmat jong nga**, nga isih ia ka jing leh jong kita kiba kynriang; kan ym ioh snoh ha nga. **Ka dohnud kaba mutlop kan kynriah noh na nga: ngan ym tip ia kaei kaei kaba sniew**" (Salm **101 : 2-4**).

Ki Sngi, ki **taiew**, ki **bnai** bad ki **snem** ki nangiaid stet ha ka jingim jong ngi. Shen shen ngin sa leit noh na kane ka pyrthei. Sa katno pat ba ngin dang pynslem ban peit kloi ha ka burom U Trai kaba dang tyngshaiñ khlem sangeh haduh mynta? Lada ngi la mon ban iohi noh ia ka burom U Trai, ngi dei ban loit kloi bran bran ia ka 'jingkah' kaba kah ia ki '**khmat ba kynja mynsiem**' jong nga bad jong phi. U Blei ruh haba u da iohi shisha ia ka jingkwah jong ka mynsiem jong ngi, u kloi ban iarap ban pynkynriah noh ia kane ka '**jingkah**' da ka bor bah jong U Mynsiem Bakhuid. Ka **jingartatien**, ka **jingbymngeit**, ki **jingkhuslai pyrthei**, ki nangpynrben shuh shuh ia ka **jingkah**. "**Hynrei ynda kan da phai khmat ha U Trai, yn loit noh ia kata ka jingkah khmat" (2 Kor 3 : 16).**

Shisien haba la loit **noh** ia ka '**jingkahkhmat**', U Mynsiem jong U Trai **ruh un** sa

wan 'snoh' ha ngi. Shisien pat haba ngi la ioh pdiang ia U Mynsiem jong u, un ai ruh ha ngi ia ka **Jinglaitluid.** Ia kane ka jingmaian ba kynja Blei, U Apostol Paul u la dep iathuh kumne: **"Te U Trai u long uta U Mynsiem, bad ha kaba don U Mynsiem U Trai hangta don ka jinglaitluid" (2 Kor 3 : 17).**

Ka jinglaitluid ba kynja mynsiem ka long ka jinglaitluid kaba U Blei ha U Khrist u ai ha ngi da U Mynsiem Bakhuid jong u. Baroh na ngi ngim pat ju ioh mad ia ka jinglaitluid kaba kum kane. Hynrei don bun pat kiba la iohpdiang ia kane, namar ba ka jingiap U Khrist halor ka diengphna ka la pyllait ia ki khnang ba kin ym long mraw shuh ha ka Pop. Kumta U Jisu Khrist ha ka por ba u dang don ha pyrthei, u la dep pynbna ia kata ka bor Blei ba la pyntrei da ka jingaiei kaba na neng. "**Namar** kata lada U khun un pyllait noh ia phi, phin long kiba la lait noh da shisha" **(Ioan 8 : 36).**

Shisien ba ngi la ioh pdiang kynti na U Trai ia kane ka jinglaitluid kaba da U Mynsiem Bakhuid, ngi la lait na ka jingteh jingkhum jong ka aiñ briew. Kiba haïng hasem lymne ki kur ki jaid kin ym lah shuh ban teh ia ngi. Da kane ngi pynlong ka **"atiar"** **ban rung sha ka pyrthei kaba kynja mynsiem,** ban iai wad marwei hangno U Blei u don, hooid ban kynjoh ia ka ban wad ia ka mon bakhuid U Blei halor ka jingim kaba dang sah shipor ha kane ka pyrthei. Da kane ka

jinglaitluid U Mynsiem U Trai, ngi sngew-thrang hir hir ban ia kylli na U Trai sha-phang ka **plan** bad ka **jingthmu** jong u ia ngi shipor. Da kane ka jinglaitluid, uba ngeit jong U Trai uba iohpdiang ia ka shimet marwei, un hap ban mih marwei ban iaid ia ka '**lynti pilgrim**' kaba thait bad kaba lywait. U long syriem kum uta u nongleit jingleit uba sngew **ka jingkyntu mynsiem ha lade ba u dei ban mih marwei na Iing sa khyndiat por** bad ban leit kum u **Abraham** sha ka ri ka bymtip : **"Da ka jingngeit u Abraham, haba la khot ia u, u la kohnguh ban leit noh sha kata ka jaka ia kaba un sa pdiang ia ka ban long ka bynta : te u la leit noh, um da tip shaei u leit" (Heb 11 : 8).**

Ka sngi ka la dang kiew sha jrong. Uba ngeit jong U Trai um dei shuh ban pynslem ialade da kaba shong ha Iing. U Mynsiem ba-khuid um ju pep ban pynkyrkieh ia ki kjat jong u riewngeit ba u dei ban sdang noh kloi ia ka jingleit. Ia ka sngi, **ka por bad ka jingleit U Mynsiem Bakhuid u la dep shna ia ka Prokram.** Ka jingleit u '**Pilgrim**' ka lah ban long sha bneng, namar ba un iakynduh ia kaba kut jong ka jingim, ne ba un dang sdang ia kawei pat ka jingiaid lynti kaba thymmai shipor ha pyrthei.

"Na Iing ngan mih sa khyndiat,
Ba mynta nga dang shong ;
Kin pra jingkyrshan jong ka
Ban kyllon la jan long.

«Kan her ka jingpang baroh,
U nongpop nga la mih;
Nga rwai haba kynmaw,
Ia ka sngi, ngan sa long".

Haba ngi iaid marwei ia ka lynti da ka jingialam jong U Mynsiem Bakhuid, ngim lah tip ia ka jingthmu jong U Blei; hynrei ngi shu kohnguh ba dei ban leh kloi kloi. Ym ju don uno uno u briew ne ka briew kiba la tip lypa ia ka '**plan**' jong U Blei. U Blei u lah tang ban shu ai ha ngi ia ka '**dak**'. Ka '**dak**' ka long barabor ka '**jingpynpaw**' bad ka '**jingpyndep**' ka long ka jong U Blei. Kaba rieh ka dei ka jong U Blei, hynrei kaba la pynpaw ka long ka jong ngi. Kumta ka Ktien U Blei ka la dep batai kumne :—"**Kita kiei kiei ruh ki barieh ki dei ki jong U Trai uba U Blei jong ngi : hynrei kita kiei kiei ruh ia kiba la pynpaw ki dei ki jong ngi bad jong ki khun jong ngi" (Deut 29 : 29).**

Ha kane ka jingiaid lynti marwei jong ngi ngin hap sumar bha ialade, namar ba U Mynsiem **bymman u lah ban wan iaid lang bad ngi** hamar ka por ba U Blei u dang khreh ban pyndep ia ka mon bakhuid jong u na ka bynta jong ngi. "**Ngin lyngngoh lei ia kata ? Namar u soitan hi u pynsyriem ialade ia u angel ka jingshai" (2 Kor 11 : 14).**

Namar kata, ka jingphikir baroh ialade ban ym shah ring ha **kawei pat ka bor** kaba na **dujok**, ka long kaba donkam eh katta katta. Ka

ktien U Blei ka pynkynmaw ia ki khristan ba kynja mynsiem, ba don ka **jingma** ba kaba kynja bneng ka lah ban kylla mulot ha ka shi khyllipmat, ha ka jingphon jingpah ba bun buit jong u soitan. "Hato phi long kiba bieit katta katta? haba phi la sdang ha U Mynsiem, la pyndep mynta ia phi ha ka doh?" (Gal 3 : 3).

Katba ngi dang ialeh ban kiew ha ka jinglong mynsiem, ka don ka jingshyrkhei ba ngi lah ban hap bad syntuid noh. Ka jinghap noh hamar ka por ba ngi la poi sha jrong, ka long kaba la thikna bha, lada ngim iai duwai bad sharai. Ym don ruh ka jingjah burom kaba palat ban ia kane ba uno uno ne kano kano kiba la kiew sha jrong kin syntuid bad hiar arsut sha tbian. Ki **nongkiew lum** ha ri **Switzerland** haduh mynta mynne, ki la ju iathuh ba haba kiew ia ki **lum Alps** katba ki dang kiew na trai, **ki lah ban kiew joit joit** khlem jingsheptieng, hynrei ynda haba ki la sdang poi sha kliar lum, ka jingjur ka ior bad u thah ryngkat bad ka lyer kaba paswut jur katta katta, ka pynlong ia ki ba ki lah ban ur ne tyllun khuit lykhuit sha trai lum.

Ban **iaid marwei** ha ka **lynti pilgrim** kaba dap da ki jingialeh bad jingpynshoi kam long ka kam kaba jem, khamtam ban jied ia ka **lynti khim**. Dei ha ka lynti kaba khim keiñ ba ngi dei iaid, ba u **soitan** ruh u nud ban kham iaid synrop synrop hajan eh jong ngi: Ka ktien U Blei ka la ju ai ki jingmaham

ba bun jaid ia ngi shaphang ka jingdonkam ban **iaineh skhem.** U Jisu Khrist ha ka por ba u dang don ha pyrthei, u pait ka dohnud haba u la shem ba don bun kiba la bud ia u, hynrei kiba la phaidien noh. U iai maham ia ngi shaphang ka jingwan jong ka **'kordit bah'** ha ki sngi kiba khadduh, ba ynda haba la lang shibun ki synran, la seng shibun ki balang, la ialap khambun ia ka gospel, ba ha kaba kum kata ka por ba kiba ieit jong u kin ym lah ieng hapdeng ka bor jong u soitan, uba ap tang ban pynkyllon noh wat ia kiba la jied ruh. **Ka jingiaineh ! ka jingiaineh ! ka jingiaineh !** ki long ki ktien jingmaham ba ngi shem ha ki kyntien kiba la mih na ka rmiang shyntur U Trai jong ngi haba u ong : **"Hynrei jar uba da iaineh haduh ka bakut, uta keiñ u ban ioh lait im"** (**Math 24 : 12**).

Ka sngi kaba la dang kiew sha jrong ka tip biang biang ia la ka lynti ba U Blei hi na jrong u la buh ia ka ba kan iaid. Lada ka sngi kaba long tang ka met bneng, ka shah ha ka jingpyniaid jong u **'komputar'** jong U Blei, kaba katno tam lei lei ia ngi ki khristan ba ngin shah ha ka jingpyniaid bad ka jingialam jong u **'komputar bneng'** uba long u **'Mynsiem bakhuid'**. "Namar kat kiba la ialam da U Mynsiem U Blei, kita keiñ ki long ki khun U Blei (**Rom 3 : 14**). **"To** iaid da U Mynsiem, te kumta phin ym pyndep ia ka jing kwah ka doh" (Gal 5 : 16). **"Lada ngi im da U Mynsiem, to ai ba ngin iaid ruh da U Mynsiem"** (**Gal 5 : 25**).

Katba ngi nang kiew ha ka jingtip ia U Trai, ngin ym pep ban kiew ruh ha ka **jingsheptieng ia U Trai**, kumba la sneng ia ngi ha ka ktien bakhuid jong u. "Ha khmih ka khmat U Trai ka don ha kita kiba sheptieng ia u, ha kita keiñ kiba kyrmen ha ka jingisynei jong u" **(Salm 33 : 18)**.

"Ka jingmut barieh jong U Trai ka don bad kita kiba sheptieng ia u, bad un pynbna ha ki ia la ka jutang" (**Salm 25 : 14**).

"Uei uta u briew uba sheptieng ia U Trai? Ia uta un hikai keiñ ha ka lynti kaba un jied" (Salm 25 : 12).

Katba ngi nang iaid ha ka lynti ka **hok**, ka **jingkhuid bad** ka **jingshisha**, katta ngi dang kham phyrnai ha ka **jingbhabriew ba shapoh** ba la pyntrei da ki "**kjat sngi**" jong u syiem ka jingsuk. Ki briew jong ka pyrthei haba ki peit ha ka khmat ba dap da ka **jingbhabriew bariewblei** jong ngi, kin ym pep ban kynud hapoh la ka mynsiem ia ka jingrwai khristan:-

"Ai jingbhabriew U Jisu yn i ha nga,
Dur ieit ba sngewrit, ba tlem bad bashisha;
Ah ! Me Mynsiem U Blei, jinglong jong nga to trei,
Haduh jingbhabriew Jisu yn i ha nga"

Nga ju pyrkhat barabor, 'la U Blei un iehnoh ia nga ha shiteng lynti' jong ka jingim?' Nga tip skhem ha la ka mynsiem la jong ba

kawei pat ka shiteng lynti ka ap ia nga ba ngan iaid, lada ka wan urlong ka jingiaid lynti ba nga la dep ioh ha ka jingithuhpaw, kaba la long ha ka jingphohsniew ha ka wah kaba wan mih na sepngi bad kaba leit tuid sha mihngi.

Ka lynti iaid jong ngi ki nongbud U Jisu Khrist kham bun ka long kaba "**dum**". Hynrei haba U Jisu Khrist u iaid na khmat bad ialam ia ngi, ka lynti iaid kaba dum kan kylla long ka jingshai. Ka jingsngewskhem kaba nga ioh halade, ka long ka jingkren kaba wan na ka rmiang shyntur U Jisu kaba u dang kren haduh mynta. "**Nga long U Jingshai jong ka pyrthei : uta uba wan bud ia nga un ym iaid ha kaba dum, hynrei un ioh ka jingshai jong ka jingim" (Ioan 8 : 12)**.

"Nga sngew ka ktien U Trai ba ong,
Nga long jingshai pyrthei ;
To peit sha Nga men shem sngewbha,
Ka jingkmen ruh kan shlei".
Nga peit sh'U Jisu bad nga shem,
U Khlur, U Sngi, jong nga ;
Ngan iaid ha ka jingshai jong U,
Haduh ki yrta bah."

———

6

"BAD HABA LA IENG KA SNGI" (*Jonah 8 : 4*).

Ha ka jingiadei bad kane ka kot : "**Na sepngi sha mihngi**" ngam lah khlem da shim ia ki kyntien na ka jingiathuhkhana kaba jadei bad u Jonah u nongiathuhlypa jong U Blei. "**Bad haba la ieng ka sngi**", U Blei u la khreh ia ka **lyer mihngi** kaba pynlhep ; bad **ka sngi ka la shoh ia ka khlieh u Jonah haduh ba u la iapler**, bad u la kyrpad ialade ba un iap noh, bad la ong, "**kham bha ba ngan iap ban ia ka ban im" (Jonah 4 : 8).**

Ka sngi haba ka la mih, ka dei ban kiew sha jrong. Ha kaba khadduh, ynda ka la nangkiew, kan poi ba **kan hap ban ieng beit thik hapdeng jong ka bneng.** Dei ha katei ka por ba ka sngi ka la sangeh ban kiew shajrong, ba ka khreh ban kdat noh sha kawei pat ka jingiaid lynti jong ka.

Ka por ha kaba ka sngi ka ieng beit thik, ngi khot ia ka ka "**Shiteng sngi**". Ka long ka por ha kaba ka sngi ka ai ia ka jingshit kaba jur jong ka. Ka la long kumta bad ka jingiathuhkhana shaphang u Jonah. "Ka

sngi ka la shoh ia ka khlieh u Jonah, haduh ba u la iapler" (Jonah 4 : 8).

Ka por shiteng sngi ka long ka por kaba shitom. Ka long ka por ha kaba ki **'nongrep'** bad ki **'nongpuh lyngkha"** ki rieh tngen ha ka syrngiew jong ki dieng na ka jingshit jong ka sngi. Kumjuh ruh u **'nongiaid lynti'** u ialeh katba lah ban wad ia ka lynti iaid kaba ia-lam sha ka jaka kaba tngen. Lada **u nongiaid lynti u wan mih na shaphang shatei, kham bun sien u ju kwah ban leit hiar shaphang shathie.**

Ha ka jingim khristan ka **por shiteng sngi ka don ki khubor ba kynja mynsiem ban ai ia nga bad ia phi ruh.**

(i). **Ka por shiteng sngi** ka thew ia ka por kaba U Blei u kwah ruh ban pyniaid ia ka jingim kaba kyrpang jong ki briew kiba kyrpang jong u. Kumba ka sngi ynda haba ka la dep kiew shajrong, kan hap ban ieng beit, khnang ba kan kynriah noh shawei pat, kumta ruh U Blei u don la ka jong ka **'baje'** kaba u pyniaid ia ka jingim jong ki briew kiba la jied jong u. Dei ha ka por ba ka sngi ka ieng beit thik ha bneng, ba U Blei na jrong u **'peit sha tbian'** u da **'wad'** bñiah ia uno uno u shakri jong u uba **'ishankhmat'** khnang ba un ioh **'pynkylla'** noh ia ka jingim jong u.

Uno uno u **briew uba beit ka dohnud bad U Blei,** un ym pep ban shah pynkylla ia la ka jingim ha kawei pat ka jingpyniaid jong ka bor

kaba na sha lyndet ka jong U Blei. Namarkata kumba ka sngi haba ka ieng beit thik halor ka khlieh jong u briew, kumta ruh ki khmat U Blei ki dem jngoh ha u briew uba ieng beit thik bad U Blei. **Oh ! ka dei ka por shiteng sngi jong U Blei.** U la leh ia kane ha u **Syiem Hesekaiah** uba la pang la jan iap da **kaba pynkha ha ki sngi jong u sa khadsan snem.** Kumta u Isaiah u nongiathuhlypa u la wan ban kren ha u syiem kumne :

"Te kane kan long ka dak ha me na U Trai, ba U Trai un leh ia kane ba u la ong : Ha khmih, ngan pynphai ia ka syrngiew ha ki kyrdan, kaba la leit hiar arsut ha ka **baje sngi** u Ahas, shiphew kyrdan shadien. Kumta ka sngi ka la phai shiphew kyrdan shadien ha ka **baje sngi** ha kaba ka la hiar arsut" (Isa 38 : 7-8).

Kumta u syiem **Hesekaiah** mynba u la koit na kata ka jingpang, u la rwai ka jingainguh ha U Blei. "Nga la ong, ha kaba shiteng ki sngi jong nga ngan leit sha ki khyrdop ka jingtep, la knieh noh na nga ia kaba sah na ki snem jong nga......Hynrei me da kaba ieit ia ka mynsiem jong nga me la pyllait ia ka...namar me la bred bak ia ki pop jong nga baroh shadien jong, me......uba im, uba im keiñ, un iaroh ia me, kumba nga leh ha kane ka sngi : **u kpa un pyntip ia ka jingshisha jong me ha ki khun**" (Isa 38 : 7-19).

(ii). **Ka Por shiteng sngi ka long ka por kaba pyniakhlad ia ka por mynstep na ka por janmiet.** Dei ha kaba kum kane por ba U Blei u ju sngew ia ka **jingduwai shiteng sngi** jong ki briew jong u. Kumba ka sngi ha ka por ba ka la ieng bha ka ai ia ka jingtyngshain kaba shit na ka khlieh, kumta ruh ka khmat U Blei ka ap bad ka **'neh den'** ha u briew ba la sleh jong u katba u nang duwai Ka ktien U Blei hi ka pynshisha ia kane ka jingleh jong U Blei. **"Uta uba la thung ia ka shkor, un ym iohsngew? Uta uba la thaw dur ia ka khmat un ym iohi?"** (Salm 94 : 9).

(iii). **Ka Por shiteng sngi ka long ka Por ha kaba ka sngi ka sei lut ia ka jingtyngshaiñ ka burom jong ka.** U Blei ruh u donbor ban leh kumjuh ia ngi ha ka rukom jong **ka** sngi bad kham palat ruh. U Apostol Paul uba la iohi ia kata **ka burom U Khrist kaba tyngshaiñ lep**, um lah khlem da iathuh ha u syiem Agrippa kumne; **"Hamar shiteng sngi,** ko syiem, nga la iohi ha kata ka lynti ka jingshai na bneng, **tam ia ka jingtyngshaiñ ka sngi,** ka da tyngshaiñ sawdong ia nga bad ia kita kiba leit jingleit lem bad nga" **(Ki Kam 26 : 13).**

(iv). **Ka por shiteng sngi ka long ka por ha kaba uno uno u briew u ju sngewtynnad ban shong thait khyndiat shipor, shuwa ba u khreh ban sdang ia kawei pat ka kam ba dei ban leh.** Ngi ju kh.t **ia** ka por shiteng sngi. **Kaba wallam ia ka jingkylla** ha ka jingim, ka jingtreikam ne ka jingiaidlynti. Ka

long ka por kaba wallam ia ka jingkylla ha mar ba u briew u dang pyrkhat pyrdaiñ bad dangtrei dang ktah. Ha ka jingim Khristian jong ngi ruh, ngim ju dei ban klet ia ka jingpynkylla por ba la leh da U Blei najrong Kaba kum kane ka jingpynkylla por ka ju wan jia ha ka jingim jong ki briew kiba kyrpang jong U Blei. Ka jingpynkylla por ka mut ruh ka jingkynkylla ia ka jingim kaba dang sah jong u riewngeit, kaba thew syndon ia ka shnong 'ita jong u. U briew um lah ban pynkylla dalade ia kaba kat kane ka kam. Don tang uwei u '**kongpynkylla**' bad uta u dei U Blei tang marwei hi. Oh! Ka jingpynkylla kaba U Blei u leh hi ka long kaba phylla katta katta. U **Daniel** hi u la iathuh ia kane ka jingmaian bneng kaba don ha U Blei jong u katba u dang batai ia ka **jingphohsniew** ha u Syiem **Nebukhadnessar**.

"Long ba la kyrkhu ia kane ka kyrteng jong U Blei ha la ka rta namar ka jingstad bad ka bor ki long ki jong u: bad u **pynkylla ma u ia ki por bad ia ki aïom**: u pynduh ia ki syiem, bad u thung ia ki syiem. **U ai ka jingstad ia ki bastad, bad ka jingtip ia ki badon** jingshemphang. U **pynpaw ia kiei kiei ki bajylliew bad ki barieh**: u tip aiu don ha ka jingdum, bad ka jingshai ka **shongsah** lem bad u" **(Dan 2 : 20-22).**

'Shaphang jong me, ko Syiem, **ki** jingpyrkhat jong me ki la mih bad ka jingmut jong me, ha ka jingthiah jong me, **kaei ka ban sa**

jia hadien kane: bad uta uba pynpaw ia ki jingbuurieh u la pyntip ia me **kaei ka ban sa jia. (Dan 2 : 29).**

(v). **Ka por shiteng sngi ka long ka por kaba iathuh ia ka jingjrong jong ka Sngi. Ka long ka por ha kaba ka sngi ka poi sha ka tduh kaba hajrong tam jong ka jingiaid lynti jong ka.** Ka long ka por ha kaba ka sngi ka sam sha ka bynta kaba jrong tam jong ka bneng. Ha ka jingim khristan jong ngi ruh, ngin ym lah klet ia kaei kaba U **Jisu Khrist**, kum U **ksiang jong ka jutang bathymmai** u la leh na ka bynta jong ngi ki briew kiba pop, ia kaba ka ktien U Blei ka la dep kdew : "**Mynba u la kiew sha jrong,** u la ialam mraw ia ka jinglong mraw, bad u la ai ki jingai ha ki briew, Te kane ba **u la kiew,** ka long aiu tang ba u la wan hiar ruh shuwa sha kita ki jaka kiba kham poh jong ka khyndew ?" **(Eph 4 : 8** 9).

(vi). **Ka por shiteng sngi ka long ka por ha kaba ka met bneng bakhraw ka ieng beit thik hapdeng ka bneng, ka da khmih shaiñ najrong kumba kan hap noh sha khyndew** Kane ka por ka pynkynmaw ia ngi kiba ngeit ruh shaphang kawei ka jingjia kaba khraw tam kaba U Blei u la pynlong na ka bynta ban siewspah ia ka pop jong ka pyrthei. Ka long ka **por kaba iadei bad ka jingiap U Jisu Khrist U Khun jong U Blei uba im halor ka diengphna.** Na ka jingkheiñ por ba la shim na ka jingthoh jong ka

ktien U Blei, U Jisu **Khrist u la iap shuwa ka shiteng sngi ne shuwa ka por khadar baje mynsngi.**

Ia kane ka jingkheiñ por ia ka jingiap jong u, ngi lah ban sngewthuh na kaei kaba la kdew ha ka jingiadei bad ka jingdum kaba la wan tap ia ka khyndew ha ka por ba U Trai jong ngi u la dkut mynsiem.

"Bad ka la long hamar kaba hynriew baje, te ka jingdum ka la wan tap ia ka khyndew baroh haduh kaba khyndai baje. Te la pyndum ia ka sngi bad la pynkad ia ka jingkah jong ka templ napdeng. U Jisu te haba u la pyrta da ka ktien bajam u la ong, ko kpa, ha ki kti jong me nga aiti ia la ka mynsiem te haba u la ong ia kane, u la ai noh ia ka mynsiem (**Louk 23 : 44-46**).

Ka jingkheiñ por jong ki Jiw ka iapher na ka jingkheiñ por jong ngi. **Ka por hynriew baje, ka long ka por 12 baje mynsngi.** Dei hamar kane ka por ne khyndiat shuwa jong ka, ba U Trai jong ngi u la iap. La ka mynsiem U Trai kam sah shuh, hynrei ka met kaba la tuid da ka snam te ka dang sah bad ka dang sdien halor jong ka diengphna hamar ka por khadar baje mynsngi.

"Ka khmat jong nga ruh dei ban tap,
Ha khmat ka diengphyna ;
Ban um ka dohnud bad ban hap,
Ki ummat sat na nga."

Ki ummat sngewsih kiba lah ban mih na ngi, kim pynsngewbha ei ei ia U Trai. U Blei u la phah khnang ia u sha ka pyrthei, khnang ba un shah ia ka jingiap na ka bynta ki pop jong ngi, bad ban pynioh ha ngi ki nongpop ia ka jingim bymjukut. U Trai um kwah ia ngi ba ngin sngewsih na ka bynta jong u. **U kwah tang ba ngin kylla kaba mut, phai sha u bad iateh kular da kaba ai noh ialade ban shakri ia u bad ban im na ka bynta jong u.**

"Ki ummat sngewsih kim lah siew,
Ka ieit ba u la shah;
Ngan ai ialade, wat kyntait,
Tang kata ba nga lah."

(vii). **Ka por shiteng sngi ka long ka por ha kaba ka mynsiem ka jong U Trai ka la mih noh na ka met kaba tyrkhong bad kaba la shroiñ. Shuwa ba U Jisu Khrist un dkut mynsiem,** u la kren nalor ka diengphna ia ki hynñiew tylli ki jingkren kawei hadien kawei, ryngkat bad kaba sngap jar lai kynta

'Hynñiew tien ieit khadduh u kren,
Bad da jingsngap jar lai kynta;
U saiñ jingmap ei ia u briew,
I'U Trai jong nga la sahnarphna.'

Tang mar iadkut mynsiem U Trai, ki la jia pat ki **jingjia kiba phylla** kiba dei ban pynpyrkhat jur ia ngi.

"Ha khmih ruh, ka jingkah ha ka templ ka la kad ar bynta, naduh na jrong haduh ka tbian, bad ka khyndew ka la khynñiuh, bad ki mawsiang ki la pdang, bad ki jingtep ki la ang, bad shibun ki met jong ki riew-khuid kita la iohthiah ki la mih pat, bad haba ki la mih noh te na kita ki jingtep, hadien ka jingmihpat jong u, ki la leit shapoh kata ka nongbah ka bakhuid, bad ki la paw ha ki babun" (Math 27: 51- 53).

(viii). Ka por shiteng sngi ka long ka por ha kaba U Trai jong ngi ynda haba ym sah shuh ka mynsiem ha ka met, u la leit on lynti ia ka mysiem kaba la pynim jong u dakaid sha Paradais. Ym tang katta. ka ktien U Blei ka iathuh ia ngi ba **hadien ba u la dep leit on lynti ia u dakaid bad sah shipor hangta, u la leit hiar sha Hades** kaba long kata ka jaka shong ba shitom jong ki nongiap ki bym pat ioh ia ka jingkylla kabamut ha ka por ka jingbishar U Blei da ka jingpynshlei um kaba la long ha ki sngi u Noah.

"Haba la pyniap ia u ha ka doh, hynrei ba la pynlong im ia u ha U Mynsiem; ha uba u la leit ruh bad **u la ialap ha kita ki mynsiem ha ka byndi**; ki bym shym la kohnguh mynbyndai, mynba ka jingiaishahslem ka jong U Blei ka la ap khmih ha ki sngi u Noah, haba u la dang thaw ia ka Iinglieng, ha kaba khyn-diat ki mynsiem kata ka long phra ngut, ki al ioh lait im na ka um" (**1 Pet 3 ; 18-20**).

(ix). **Ka por shiteng sngi ka long ka por jong ka siewspah dep U Trai ia ka mynsiem kaba jot bad kaba rem jong ngi.** Ka long ka por ha kaba **U Khrist u la leit rung ym sha ka jaka kyntang ba la thaw da ki kti, kaba syriem ia kata ka ba** shisha; **hynrei sha kata ka bneng hi, mynta ban paw ha khmat U Blei na ka bynta jong ngi" (Heb 9: 24).**

Hamar kane ka por, U Blei ha U Khrist Jisu u la plie noh ia ka jingkhang jong ka bneng, khnang ba un ioh ialam lynti ia ngi kiba ngeit sha ka jingpynim kaba da ka jingiap jong u. U Jisu khrist u la pyni ruh ha ngi baroh ia ka **lynti ba ngin leit sha bneng tang lyngba jong u hi** kumba u la dep ialap ha ka por ba u dang im. " Nga long kata ka jingmihpat bad kata ka jingim : uta uba ngeit ha nga, la u iap un ioh im" (**Joan 11: 25)**

"Da ka snam ia ka lynti la thaw,
Ba ngin poi sha ri hun da jingmap;
Riew Hosanna i'u kpa ba sybun,
B'u la ai la u khun ban shah iap".

(x). **Ka por shiteng sngi jong ka jingshah U Trai halor Lum Kalbari, ka long ka por ba U Blei u la pynieng ia ka diengphna, khnang ban ioh shon dur ia ka jingiap U Trai ha ka jingim jong nga bad jong phi ruh.** Ka long ka por ha kaba u la pynpaw ia ka **jingmut kaba shisha** jong ka ktien **'testament'. "Namar ha kaba don ka testament, ka la dei hi ba u la iap uta uba thaw ia ka. Namar ka**

testament ka don bor haba la jia ka jingiap: namar mynno ka la don bor haba dang im uta uba la thaw ia ka ? **(Heb 9: 16 17).** "Ka jutang ba thymmai, u la pynlong rim ia kata kaba nyngkong te kata kaba nang rim bad ka nang tymmen ka la jan duh noh" **(Heb 8: 13).**

(xi). **Ka por shiteng sngi ka long ka por kaba jrong tam kaba kdew ia ka jingiaid lynti jong ka sha ka sahit bneng kaba jrong tam'.** Dei ha ka jingmut jong ka por shiteng sngi, ba ngi iohi ia ka jingieit kaba khraw tam ka jong U Blei ia ngi ki nongpop ha ka jingiap u khun ba la kha marwei bad baieit eh jong u, ia kaba u Apostol Paul u dep batai kumne:-

"Hynrei U Blei, ba u long uba kynrei ka jingisynei, namar ka jingieit kaba khraw jong u da kaba u la ieit ia ngi, wat mynba ngi la long kiba iap da ki jingryngkang jong ngi, **u la pynim ia ngi lem bad U Khrist** (da ka jingaiei la pynim ia phi) **bad u la pynshong ia ngi lem bad u ha ki jaka Bneng,** ha U Khrist Jisu : ba un ioh pyni ha ki rta ki ban sa wan ia kata ka jingkynrei eh ka jingaiei jong u, ha ka jinglehsbun sha ngi ha U Khrist Jisu" **(Eph 2: 4 - 7).**

"Long ba la kyrkhu ia U Blei bad u kpa U Jisu Khrist uba U Trai jong ngi, **uba la kyrkhu ia ngi da ki jingkyrkhu ba kynja mynsiem baroh ha ki jaka bneng ha U Khrist (Eph 1: 3)**

(Xii). **Ka por shiteng sngi ka long ka por ha kaba U Blei u ring ia ka sngi sha ka bynta kaba ha khlieh eh.** Kane ka pynkynmaw ruh ia ngi shaphang ka jinglehsbun kaba palat U Blei ia ngi, ba u da tan ia ngi sha ka jingkyntu kaba bymjukut jong u, khlem da thew ia ka jingbun ki jingryngkang jong ngi. Kumta ka ktien U Blei ka la kren shai na ka jingialap u Apostol Paul haba u ong : **Hynrei ha kaba ka pop ka la roi byllien, ka jingaiei ka la roi kyrhai khamtam eh;** ba kat kumba kata ka pop ka la synshar sha ka ban pyniap, kumta ruh kata ka jingaiei kan da synshar noh da ka jingpynksan sha ka ban pynim bymjukut da U Jisu Khrist uba U Trai jong ngi" (**Rom 5 : 20 - 21**).

(Xiii). **Ka por khadar baje mynsngi ka long ka por ha kaba ka sngi ka ieng hapdeng ka suiñbneng bad ka tyngshaiñ ha ka borbah jong ka.** Ym don kawei pat ka burom kaba kham khraw palat kat ha ka por bad ka kynta ba ka sngi ka kup kum ha ka khadarbaje mynsngi. Ka long ka por ha kaba ka sngi ka rung sha ka jingjanai jong ka '**burom ksiar**'. Kane ka '**burom ksiar**' ba ka sngi ka phong ha ka por khadarbaje mynsngi, ka kren kum ka pharshi ruh ia ka jingshai kaba mih na ka '**burom ksiar**' jong '**U khunlangbrot jong U Blei**' ha ka **Templ** kaba ha bneng. Kaiba ngi dang ia im ha pyrthei, ngi donkam te ia ka sngi. Hynrei hangta ha bneng ha kaba ngi ioh ban phong ia ka jingim bymjukut, ym ju donkam

shuh ia ka sngi. U Blei u la dep kular skhem ia kane ha ka Balang bakhuid.

"Ka sngi kan ym long shuh ka jingshai jong pha mynsngi, hynrei U Trai un long ha pha ka jingshai bymjukut, bad U Blei jong pha ka burom jong pha" (Isa 60 : 19).

"Bad kata ka nongbah kam donkam ia ka sngi ban pynshai ha ka namar ka burom U Blei ka la pynshai ia ka bad ka jingshai jong ka long uta u khunlangbrot" (Jingpyn 21 : 23).

KA BOR JONG KA SNGI

Ka Por shiteng sngi ka long ka por ha kaba ka sngi ka 'pyneh triang' ia la ka jong ka 'bor', ka da pyni ia ka jingkhlain tam ka 'bor'. U slap bad ka lyer kim lah ban iatynjuh bor bad ka jingkhlain jong ka sngi kum ha katei ka por. Ka khana puriskam ka ju iathuh ia ngi ba u slap bad ka lyer kim long ei ei haba ki iakop ia ka 'bor' bad ka sngi. **Ka sngi ka donbor ban pynlaw jaiñ ia u nongiaidlynti bad ban ialam ia u sha wah.**

Ha ka jingim ba kynja mynsiem jong ngi ruh, ka por shiteng sngi ka kren shaphang ka '**jingialeh**' bakhraw ba u khristan u hap ban '**pyneh** triang' ialade ha ki '**jingduwai bajur**'. Ka long ka por ha kaba u khristan u hap ban pynlong ka jingduwai, kaba '**donbor**' ka ban sam shaduh ki jaka bneng ha kaba U Khrist u don. Ka long ka por ha kaba u khristan

un hap ban lum ia ka bor mynsiem, katba ka jingaiei ka nang hiar jur na bneng, da kaba **'duwai hun'**.

'Ban duwai hun ! ban duwai hun!
Ba lam ia nga na khuslai bun ;
Lam hajan ia i Pa ban nguh,
Ba la ki jingkwah ngan ioh buh'.

'Ha pydeng ki jingjynjar bah,
Ka mynsiem hangne jop ruh lah ;
La riam eh, jinglait la bun,
Haba ioh leit ban duwai hun'.

Ka por shiteng sngi ka long ka Por ha kaba ngi donkam ban theh lut ia ka dohnud ha U Jisu. Ka long ka por ha kaba ngi dei ban ai ia ka **'Por'** sha U Blei ha ki **jingduwai pynkyntang ialade.** Ka long ka por ha kaba u **Daniel.** "u la leit sha la iing ; te ki jingkhang ït jong u ki la plie rynghang ha ka pulit jong u shaphang Jerusalem ; bad u la dem la ki khohsiew" **(Dan 6 : 10)**.

'Phi iohi i'u mraw Hebru ba u dem,
Mynstep, myngsngi bad miet b'u duwai ?
H'la pulit u kynmaw ia ka Seion,
La ha ri shong mraw bajngai.

La jingkhang ït phi plie shaphang ka Salem,
La hangne kum ki mraw ngi sah khyndiat sngi ?
Ia ka jingwan jong U Syiem ha ka burom,
Phi ap ne em man ka sngi ?

Ka por shiteng sngi ka long ka por ha kaba U Mynsiem Bakhuid u tied jam kum ka baje kaba riew ha ka por khadar baje ban pynjam ia ka jingduwai ba kan kyang napoh ka dohnud kaba la pait jong u **'riewduwai'**. Ha kaba kum kane ka por, u riewduwai u kyan naduh u klongsnam da ka jingsliang kaba palat namar ba U Blei u la theh buk buk da U Mynsiem jong u ia ka jingaiei bashlei, kumba ha ki riewkhuid baroh.

"Naba ia ka jingieit U Blei la theh iar noh buk buk ha ki dohnud jong ngi **da U Mynsiem Bakhuid, ia uba la ai noh ha ngi" (Rom 5 : 5).**

"Namar phim shym la pdiang ia ka mynsiem ka jinglong mraw pat ia ka ban sheptieng, hynrei phi la pdiang ia U **Mynsiem ka jingting khun, da uba ngi iaiam kyrpad, Abba ! Ko Pa"! (Rom 8 : 15).**

Ka Por shiteng sngi ka long ka por ha kaba u **'riewwad** Blei' u dei ban kren ia ki ktien jong u Dabid. "Ka mynsiem jong nga ka beh eh hadien jong me : Ka kti kamon jong me ka kyrshan ia nga" **(Salm 63 : 8).**

'Namar kane to ai ba uwei uwei baroh uba riewblei un duwai ha me ha ka ïa ba lah ban shem ia me : shisha **haba ki um bakhraw ki iashlei kin ym ioh kot sha u" (Salm 32 : 6).**

Ka Por shiteng sngi ka long ka Por ha kaba **ka Deborah** bad u **Barak** ki dei ban ia rwai ha kata ka sngi jong ka jingjop bakhraw :- 'Ka wah Kishon ka la rong noh ia ki, kata ka wah barim, ka wah Kishon keiñ. **Ko mynsiem jong nga to nang iaid da ka bor' (Nongbi 5 : 21).**

Ka por shiteng sngi ka long ka Por ha kaba u '**Riewiasaid**' u hap ban sei **lut ia ka bor mynsiem ha ka jingdawai kumne :—**

To pynlong ka dohnud kaba thymmai ha poh jong nga.

To pynthymmai ia ka mynsiem ka babeit hapoh jong nga.

To sait ia nga ba ngan kham lieh ban ia ka ior.

To peh ba ki stait kin her noh na ka jingim jong nga.

To ai ba ka mon bakhuid jong Me kan ioh jaka ha ka jingim jong nga.

To pynlong ia ki jingjam jong Me ki jingjam ha ka lynti iaid jong nga.

To ai ba ka khmat jong Me kan leit sha shuwa jong nga.

To pynpra noh ia ki lyoh barben kiba sdien ha ki khmat jong nga.

To plie ia ka jingkhang jong ka bneng ba ngan iohi ia ki kamtah jong Me ha ka jingim jong nga.

To plie ia ki shkor jong nga ba ngan dup iohsngew ia ki ktien jong Me bad leh ia ki.

To pyndem ia ka dohnud jong nga ba ngan ioh kohnguh ia Me.

To pynpeit ia ki khmat jong nga ba ngan iohi ia ki hukum bakhuid jong Me.

Aiu me mon ko Trai ba ngan leh ha ka jingim jong nga ?

To pynhiar ia ka synjat U Mynsiem ba khuid ha nga.

To pyndep ha nga ia ka jingthmu kaba kyrpang jong Me Ah Trai !

To pynwai noh ia ka hima u soitan kaba shong khet ha nga.

To pynlong ia nga u khiew uba khuid uba bit ban ioh diang ia ka umphñiang U Mynsiem bakhuid.

To pynkynriah noh ia nga sha ka pyrthei ba kynja mynsiem bad Me.

To pynwan kloi ia ka hima ki bneng ha poh ka jingim jong nga.

Wat shah ia nga da lei lei ko Trai ba ngan hap ha ki pop jong ka jingphaidien.

To ai ha nga ia ka jingngeit kaba khlaiñ kat ka jnigiap.

To pynduh noh ia ka bor jong u soitan bad ka pop kiba trei ha ka dohnud jong nga

To pynlong ia ka met jong nga ka karkhana jong U Mynsiem Bakhuid.

To ai ba ngan iohi ia ka mon jong Me halor ki nongshun jong nga.

Ah Trai ! to pynthymmai ia ka ordineshon hapoh ka dohnud jong nga.

To pynngam ia ka jingshemphang jong nga sha ki jingjylliew jong ka ktien bakhuid jong Me.

To rah ia nga ha U Mynsiem sha ki jaka ba jrong jong Me.

To sumar ia ki kjat jong nga ba kin ym tyrsiang ha ka lynti ba 'nga dei iaid.

To pynlong ia ka jingim jong nga ka jingphla ba kordor na ka bynta ka burom jong Me.

To pynkynriah sha jngai na nga ia ka jingbymman bakynja mynsiem.

Wat bret noh ia nga na khmat jong Me bad wat shim noh ia la U Mynsiem Bakhuid na nga.

To pynsleh ia ka long-rynieng jong nga da ka jingpynsleh kaba da U Mynsiem Bakhuid.

To pynlong ia ka jingim jong nga ka shithi U Khrist kaba paw shynna ba la thoh ym da ka sia, hynrei da U Mynsiem jong Me.

To ai ba ngan ngeit bad sumar kyndong ia ki kular jong Me ha ka dohuud jong nga.

Wat pynpep Ah Trai ! ia ka jingbaptis ka ba da U Mynsiem Bakhuid man ka por ha ka jingim jong nga.

To pynjngi ia nga ha ka duriaw bah jong U Mynsiem Bakhuid.

Wat ai Ah Trai ! ba ka jingpang iap shiliang kan snoh ha ka jingim ba kynja mynsiem jong nga.

To sumar ia nga kum ia i briew khmat jong Me.

To wiang ding ia ki shalyntem ka dohnud jong nga.

To pyrsad jur Ko Trai ! ia U Mynsiem Bakhuid ha nga.

To ai ba ngan ring mynsiem ia ka lyer jong U Mynsiem Bakhuid.

Wat ai Ah Blei ! ba ka kti kadiang jong nga kan tip ia kaei ba ka kti kamon jong nga ka leh.

To pynkoit noh ia nga Ah Trai ! na ki jingpang jong ka doh bad ka mynsiem.

Wat shah ba ngan duh ia ka jinglehisynei jong Me man ka sngi ha ka jingim jong nga.

To pyllait noh ia nga na ka jar bad ka jingriam ba u sotian u phriang ha ka lynti iaid jong nga.

To ai ba ka jingduwai kaba mih na ka dohnud bapait jong nga kan wan kiew sha ka jaka shong ka Iing jong Me ha bneng.

To ai ba U Mynsiem Bakhuid jong Me un ia kyang lem ha ki jingduwai ba man ka sngi jong nga.

Wat ai ba ki paralok baieit jong nga kin shet kylla ia nga khiem daw.

Ai ba ka khmat jong Me kan leit sha shuwa jong nga man ka sngi.

Wat iehnoh ia ka mynsiem jong nga ha ka jaka baryngkhiang, bashitom bad bym don um.

To pynlong ia ka met jong nga ka templ bad ka lingshong jong U Mynsiem Bakhuid.

To ai ba ngan iohi ia kawei pat ka shiteng lynti jong ka jingim kaba kmen bad kabasuk bad Me.

To rah ia nga ha U Mynsiem jong Me ha ka shiteng lynti ba nga dang dei ban iaid ha pyrthei.

To pynduh noh ia ki jinglong barim bad ki jingmlien ba sniew ha ka jingim jong nga.

To ai Ah Blei! ba ngan pdiang ia, U Mynsiem Bakhuid ka ribaibal hapoh jong nga.

To long ma Me u nongbahkhlieh jong nga ha ki jingeh bad ki jingjynjar ba nga ia kynduh man ka sngi.

To phrang ia nga ha ki jingtynjuh bameh ding jong Me.

To pynmih noh ia nga na ka lawarding jingtynjuh, u briew uba janai ha khmat jong Me.

To bah jamin kloi ia nga ha khmat ki nongshun jong nga.

Wat pat shim ia ka mynsiem jong nga katba ngam pat lah ban trei dep ia ka kam jong Me.

Wat ai ba ngan leit noh na pyrthei khlem da ioh pynlong ia nga u riewkhuid jong Me.

Wat shah ba ka sngi kan sep na ka jingim jong nga khlem da pyntip lypa ia ka mon bakhuid jong Me halor jong nga.

To pynmadan noh ia ki lum bah kiba sha shuwa jong nga.

To pyndap noh ia ki them kiba don ha khmat jong nga.

To ai ba ngan ia shem ia Me man ka sngi ha ki jaka bajrong tam jong Me lyngba ki jingduwai ba sngewrit jong nga.

To ai ba yn sumar kyndong ia ka met, ka mynsiem bad ka jingmut jingpyrkhat jong nga shitylli khlem jingrem ha khmat jong Me.

To ai ba ngan ioh ki paralok ba riewblei ha ka jingim jong nga.

To pynsdang noh kloi kloi ia ka lynti bathymmai ba nga dang dei ban iaid bad Me.

To pynlong ia ka jingim jong nga ka pliang kaba bit nam ia ki jingainguh thang jong Me.

To pynkha arsien ia nga man ka por ha ka jingim bakhuid bad Me.

To pynlong ia ka jingshakri jong nga Ah Blei ! ka Ministry jong U Mynsiem Bakhuid.

To pynlong kam ia ka prokram U Mynsiem Bakhuid jong Me ha ka jingim ba man ka sngi jong nga.

To ai ba U Mynsiem jong Me un pyntrei kam ia ki jingai U Mynsiem Bakhuid ha ka jingim kaba phla ia ka kyrteng bakhuid jong Me.

Ai ba ka bneng bad ka khyndew kin ia shem ha ka mynsiem kaba la siewspah jong nga.

To pynpaw noh kloi ia ka diengphna ha ka shiteng lynti jong ka jingim jong nga.

To dem jingoh na bneng halor u shakri jong Me uba iai pyrkhat bad iai im sngi na ka bynta ka kam jong Me.

To pynshong kulai barabor ia nga Ah Trai ! ha ki jaka bneng ha U Khrist Jisu.

Wat shah ia ki jingartatien, jingkhuslai bad jingduh jingkyrmen ba kin wan tyllep ia ka jingim jong nga.

To khang ia u shakri jong Me na ki pep ba leh meng.

To pynkut noh ia ki jingjynjar mynsiem kiba wan lynsher ha ka lynti jingiaid jong nga.

To thoh ha ki mawlyngkniap ka dohnud jong nga ia ki shiphew hukum jong Me.

To mut dak da u diamond bad u khulom ksiar jong me ia ki khubor kiba wan ha ka jingim jong nga na Me.

Ah Blei ! haba me la khang ia kawei ka jingkhang, to plie noh ia kawei pat ka jingkhang.

To shon jur ha ki sla ka jingim jong nga ia ka kot pule kaba dei shaphang ka burom jong ka diengphna.

To ai noh ha nga ia ka jingshongthait na ki nongshun jong nga.

Nga sngewkordit eh ban duh ia U Mynsiem jong Me.

Hangno ka don ka plan jong Me ia ka jingim jong nga nangne sha khmat ?

Balei ba Me pynslem ko Trai ! ia ka ban pyndep ia ka kular khuid jong Me ha ka jingkwah hir hir jong ka mynsiem jong nga.

Nga ngeit ko kynrad ba men sa jubab ia ki jingduwai ba sliang jong nga.

Ah Trai ! to ai ha nga arshah laishah ia ka bor jong U Mynsiem Bakhuid.

Ah Trai, to pynjrong ha ka jingim jong nga ia u tyllai ka jingaiei jong Me.

To pynneh slem hapoh ka mynsiem jong nga ia ka jingtrei badonbor jong U Mynsiem Bakhuid.

Wat khang noh ia ka jingkhang jong ka bneng khnang ba men ioh leh isynei ia la u jong u shakri jong Me.

To pyndem lin ia ka jingim jong nga hapoh ki kjat Bakhuid jong Me.

Ai ba ngan nang iai iabeh sha ka jingim bakhuid man ka sngi.

To thung skhem hapoh jong nga la ki tynrai ka jinglong jingim bariewbleiw.

Ring ia nga man la ka sngi sha trai ka diengphna Kalbari.

Wat shah ba ngan rung sha ki phyllew ka por janmiet lymda Me kyrkhu dap shuwa ia nga ha ka por shiteng sngi.

Ka mon bakhuid jong Me ka Trai lokai jong ba nga dei ban bah ia ka diengphna la ka khia.

To pynkloi ban iarap ia nga namar ba nga shaniah skhem ha Me.

Nga sngewsheptieng ban rung sha ka por janmiet, lada Me m iaid ryngkat ma Me lem bad nga.

Ki kular jong Me Ah Trai ! ki don ha la ka sngi halor jong nga.

Ka kham bha ia nga ban iaid shijam lem bad Me ha kaba dum, ban ia kaba iaid bunphew jam ha kaba shai khlem ma Me.

To pynshemphang ia nga ba ki sngi ka jing-im jong nga ki long kiba shroin katta katta.

To law noh ia ki jaiñ jingtep ba nga phong, hynrei to pynphong ha nga da ki jaiñ linen bani.

To ai ba ngan ioh bat ia ki rmiang ka jaiñ kup jong Me.

Nga ñiewkor ia ka barandi jong Me ban ia ki jaiñ phong ba itynnad jong ka pyrthei

Ka syrngiew jong ka diengphna ka kham kordor ia nga ban ia ka syrngiew jong ki dieng ha ka por ba ieng ka sngi.

To ai ba ngan ngeit bad pdiang ia ki kular khuid jong ka ktien jong Me, kumba ki long ha ka jingim jong nga.

Kaei ka jingthmu jong Me ba men ai ka 'dak' ia nga da ka jingjia, na ka bynta ka histori kaba sah jong ka jingim jong nga ha kane ka pyrthei ?

Nga sngewskuin da ka jingsngewskuin ba khraw ban ioh pyndonburom ia ka kyrteng Bakhuid jong Me.

Na ka jingjrong jong ka bneng, to pynhiar ia ka jingkieng jong U Jakob bakynja mynsiem hapoh ka dohnud jong nga.

Ha kane ka shiteng sngi wat klet Ah Blei ! ban map ia ki pop babun byllien jong nga.

To pynkylla noh ia ka jingiaid lynti jong ka jingim jong nga, khnang ba ngan ioh ithuh ia ka jingkhraw bor jong Me bad ioh sheptieng ia Me.

Ah Blei ! nga duwai ba U Mynsiem jong Me un iasaid lem ha ka jingduwai jong nga, katba U Khun baieit jong Me ha bneng u dang pynlong ruh ka jingiasaid ba jur na ka bynta jong nga.

Ah Trai ! wat ai ba ka mynsiem jong nga kan poi sha Hades, ynda nga leit noh na ka pyrthei.

Me donbor Ah Blei ! ban wallam ia ka jingkylla ha ka jingim uba ngeit kumba me donbor ban wallam ia ka jingkylla ha ki saw aiom jong ka snem.

To pynlong ba ka jingim jong nga kan ia dei dur bad ka Gospel U Nongpynim jong nga U Jisu Khrist.

Ki kambah jong Me ki dei ban jia long, khnang ba u briew jong Me un ioh buh la ka dohnud tang ha Me.

Ah Blei! to ai ba ha ka kyrteng U Jisu Khrist, ka khohsiew baroh kan ioh dem khrup ha Me.

To pynshong ia nga ha ka kali jong Me, khnang ba Men ñiah ia nga sha ka jingthmu ka mon bakhuid jong Me ha ka lynti ba nga dang dei ban leit.

To ai ba ngan dih ia ka khuri kaba kthang jong ka jingshah shitom lem bad Me.

Balei ba Mem pyni noh kloi ia ka jingshai hapdeng ka jingdum?

To ai ba ki jingduwai barieh ba jar jar jong nga kin wan kiew kum ka jingkñia ainguh thang ba iwbih ha ka khet jong Me, bad to ai ba Men pdiang hun da kaba jubab noh kloi kloi ia ki ha la u shakri jong Me.

Nga tip ba Me wad ia nga ha ki por bad ki jaka baroh, namar ba Me kwah ba ngan aiti lut ia lade sha Me.

Lada ngam pyndonburom ia Me, mano pat ban pyndonburom ia Me?

Wat ai ba ngan shaniah shuh ha la ka jong ka bor, ioh ba Men ym niew ei ei shuh ia nga.

Nga la pynsyrwa kai ia ki por ka jingim jong nga kiba la leit noh bad namar kata Mem shym la sngewbha ia nga.

La ka khet jong Me ha bneng ka jngai katta katta na nga, pynban ngan iashem ia Me ha ka por ba nga dem khohsiew ha khmat ka jaka kyntang jong Me.

Ka jingduwai shiteng sngi jong nga ha khmat jong Me ka dei ban wallam ia ka jingkylla ha ka shiteng lynti jong ka jingim jong nga baroh kawei.

Ko sngi jong ka hok ! to tyngshaiñ slem ha nga katba ka sngi ka nang ïeng halor ka khlieh jong nga.

To ai ba ngan bat ia u tyllai bajrong jong ka jingaiei bneng jong Me, shuwa ba ngan pynkut noh ia ka jingduwai shiteng sngi jong nga.

Uei uba kat ma Me uba kynrei ka jingisnei, uba jynsur ban bitar, uba kloi ban map ei bad uba dap da ka jingaiei.

To ai ba ngan iai puson bad pyrkhat tang shaphang ka jingjrong bad ka jingjylliew jong ka jingieit jong Me ia nga.

7

"HAPOH KA SNGI"

Ha ka jingiadei bad kane ka kot : '**Na sengi sha Mihngi**', ka don ka jingkyntu hapoh la ka mynsiem jong nga ban '**tai**' ruh ia ka kyntien '**Hapoh ka Sngi**' ba la kren bunsien ha ka kitab u **Eklesiastis u nongiathuhkhana** jong ka ktien U Blei.

Ka kyntien '**Hapoh ka Sngi**' ka long ka kyntien kaba shoh jingmut shibun, katba ngi nang jam shaphrang ban pule ia kane ka kot. Ha ka jingmut paitbah kaba ngi sngewthuh solansar, '**hapoh ka sngi**' ka thew ia ka '**kynian**' jong ka '**por**' baroh kawei kaba kynthup naduh ka '**por**' ba mih sngi haduh ka '**por**' ba sep-sngi. Ka thew ia ka por trei kam trei jam kaba u briew baroh u dei ban pyndep ia ka jingtrei jingktah jong u, kaba u Eklesiastis, u buh ia ka jingkylli kumne 'ka jingmyntoi aiu u briew u don na ka jingtrei jong u baroh kaba u trei hapoh ka sngi' ? (**Ekle 1 : 3**). Namar ba u briew u dei ban pdiang ia kaei kaei baroh kaba U Blei u la buh na ka bynta jong u, la ka long ia ki kam ki jam, ka jingtrei jingktah ne wat ia kano kano

ka jingjia kaba shong pher; kam pher la u da dei ban **'iam'** ne ban **'rkhie'**, ban **'sngewsih'** ne ban **'kmen'**, kumta ong u Eklesiastis u nongiathuhkhana : **'te ym don ei ei ka bathymmai hapoh ka sngi'** (Ekle 1 : 9).

'Hapoh ka sngi' ka thew kyrpang ia kano kano ka jingleh kaba kyrpang kaba u briew u dei ban leh bad kohnguh kaba long na U Blei da kaba pyndep ia ki kam baroh. U dei ban leh haba shai ka sngi, u dei ban leh da ka dohnud kaba khuid, u dei ban leh ha ka jingiatiplem kaba sngur, bad u dei ban pyndep stet bad kloi kloi ioh lap ba dier ka por. Kumta u Eklesiastis u ong. **'Nga la iohi ia ki kam baroh ba ju leh hapoh ka sngi'** (Ekle 1 : 14). U briew da kaba u leh bad pyndep ia ki kam hapoh ka sngi, um dei ban iasaid nia pyrshah ia ka mon bakhuid U Blei, wat la ki long kiba pynsngewsih ia ka jingiatiplem lajong, namar u Eklesiastis u la dep kynthoh lypa : **"Ia kata kaba la dor ym lah ban pynbeit : bad ia kata kaba duna ym lah ban khein'** (Ekle 1 : 15).

Ka jingmaian ba phylla ba ngi shem ha ka kyntien, **'Hapoh ka sngi'** ka long ba teng teng pat u briew haba u la dep trei lut ia ki kam ki jam bad u dang khreh ban seibor ia ka ban nang trei kham bha, pynban u hap ban sangeh tden na kano kano ka jingiatyngkhuh ia kano kano ka lanot bad ka shipa. Haba ka por kaba kum kata ka poi, u sngew kumba la sep ei bad bijai ei lut nadong

shadong, kaba buh ia u ha ka jinglyngngoh kaba khraw, ia kaba u Eklesiastis u pynsvriem da kaba iathuh : "Ynda kumta nga la jngoh ia ka kam baroh ba ki kti jong nga ki la leh, bad ia ka jingtrei ba nga la trei shitom : te ha khmih, baroh ka la long kaba thala bad ka babeh ia ka lyer, **bad ym shym la don ka jingmyntoi hapoh ka sngi**" (Ekle 2 :11).

U briew haba u im ha pyrthei u dei ban mad ia ka jingsngewsih bad ka jynjar, namar ba u hap ban iatyngkhuh ia ka jingiap ha iing ha sem. Ym don uwei ruh uba la kha na ka briew u ban ym khlem iakynduh ia kane ka jingjia. U ba stad bad u babieit ruh ki dei ban ia kynduh ia ka jingiap, kumba u Eklesiastis u la dep maham lypa :

"Ki khmat uba stad ki don ha ka khlieh jong u, bad uba bieit u iaid ha ka badum : **la kumta ruh nga la shem ba kawei ka jingjia ka jia ia ki baroh**" (Ekle 2 : 14). Ka jingjia kaba kum kane ka dei ban pynstad ia u briew : **"Ka long ka jingshitom sat kaba U Blei u la ai ia ki khun bynriew ba kin dup mlien da kata" (Ekle 1 : 13).**

Namar ba u briew u dei ban iap, U **Eklesiastis** u sngew ba wat ka ban im ha pyrthei ruh kam don jingmyntoi. **"Kumta nga la isih ia ka jingim ; namar ba ka kam ia kaba ju leh hapoh ka sngi ka la long kaba shitom ia nga :** namar baroh ka long kaba thala bad ka babeh ia ka lyer" **(Ekle 2 : 17).**

Lada ka jingiap ka wan, hangno u briew un iehnoh ia ka kam jong u? Mano pat ban bteng ia kata ka jingtrei kaba bad u? Teng teng u briew um tip hangno u iehnoh ia ka kam. "Bad nga la isih ia ka kam jong nga baroh ia kaba nga la trei hapoh ka sngi: **haba iohi ba nga dei ban iehnoh noh ia ka ha uta u briew u ban bud ia nga. Bad uei ba tip la un long uba stad ne uba bieit? Pynban un ioh synshar halor ka kam jong nga baroh ia kaba nga la trei, bad ha kaba nga la pyni ka jingstad hapoh ka sngi" (Ekl 2: 18 - 19)** "Namar don u briew uba ka jingtrei jong u ka long bad ka jingstad, bad ka jingtip ruh, bad ka jingtbit de; pynban dei ha u briew u bym shym la trei ha kaba un ai noh ia ka kum ka bynta jong u. Kane ruh ka long ka ba thala bad ka basniew eh" (**Ekle 2: 21**). **U Eklesiast's** u sheptieng haba u pyrkhat ba ka jingtrei kaba u la trei kan shu bijai ei lymda don u nongmih bteng uba stad u ban mih bujli ha ka jaka uba iap. '**Namar kata nga la phai noh ban pynduh jingkyrmen ia la ka dohnud shaphang kata ka kam baroh kaba nga la trei hapoh ka sngi' (Ekle 2: 20).** Pynban hadien ba u nongiathuhkhna u la nang ban bret da kaba shaniah lut ha U Blei uba bishar hok, u la kut jingmut skhem lada ka long kumno kumno ruh, ba kaba sah ia u ka long ba un pynsngewbha tang ia U Blei uba sumar ieit ia ka jingim jong u. Hangne u shem ka jingpyntngen ha la ka jong ka mynsiem: **"Namar ia u briew uba pynsngewbha ia U Blei, u ai ka jingstad bad ka jing-**

tip, bad ka jingkmen hynrei ha u nongpop u ai ka jingshitom ban lum bad ban kynton, ba un ai ha uta uba pynsngewbha ia U Blei" (Ekle 2 : 26).

U Eklesiastis u pynkynmaw ia ngi shaphang **ka jingjanai ki kam U Blei** ha ka jingiadei bad ka jingthmu ka jong U Blei ban shim noh na ka pyrthei ia ka jingim jong u briew. La u briew u la lah tip lypa ia kata, hynrei pynban um lah satia ban bat ia la ka mynsiem. **Haba u moina** u dei ban mih noh na ka '**ruh**', hato ka '**ruh**' ka donbor ban bat ia u? "Ym don u briew uba donbor halor ka mynsiem ban bat ia ka mynsiem ; lymne uba donbor halor ka sngi ka jingiap" (**Ekle 8 : 8**).

Kan long ka jingkyrkhu kaba khraw ia uno uno u briew ne ia kano kano ka briew lada ki la tip ba ki dei ban iap : "Namar kiba im ki tip ba kin iap : hynrei kiba iap kim tip ei ei, lymne kim don nong ei ei shuh; namar ka jingkynmaw ia ki la klet noh. Ka jingieit jong ki kumjuh, kum ka jingshun jong ki bad ka jingbishni jong ki ka la duh noh ; lymne kim don bynta ei ei shuh lano lano ruh ha kaei kaei ba juh leh hapoh ka sngi" (**Ekle 9. 5 - 6**).

Ka jingthmu ka jong U Blei ha kaba u mut ban shim noh ia kano kano ka jingim briew ka long kaba janai. **Shuwa ba un pynjia ia ka jingjia, u da pyni da ka 'dak' jong ka jingjia**

kum ka jingiathuhlypa, khnang ban maham ia u briew ba u dei ban sheptieng ia U Blei. Kumta u Eklesiastis u ong: "Nga tip ba kaei kaei baroh ia kaba U Blei u leh, kan neh junom: ym lah ban pynlang ei ei ha ka, lymne shim noh ei ei na ka: bad U Blei u la leh ia ka, ba ki briew kin tieng ha khmat jong U. **Kata kaba long ka la lah long lypa; bad kata ka ban sa long ka la long lypa: Bad U Blei u wad pat ia kata kaba la iaid jah noh" (Ekle 3: 14,15).**

Da ka jingkren ha ka jingphohsniew bad da ka jingpynpaw ia ka jingithuhpaw, U Blei u pyndonkam ruh ia u briew jong u kum u nongiathuhlypa ban maham ia ki briew ha kiba dei ban maham.

"Lada u nongiathuhlypa jong U Trai u don hapdeng jong phi, ngan pynpaw ialade ha u ha ka jingithuhpaw, ngan kren ruh ha u ha ka jingphohsniew" (Jingkhein 12: 6).

U Blei haba u pynjia ia ka jingjia kaba la dep kren da u Eklesiastis, u ju da pyndonkam ruh da ki briew: **"arngut ne lai ngut ki sakhi" (1 Tim 5: 19) "Da ka shyntur arngut ne laingut ki sakhi yn pynskhem ia ka ktien baroh" (2 Kor 13: 1).** Hynrei u lah ruh da lade ban long u **'Sakhi'** ia kano kano ka kam ba la leh bad pynpaw. Ma u u long u sakhi uba janai uba pynjia ia ka jingjia bad uba sakhi da lade hi. **"U Blei u long u sakhi" (1 Thess 2: 5).**

U Blei haba u pynjia ia ka **'jingshipa'** ha ka Iing jongno jongno, u leh ia ka da ka jingthmu ban tynjuh ia ka dohnud jong u briew uba dei ban mad bad shem ia ka ha lade, khnang ban pynbeit ia ka mynsiem jong u sha U Blei. U Dabid u la mad ia kane na ka kti U Blei haba u la phla ha ka jingduwai : **'Nga tip ruh, Ah U Blei jong nga, ba me tynjuh ia ka dohnud, bad ba me sngewbha ha ka jingbeit.** Ma nga te, da la ka jingbeit ka dohnud nga la ainguh sngewbha ia kine kiei kiei baroh". **(Khro 28 : 17).**

Da ka jingjia kaba U Blei u pynjia, U Blei u pynkhih ia u briew uba wad ia ka jingstad bneng ba u dei ban buh ia ka jingiathuh ia ka jingjia da ka jingthoh, kumba ong u Dabid ha ka jingiadei bad ka nuksa bad ka templ "**ba u la ioh da U Mynsiem**" **(1 Khro 28 : 12). "La pynsngthuh ia nga ha ha ka jingthoh na ka kti** U Trai, **ia ki kam baroh jong kane ka nuksa" (I Khro 28 : 19).**

U briew uba dei ban mad ia kane ka jingjia ha ka jingim shimet jong u, um lah ban buh ha ka jingthoh, lymda U Blei u kyntu ia u ban leh kumta. U Blei u ai ia kane ka bor kaba kyrpang tang ha kito kiba la ioh pdiang ia ka **jingai U Mynsiem**. U **Apostol Paul** u la dep kyntu jur ia u **Timothi** ba um dei ban buhreh ia kane ka jingai ha kaba batai ia ka jingiathuhlypa hano hano, ba u briew jong U Blei u sngewmon ban leh kumta. **"Wat lyndet ia kata ka jingai kaba**

ha me, ia kaba la ai ha me da ka jingiathuh lypa" (1 Tim 4 : 14).

KA JINGJIA HAPOH KA SNGI.

U Blei haba u pynjia ia ka jingjia, u ai da ka jingithuhpaw ha u briew u ban sa iakynduh ia ka. U ai ia ka ha ka jingphohsniew ha ka por ba u dang iohthiah lyngngai, khnang ban ioh pynshemphang ia u ba ka jingjia kan sa jia **'hapoh ka sngi'** jong ka jingim briew ba ju kheiñ **na ka por kha sha ka por iap,** lane kumba ngi sngewthuh ha kawei pat ka jingmut, na **'ka por ba mih kawei ka mynsiem briew'** bad sha **'ka por ba ka leit noh kawei ka mynsiem briew.**

Ka jingjia **'hapoh ka sngi'**, ka long ka jingjia kaba dei ban jia ha ka **'karta'** jong ka **jingim u briew'** uba hap ban mad ia ka. U Blei u la ju pynpaw lypa ia ka **jingjia** ka ban sa long ha ka por ba u briew u dang iohthiah. Ka lah ban jia ha ka por ba u iohthiah mynsngi ne mynmiet. **"Ha ka jingphohsniew, ha ka jingithuhpaw** mynmiet, haba ka jingiohthiah lyngngai ka hap ha ki briew, ha ki jingsamthiah ha jingthiah; hangta u plie ia ki shkor ki briew, bad u shonshap ia ka jingioh hikai jong ki' **(Job 33 : 15, 16).**

U briew hadien ba u la ioh ia ka jingithuhpaw, u dei ban pynpaw ne iathuh ia ka ha u nongpule ne ha ki nongpule. U **Habakkuk** u nongiathuhlypa u la ioh ia ka jing-

kynfu na U Blei ba um dei ban buhteng ne pynslem bin thoh bad pynshai bha ia ka jingiathuhpaw ha u norgpule uba dang dei ban ia phet.

"Te U Trai u la iathuh ha nga, bad u la ong, To thoh ia kane ka jingithuhpaw, bad to pynshai bha ia ka halor ki lyngkniap, ba uta uba phet u lah ban pule ia ka. Naba kane ka jingithuhpaw ka long pynban ia ka por ba la buh bad ka pynkloi sha kaba kut, bad kan ym lamler: la ka pynslem ruh, to ap ia ka; naba kan poi shisha, kan ym pyntud" (Hab 2: 2, 3).

Ka jingithuhpaw ka lah ban shim khyndiat ka por ba kan wan poi wan jia shisha, bad ka donkam ia u nongpule ba un iaishah da kaba iai ap da ka jingngeit. **"Hynrei u ba hok un ioh im da la ka jingngeit" (Hab 2: 4).**

Hadien ba u nongthoh u la dep thoh bad u nongpule u la dep pule, ka kam ba kynja Blei ka la nangiaid. Ka sah sa tang lano U Nongpynjia bakhraw ba un pynjia ia ka jingjia. Ka shong sa tang ka por ka ban batai bad pyndep ia kiei kiei baroh. U **'nongthoh'** bad u **'nongpule'** ki donkam ban ia jngi lang ha ka por, kaba la mang bad buh da U Blei, kumba kawei ka kyntien u riewstad ka ong: (**"Ym don ei ei kaba long ka jong ngi, hynrei ka por" - "Nothing is ours but time"**).

Kumno u nongthoh u ioh ban thoh, bad kumno u nongpule u ioh ban pule, ka long kaba eh ban batai, namar baroh ka dei tang ka bor uba najrong kaba pynlong, pynleh bad pyniaid ia kata ka jingmaian jong ka jingjia. Ha ka jingjia kaba kum kane, u Eklesiastis u don tang ban ong ba ka kam U Blei ka long ka bym lah it shuh: "Te nga la khmih ia ka kam U Blei baroh, ba u briew um lah ban shemphang ia ka kam baroh kaba ju leh hapoh ka sngi: namar la u briew u leh shitom katno katno ban wad ia ka, pynban un ym shem ia ka; shisha nalor kane, la u riewstad un mut ban tip ia ka, pynban um lah ban shem ia ka" (Ekle 8 : 17).

Bunsien kum ki briew ngi ju ñiewbeiñ ia ka jingiathuhlypa, kumba ka la jia ia u nongpule u bymngeit wat haba la pyni ha u da u Habakkuk. "Ha khmih, ka mynsiem jong u ka atmeng, kam long kaba beit hapoh jong u" (Hab 2 : 4). La ki nongrkhie beiñ ki bun, pynban ka dei ia u nongiohipaw ban iathuhlypa, ia u nongphohsniew ban batai: "U nongiathuhlypa uba don ka jingphohsniew, to un iathuh ia ka jingphohsniew, bad uta uba don ka ktien jong nga, to un kren biang biang ia ka ktien jong nga" (Jer 23 : 28).

U briew um lah ban iaid lynti na ka wah lymda U Blei u pyniaid ia u. U Blei u la kren shisien da u Esekiel u nongiathuhlypa ha u Pharo u Syiem Ijypt : "Ka wah ka long ka

jong nga hi, bad nga la pynlong ma nga ia ka" (Ezek 29 : 9). U Jeremaiah nongiathuhlypa u la kdew ba ka lynti iaid u briew pat kam long ha u hi. "Ah Trai, nga tip ba ka lynti u briew kam long ha u hi : Kam long ha u briew uba iaid ban pynbeit ia la ki jingjam" (Jer 10 : 23).

Ka jingjia kaba sniew hapoh ka sngi ka long ba u nongpule uba la shah maham, um tip ia ka por ba u dei ban leit noh. U briew uba kum uta um don jingiapher na ki dohkha, bad ki sim, ia kaba u Eklesiastis u la dep batai : "Namar u briew ruh um tip ia ka por: Kumba ki dohkha kiba la ngat ha ka jar basniew, bad kum ki sim kiba la ngat ha ka jingriam, kumta ruh ia ki khun bynriew la ngat ha ka por basniew, haba ka hap kyndit halor jong ki" (Ekle 9 : 12). Kumjuh ruh u Apostol Paul u la dep maham shuh shuh ia kiba la long khristan hynrei ki bymngeit pynban. "Wat pynlip noh ia U Mynsiem. Wat ñiewbeiñ ia ki jingiathuhlypa. Da bishar ia kiei kiei baroh; bat skhem ia kata kaba bha". (1 Thess 5 : 19 - 21). U Eklesiastis u pynkynmaw da kaba u maham ia u nongpule.

Ka jingjia kaba kham sniew hapoh ka sngi ka long ba u nongiaphet ha uba la ai bad pyntip ha u ia ka jingithuhpaw, u lah ban hap noh na ka jingaiei, da kaba duh jingkyrmen syndon namar ba ka jingithuhpaw ka slem

ban wan jia long. U lah ban khñium ne fah bymsalia ia ka. Dei namar kane ka daw ba U Eklesiastis u la ong: "Lah ka jingstad ban ia ka bor: pynban la ibeiñ ia ka jingstad u riewduk, bad ym shym la sngap ia ki ktien jong u. Ia ki ktien jong u bastad ba la kren ha ka ba jar jar la kham shah shkor ban ia ka jingpyrta jong uta uba synshar hapdeng ki babieit" (Ekle 9 : 16 - 17).

Kum u 'Nongsharai' uba don ka jing kit khlieh ha la ka ïing ka sem bad ka balang, nga sngew ba ka dei ban ai jingmaham ia la ki jong la ki sngap ne kim sngap ruh, tang ba nga la pyndep ia ka kamram na U Trai. Ka la long kumta ka ktien na U Blei ha u Esekiel shaphang ba u dei ban pyndep noh kloi kloi ia kata ka jingkit: "To ai ia ki ka jingmaham na nga. Haba nga ong ha u bymman, Men iap shisha; bad mem ai jingmaham ia u, lane mem kren ban maham ia u bymman na ka lynti bymman jong u, ban pynim ia ka mynsiem jong u: uta hi u riewbymman un iap ha la ka jinglehbymhok: hynrei ia ka snam jong u ngan pan na ka kti jong me. Hynrei lada me maham ia u bymman, te um phai na la ka jingbymman lane na ka lynti bymman jong u, un iap ba la ka jinglehbymhok; hynrei me me la pyllait ia la ka mynsiem. Pat, haba u briew u bahok u phai noh na ia ka hok, bad u leh ia ka jingleh bymhok, bad nga buh ka jingjynthut ha khmat jong u, un iap; na ba mem shym ai jingmaham ia u, un iap ha

ia ka pop, ia ki kam hok jong u ruh kiba u la leh yn ym kynmaw shuh; hynrei ia ka snam jong u ngan pan na ka kti jong 'me. Hynrei lada me maham ia u briew u bahok, ba uta u bahok un ym leh pop, bad u um leh pop, un im shisha, naba u la pdiang ia ka jingmaham : me ruh me la pyllait ia la ka mynsiem" (Esek 3: 17- 21).

KI KULAR BA SKHEM JONG U BLEI HAPOH KA SNGI.

Ka jingjia hapoh ka sngi ha ka jingim jong u bangeit kam lah ban shu jia ryngkhat khlem da U Blei u da pyni bad pynpaw lypa ha ka jingithuhpaw. Ka long ka jingjia kaba jia "hapoh ka bneng" (Ekle 2 : 3), bad kaba dei ban jia ruh ha ka 'khyndew'. Ka 'sngi' u 'bnai, bad ki 'khlur' ki sakhi ia kata ka jingjia. Kaba katno tam lei lei ba U Mynsiem jong U Blei un sakhi ha ka 'dohnud' bad ka 'jingiatiplem' jong ki nongpule. Dei halor ka khyndew ba u briew u im, u khih u ksar, u trei bad u jahthait, ba U Blei u pynlong' ia ka 'drama' jong u. "U Blei, U Blei kein U Trai u la kren, bad u la khot ia ka khyndew naduh ka bamih ka sngi haduh ka jingsep jong ka. U Blei jong ngi un wan, bad um ym ngap jar : ka ding kan bam duh ha shuwa jong u; bad ka eriong ka ba jur kan long baroh sawdong ia u. Un khot ia ki bneng sha jrong, bad ia ka khyndew, ba un ioh bishar ia la ki briew : To lum lang ha

nga ia ki riewkhuid jong nga; kita kiba la teh jutang bad nga da ka jingkñia" (Salm 50: 1- 5).

U Blei um mon ia ki niam ki rukom, hynrei ia ka jingkohnguh ka bashisha: "To ai ha U Blei ia ka jingkñia ka jingainguh; bad to siew ia ki kular jong me ha U Babakhlieh tam: bad to khot kyrpad ha nga ha ka sngi ka jingjynjar; ngan pyllait ia me, te men pyndonburom ia nga" (Salm 50 : 14 - 15).

U Blei u pynlong ia ka 'drama' jong u ha ka khyndew khnang ba kiba lajied jong u kin ioh ia ka jingsuk, namar ki jingai ki ba bun jait: "Kita ruh kiba shong sha ki bakut eh ki sheptieng ia ki dak jong me: ia ki jingmih ka step bad ka premmiet me pynshad kmen. Me wan khmih ia ka khyndew, bad me ai um ia ka, me pynsboh shibun ia ka, ka wah U Blei ka shlei da ka um: me pynmih kew ia ki, haba me la khreh kumta ia ka khyndew. Me pynphong pansngiat ia ka snem da ka jingbha jong me; bad ki lynti jong me ki pynjaw khlein. Ki jaw halor ki jaka phlang ka ri khlaw bad ia ki lum la panpoh da ka jingkmen. Ia ki jaka phlang la kup da ki kynhun; ia ki them ruh la tap lin da u kew; ki iarisa namar bakmen, bad ki rwai ruh" (Salm 65 : 8 - 13).

"Ka khyndew ka long ka jong U Trai, bad ka jingdap jong ka; ka pyrthei bad kiba shong ha ka. Naba u la seng ia ka halor ki duriaw, bad u la pynskhem ia ka halor ki jingshlei" (Salm 24 : 1, 2).

"Ka khyndew baroh kan mane ia me, bad kan rwai ha me; kin rwai ia ka kyrteng jong me. Ale, bad to khmih ia ki kam U Blei; u long uba itriem ha la ka jingleh sha u khun bynriew" (Salm 66 : 4, 5).

"Ale, bad to sngew, phi baroh kiba sheptieng ia U Blei, te ngan pynbna ia kaba u la leh ia ka mynsiem jong nga" (Salm 66: 16).

U Blei un ym kynriah na kaba u la 'thmu'. Un ym iehnoh ia ka 'plan' bad ka jingthmu kaba u la dep ai lypa da ka 'dak'.

"Kane ka long ka jingthmu ba la thmu halor ka khyndew baroh: Namar U Trai ki paid u la thmu, te uei u ban pyndam noh ia ka? Ia ka kti jong u la kner, te uei u ban pynkynran ia ka?" (Isa 14: 26, 27).

Ia ka burom U Blei yn pynpaw bad yn pynkyntiew da ki riewngeit jong u kiba shem ia ka jingpyntngen na u, wat hapdeng ka jingjia kaba shipa· "Namar ka jingisynei jong me ka khraw haduh ki bneng, bad ka jingshisha jong me haduh ka suiñ bneng. To long me ba la kyntiew, Ah U Blei, halor ki bneng; ai ba ka burom jong me kan long halor ka khyndew baroh" (Salm 57: 10, 11).

U briew uba im ha pyrthei u dei ban iaid lynti. Ka jingiaid lynti kám dei kaei kaei ruh, hynrei tang ka jingiaid lynti jong ka jingim briew ha pyrthei, kaba lah ban 'kut noh'

ne kaba lah ban 'sdang thymmai pat ia ka. Kawei ka jingong ba pawnam ka la phawer da kaba kren shaphang kane ka jaitlynti ba ma. **"Ka jingim ka long kaba jrong, ka jingiaid lynti duriaw kaba ma sha ki jaka ki bym tip" -"Life is a long, perilous voyage to unknown lands".**

Ka jingiaid lynti jong ka jingim briew ha pyrthei ka long thik kum ka jingiaid jong ka wah kaba wad ia la ka jong ka lynti. U briew uba dei ban iaid ia ka jingiaid lynti kaba kum kata u hap ban mad bad ia kynduh ia ka jingshlei, kumba batai u **Iasaiah** u nongia-thuhlypa. **"Naba kane ka long kum ki um u** Noah ha nga" (Isa 54 : 9).

Ym dei u briew uba jied hi da lade ia ka lynti ba u dei ban iaid, la u jied ia ka na **'ryngkew'** ne na **'wah'**. Kumta ka ktien U Blei ka ong : **"Ki jingleit u briew ki long na U Trai; kumno te ba u briew u lah ban sngew-thuh ia la ka lynti"? (Prob 20: 24). "Ka dohnud u briew ka pyrkhat ia ka lynti jong u; hynrei U Trai uba ialam ia ki jingjam jong u" (Prob 16: 9).**

U **'nongiaid lynti'** uba jied ban iaid ia ka lynti kaba ma na **'wah'** um sngewkhuslai bad **um sngewsheptieng, namar ba u la dep duwai ha U Blei.** Kumta ong biang uwei 'u riewstad ba ym don ka jingsheptieng kaba lah ban jop ia ka jingshlur **lada u bangeit u la dep duwai lypa ha U Blei. "Ka jingshlur ka long**

ka jingsheptieng kaba la dep ong ia ki jingduwai jong ka". — "Courage is fear that has said its prayer".

"Jingshlur kan mih na jingma,
Ngin jop, ngin jop la eh"

U Blei u donbor ban pynskhem ia ka jingduwai jong u nongiaid lynti uba shlur bad uba don ka jingngeit kaba khlaiñ ha ka kular jong u. U Blei u kloi ban iaiaid lang bad u nongiaidlynti uba dohsatar bad uba la aiti lut ialade ha u. Kumta ka ktien U Blei ka la iathuh. "Ia ki jingiaid u briew la pynskhem da U Trai; bad u sngewbha ha ka lynti jong u (Salm 37 ; 29).

U nongiaid lynti uba hap ban iaid lynti mynsngi, um sheptieng namar ba U Blei u don ryngkat bad u. Ynda u la lait na ka jingma mynsngi, um dei ban klet ban iaroh ia U Blei mynmiet. "Ki jingat phyllung jong me baroh bad ki jingat um jongme ki la shlei halor jong nga. Pynban U Trai un hukum ia la ka jingleh isynei mynsngi, bad mynmiet ka jingrwai jong u kan long bad nga, kata, ka jingduwai ia U Blei ka jingim jong nga" (Salm 42.7,8).

Namar ba ka skhem ka jingbat kaba na neng ka jong U Blei, u nongiaidlynti uba la jan iap jyllop um khih wat hapdeng ba un sa duh mynsiem noh.

"Haba me iaid lyngba ia ki um; nga ngan

long lem bad me; bad lyngba ki wah, kin ym tyllep ia me" (Isa 43:2). "Me la ai hukum ban pynim ia nga" (Salm 71:3).

"Jingsumar U Blei ka iada,
Ngan poi ha kut kyreng;
Ka duriaw hi kan pait, kan pra,
Ka skhem jingbat naneng".

U Nongiaid lynti uba jngi ban iaksaid ia ka 'ban lait im, u don ha tmier ka jingiap pynban U Blei um shem klet ia u.

'Jingud, jingiap, ia nga ki ker,
Ki kshaid jingjynjar ki lynther;
Te tang shu kyrpad sha I'U Blei,
U wan ban khring, la jur ka shlei.

"Namar ma nga U Trai U Blei jong me ngan bat ia ka kti kamon jong me, da ka ba ong ha me, wat sheptieng, nga ngan iarap ia me" (Isa 41 : 13).

'Ha ki jingma barieh ne paw,
U Nongiarap ha ka shipa;
U Nongsumar ia nga U long,
U Nongiarap ha ka shipa'

Ka wah kaba wan mih na Sepngi bad kaba leit tuid sha mihngi ka long ka jingiathuh khana shaphang ka jingkylla kaba U Blei u wallam ha ka jingiaid lynti jong uba ngeit. Ka iathuh ia ka 'histori' jong ka jingim u briew jong U Blei kaba adang na sepngi, bad ka

ban iakynduh ia kaba mih ka sngi. U Blei un ym pep ban pyndep ia ka 'plan' jong u na ka bynta u briew uba la jied jong u. "Ka jingthmu jong nga kan jeng, bad ngan leh ia la ka jingsngewbha baroh" (Isa 46 : 10).

Dei ha ka liang ba mih ka sngi ba ka wan mih ka burom jong U Blei. Ka sngi kaba dang mih ka kren ha nga bad ha phi ia ka burom U Blei, kaba khreh ban tyngshaiñ mynta. Kaba kum kata ka burom ka la wan mihpaw ha ka templ na ka liang mihngi ha ka por u Esekiel u nongiathuhlypa. "Hadien kata u la lam ia nga sha ka khyrdop, kata ka khyrdop keiñ kaba phai shaphang mihngi: bad ha khmih, ka burom U Blei ki Israel ka la wan na ka lynti mihngi: bad ka ktien jong u ka long kum ka jingsawa shibun ki um : bad ka khyndew ka la tyngshaiñ da ka burom jong u" (Esek 43 : 1-2).

Hapdeng ka jingjylliew jong ka 'wah jingiap,' U Blei u plie' ia ki 'shkor' jong u. Pilgrim ba la duh jingkyrmen, ba un dang ioh sngew ia ka jingiakren jong ki briew kiba dang im bad kiba ia kren kham pajih iwei na iwei pat. Ka pyrthei jong kiba dangim ka pynkyrmen ia u briew ba duh jingkyrmen, ba ka dang don ka por, ka lad bad ka kabu ia u shakri jong U Blei ba un leh sngewbha ha ka jingbha U Trai ia u "Nga la iap, lymda nga la ngeit ban iohi ia ka jingbha U Trai ha ka ri ki ba im" (Salm 27 : 3).

Ka jingiarap kaba U Blei u phah na jrong kan ym pep ban wan ha u briew jong U Blei uba kwah ban lait na ka jingjynjar: "To phai ma me sha nga, bad to isynei ia nga, namar nga long weibriew bad u bajynjar. Ia ki jingshitom ka dohnud jong nga la pynkhraw: Ah ! to pynmih noh ma me ia nga na ki jingshipa jong nga" (Salm 25 ; 16, 17).

"To pynim ia nga, Ah U Blei; naba ki um ki la wan rung haduh ka mynsiem jong nga. Nga ngam ha ka ktieh ka bajylliew, ha ka bym don ka jaka ieng; nga la wan sha ki um ba jylliew, ha kaba ka jingshlei ka tyllep ia nga" (Salm 69 : 1—2).

"Wat ai ba ka jingshlei um kan tyllep ia nga lymne wat ai ia ka jingjylliew ban nguid ia nga, bad wat ai ia ka thliew ba kan set ia la ka shyntur halor jong nga" (Salm 69:15).

"Ia nga wat iehnoh marwei,
Kyrshan bad aibor ma Me.
Tang ha Me nga shaniah lut,
Na Me wan ka jingiarap;
Ha ia thapñiang ia nga kdup,
Ka khlieh lyngkhuid jong nga tap".

Ka jingsawa jong ka 'Sur ktien' kaba mih ia ki ryndang briew ka long ka jingsawa kaba U Blei u buh ha ki briew, khnang ba kin ong tang ki 'tyndong sawa' da kiba U Myn-

siem bakhuid un kren. Ka jingkren ki briew kan ym trei kam, lymda U Blei u pynkhih. "Naba kawei ruh ka ktien na U Blei kan ym long khlem ka bor" (Louk 1 : 37).

Lada ki briew kiba u la ai ka ktien ha ki, kim leh ei ei ia u briew uba la jan iap, U Blei u donbor te ban pyndonkam wat da ki maw bad ki dieng. Un pyndonkam da ka 'mariang' ba kan ialap ia ka ktien bakhuid jong u. U Jisu Khrist hi u la dep batai shai ba ym lah ban khang ia ka 'jingsawa ka jingpyrta', lada U Blei u la pynkhih ia u paidbah synran ban leh kumta. "Nga ong ha phi, ba lada kine kin shu sngap jar, ki maw hi kin sa ia kyang buk" (Louk 19 : 40).

Haba iohsngew ia ka jingsawa ka jingpyrta, mano u ban ym lah khlem da sngap bad jubab?

"Suk kita ki briew kiba ithuh ia kata ka jingsawa basngewtynnad: Ki iaiaid, Ah Trai, ha ka jingshai ka khmat jong me. Ha ka kyrteng jong me ki iashad kmen baroh shisngi: bad ha ka hok jong me la pynkyntiew ia ki. Naba me me long ka burom ka bor jong ki" (Salm 89 : 15 - 17).

"Sur sawa jem kum u angel,
Pynhiar mynsiem ba jai jai;
JINGKYRMEN ; b'la kyntu d'U Blei'
Mynsiem jong nga ka syrpai."

"Soft as the voice of an angel,
Breathing a lesson unheard;
Hope with a gentle persuasion,
Whispers her comforting word".

Ka 'jingsawa' jong ka 'jingpyrta' kaba poi ha ka kut lad bad duh jingkyrmen, hato kan ym wan kiew sha ka khet U Blei. "Na ka jingjylliew nga la kyang sha me Ah Trai" (Salm 130 : 1). U Blei u ju kloi ban shah shkor ia ka jingkyang jong u 'rangli'. "Une u rangli u la lynñiar, te U Trai u la iohsngew ia u, bad u la pynim ia u na ki jingjynjar jong u baroh" (Salm 34 : 6).

Ka jingsawa jong ka jingpyrta kaba wad jingiarap ka dei ha khmat U Blei ban pynmih ia kawei pat ka jingsawa kaba tyrwa ban ai jingiarap. "U Blei u la kren shisien, arsien nga la iohsngew ia kane; ba ka bor ka dei ka jong U Blei" (Salm 62 : 11).

"Jingkyrmen ! Sawa !
Pasiaw mian mian ha nga,
Pyndap jingkmen;
Hapoh dohnud jong nga".

"Whispering Hope !
O ! how welcome thy voice,
Making my heart;
In its sorrow rejoice".

Ia ka jingiarap dei ban '**pynkren**' tang da U Blei ha ki briew kiba kloi ban leh ia ka. Haba U Blei u la kren, ki briew ki dei ban kohnguh. Ka jingpynkhih ia ka jingiarap ka long tang da U Blei. Ki **paralok khristan** kin hap ban pyllait ia u briew jong U Blei na ka '**jynjar**' bad ka '**shipa**' U Blei u pyndonkam da "**ki kynthei**' ban leh ia kane ka kam : **"U Trai u ai ia kata ka ktien : Ki kynthei kiba pynbna ia ki khubor ki la long u paidbah bakhraw" (Salm 68 : 11).**

Ka ktien U Blei ka iaroh ia '**ka briew**' kaba don ka mynsiem kaba sngewlem ban iarap. **"Ia ka briew ka babha, uei uba lah ban shem ?" (Prob 31:10)**. U **Eklesiastis** u sngew **sih jur** eh hapoh la ka mynsiem, haba u iohi ba ka jingstad kam shym don ha ka briew, wat lada U Blei u la ai ha ka.

"Uwei u briew hapdeng shi hajar nga la shem, hynrei kawei ka kynthei hapdeng kita baroh ngam shym la shem" (Ekle 7 : 28).

Ka don ka jingud na ka liang ka 'seion' ba ia ka jingialap da ka 'ktien bad ka jingthoh' yn pynduh pyndam noh tang namar bym shym la mih ki nongiarap kiba biang ia u briew jong U Blei. Ka kam ialap, haba kumta kan pulom. Ki khun ka seion ki don ha ka jingpisa mynsiem kaba khraw. Kumjuh u nongialap, u tieng ba ioh U Blei un bishar ia u namar ba ki sap, ki talent ki la shu sep ei tang ha kaba ap ia ki nongiarap.

"Seion ba swai ka ud, ka lynñiar lang,
Ba kan ioh lait ka diengphyna ka khang;
Pynshait ka kam, ka jingleit kan ym slem,
Nga tieng ioh iap shuwa ia Me nga shem".

Lada ka jingiarap kaba dei ban iarap, kam lah ban trei kam ia u briew uba donkam ia ka, ka don ka jingma kaba khraw ba U Blei u lah ban pynphai noh shawei pat. Ka la don kawei ka jingjia shisien kaba la long syriem kumta ha ka por U Mordekai bad ka Esther. Haba U Blei u la plie ia ka jingiarap bneng, ka shong sa tang kumno ki 'atiar' jong u kin leh ia ka kam kabakum kata; U Blei u u la maham da u Mordekai ia ka Esther lada kam pyllait ia ki jiw, namar ba ka la kren kiar mynshuwa. Kumta u Mordekai u u la byrngem ia ka.

"Namar lada pha phan sngap ioh jar ha ka ne ka por, te ka jingiarap bad ka jingpyllait kan mih ia ki jiw na kawei pat ka jaka, hynrei pha bad ka Ing u kpa jong pha phin iajot noh: bad ei ba tip lehse pha la wan sha kata ka hima khnang na ka bynta kaba kum kane ka por ?" (Esther 4: 14).

"Ha pyrthei dap da khuslai,
Dap ka ud, ummat khlem wai;
To iarap i'u lok ba swai,
Katba ki sngi ki nang iaid".

Hynrei ka don ka jingkmen tam ha Seion haba la mih ki nongiarap. Oh! ka lama ka gospel kan sa kaweh ha neng namar ki nongiarap ki la hajan. Ka kam ialap kan sa nang iaid shaphrang. Ka jingialap da ka 'jingthoh' kan sa mih shaid shi shaid na ka 'kershon' ka jong U Blei. Kumjuh ka jingialap da ka 'ktien' kan sa mih na ka 'Wiang rnong' jong U Blei. Ka jingialap ia ka Gospel kam dei ban sangeh na u briew uba la kyrkhu jong U Blei.

"To men ialap ia kata ka ktien; to iaiminot haba dei por, ha bym dei por de" (2 Tim 4: 2).

"Ka jingthoh baroh ka long kaba la pyrsad mynsiem da U Blei, bad kaba myntoi ia ka jinghikai ia ka jingsneng, ia ka jingpynbeit, ia ka jingpynmlien kaba ha ka hok: khnang ba u briew jong U Blei un ioh long janai, haba la pyndap biang ia u sha ka jingleh ba bha baroh" (2 Tim 3 : 16, 17).

"Namar haba leh ia kane, men pynim ia lade bad ia kita kiba iohsngew ia. me kein" (1Tim 4 : 16).

"Hei ki lok ! khymih ka lama,
Ba kaweh ha neng;
Ki nongiarap ki la hajan,
Ngin sa jop kylleng."

'Na sepngi sha mihngi' : Ka long ka kot kaba iadei bad ka jingiathuhkhana (histori) jong ka jingim u briew uba la don hapdeng ka jingthiah pang hapoh Hospital. Ka kot ka kdew ia ka por thiahpang kaba u la iaid lyngba. Mar lakut ka jingithuhpaw, u nongiohipaw u dang don ha jingthiah. Hamar kata ka por ba u la kyndit, u nongpang u iohi mala pynban kum ia ka dur jong 'ka shympriah kti briew baroh san tylli' kaba ityrkhong bad i sangsot ba ka tap ia ka ngab kadiang jong u, katba ka khlieh jong u pat ka dem halor ka syngkhlieh ha ka jingthiah kaba phai shaphang shathie na ka kamra thiah pang : '*U nongsngew ia ki jingong U Blei u la kren, uba tip ia ka jingtip jong U Bahakhlieh tam, bad uba la iohi ia ka jingithuhpaw U Balah baroh, uba la hap ha ka jingi rngai, hynrei haba ki dang peit ki khmat jong u*' (*Jingkhein 24 : 16*).

"Nga don ka bynta ha byneng,
Ba ngam pat ju iohi ;
Hynrei ka kti b'la mong jong Me,
Ia nga, te khmaing ka rf".

Ka jingkhraw jong ka jingithuhpaw, ka shong eh ha ka **jingialeh bajur** kaba u nongiohipaw u dang don '**mynta**' namar u khmih lynti ba yn sa pyndep ha "**ka por ka ban dang wan**'. **Ka jingpyndep ka dei ka jong** U Blei. **Tang** U **Blei u ban pyndep**, ym ki **briew**. Ka don ka jingma kaba shyrkhei lada u nongiohipaw, u shu mut ban pyndep da lade khlem ka **Bor** U Blei. U Blei u la dep maham lypa ia ki briew kiba mut ban '**pynwanjubor**' ne '**pynjiakhnang**' ia kata kaba khlem long na u. U Blei u ai ia "U **Mynsiem ka jinglaitluid**" ha ki briew ba kin pyntreikam ia kaba kynja mynsiem, hynrei un khang noh pat ia kaba kynja mynsiem ruh, lada ka long pat ba ki briew kin shah ialam bakla bad shah knieh kynthet ha u Mynsiem bymman. Ha ka ktien U Blei, la dep ai jingmaham lypa ia ki kam kiba kum kine: "Te mynta nga ong ha phi, "To kynran noh na kine ki briew, to iehnoh ia ki: **naba lada kane ka jingsylla lane kane ka jingleh ka long na ki briew, kan dam noh; hynrei lada ka long na U Blei, phim lah ban pyrdam noh ia ki; ioh ba yn shem ia phi pynban ki nongialeh ia U B!ei" (Ki Kam 5: 38, 39).**

Ia ka jingithuhpaw kaba long na U Blei najrong la dep buh ia ka '**kular**' kaba dawa na u '**nongiohipaw**' ia ka ban iai ap da ka jingngeit. Ka la long kumta ia u Habakkuk, ha ka por ba U Blei u la dep hukum ia u ban thoh da kaba pynshai bha ha ki **mawlyngkniap** jong ka '**dohnud**' u nongpule. "Naba kane ka

jingithuhpaw ka long pynban ia ka por ba la buh, bad ka pynkloi sha ka bakut, bad kan ym lamler : la ka pynslem ruh, to ap ia ka; naba kan poi shisha kan ym pyntud" (Hab 2 : 3).

Ka jingpyndep ia ka jingithuhpaw kan long tang da U Jisu Khrist u Khun jong U Blei uba um khlem ma u, ym don jingpyndep ia ka jingithuhpaw. Katno ka por kan shim? Lano kan jia? Lano kan wan long? Baroh ia ki jubab ngin shem tang ha U Jisu. "U Jisu u long ka por." U Blei un ym pyndep ia ka jingithuhpaw ka ban kut ha kaba kynja doh, hynrei un pyndep tang ia kata ka ban poi ha kaba kynja mynsiem. U Blei um kwah ruh da lei lei ba ka jingithuhpaw kan sdang na U Mynsiem, bad kan kut ha ka doh. Ka jingithuhpaw kaba long na jrong na U Blei, ka dei ban kut ha ka jingithuhpaw ia ka diengphna. U Blei um kwah ba ngin bah ia ka 'diengphna' kaba dei tang 'ia lade shimet'. Um kwah ruh ba ngin bah ia ka 'diengphna' kaba dei jong ka 'pyrthei'. Hynrei u kwah ia nga bad ia phi ba ngin da mon ban 'bah' ia ka 'diengphna' kaba long ka 'nuksa' jong ka jingshah shitom halor u Lum Kalbari na ka bynta ki pop jong nga bad jong phi.

U Blei un pyndep ia ka kular khuid ha ki riewngeit kiba shisha jong u. Un pyndep namar ba u khun baieit eh jong u, u la dep kohnguh bad leh ia ka mon U Kpa jong u mynba u la kren ia ka "kyntien khaddu"," nalor ka diengphna shuwa ba un dkut mynsiem "La pyndep" (Ioan 19:30).

Dei namar kane ka daw ba U Apstol Paul u iai ban ba'n pynkynmaw ia ngi kiba ngeit kiba dang khmih ia U Blei ba un pyndep ia ki jingkular, khnang ba ngin ioh pyndonburom ia u. **"Namar ki jingkular U Blei katba don, ki long ha u kaba hooid, bad ha u kaba amen ia ka ban pyndonburom ia U Blei da ngi (2 Kor 1 : 20).**

"Ka sakhi ruh U ai
Ba shai ba shisha eh;
Ba ki jingkular Un pyndep,
Ha kiba ngeit baroh."

Ka jingpynjia ia ka '**shipa**' ka long ka jingthmu kaba na sha lyndet, khnang ba un ioh phrang ia u briew uba la jied jong u. Ki briew ki lah ban rkhie be'ñ ia u briew uba dei ban mad ia ka. Hynrei bad U Blei pat ka long ka '**dak**' jong ka jingsneng kaba don bad ka jingieit jong u. "U **Trai u tynjuh ia u bahok" (Salm 11: 5).**

Ka jingtynjuh jong U Blei kam long kaba jem. Ka jingtynjuh kaba wan na ki nongshun ba kynja mynsiem ka long kawei. Hynrei ka jingtynjuh kaba kham shyrkhei ka long ba u briew jong U Blei u dei ban mad ia kaba kham palat ban ia ka jingbeh ki nongshun. "Lada me la phet bad kiba phet da ki kjat, bad kita ki la pynthait ia me, kumno te me lah ban ia pyrshang bad ki kulai ? bad la me sngewshngaiñ ha ka ri ka basuk, **hynrei men leh kumno ha ka jingshlei ka Jordan ?" (Jer 12 : 5).**

Ka jingtynjuh U Blei ka long teng teng ruh da ka jingiathuhlypa. U Blei haba u mut ban tynjuh iano iano um ju da iathuhlypa. Hynrei ia kita pat kiba u kham ieit kyrpang, u da iathuhlypa khnang ba kin long kiba la pynkhreh lypa.

Ka jingpynkhreh lypa ban ia kynduh ia ka jingtynjuh kaba la dep iathuhlypa da U Blei, ka long ka jaiñphong kaba kordor ba uba ngeit un phong lypa. Kumta lada ka jingtynjuh ka wan de ha kano kano ka por, un ioh long kum u **Behometh** uba lah ban kyrshan ia lade hapdeng ka jingshlei.

"Ha khmih, lada ka shlei ka wah, um khynñiuh: u dang shaniah keiñ la ka Jordan ka at jin sha ka shyntur jong u" (Job 40 : 23).

'La at ka Jordan ngan ym tieng,
Ia nga U Jisu Un sa khring ;
Ka khlieh Un rah, ngan poi sha iing,
Ah jingieit, jingieit U Blei'.

Bun napdeng jong ngi ki khristan, ngi ju kwah ban lait na ki jingtynjuh. Ngi **sheptieng ban iakynduh ia ki jingtynjuh.** Hynrei u riewngeit uba shisha te u dei ban shu pyndem ialade ha ka jingtynjuh ka jong U Blei da kaba kyrshan bor ha ka jingduwai bajur, khnang ba U Blei baieit eh jong u un ioh wallam ia ka jingbishar ba hok halor jong u, ryngkat bad kata ka jingtynjuh kaba un iaid lyngba

ha ka jingim jong u. "Hynrei to ai ba ka jing bishar kan tuid kum ki um, bad ka hok kum ka wah kaba shlei" (Amos 5 : 24).

KI JINGIALEH BAJUR HAPOH KA SNGI.

Uno uno ù riewngeit uba shisha jong U Trai u hap ban pynshongdor ia ka jingitbuh paw ba u la ioh kum ka jingbud dien U Blei ia u kyrpang. Ka jingithuhpaw ba la ai da U Blei na jrong ka long kaba dei ban da buh ha ka jingthoh, khnang ban ioh iathuh ha kiwei. U Daniel uba long u briew jong U Blei uba la ioh shibun ki jingpynpaw na U Blei ha ki jingithuhpaw ba phylla, u la pyndep ia kane ka bynta kaba khraw, kumba u la dep kren da kaba phla :- "Ha ka snem kaba nyngkong ka jong U Belshassar u syiem Babilon, U Daniel u la phohsniew bad u la iohi ki jingithuhpaw halor ka jingthiah jong u : ynda kumta, u la thoh ia kata ka jingphohsniew bad u la iathuh ia ka jingkyllum jong kita kiei kiei ruh" (Dan 7 : 1).

U Daniel la u la pyrshang ban batai ia ka jingithuhpaw, pynban u dang sah ha ki jingkhuslai ba pyndum ia ki jingmut jingpyrkhat jong u kat haduh ba u la shu dei ban kan noh marwei ha lade kum ka kam kaba rieh, tad haduh ba un da ioh ka jingpynshai bad ka jingkyntu na U Blei najrong ban leh da kumwei pat : "Kane ka long kaba kut jong kata ka kam. Nga hi U Daniel, ki jingpyrkhat jong

nga ki la pynkhuslai shibun ia nga, bad ka khmat jong nga ka la kylla bak ha nga : hynrei nga la rieh ia kata ka kam ha la ka dohnud" (Dan 7 : 28).

Uwei pa uwei u briew jong U Blei ia uba U Blei u bud dien, u dei ban don hapoh ki jingialeh bajur. Lada U Blei u la kren, uei u ban ym sngap ? Lada U Blei u la pynpaw, uei u ban ym pyrkhat khuslai ? Lada U Blei u la pyni, uei u ban ym iphylla ? Lada U Blei u la pyntip, uei u ban ym sngew shaiong ? Lada U Blei u la pynkhih, uei u ban ym sdang ? Lada U Blei u la kyntu, uei uban ym leh ?

Ki jingialeh bajur hapoh ka sngi kiba uba ngeit jong U Trai u don, ki long ki jingialeh hapoh ka mynsiem kiba khih kum ki '**dew**'. Kine ki jingialeh ki long ki '**jingpyntrei**' ki jong U Mynsiem Bakhuid kiba pynkynduh ia u klongsnam **khnang** ban pynlong kam ia ka jingkwah ka mon Bakhuid U Kynrad ha ka jingim jong u. Ha kane ka jingpynkhih kaba kynja Blei, ki jingialeh bajur ki **wan** ha u riewngeit ba u dei **ban** pyndep **bad** leh kloi **kloi** ia ki '**kam kyntang**' hapoh **ka** sngi.

U dei ban duwai jur :— "Ai ban pynieng ia ka jingduwai jong nga kum ka jingiwbihthiang ha khmat jong me ; ia ka bakyntiew ki kti jong nga kum ka jingainguh la jan miet" (Salm 141 : 2).

U dei ban pan ia ka rai tang na U Blei :— "To ai ba ka rai jong nga kan wan mih na khmat jong me" (Salm 17 : 12).

U dei ban sheptieng ia U Blei :— "To pyniasoh lang ia ka dohnud jong nga ia ka ban sheptieng ia ka kyrteng jong me" (Salm 86 ; 11). "La u nongpop u leh bymman shi-spah sien, bad pynslem ia la ki sngi jong u, pynban da shisha nga tip ba kan long bha bad kita kiba sheptieng ia U Blei, kiba sheptieng ha khmat jong u" (Ekle 8 : 12).

U dei ban bret lut ia ka jingshaniah ha ka jingiarap U Blei :— "To ai ia ka synjat te, to long u nongbahkhlieh ia nga bad ma-lade" (Job 17 : 3).

U dei ban leh ia kano kano ka kam ka-babha khlem jingsheptieng ioh lap ba dier ka por, haba ka jingkyntu U Mynsiem ka wan ha u.

"Kaei kaei baroh ba ka kti jong me ka shem ban leh, leh ia kata da la ka bor bah; namar ym don ka kam, lymne buit, lymne ka jingtip, lymne ka jingstad, ha ka jingtep, sha kaba me leit" (Ekle 9 : 10).

U dei ban sumar bha ia la ka shyntur namar ba bun eh ki nongshun :— "Ah Trai, to buh ka jingap ha khmat ka shyntur jong nga; to sumar ka jingkhang ki rmiang shyntur jong nga" (Salm 141 : 3).

U dei ban buh riang bad lum thup ia ki khubor ka ktien U Blei ha ka kitab ba kin pule ki briew baroh.

"Ah! ban da thoh ia ki ha ka kot "(Job 19 : 23). "Namar kata, u nongthoh baroh uba la ioh hikai ha ka hima ki bneng, u long kum u briew uba u trai ïng, uba sei noh na ka jingkynshew jong u ia kiei kiei ruh ki ba thymmai bad barim" (Math 13 : 52).

U dei ban iathuh ha pyrshah ba iohsngew bad iohi kiba haing hasem, ki kur ki jait bad ki parabriew baroh.

"Namar kata to wat sheptieng ia ki : na ba ym don kaei kaei ruh ba la tap, ia kaba yn ym pynpaw; bad ba la buhrieh, ia ka ban ym pyntip. Ia kaba nga ong ha phi ha kaba dum, to iathuh ha kaba shai : bad ia kaba phi iohsngew da ka shkor, to phin ialap-nalor Ing" (Math 10 : 26, 27).

U dei ban nang ha kaba jied ia ki paralok bashisha.

"Me wat buh kyrkieh ia la ki kti hano hano ruh em : lymne wat iakit pop lem bad kiwei briew: to ri ialade u basngur" (I Tim 5: 22).

"To men aiti ha ki briew ia kiba lah tan shaniah, kiba lah ban hikai ia kiwei ruh" (2 Tim 2 : 2).

U dei ban ai ka jingpynshai ha ki nongpule haba ka kam kyntang ka poi ha u phulstop.

"Te ia kane ngin leh keiñ, lada U Blei un shah" (Heb 6:3).

"Naba kumta ka la dei iá phi ban ong, lada mon U Trai, ngin im, bad ngin leh ia kane lane ia kata" (Jak 4 : 15).

U dei ban ialeh ban ioh bat skhem halade ia kiei kiei kiba kynja mynsiem.

"Hynrei ma me ah, u briew U Blei, to phet iap noh na kine kiei kiei ruh ; bad to beh brai ia ka hok, ia ka jingriewblei, ia ka jingngeit, ia ka jingieit, ia ka jingiaishah, ia ka jingjemnud. To ialeh ia ka jingialeh babha jong ka jingngeit, to men bat khak ia ka jingim bymjukut, sha kaba la khot ruh ia me, bad me la phla ia kata ka jingphla ba bha ha khmat bun ki sakhi." (1 Tim 6 : 11, 12).

U dei ban shim ba ka jingim ka long kum ka jingiathong :-

"Hato phim tip ba kita kiba iaphet ha ka jingiaphet thong ki iaphet baroh keiñ, hynrei tang uwei u pdiang ia ka Prais ? To iai iaphet kumta ba phin dup ioh" (1 Kor 9 : 24).

"Bad lada uno uno u ialeh ruh ha ki jingialeh thong, yn ym pynphong pansngiat ia u, lymda un ialeh katba dei ka rukom" (2 Tim 2 : 5).

U dei ban sngewskhem ha ka jingsumar ukher jong Uba Nalor.

"Nga la buh ia U Trai hakhmat jong nga na la ka sngi: 'namar ba u don ha ka kti kamon jong nga, yn ym pynkhih ia nga" **Salm 16 : 8).**

U dei ban tip ba U Blei un da ia ka kam jong u na ki nongpynsniew : , "Nga tip ba U Trai un da ia ka kam jong u bajynnar, bad ia ka hok jong u barangli **(Salm 140 : 12).**

Nalor ki **jingialeh bajur,** uba ngeit u shah pynshad· pynkynting ha ki **jingsheptieng,** kiba wan mih ban pynartatien bad pynduh jingkyrmen ia u. Ki jingsheptieng ki mih na ka **jingsngewbriew** bad **jinglongdoh** kiba don ha ka jingim briew hi. Ka ju long kumta barabor ia baroh.

(i). U 'Nongialam' u ud kthang ioh ba la shu ialap ei ha kito kiba la dei ban leit noh, hynrei ki bymkylla kabamut.

"Men pyni ki jingphylla ha kiba iap ? Kita kiba la iap kin ieng ban iaroh ia me ? Yn pynbna ia ka jingisynei jong me ha ka jingtep ? Lane ia ka jingiaineh jong me ha ka jingjot ? Yn ithuh ia ki jingphylla jong me ha ka jingdum ? bad ia ka hok jong me ha ka ri ka jingklet ? **(Salm 86:10-12).**

(ii). 'Uba ngeit' u lyngngoh ha ki 'jingjynjar' ba la ai naduh ki por ba mynshuwa. U sheptieng ioh ba kin dang tun katba nang mih

mih ki sngi:- "Nga u bajynjar bad uba lajan iap naduh ba nga dang samla : Katba nga kit ia ki jingpynsheptieng jong me nga lyngngoh. Ka jingbitar ba otshla jong me ka la shlei halor jong nga. Ki jingpynsheptieng jong me ki la ot noh ia nga. Ki la wan ba-roh sawdong ia nga. **"U nongieit bad u lok me la pynjngai ha nga bad ia kiba ithuhithaw ia nga sha ka jingdum" (Salm 88 : 15—16).**

(iii). **U 'riewngeit' u ud bym don ki nongiarap bad ba ka jingkit ka khia eh ia u.** "Marwei ngam lah ban bah ia kine ki briew, naba ka kham khia eh ia nga. Te lada me leh bad nga kumne, lada nga la shem ka jingisynei hakhmat jong me nga kyrpad, to shu pyniap noh ia nga, ba ngan ym iohi ia ka jynjar **(Jingkheiñ 11 : 14, 15).**

(iv). **U 'Riewduwai' u sngewduh jingkyrmen ba hapoh ka sngi um ioh jingshai ei ei kat haduh ba u sngew ba u la pynsyrwa kai ia ki sngi ka jingim jong u.**

"Ki sngi jong nga ki kham stet ban ia ka tangthari u nongthain jain, bad ki la lut khlem jingkyrmen shuh" **(Job 7; 6).**

"Te ki sngi jong nga ki kham stet ban ia u nongphet dak; ki phet iap noh, kim iohi ia ka babha. Ki la leit noh kum ki lieng ki ba stet; kumba ka pukni ka kynrup ia ka jinglute" **(Job 9 : 25, 29).**

(v). **Hapdeng ki jingsheptieng U 'Nongiabeh'** u shem ka **'jingpyntngen'** khyndiat na U Blei haba u phai ha ki jingduwai sha u, **tang ba lada un long uba beit ka dohnud.**

"Nga tip ruh, Ah U Blei jong nga, ba me tynjuh. ia ka dohnud, bad ba me sngewbha ha ka jingbeit" (**1 Khro 29: 17**).

"To ai ba ka kti jong me kan long halor **uta u briew ka kti kamon jong me, halor uta u khun u briew ia uba me la pynkhlain na ka bynta ialade" (Salm 80 : 17).**

(vi). U **'ordained minister'** u ioh shuh shuh ia ka **'jingpynshlur'** na U Blei namar ba u long uba la pynsleb jong u hi. **"Mynta nga tip ba U Trai u pynim ia uba la sleb jong u :** un sngew ia u na ka bneng bakhuid jong u da ka bor ba pynim ka kti kamon jong u" **(Salm 20 : 6).**

"**Pynkhlaiñ bad pynshlur bha ialade** : namar men pynioh bynta ha une u paidbah .. **Tang ba men long u bakhlaiñ bad u bashlur bha,** ba me lah ban sumar ia ka hukum ... wat phai noh na ka sha kamon lymne sha kadiang ba men ioh man bha kat sha kaba me leit" **(Josh 1: 6, 7).**

"Hato ngam shym la hukum ia me ? to long uba khlaiñ bad uba shlur bha; wat tieng lymne wat kiuh: namar U Trai U Blei u don ryngkat bad me kat sha kaba me leit" ***(Josh 1 : 9).***

(vii). "Ka jingpule ia ka ktien U Blei ka ai ka '**jingpynshlur**' ia u '**Nongialeh**' ba ka thma ha kynja mynsiem ka don man la ka sngi. U nongialeh u dei ban tur shaphrang namar ba la dep ai ha u ia U Mynsiem. "Namar U Blei um shym la ai ha ngi ka mynsiem ka jingsheptieng hynrei ka jong ka bor, bad ka jong ka jingieit, bad ka jingleh adkar" (**2 Tim 1 : 7**).

(viii). U '**Nongialam**' u dei ban '**tynjuh**' ia kabakynja bymman bad kaba kynja mynsiem, da kaba leh sumar bha ban ym rai kut ia kano-kano. U donbor ban kyntu ia kiwei ruh; "**Ko hep baieit wat ngeit ia ki mynsiem baroh, hynrei to phin tynjuh it ia kita ki mynsiem, la ki long ne em na U Blei" (1 Ioan 4 : 2).**

(ix). U '**Nongiaphet**' u ioh ka '**jingmaham**' na U Blei ba ka don ka '**jingma**' lada u phai dien na kaba dang dei ban tur shaphrang. Ka '**kam kyntang**' kaba la sdang ha ka burom, ka dei ban kut ha ka burom.

"Hynrei uta u bahok jong nga un iai im da ka jingngeit, hynrei lada un kynran dadien, ka mynsiem jong nga kam sngewbha shuh ia u. Hynrei ngi ngim long na kita kiba kynran dadien ia ka ban jot noh; hynrei na kita kiba don ka jingngeit ia ka ban pynim ia ka mynsiem" (**Heb 10 ; 38, 39**).

(**x**). U '**Riewniam**' u dei hok ban sneng bad pyni ia ki nongbud jong u lada ki sngap ia

u, namar ki long ma ki kiba iaioh bynta na ka jingkmen jong u kumjuh : "ko parabangeit bakhuid, ki nongioh bynta na ka jingkhot ba kynja bneng" (Heb 3 : 1). "Katba kum ka jingngeit kiba la jied jong U Blei bad ka jingtip ia ka jingshisha ia kaba katba kum ka jingriewblei" (Tit 1 : 1). "Ia ngin ia nangiaid shaduh ka jingpynjanai" (Heb 6 : 1).

(xi). U '**Ebanjelis**' u kyntu ia ki '**nongpule**' da kaba kin kynmaw ba U Blei najrong u iohi ia ka dohnud jong ki bad ia ki kam babha ba ki dei ban leh. "Namar ki khmat jong U Trai ki shad kylleng ha ka pyrthei baroh ban pynkhlaiñ ialade bad kita kiba ka dohnud jong ki ka janai ha u" (**2 Khro 16 :9**).

(xii). U '**Nongiohipaw**' u khot ia ki paralok baieit kiba dei ban iakyrshan ia u ha ka jingduwai : "Hynrei ma phi, to long khlaiñ, bad wat pynjem ia la ki kti : naba yn ai bainong ia ka kam jong phi" (**2 Khro 15 : 4**).

(xiii). **Ki 'jingialeh' hapoh ka mynsiem jong "Uba ngeit" ki long kiba jur**. Pynban u sngewskhem ba U Blei u iai peit sha u, namar ba u la nang ban shaniah lut ha u. "**Naba U Trai : U Blei u long ka sngi" (Salm 84 :11)**.

(xiv). U '**Riewngeit**' um duh jingkyrmen namar "U Trai un pyniaid noh ia la ka ktien ha ka khyndew, u da pyndep noh ia ka bad u da pynkut noh kloi ia ka" (**Rom 9 ; 28**).

(xv). Hapoh ka ka rta briew kaba lyngkot, U **'shakri jong U Blei'** u dei ban sdang noh ha kaba pyndep kloi kloi ia ka kam ba U Blei u la aiti ha u. Ia ka prokram jong ka jingtrei, U Blei u la dep pynkhreh ba un trei, lada ka long da ka ktien ne da ka jingthoh. "U briew u mih noh ia la ka kam bad ia la ka jingtrei haduh la janmiet" (**Salm 104 : 23**). Ia ka hukum U Blei u la dep ai ha u: "To Ïeng bad to trei, bad U Trai un long ryngkat bad Me" (**I Khro 22 :16**).

(xvi). U Blei u khot ia u **'Bajeit'** jong u ba un trei pyndep hamar ba ka jingim briew ka long kaba lyngkot, "katba ka dang don ka sngi : **ka miet ka jia, ynda kumta ym don uba lah ban trei" (Ioan** 9 : 4). U Blei u khot ia baroh kiba shakri na ka bynta ka kyrteng U Khrist ba kin trei bad iai trei.

"**Trei, ba ka miet kan sa wan,**
Ha pyrthei sngi, pyndep ;
Katba jingshai ka dang sah,
Trei, ba sngi kan sep.
Trei, haduh ba sep ka sngi,
Jingsep bym lah shai shuh,
Trei, katba nang wan ka miet,
Bad jingtrei la kut."

(xvii). U **'Nongtrei'** haba u trei, u hap ban shah ia kaba eh kaba shit jong ka sngi. Ka syep kan jaw, ki ummat kin tuid, ka met kan tyrkhong, ka khmat kan thangiong.

Pynban dei hapoh ka por kaba kum kata, ba u nongtrei u dei ban pnykut ia la ka jingtrei ba U Blei u la aiti ha u.

"Trei, katba dang shai ka sngi,
Hapoh ka sngi ba eh ;
Trei, ba ka miet kan sa wan,
Bad jingtrei la wai"

U dei ban sdang ia ka jingtrei naduh dang step, katba ki umjer jingkyrkhu ha u phlang ki dangsah. Um dei namar kata ban pynlehnohei ia kawei pa kawei ka por '**step**'.

'Trei katba dangsah umjer,
Ha pyrthei trei dep'.

U '**Nongtrei**' u donkam ban ñiewkor ia kawei pa kawei ka khyllipmat. Ki '**khyllipmat**' ki pynlang ia kawei ka thup bah kaba kharw jong ka jingtrei ba tei mot jong u '**riewshisha**'.

"Ai ba man ka khyllipmat,
Ei ei khyndiat kan buh ;
Trei ba ka miet kan sa sa wan,
Bad briew um trei shuh"

U Blei u kwah tang ba u '**nongtrei**' un pyndonburom ia ka kyrteng bakhuid jong u. U briew uba trei na ka bynta ka burom U Blei, um dei ban pyndonburom ialade. U dei ban pynkyntiew tang ia ka burom jong U Blei. Ka burom U Blei ka khraw ym tang ha ka balang, hynrei ka khraw

wat hapdeng ki bymngeit. U Malakhi u nongiathuhlypa u la saham ia ka jingkhraw bor ka kyrteng U Blei: **"Naba na kaba mih ka sngi jin haduh ka basep jong ka ka kyrteng jong nga ka long ka bakhraw hapdeng ki Jentil"** (Mal 1 : 11).

Namar ba u '**Nongtrei**' u iohi ia ka jingkhraw ka jingisynei bad ia ka jingshisha jong U Blei, u pyntngen ialade da kaba u iaroh ia ka burom U Blei kaba dap ia ka bneng bad ha ka khyndew: "Namar ka jingisynei jong me ka khraw haduh ki bneng, bad ka jingshisha jong me haduh ka suiñ bneng. To long me ba la kyntiew, Ah U Blei, halor ki bneng; ai ba ka burom jong me kan long halor ka khyndew baroh" (Salm 57 : 10-11).

(xviii). U '**Riewblei**' u kynmaw ia ki kular khuid U Blei. U pyni ia la ka jingshaniah ha ka ktien U Blei bad u kular ban iaroh ia u. "Me ñiew ia ki jingiaid sakma jong-nga; to thep ia ki ummat jong nga ha ka lywasnieh jong me; hato kim don ha ka kitab jong me?... **Nga tip ba U Blei u ha ka liang jong nga,** ha U Blei nga la shaniah, ngan ym sheptieng; **u briew u lah leh aiu ia nga?** Ki kular jong me ki halor jong nga, Ah U Blei; **ngan ai ki jingainguh ha me. Naba me la pyllait ia ka mynsiem jong nga na ka jingiap; me la pyllait ne em ia ki kjat jong nga na kaba kyllon? ba ngan ioh iaid ha khmat U Blei ha ka jingshai jong kiba im" (Salm 56 : 8 - 13).**

(xix). U '**Pilgrim**' u kmen ba ha kawei ka sngi, un sa lait noh na ka '**jynjar**' bad ka '**shipa**', namar ba U Blei un sa wan ban pyllait ia u. Ka jingkular khuid U Blei kan dang trei kam tad haduh ba un da pyndep janai da kaba pyndon burom ia u. "Un khot kyrpad ia nga, nga ruh ngan phai ktien ia u ; **ha ka jynjar ngan long lem bad u : ngan pyllait ia u, bad ngan pyndonburom ia u.** Ngan pynhun ia u da kaba slem ka rta, bad ngan pyni ha u ia la ka jingpynim." (**Salm 91 : 15 - 16**).

(**xx**). U '**nongpop**' u la iohi ia ki kam ki ba phylla kiba U Blei u la leh. La u pyrshang ban buh ryntih ia ki, ym lah kot shuh, namar ba ki la bun palat eh. "Ki long shibun, Ah Trai U Blei jong nga, **ki kam kiba phylla kiba me la leh**, **bad ki jingmut jong me kiba sha ngi : ym lah 'an buh ryntih ia ki ha me ; lada ngan iathuh bad kren ia ki, ki kham bun ban ia kaba lah ban ñiew" (Salm 40 : 5).**

(**xxi**). U Blei u phuh samrkhie haba u iohi ia '**U Khun**' jong u ba u thmu ia ka ban pyndonburom ia u : "**Naba kiba pyndonburom ia nga, ia kita nga ruh ngan pyndonburom, te ia kita kiba ñiew beiñ ia nga yn ñiewbeiñ kylliang ia ki" (1 Sam 2 : 30).**

(**xxii**). U '**Shipai**' jong U Jisu u la pynkhreh lypa ialade ban tur sha ka thma. U la dep kieng ia ka jingkieng atiar. U ap sa tang ia ka kyntien na U kynrad jong u. Um lah ban tur lymda U Trai u ai ktien ia u. U dei tang u '**nongrah atiar**' barit jong u.

"Tang kum u nongrah atiar hapdeng ka thma
Ki jingriam ba phyrnai nga don ban da ;
Nga ap ban sngew ia ka hukum ban poi,
Hangta hi ban jubab '**kynrad nga la kloi**"

U **Shipai** jong U Jisu um donkam ban sheptieng ia ki nongshun. Ka kamram jong u ka long tang ba u dei ban tur sha ka jingialeh **Ka thma ka dei ka jong U Trai**. "Wat sheptieng, lymne wat khaweit namar une u paidbah bakhraw, namar ka thma kam long ka jong phi hynrei ka jong U Blei" (2 Khro. 20 : 15)

(**xxiii**) '**U briew jong U Blei**' u dei ban ialeh ia ka thma jong ka jingngeit. Ka jingngeit ka long ka jingai jong U Blei. U donkam ban iaipan na U Blei un pynroi bad pynskhem ia ka jingngeit Blei kaba shisha. Ka jingngeit ka trei kam bha haba la pynkem ding da ka bor jong U Mynsiem Bakhuid.

"**Khlem tiar iapom tang ka jingngeit,**
Bad waitlam U Mynsiem;
Kum kynroh ding to ai kin ker,
Jingieit U Nongpynim"

(**xxiv**). U '**Riewngeit**' jong ka '**spah snem kaba arphew** um don jingiapher na u riewngeit jong ka '**spahsnem ba nyngkong**'. Ka kular U Trai Jisu ka sah haduh mynta. Ka trei kam kumjuh mynta, kumba ka la trei kam mynshuwa : "Shisha, shisha nga ong ha phi, Uta uba ngeit ha nga, ia kita ki jingleh kiba nga leh ma nga, uta ruh un leh ; bad ia kiba

khàm khraw ia kirie un leh, namar ngan sa leit noh ma nga sha uta U kpa jong nga (**loan 14 : 12**).

(**xxvi**). U **Riewngeit** u dei u '**Riewialeh**'. Ngi lah ban jer kyrteng ia u ruh kum u '**Riewiapom**'. Ki nongbud jong u ki dei ban long kiba khlaiñ kum ma u. U donbor ban kren ka ktien pynshlur ia ki nongbud jong u "To long kiba khlaiñ ha U Trai, bad ha ka bor ka jingkhlain jong u "(**Eph 6: 10**).

"To kynmaw ia kane, bad leh rangbah ialade" (**Isa 46 : 8**).

(xxv) U **Riewshlur jong ka jingduwai** u dei ban *pynshet ia ka jingkit ba khia ha kiwei ruh. Tang marwei u briew um lah ban trei ia ka kam. U donkam ia ki nongiarap. "Ki arngut ki kynthei, ki arngut ki angel, ki arngut ki jingthaw baim, ki arngut ki shakri U Blei ki arngut ki synran, ki arngut shiparalok, ki arngut ki jingthaw U Blei—shynrang bad kynthei, ki arngut shilok—U Kpa bad ka kmie.*"

Arngut arngut kim lah ban lait na ka jingiakit lem ia ka lyngkor U Kynrad, "lah kaba arngut ban ia kaba weibriew; namar ki don ka nong babha ia ka jingtrei jong ki. Namar lada kin ur, uwei un khyllie ia la u lok : hynrei **kordit ia uta uba marwei haba u ur, bad um don mano mano ban khyllie ia u**....Bad lada uno uno u briew u jop noh ia uta u bamarwei, arngut kin Ieng ialeh ia

uta ; bad ia u tyllai uba lai bud yn ym lah ban pyndkut shen" (Ekle 4 : 9 - 12).

Ka jingduwai jong 'uwei' u riewngeit ka khlaiñ, hynrei ka jingduwai jong ki 'arngut' ki riewngeit ka kham khlaiñ. Ki dei ban ia pan ia kajuh na U Blei. Ki dei ban ia pan ruh tang ha ka kyrteng U **Jisu Khrist "Kajuh ka jingi, kajuh ka jingsngew, kajuh ka jingmut, kajuh ka jingsliang, kajuh ka jingshem kajuh ka jingkwah, kajuh ka jingngeit.**

"Kajuh ka bor U Blei,
Kajuh ka ktien jingim,
Ka jingaiei, ka jingngeit ruh
Ha U na mynbarim."

U Jisu Khrist mynba u dang don ha ka pyrthei u la dep ai lypa ia ka **dak 'jyrngam'** haba arngut ki paralok ki iaduwai lang : "Pat nga ong ha phi, ba lada **arngut** na phi kin ia kut lem ha ka khyndew shaphang kaei kaei ruh ia kaba kin iapan, kan long ia ki ha U kpa jong nga uba ha bneng. Na ba ha kaba don arngut ne **laingut** kiba la ia seng ha ka kyrteng jong nga, hangta nga don hapdeng jong ki"' **(Math 18: 19, 20).**

(xxvii) Ka jingpynshai **"U nongthoh ia ka jingithuhpaw"** ha ki **'mawlyngkniap'** ka dohnud jong u nongpule, kam ju long kaba lehnoh ei hakhmat U Blei. Ka long ka jingthoh kaba la pynsleh da U Mynsiem jong U Blei. Ia ka jingithuhpaw **kaba** long da ka jingpyn-

paw jong u Mynsiem U Blei la dep shon muhor da ka **'Sati ksiar'** (**Jak 2:2**) jong U Blei hi. U nongthoh u angnud ba ki nongpule kin da **'peiphang'** ha la ka mynsiem la jong. U nongthoh u sheptieng ioh ba yn ym don wat tang uwei ruh u ban sngewthuh ia ka jingmaian bneng, namar ba ka pop ka la pynmatlah bad pynkyllut ia ki. La katta ruh U Blei u dang iai ialap ha ki "To sngap ia kane mynta, Ah, u paidlang u babieit bad u bakhlem jingshemphang; uba don ki khmat te um iohi; uba don ki shkor, te um iohsngew" (**Jer 5: 21**).

Ka jingialap ia ka ktien U Blei ba la pynkhih da ka bor U Mynsiem bakhuid kan ym pep ban treikam. La kam pat treikam mynta hynrei kan sa trei kam hadien. Ha kawei kano ma ka sngi, ba U Blei un sa **'pynpait**, da u **'tyrnem bah'** ia ki dohnud maw, bad **'khlaw'** ia ki **'khmat doh'** jong u paidlang babieit. U Blei un ym ai lehnohei ha ka bor u soitan ban pynjot junom ia kito kiba dang mon ban phai, kiba dang long kum ki **'Saihon sahtdem'** bad ki **'khah ba la mong'**

"Te ha kata ka sngi ki **'bakyllut'** kin iohsngew ia ki ktien ka kitab, ki khmat ki **'ba matlah'** ruh kin iohi na ka jingkah bad na ka jingdum. Ki **'bajemnud'** ruh kin pynroi ia la ka jingkmen ha U Trai bad ki baduk hapdeng ki briew kin iashad kmen ha uta u Bakhuid jong ki Israel" (**Isa 29 : 18 - 19**).

Ka ktien U Blei kaba la pyrsad mynsiem da U Blei, ka long ka ktien jong u '**Alpha**' bad u '**Omega**'. Naba U Blei jong ngi u long bymjukut. Ka ktien kaba la mih noh na u ruh ka iaisah bymjukut. Ki shakri U Blei kim long ei ei. Ki long tang ki '**khñiang**'. Hynrei ki shu kren bad shu ialap ia ka ktien ka jong U Blei. U Blei u la dep pynskhem ia kane ka jingshisha da kaba ong: "**Kumta kan long kata ka ktien kaba mih noh na ka shyntur jong nga : kan ym phai suda ha nga, hynrei kan pyndep ia kata kaba nga sngewbha, kan roi ruh ha kaba nga la phah ia ka" (Isa 55 : 11)**.

Kawei pa kawei ka jingkular na ka ktien U Blei ka long kaba '**pyndep kam**'. Ha sngap ! aiu U Isaiah u nongiathuhlypa u kyntu ia ngi : "To wad phi na ka kitab U Trai, to pule ruh : kawei na kine kan ym jah, kawei kan ym duh la u lok : namar ka shyntur jong nga ka la hukum, bad U **Mynsiem jong u u la ialum ia ki" (Isa 34 : 16)**.

Ka jingthoh kaba la pyrsad mynsiem da U Blei kam don dor ha ki '**nongpule**' kiba don ka jingngeit. Kumjuh ruh U **nongiaphet** un hap ban puson bha ioh ba ka '**jingngeit**' ka shu snoh halor kum ka '**um**' ha ka '**sla wang**'. U khynnah skul uba pule ia ka '**kot pule**' ba la hikai ha skul u hap ban minot khnang ba un ioh kiew klas. Kaba katno tam ia u '**nongpule**' uba long ruh u '**nongiaphet**' ha ka jingim ba kynja mynsiem. La ai ia ka jingthoh ha uba dei ban pule. Hynrei dang donkam ban **iai kyntu** ia u.

"Lada phin ym ngeit, da lei lei yn ym pynskhem ia phi' (**Isa 7 : 9**).

Dang donkam ruh ban **kylli** ia **u. "Phi la pdiang ne em ia** U Mynsiem **Bakhuid mynba phi la ngeit"** (**Ki kam 19 : 2**).

Dang donkam ruh ban **maham ia u: "Ialade hi to it phi** la phi long ne em **ha ka"** jingngeit; ialade **hi to phrang phi.** Hato phim ithuh ialade, ba U Jisu Khrist u don ha phi ? lymda phi long kiba la kyntait noh" (**2 Kor 13 : 5**).

'Na **sepngi sha Mihngi'**, ka long **ka** kot kaba u nongthoh u angnud ban *"pyntrei kam ia ka jingngeit da ki kam"*.

"Kata ka jingngeit, lada kam don ki jingleh ka long kaba iap ha lade hi" (**Jak 2 : 17**). "Kumba ka met khlem ka mynsiem ka long kaba iap, kumta ruh kata ka jingngeit khlem kita ki jingleh ka long kaba iap keiñ" (**Jak 2 : 26**).

'Na **sepngi sha Mihngi'**, kam long ka kot Puriskam. Hynrei ha ka la thoh shaphang u Riewwad ia ki **'jingshisha'** kiba long kum ki **'nuksa'** ba uno uno u **'nongialap'** ba shisha u dei ban **'pynkhreh ialade pyrshah ia uba khlem blei'.** Uno uno u shakri ba shisha jong U Trai Jisu u dei ban **'pynkyndit'** ia ki khristan kiba dang iohthiah lyngngai ha ki pop bad kane ka pyrthei. Oh! kan long ka jingkmen kaba khraw ha bneng lada ki 'nongpule' kin

shem hangno ma hangno ia ka '**jingsngewkynduh**' kaba khraw ia la ki pop, bad ba kin phai kloi sha U Blei katba ka por ka dang don. U **Job** haba u iohi ba ki sngi ka jingim jong u ha pyrthei ki long kiba lyngkot, um lah khlem da iasaid jur ha ka jingsngewkutlad sha U Blei: **"Ki sngi jong nga kim long kiba khyndiat ? namarkata to keiñ noh bad to iehnoh ia nga, ba ngan sngewtngen khyndiat, katba ngam pat leit shata na kaba ngan ym phai pat, sha ka ri ka jingdum bad ka syrngiew ka jingiap" (Job 10 : 20, 21).**

Da ki jingiakynduh jong ngi ia ki jingjia kiba '**Pher**' bad **sngewpher**' ha ka jingim, U Blei u ju hikai ia ngi ban wad ia ka khmat jong u khnang ba ngin ioh iashem ia u. Lada ngin ym wad kloi ia U Blei, ngin ym ioh iashem ia u ha ka pyrthei kaba myntа lymne ha kata ka ban sa wan. U shakri bashem jynjar jong U Blei um sngewthait ban wad ia U Blei uba buhrieh ia lade: **Mynta te thew ha la ka dohnud bad la ka mynsiem ban wad ia U Trai U Blei jong phi (1 Khro 22 : 19).** U Nongrwai shem mynsiem pat u phla :-

"Wad, nga wad ia Me, Ko Kynrad,
Shane shawei khlem da wai ;
Sngew ki um jingiam la ryngad,
Haba jan U ïeng U Trai".

U Nongrwai Salm da ka jingjia kaba ia shem ha ka jingim jong u, u ud ia ki jingjia kiba pyrshah, u iasaid, u duwai, bad u

kyrkhu ia U Blei: "**Ah to kynmaw katno ka balyngkot ka por jongnga: ia kaba katno ka jinglehnohei me la thaw ia u khun bynriew baroh" (Salm 89 : 47).**

U Nongthoh ia ka jingithuh paw u khmih lynti ha kaba kut, ba ki nongpop baroh ki dei ban ioh ka jingpynkhuid ia la ki pop ha ka wah Kalbari. Khlem da wan ban ioh sait ia lade ha ka snam U khunlangbrot, ngin ym ioh leit sha bneng. Baroh ngi dei ban ioh ia ka jingpynim. Lada ngi dang dei ban im shipor ha pyrthei, ne lada ngi la dei ban iapnoh, kaba donkam eh ia ngi ka long ba ngin dei ban wan sait wansum ha "**ka wah Kalbari**". Dei namar kane ka daw U **Isaiah** u nongiathuhlypa u lah dep kyntu jur ia ki '**Nongpop' ba kyllut bad ba matlah**, : "Wat phi ia U Trai katba dang lah ban shem ia u, to kyrpad ia u katba u dang hajan" (**Isa 55 : 6**).

Sah sa tang ka snam U Jisu

"Ei ban sait ka thoh na nga ?
Sah sa tang ka snam U Jisu,
Ei ia nga ba lah ban shna ?
Sah sa tang ka snam U Jisu.

Ah ! kordor long ka wah,
Ba sait lieh phar ia nga ;
Kawei ym don ba lah,
Sah sa tang ka snam U Jisu.

Ban thoh ia ka jingithuhpaw, lada ka long kaba lyngkot ne kaba jrong, donkam ban da pynshai bha ha ki nongpule, Dei U Blei uba donbor ban pynskhem ia ka jingthoh. Lada ka tam un khate noh, bad lada ka duna un pyndap.

"Ha khmih, ka 'jingsoi kyrteng jong nga', ai ba U Badonbor baroh un jubab ia nga (Job-31:35).

KA JINGJOP HAPOH KA SNGI

U **'Nongialam Khristan'** u long u nongiaphet. U dei ban ia phet katlah katiai ban poi ha ka thong. Ka thong ka long kaba kut jong ka jingiaphet. Haba u la poi ha ka thong, u dei ban ioh pdiang ei ei kum ka bainong na U Trai. Ban ioh poi ha ka thong, un hap ban ialeh ia ka '**thma**' kaba '**khluit dang**' U dei ban '**sei lut**' ia ka bor mynsiem. U dei ban '**pyneh triang**' ia lade ban iai ialeh ha ban da wai. U dei ban '**iakhun pyrshah**' ia ka jingbymngeit ha ban da '**lyngko pom**'. U dei ban 'pda' ia ki '**namdiang**' jong ka '**jingduwai ba jur**'. U dei ban '**ngeit tylli**' ha ka bor Blei bym juh shah jop. U dei ban ia '**ai reng**' ia u soittan haba ka wan ka lad. U dei ban '**kyrshan tyngeh**' ban iada ialade khnang ban ym kyllon, U dei ban '**dawa**' ia ka jingiarap bneng na u Kapten ka thma uba long U Jisu. U dei ban '**kaweh ia ka lama**'. Um dei ban randien.

Ka jingkhlemraiñ halor ka jingkhlemraiñ un ioh lada u phaidien. **U Jisu Khrist** u la dep ai lypa ka jingmaham ia u: "Ym don u briew, haba u la buh ia la ka kti ha ka jinglur bad u da kyrtiang dien, uba bit ia ka hima U Blei" **(Louk 9 : 62).**

U dei ban **'put' ia ka 'turoi' haba donkam** ban pynialum ia ki nongbud "Ha kano kano ka jaka phi iohsngew ia ka ronsing, ialang hangta ha ngi ; U **Blei jong ngi un ialeh na ka bynta jong ngi"** (Neh **4 : 20**).

U dei ban don ka mynsiem dohsatar bad kaba dohiap. U dei ban bat ia la ka ktien ka burom. U donkam ban ai ka jingpynshlur ia ki paralok baieit jong u kiba kyrshan lem ha ka jingduwai: "**Hynrei ma phi, to long khlaiñ bad to wat pynjem ia la ki kti ; naba yn ai bainong ia ka kam jong phi" (2 Khro 15:17).**

'Phi kiba khlaiñ to ieng,
Ki bun ki nongialeh;
Jingshlur kan mih na jingma,
Ngin jop, ngin jop la eh".

Haba ka thma ka kham jur, u dei ban shong halor u kulai. Haba ka jingialeh ka ishyrkhei un hap ban kiew bad shong halor ka 'kali' kaba ud bad sawa jam bad kaba mareh stet.

U 'Nongialam Khristan' um dei ban **sngewshngain** pat haba u i lypa kumba ka **jingjop**

ka la thikna sha ka liang jong u, namar ba "U Soitan" u bun eh ki buit bad u kham stad ban ia u. U khot ia ki nongbud ba kim dei ban shaniah shuh ha lade.

'To ïeng iashah sh 'U Jisu,
To bat ka bor jong U;
Wat nud ban ieng marwei,
Ka bor u briew kan duh.

U dei ban pynkyrmen ia ki nongbud, ba lada ki '**shim**' ia ka kyrteng jong ka '**snam U Khunlangbrot**' bad pyndonkam ia ka '**bor U Mynsiem bakhuid**', u soitan un ym donbor shuh namar ba la dep ai ia ki 'kular' ha ka kt'en ba khuid, bad ia u '**Soitan**' la dep '**khoh snieh im** ha Kalbari. "**Te U Blei ka jingsuk un pynlwet Jin shen shen keiñ ia uta u soitan hapoh ki ljat jongphi! ka jingaiei ka jong U Jisu Khrist uba U Trai jong ngi to kan long lem bad phi' (Rom 16 ; 20).**

La ki nongbud jong u ki ia shong sapra jngai na u, hynrei U Blei un sa '**pyniakynduh**' bad '**pyniashem**' ia u shakri : "To ia duwai na ka bynta jong ngi, namar ngi ngeit ba ngi don ka jingiatiplem babha ; ba ngi da kwah ban im hok ha kiei kiei baroh. Bad khamtam eh nga kyntu ia phi ban leh ia kane, **ba yn ioh ai ia nga pat ha phi kham shen" (Heb 13 : 18-19).** "Haba nga don shibun kiei kiei ruh ban thoh ha phi, ngam shym la mon ban thoh da ka kot bad ka sia ; hynrei **nga kyrmen**

ban wan ha phi, bad ban ia kren markhmat ba kata ka jingkmen jong phi kan da ioh long, ba la dap" (2 Ioan 1 : 12).

U '**Nongialam Khristan**' u kyntu jur ia ki nongbud ba kin pyn nih shibun ka snam na ka bynta ka kyrteng **U Jisu Khrist : "Phim pat ialeh pyrshah ha ban da mih snam, da kaba ia pyneh pyrshah bad ka pop" (Heb 12 : 4).**

U soitan u don shibun ki nongbud kiba long ki '**Ejen**' jong u. Kine ki syntiat barabor na ka bynta jong u. Wat la katta ruh, kine kin ym lah ieng slem ha ka kyrteng kaba donbor jong U Jisu.

U Nongialam Khristan da ka jingjop kaba la ai ia u najrong, un lap shibun ki '**koidi**' kiba jinjarsat namar ka pop ba ki la leh. Pynban um ju lehbeiñ ia ki. U kyntu ruh ia ki nongbud ba kim dei ban isih ia u nòngpop. Kumba don ka jingong : '**Isih ia ka pop : hynrei ym ia u nongpop**'. U dei ban sngewsynei wat ia kito kiba shun bad ieng ialeh pyrshah ia u hadien ba ki la rem kumba **U Jisu Khrist** u la dep ialap : **"Suk kiba isynei, naba yn isynei ia ki"** (**Math 5 : 7**). "Hynrei khie leit ma phi to hikai kaei kane, ia ka jingisynei nga mon, te ym ia ka jingkñia, naba ngam shym la wan ban khot ia kiba hok hynrei ia kiba pop ià ka ban kylla kaba mut" **(Math 9 : 13).**

Haba ka '**thma ba kynja mynsiem**' ka khie man ka sngi, bad katba ka thong kam pat poi ,u nongialam khristan u hap ban aiti lut ialade da kaba ialeh ha ka '**um**' bad ka '**ding**', u da khot ia ki nongbud jong u ban tur shaphrang.

"Ngin tur, ngin ym sheptieng, U Syiem u shaphrang,

Ka ding bad ka um ngin ym shah ba kin khang".

Ha ka '**thma**' ba ialeh na ka bynta ka '**pansngiat**' ban ioh phong, '**u shipai khristan**', u iam bad u ud namar ka '**Diengphna**' bad '**jynjar**'. Pynban haba u phai sha U Jisu Khrist U Kapten ba donbor tam uba la leit lyngba ia ka jingiap jong ka '**jingshah sahnarphna**', u ioh pdiang pynban ia ka bor ban shah.

'Te sawdong, ko jynjar, to ieng ban ialeh,
Ngan ieng hapdeng, ngam tieng, ngam babe;
Ka mynsiem ka jong nga to shoh katba mon,
U Trai U la weng ia ka bih katba don.

Ka '**thong**' **ba** '**u shipai khristan**' u hap ban iabeh ban poi ka long ka thong kaba shem ia ka 'jubab' ha ki jingduwai jong u. Katba U Blei um pat jubab ia ki jingduwai jong u, ka thong kam poi ha u. Ka '**diengphna jong ka pyrthei**' bad ka '**diengphna jong ka malade**' ki long ki '**nongpynwit bah**' ia u shi-

pai jong U Blei, ki kah ia ka burom jong **ka 'diengphna U Kynrad** jong ngi. Ka **'thma jingduwai'** kaba don hapoh jong u ka long tang ba U Blei un **'kad'** ia ka **dohnud** jong u, bad ba un **'plie'** ia ka **pyrda,** khnang ba ka diengphna U Kynrad kan paw ha ka jingim jong u.

'Ban ithuh ia Me hi,
Ia Me me ruh ban iohi ;
Jingsuk ka ai !
To pynpaw ka diengphna,
Ko Nongpynim babha ;
Shitom kan wai.'

La shim ia ngi ki khristan baroh ba ngi long ki nongiaphet. Ha kane ka pyrthei kaba ngi im shipor, ka don ka **'thong kaba kyrpang'** ba ngi ju dei ban iabeh ban poi. Kane ka lah ban kdew ia ka . jingiabeh ia ka **jingstad,** ka jingiabeh ia ka **nam,** ka jingiabeh ia ka **kyrdan,** ka jingiabeh ia ka **burom,** ka jingiabeh ia ka **spah,** ka jingiabeh ia ka **jingbit jingbiang ha ka jingim,** ka jingiabeh ia ka **jinglaitluid,** ka jingiabeh ia ka **jingmanbha shimet,** ka jingiabeh ia ka **jingsuk mynsiem.** Kine ki 'thong' ki iapher na uwei u nongiaphet ha u uwei pat u nongiaphet.

Ka long ruh ka jingshisha ba la ki thong ki iapher kat kum ka rukom briew, pynban ka long kaba donkam ba ngin kynmaw ba **ka don tang kawei ka thong kaba ngi iadei lang ban ialeh ban poi,** bad kata ka long ka **'jingim bymjukut'.** Ka don ka jingma ia ki

khristan ha kine ki por kiba mynta ba ki la kham iabeh ia ki **'jaid thong'** rukom pa rukom, da kaba klet noh pat pynban ia ka jingiabeh kaba khraw **tam** ban iohpdiang ia ka **'jingim bymjukut'.**

Kum ki briew haba ngi iaphet ban iabeh ia ka thong ha pyrthei, khlem pep ngi ju **'angnud'** bad **'khmih lynti'** ban ioh ia ka **bai nong'**. U Blei ruh u ju siew bairong hok ia ki briew jong u kiba ieit ia u bad shakri ia u. Ki shakri ki jong U Blei kiba **im hok iaid hok** bad **leh hok** kim ju duh ia ka bainong ha pyrthei na U Blei. Kin ym duh ruh da lei lei ia ka bainong ha bneng. Ki khristan ba shisha kiba la ju iaphet hok ha pyrthei, kin **'iohmad'** bad **'iohpdiang'** ruh ia ki jingkyrkhu ha bunsyrtap ha ka jingim jong ki, kumba U J..u Khrist u la ai ia ka **'jingstad'** **wad Blei' : 'Hynrei phin iawad shuwa ia ka hima U Blei, bad ia ka hok jong u ; te ia kine kiei kiei baroh yn sa ai lang tam ha phi." (Math 6 : 33).**

"Naba uno uno ruh uba don, ha u yn ai, un ioh kyrhai ruh : te uno uno ruh u bym don, wat ia kata kaba u don yn shim noh na u" (Math 13:12).

U Blei u la buh ia kawei ka jingjop kaba long kyrpang na ka bynta uba ngeit hapoh ka sngi. Hapoh ka karta jong ka jingim briew, U Blei u kren bad iai pynpaw ha uba ngeit mynsngi bad wat mynmiet. "**Kawei pa kawei**

ka sngi ka iaibna ka jingkren, bad ka wei pa kawei ka miet ka iaipyni ia ka jingtip" (Salm 19 : 2). U Blei um ju ai thiah ai dem ia uba ngeit tad haduh ba uba ngeit un da shem bad ai jaka ia ka '**jingthmu ka jong U Blei**' na ka bynta kawei ka **mishon kaba kyrpang** bad **kyntang** ba u dei ban leh khlem pynbuhteng bad pynslem. Kumta ka ktien U Blei ruh ka la pynskhem ia kane ; "**Namar kata, ha uba tip ban ia ka babha bad u bym leh, ha uta kein ka long ka pop" (Jakob 4 : 17).**

Ka jingkren hyndai jong u Stephen **Grillet (1773—1855)** ka long ka motto kaba pawnam, kaba dang im haduh mynta. Nga kynmaw ba ha ka taiew ba nyngkong eh jong u bnai banyngkong jong ka snem **1984**, mynba nga la leit rung ha kawei ka dukan baje ha **Park street** ha **Calcutta**, nga la iohi ia ka jingthoh ba la wah ha pyrshah ki khmat jong nga ia ka motto jong u **Stephen Grillet.** Katei ka motto ka la buddien ia nga ter shiter naduh katei ka sngi haduh mynta. Ngam shym tip satia ba ka dei ka jingong jong u, wat haba nga la kwah tip katta katta. Dang ha kine ki khyndiat, por mynba nga la sdang ban thoh pyndep ia kane ka kot, ba nga la tip ba ka **Motto** nga la iashem mynshuwa eh ka dei kaba la ong da une u rangbah bakhraw.

"*Ngan iaid lyngba ia kane ka pyrthei tang shisien ... la kano kano ka kam ba bha ba nga lah ban leh, ai ba ngan leh*

mynta ...... namar ngan nym iaid shuh. ia kane ka lynti sa shisien pat" ("I shall pass through this world but once ... any good thing I can do, let me do it now ... for I shall not pass this way again."

Katno ka long kaba sngewthiang ba ngin ioh leh kloi kloi ia kano ka kam babha, namar ba ngim sah slem ha ka pyrthei. Ym don ka jingkmen kaba kham palat ba U Blei un ai bainong ia ngi, haba ngi kloi ban leh bha iano iano. U Blei hi keiñ na bneng un sa siew dor ia kano kano ka kam babha ba ngi leh ia kiwei. Khamtam lada '**ngi leh ha kaba rieh**'. Ka jingai '**kaba rieh, ka jingduwai kaba rieh bad kumta ter ter**. U Trai jong ngi u la ban jur ia kaba ngi dei ban leh ha kaba rieh, khlem da pynbna pyrthei ei ei,

"Hynrei me, haba me da leh **ka jingai isynei**, wat ai ba **ka kti kadiang jong me kan tip aiu ba ka leh ka kti kamon jong me,** ba kata ka jingaiisynei jong me kan ioh long ha ka barieh : bad U Kpa jong me uba iohi ha ka barieh un ai nong ha me ha ka bapaw. **Haba me duwai ruh** ... to leit rung sha la ka pulit, bad haba me la khang ia la ka jingkhang, to kyrpad ia U Kpa jong me uba ha ka barieh, te U Kpa jong me uba iohi ha ka barieh un ai nong ha me ha kaba paw" (**Math 6 : 3 -6**).

Ka jingialeh ban ioh ia ka jingjop hapoh ka sngi ka shong eh ha ka **'jingpynkyntang**

ialade'. Ka thma mynsiem ka long ka thma ba ngi dei ban iashan ryngkat bad ka **'bor Blei'**. Khlem ka jingpynkyntang ialade, ka waitlam U Mynsiem kan ym khih. Khlem da pynkyntang ialade, U Mynsiem bakhuid un ym wan shong dap ha uba ngeit. Ki ktien U **Joshwa** ki sawa thymmai ha ki shipai U Jisu khrist wat mynta ruh. Shuwa ban **'pyntur'** ia ka **'synduk ka jutang'** ha khmat, ki shipai U Syiem Bneng ki dei ban pynkyntang shuwa ialade. **"To pynkyntang ialade, namar lashai U Trai un leh ia ki jingphylla hapdeng jong phi"** (Josh 3: 5).

(**xxviii**). Haba u **'lyngdoh'** u dei ban tur hapdeng ka thma, u dei ban sumar ioh un klet ban phong ka' **Ephod'**. Ka Ephod kam dei kaei kaei ruh hynrei tang ka **'barandi'** U Trai. U nongialam ha ka thma mynsiem pyrshah ia ka kynhun bah u soitan, u dei ban sneng jur ia ki nongbud jong u ioh ba kin ikwah ia ka spah pyrthei haba ki leit ialehthma. Ka jingshah jop jong ki Israel ha Ai ka long namar ka **'dawiing.** U **Akhan** u la tuh ia ka jinglute. U la shim ia ka basang. Namar kane ki Israel ki la shah jop jahburom. **"Te U Joshwa u la kad ia la ki jaiñ, bad u la hap dem la ka khmat ha ka khyndew ha khmat ka synduk** U **Trai haduh janmiet,** ma u bad ki tymmen basan ki Israel (**Josh 7: 6**).

Mar mar U Blei u la hukum ia U **Joshwa ban pynkhuid noh ia ka basang na ka dara**

jong ki khun Israel. Dei ban wad bad kem ia u nongleh palat. Dei ban lynthem maw bad thang ia u da ka ding. "**To ïeng noh, pynkhuid ia u paidbah,** to ong ruh, **To pynkhuid ialade hamar kaba lashai** : naba kumne ong U Trai U Blei ki Israel : **Don kata ka basang hapdeng jong me,** ko Israel : **mem lah ban ïeng ha khmat ki nongshun jong me, ha ban da phin pynmih noh ia kata ka ba sang hapdeng jong phi"(Josh 7: 13).**

Ka jingshahjop thma jong ki shakri U Blei ka long barabor ka '**dawiing**". Ka **dawiing** ka long ka pop kaba khraw tam. Ym don kawei pat ka jingijli ba U Blei u isih tam haba u iohi ia ka '**pop shet kylla**'. U Jisu khrist hi ruh u la iakynduh ia kane ha u **Judas Iskaraiot.** Namar kata ia ka **dawiing** dei ban pynkhuid noh. Kam dei ban sah kum ka '**pyut**' kaba pyniwtung. Ki khun Israel ki la shah jop ha ki nongshun namar ka pop u Akhan.

La lip ka maiñ u Joshwa bashlur. Hynrei ia ka pop ym ju lah ban set ne buhrieh. U Blei da U Mynsiem Bakhuid u la pynphla ia **U Akhan** namar ba u la tuh kyntang. "U Trai u la phai noh na ka bashit lep ka jingbitar jong u" **(Josh 7: 26)**, tang hadien ba la dep pyniap duh ia u **Akhan** bad ia baroh ba u don ha ka '**them akhor**'. Sngap ! aiu ka jingjia ba itriem ka la jia ia u nonglehpop uba wallam ka jingshahjop ia ki khun Israel ha ka thma hapoh ka sngi ; ba ngi ruh ngin

sngewsheptieng ban leh ia ka pop kaba kum kane.

"Bad u Joshwa u la ong, Balei me la pynjynjar ia ngi? U Trai un pynjynjar ia me, ha kane ka sngi. Te ki Israel baroh ki la lynthem ia u da ki maw; bad ki la thang ia ki da ka ding, ynda ki la lynthem ia u da ki maw." (Josh 7 : 25. 26).

"Ha ka kitab ki thma ki jong U Trai" (Jingkheiñ 21 : 14), U Blei u ju pyndonkam ia ki '**buit ialeh thma**' ba pher ba pher pyrshah ia ki nongshun jong u. U Blei u la pynkhreh ia ka '**buit**', hynrei ka shong eh ha '**U briew**' uba u la thung kumno u pyndonkam ia kata ka buit. Ka donkam namar kata ia u briew uba kum uta ba un long uba '**iamir**' lang bad U Blei, bad ba un shu kohnguh beit katba U Blei u ong bad bthah ia u.

(i). **Ka buit ba U Blei u la ai ia U Joshwa ka long kaba phylla**. Da kata ka buit ki Israel ki la jop ia ka Ai. "Te U Joshwa bad ki Israel baroh ki la leh kumba ki la shah jop ha khmat jong ki, bad ki la phet na ka lynti ka ri khlaw" (**Josh 8 : 15**). Kumta haba ki nong Ai ki la beh ia ki Israel, U Trai u la ong ha U Joshwa, **"Rah ia uta u sum uba ha ka kti jong me shaphang** Ai : **namar ngan ai ia ka ha ka kti jong me.** Te U Joshwa u la rah joit ia uta u sum ba u la don ha la ka kti shaphang kata ka shnong" **(Josh 8 :18).**

(ii). **Ka buit ba U Blei u la ai ia U Aaron bad U Hur** ban pynjop thma **da U Moses** ruh ka long kawei pat kaba donkam ba ngin pyrthuhbud, khamtam haba u nongialam u donkam **ki nongiarap'** ha ka khim khait. U briew jong U Blei um lah ban jop thma marwei lynda don ki nongiarap ki ban iakyrshan lem. **Ym ju kham khmih lynti koit ia u briew jong U Blei ba un jop lut ia ka thma jong ka jingim tang marwei hi, khlem da don lem ki nongiarap.** Ka la jia shisien ka thma kaba shyrkhei kaba la ialeh hapdeng ki khun Israel pyrshah ia ki Amalek ha **Rephidim.**

Hadien ba U Moses u la phah ia U Joshua ban ialeh thma ia ki Amelek, U Moses ; U **Aaron** bad U **Hur** ki la leit kiew ha khlieh uta u lum. "Te katba U Moses u la dang rah shajrong ia la ki kti, ki lah ki Israel ; te haba u la pynhiar ia la ki kti, ki lah ki Amelek keiñ. Hynrei ki kti U Moses ki la sakhrai ; te ki la shim da u maw, ki la buh noh hapoh jong u, bad u la shong halor jong u : **U Aaron** de bad **U Hur** ki **la kyrshan ia ki kti jong u, uwei sha kawei ka liang, bad uwei sha kawei pat ; kumta ki kti jong u ki la neh skhem, haduh ban da la sep ka sngi.** Te U Joshua u la jop thiaw ia ki Amelek, bad u paidbah jong u da ka syrti waitlam. U Trai u la ong ruh ha U Moses, To thoh ia kane ha ka kitab ban long ka jingpynkynmaw, bad to iathuh ruh ha U Joshua : namar ngan pyndam noh khoit ia ka jingkynmaw ia ki Amelek napoh ka bneng" **(Ekso 17 : 11-14).**

(iii). Ka bynta ba U Blei u la ai ha U Joshua ban hukum ia ki lyngdoh ban bah ia ka synduk ka jutang lyngba ka wah Jordan, ha shuwa u paidbah, la iathuh kumne :— "Haba kita kiba bah ia ka synduk ki la poi ha Jordan, bad ba ki pohjat kita ki lyngdoh kiba bah ia ka synduk ki la dei ha ka rymmiang ka um (namar ka Jordan ka ju shlei miar baroh ka aiom ot), te kita ki um kiba hiar na neng ki la ieng, bad ki la ieng kum ka kynton .... Bad ki lyngdoh kiba bah ia ka synduk ka jutang U Trai ki la ieng skhem ha ryngkew hapdeng ka Jordan, bad ki Israel baroh ki la leit sha shiliang na ryngkew, ha ban da u paidbah baroh la leit phar sha shiliang ka Jordan (Josh 3 : 15-17)

Hadien ba U Joshua u la buh khadar ngut ki briew ban shim khadar tylli ki maw na Jordan ban long ka jingkynmaw; kumjuh ruh hadien kaba pynieng ia khadar tylli kiwei pat ki maw hapdeng ka Jordan, u paidbah u ryngkang sha shiliang. "Te haba kita ki lyngdoh kiba bah ia kata ka synduk ka jutang U Trai ki la kiew noh napdeng ka Jordan, bad ba ki slajat kita ki lyngdoh ki la kiew sha ryngkew, ki um ka Jordan ki la phai pat sha la ka jaka, bad ki la shlei ia la ki rud baroh, kumba mynshuwa" (Josh 4 : 18).

Ka jinghikai ba ngi ioh na ka jingbah ka lyngdoh ia ka synduk ka jutang lyngba ka Jordan ka long ba ha ka jingialehthma ki jong U Trai, ka wah Jordan kaba la shlei

lypa da ka um, kan ieng kum ka **kynroh 'shipor'** ban ioh ailad ia ka jingjop. **Hadien** ka**ta ka** dei ban hiar biang kumba mynshuwa. **"Ka Umbah umsan kaba la jong lypa ka jingeh, kan 'kynran shipor' tad haduh ba ki lyngdoh jong U Blei ki la lah pyndep ia la ka kamram ba la hukum da U Blei ia ki".**

Ka jingjopthma ka balang ka shong shibun eh ha ka rukom ba ngi sdang ia ka. Ym baroh ka jingialehthma ba la ialeh ha ka kyrteng U Jisu Khrist ka ban wallam ia ka jingjop. Ki nongialehthma la ki stad bad ki khlaiñ katno katno ruh, kiñ ym jop ia u soitan bad ki nongbud jong u, lada kim sdang ia ka jingialeh da ka **jingngeit**. Ka jingjopthma namarkata, ka shong eh ha kaba kumno ngi sdang ia ka. Shisien haba **"la bakla na basdang, kaba ha lien ruh ka la bakla lut".**

Ban ialeh ia ka thma ba kynja mynsiem, ngi **dei ban pyndei naba sdang ia ka jingngeit jong ngi sha U Blei.** Kane ka jingngeit kaba U Blei u la dep ai lypa ha ki riewngeit ka long tang ma ka ka rukom pyniaid thma khreh thma ban sdang ia ka jingialeh. Da kane ka jingngeit ngi hap ban wad ia U Blei, ban kylli na u, bad ban ioh ia ka jingaibor na u. **"Hynrei nga, ngan da wad ia U Blei, bad ha U Blei ngan da aiti ia la ka kam**: uba leh ia kiei kiei kiba khraw ki bym lah it shuh; ia kiei kiei kiba phylla bym lah ñiew" **(Job 5 : 8, 9).**

U nongthoh sha ki hebru u la dep batai kham bha, ka jingngeit ka long kaei ? "Te ka jingngeit ka long kata ka jingsngewskhem ia kita kiei kiei kiba ngi kyrmen, kata ka jingtynjuh ia kita kiei kiei ki bym iohi" (Heb 11 : 1).

Ka jingngeit ka long ka 'atiar' kaba kordor tam na ki atiar baroh. Ha ka 'jingkieng atiar', la ki don bun jaid ki atiar, pynban dei tang da ka 'jingngeit' ba u 'riewialeh thma' u dei ban 'pynkhreh' nyngkong eh. Ha ki poi ka jutang barim, ki briew ki jong U Blei ki la pyndonkam tang da ka jingngeit. U Blei u la sngewbha eh ia ki. Kumta u la ai ha ki ia ka jingjop. Kine ki por kiba ngi im mynta ki long ki por jong ka 'jutang ba thymmai'. Ki long ka "Ia jong U Mynsiem Bakhuid". U Blei u la theh mynta khambun ia ka jingaiei ha ki briew kiba la jied jong u. Lada U Blei u la leh ia ki 'kambah' ha ki por ka jutang barim, kaba katno tam lei lei mynta. Oh ! U Blei un kham leh ia ki 'kambah' mynta, namar U Khun baieit eh jong u U Jisu Khrist U nongpynim ka pyrthei u dangim ha neng. Dei tang haba don ka 'jingialeh' bad ka 'jingeh' ba U Blei u leh ia ki kambah. Ha bym don ka 'jingialeh' bad ka 'jingeh' U Blei um ju leh ia ki kambah.

Ngi lah ban ong ruh ha kawei pat ka rukom, ba ynda haba u briew u la poi ha ka 'kut lad', hangta U Blei u leh bad u pynpaw ia ka 'Bor Blei bym ju shah jop'. U

Blei : um ju pyni ia la ka jong ka bor, katba u briew u dang shaniah halade. Dei tang yeda haba ngi la shaniah lut ha ka jingiarap bad ka bor ka jong U Blei bad ngeit ha ki kular jong u, ba ngin sa iohi ia ki kambah ki jong U Trai.

U nongrwai Salm namarkata, um shym pytta lehnohei ia kine ki ktien. "Lah kaba ngeit ha U Trai ban ia kaba shaniah ha u briew. Lah kaba ngeit ha U Trai ban ia kaba shaniah ha ki bakhraw batri" (Salm 118 : 8, 9).

Ki kambah jong U Blei haduh mynta kim pat wai. Kumba ka la long ha ki por kiba mynbarim, ki kambah jong U Blei mynta ki long Sawjaid. Kita ki long:—

1. Ki Dak khyllah.
2. Ki jingjia ba itieng.
3. Ki kam ba phylla.
4. Ki khubor ba bha.

Nga khot mynta ialade bad ia phi ba ngin iapyntrei kam noh mardor ia kane ka jingngeit. Ngin rung mynta hapdeng ka jingialeh tang da ka jingngeit. Ngin ym sheptieng ia ki nongshun. U Blei u don ha ka liang jong ngi. U Blei u la pynkhreh lypa ia ka jingjop ban ai noh ha ngi. Kum u shakri barit jong U Trai, nga don ban pynkynmaw ia phi da ki ktien U Mynsiem U Blei uba la kren da u Jehasiel ha u syiem Jehoshaphat hapdeng ka jingiasenglang :

"Phim donkam ban ialeh ha kane ka thma; to buh beit ialade, to ieng thik, bad khmih ia ka jingpynim U Trai bad phi, ko Judah bad Jerusalem: Wat sheptieng, lymne khaweit; to khie lashai ban ialeh ia ki, namar U Trai u long lem bad phi", (2 Khro 20: 17).

U Trai Jisu u kwah ban ai ha nga bad ha phi ia ka jingngeit bad ba ngin pyntrei kam ia ka ha ka 'jingkyntang' bad da ka 'jingpynkyntang lut ialade'. U kwah ba ngin shim ia ka kum 'ka jingai ba kordor'. Kaba kum kaei shuh ba ngan batai ia ka jingngeit, 'Ka jingngeit' *ka long kaba trei kamban, kaba khlaiñ ka ka jingiap, kaba lah ban pynkynriah noh ia ki lum, kaba iashem iakynduh ia U Blei ha ka jingieit sha ngi, kaba iapeiñ ia ka jingiap da ka jingim bad kaba iapeiñ ia ka jingim da ka jingiap."*

Dei da kane ka jingngeit ba ki briew ki jong U Blei ha ki por kiba la leit noh, ki la jop noh ia ki thma, "Ki la leh ia ka hok, ki la set ia ka shyntur ki sing, ki la pynlip ia ka bor ka ding, ki la lait na ka syrti waitlam, ha ka jingtlot la ai bor ia ki, ki la nang ioh bor ha ki jingialeh thma, ki la pynphetiap ia ki paitiapom jong ki nongwei; ki kynthei ki la iohpdiang ia ki balap jong ki da ka jingpynmihpat; hynrei ia kiwei la pynshitom eh, ba kim treh pdiang ia ka jingpyllait; khnang ba kin ioh ia ka jingpynmihpat ba kham bha; hynrei kiwei pat ki la ioh ka jingtynjuh da ki jingrkhie bein sat bad ki jingsympat, shisha nalor kata, da ki

jingkhum bad ka jingset byndi : la lynthem maw ia ki, la ot arliang da ka kurat ia ki, la pynshoi ia ki, la pyniap ia ki da ki waitlam ; ki la iaid kylleng ha ki snieh langbrot, bad ha ki snieh blang ; kiba kynduh, ia kiba la pynshitom sat, ia kiba la leh beiñ (ia kiba ka pyrthei kam bit ban ioh), ki da iaid sakma ha ki ri khlaw bad ki lum, bad ki krem bad ki thliew ka khyndew. **Te kine baroh, haba la phla ia ki da ka jingngeit jong ki, kim shym ioh pdiang ia ka ta ka jingkular : ba U Blei u la khreh lypa shaphang jong ngi ia kaei kaei ruh ba kham bha, khnang ba khlem ma ngi yn ym ioh pynjanai ia ki" (Heb 11 ; 33 - 40).**

Ka long kaba phylla mynta ruh ba ma ngi ruh kum ki shakri U Blei ba ioh pateng ia kane ka jingngeit, ngin pyndonkam noh ia ka ha kaba shakri ia ka kyrteng bakhuid jong U. Oh ! da ka jingngeit ngin ieng, da ka jingngeit ngin tur sha ka jingialeh bad da ka jingngeit ngin jop. **"Naba mynta ngi im, lada phi ïeng skhem ha U Trai" (Thess 3 : 8).**

Kine ki sngi kiba ngi im mynta ki long ki sngi jong ka jingjied. U Blei mynta un jied ia uno uno u briew ne ka briew, kiba un da pyndonkam kham bha ia ki na ka bynta la ka jong ka burom. Ngin ym lah ban trei bad sei soh shibun ha ka jingim bad ka jingtrei jong ngi, lymda U Blei u da jied ia ngi. Hooid, ka jingtyrwa bad ka jingkwah jongngi ban trei ia ka kam U' Blei ka long da kawei. Hynrei nga ong shai ruh ba haba

U Blei u da jied ka long da kawei pat. U Blei mynta un jied noh tang ia ki briew kiba khuid ka dohnud. U Jisu Khrist hi u la ong: **"Suk kiba khuid ha ka dohnud: naba kin iohi ia U Blei" (Math 5 : 8).**

U Blei un jied ia ki briew kiba ka dohnud jong ki ka long beit bad U. Ngim lah mynta ban jied ia U Jisu. U Jisu Khrist um dei u **'Riewtatdor'**. Ngim lah ban pyn-iaryngkat ia U Jisu Khrist bad kiwei pat ki briew ne ki kyrtong ialeh Elekshon. Ngim lah ban pynsyriem ia U Jisu Khrist kum u 'Nongmihkhmat' sha kano kano ka dorbar thaw aiñ. U Jisu Khrist u la dep batai ha ki synran kumno u la dep jied ia ki haba u ong: **"Phi phim shym la jied ia nga, hyn-rei nga nga la jied ia phi,** bad nga la thung ia phi ba phin ioh iai leit bad seisoh, bad ba u soh jong phi un ioh iaineh; ba kaei kaei ruh ba phin pan na uta U Kpa ha ka kyrteng jong nga, un ai ha phi" **(Ioan 15:16).**

U Blei um ju shah ia ka balang ba kan shah jop ha ki nongshun jong ka. U Jisu Khrist shuwa ba un kiew noh sha bneng, u la dep ai lypa ia ka kular kaba sngewieit bad sngewthiang: **"Ha khmih ruh nga nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi haduh ka bawai noh ka pyrthei" (Math 28 : 20).** U Blei un ym shah ruh ba ha ka Balang kin don ki **nongshetkylla**. U Blei um ju kwah ba ka Balang kaba dei ban nangjop, kan shahjop pynban tang namar ki **"nongshun**

kiba napoh". Oh! ki "nongshun napoh iing," ki kham shyrkhei ban ia ki "nongshun nabar iing". Ka kam U Blei ka dei ban iaid. Ki "shaka" jong ka "kali" kim dei ban sahkut ha ka dew ktieh. U Blei un "jynrat noh" ia ki nongshun napoh iing. U Blei um ju "sngewbha ba ia ka kam U Blei yn pynduh, yn pynwit, yn pynkulmar, yn pynthut. Ki briew ki jong u, kiba u la dep jied u la dep thung ba kin ioh iai leit bad seisoh, kim dei ban "ud shuh", kim dei ban "iam sngewsih shuh", kim dei ban "leh bynñiaw shuh". U Blei um ju mon ba yn don mano mano ki ban long "diengpynkiang" ia ki briew kiba la sleh kiba dei ban trei dep ia ka kam jong u. "Ban pynbakla ia u briew ha ka kam, U Trai um sngewbha". Kumjuh ruh ngi kynmaw na ki jingiathuhkhana ka Ktien U Blei kumno ba U Blei u don borabor ha ka liang kiba la jied jong u. "Um shym la shah ia uno uno ban leh sniew ia ki: u la sneng ia ki shyiem ruh namar jong ki; U da ong, wat ktah ia kiba la sleh jong nga, bad wat pynsniew ia ki nongiathuhlypa jong nga" (I Khro 16:21,22). "Naba uta uba ktah ia phi u ktah ia i briew khmat jong u" (Sekh 2:8).

"U Blei ha kine ki sngi u trei na ka rukom kaba phylla bad maian lyngba ki briew kiba la jied jong u khnang ba un ioh pynpaw ia ka burom bakhraw jong u ha khmat ka pyrthei".

Lada ki briew ka balang kim tip lei lei shaphang kane ka jingtrei kaphylla jong U

Blei, hynrei U Blei un iathuhlypa da ka jingithuhpaw ne da ka jingphohsniew ha kiwei khnang ba kin tip ia ka "**jingthmu kaba radbah**" jong u kaba un leh noh kham kloi. Ka la don shisien kaba kum kata ka rukom jingleh baphyl'a jong U Blei ha ka por U Gideon ia kaba ngan iathuh biang mynta kumne :—

"Ki **Midian** te bad ki **Amalek** bad **ki** khun mihngi ki la iathiah ter lter ha ka them ha ka jingkheiñ kum ki puit ; bad ki ut jong ki ym lah ñiew shuh, byllien kum u shyiap harud duriaw. **Te ynda** U **Gideon u la wan, ha ki mih, la don u briew uba iathuh ia la ka jingphohsniew ha la u lok, bad u la ong, Hakhmih, nga la phohsniew kumne.** Uwei **u kpu baril u tyllun sha u paitiapom** Midian **bad u la poi ha kawei ka jingjaiñ, bad u la pakhuh ia ka haduh ba ka la ngat, bad u la pynkylion khongpong ia ka, ba kata ka Ingjaiñ ka jot noh thiaw.** U lok jong u te u la iathuh bad u la ong, **kane kam long ei ei hynrei tang ka waitlam. U Gideon** u khun u Joash, u rangbah na Israel ; ha ka kti jong u U Blei u la ai noh ia ki Midian bad ia u paitiapom baroh" (**Nongbi 7 : 12 - 14**).

U '**Nongialam**' ha ka jingialeh ba kynja mynsiem um dei ban long uba synrop mynsiem bad u bymneh. U donkam ban pynkyrmen ia ki nongbud jong u da ka '**nuksa**' kaba u don halade, da kata ka '**jingkyrmen**' ba u buh skhem kum ka '**angkor**' ba neh den ha U Blei. "Namar na ka bynta kane ngi trei

bad ngi ialeh, naba ngi la buh ia la ka jingkyrmen ha U Blei uba im, uba long U Nongpynim ia ki briew baroh, khamtam ia kita kiba ngeit" (1 Tim 4 ; 10).

"Kumba phi iatip kumno ngi la leh ia uwei pa uwei na phi, kum u kpa ia ki khun jong u hi, **ngi kyntu ia phi, ngi pynshlur ia phi, bad ngi kyrpad ia phi,** khnang ba phin iaid kumba dei biang ia U Blei, uba khot ia phi sha ka hima bad ka burom jong u" (1 Thess 2:11).

Ka **jingkyrmen** kam long marwei. **Ka jingkyrmen bad ka jingngeit ki ia long shipara ha U Trai.** "Namar ba ka jingkyrmen la pynim ia ngi: hynrei ka jingkyrmen ia kaba iohi kam long ka jingkyrmen: namar ia kata ba uno uno ruh u iohi, kumno u kyrmen pat ia kata? **Hynrei lada ngi kyrmen ia kata kaba ngim iohi, te da kaba iaishah ngi khmih lynti ia kata"** (Rom 8:24 25).

U Blei um ju kwah ban pynsahteng, ban pynsahnud, ban pynsngewbuhkhoh ia kiba ngeit bad shaniah ha u. Namar ba ngi la buh lut ia ka jingkyrmen da kaba wad ia ka hok U Blei, un ym pynraiñ buhkhoh. Oh! ha kawei ka sngi, U Blei un sa pynthiang pynbang ia ka jingkyrmen da ka lynti kaba un ialam ia ngi sha ka jingthmu ha hok jong u. Ka ktien U Blei kan pynshisha da ka kam kaba U Blei un trei hapoh ka sngi. **"Ka jingkyrmen ba la pyntud ka pynpang ia**

ka dohnud: hynrei haba ka jingkwah ka la poi ka long u dieng ka jingim" (Prob 13:12).

Ka **jingjop** kaba U Blei u la pynkhreh ban ai, kan ym wan ruh khlem ka **jingshahjop.** Ka jingshahjop ka long ka "**kynja jinghikai Blei"** ba U'ba najrong u ai ha u briew, khnang ba un ioh it ialade, pynbeit ialadei bad pynkhlaiñ pat ialade. **Ym ju don uno uno u briew ha ka pyrthei uba shu jop sah.** Ba u shakri jong U Blei un ioh ka jingjop kaba kham donburom, u dei ban **shahjop ha kaba nyngkong.** "Ka jingshahjop ynda ka la pynstad pynproh ia u nongialeh, kan pyn phai wak ia u hadien sha ka jingjop kaba kino kino ki nongialeh pyrshah jong u kim ju poi pyrshat. Bun kiba ju ibeiñ bad ñiewbeiñ ia u ha kaba nyngkong, kin sa **'sngewlyngngoh'** katta katta bad **"kyndit"** ruh ia ka jingroi bad ka jingjop jong u pat hadien. "Wat ap thap, ko me u bymman, ia ka jaka shong jong uba hok; wat lute ia ka jaka shongthait jong u, **naba hynñiew sien u hap u bahok, te u ieng pat** : hynrei ia u bymman la pynkyllon da ka jingjynjar'' **(Prob 24 : 15,16).**

"U Trai u kyrshan ia kiba kyllon baroh, bad u kyntiew ia kiba la pynpoh baroh" (Salm **145 : 14).**

U Jisu Khrist pat u la dep iathuhlypa shaphang ka jingpynksan ia ki riewngeit kiba

dang wan mih hadien, **"Hynrei shibun na kiba long shuwa kin long khadduh; bad kiba khadduh kin long shuwa"** (Math 19 : 30).

Ka jingjop hapoh ka sngi ka long ka jingjop jong U Blei hi. U briew um don hok ban shim ia ka burom halade, wat lada u la jop ia ki nongshun jong u; namar ka jingjop kam dei ka jong u, hynrei ka long na U Trai. **"Ia u kulai la khreh hamar ka sngi ba ialeh thma: hynrei ka jingjop ka long na U Trai" (Prob 21 : 31).**

U **'nongpop'** um dei ban klet ban ai ka burom tang sha U Blei baroh ha ka jingduwai ainguh jong u. "Ka jong Me, Ah Trai, long ka jingkhraw, bad ka bor, bad ka burom, bad ka jinglah, bad ka jinglongsyiem... ka jong me long ka hima, Ah Trai, bad la kyntiew ia Me kum u khlieh halor baroh.. bad ha ka kti jong me long ka bor bad ka jingskhem, bad ha ka kti jong Me ka long ban pynkhraw, bad ban aibor ha baroh. **Mynta namarkata, Ah U Blei jong ngi, ngi nguh ia Me, bad ngi iaroh ia ka kyrteng ba donburom jong Me" (1 Khro 29 : 11 — 13).**

Ha ka jingialehthma bakynja mynsiem jong ngi ki khristan pyrshah ia ka bor u soitan, ngi dei ban ialeh tang ha **ka 'kyrteng U Trai,'** bad tang da ka kyrteng U Trai. Ka kyrteng U Trai ka long ka badonbor ban pynjop thma ia u riewngeit. Ki khristan ba-

roh kiba la ioh ia ka jingjop ha ka dieng-phna U Jisu Khrist, ki dei ban ialeh tang ha ka '**kyrteng Kalbari**'.

"Ka kti jong U ka khlaiñ,
Ka waitlam ruh la kieng;
Ki nongshun la ki shait,
Ban peit sha U ki tieng;
Ha U ngan rieh, Un da ia nga,
Ka buit ka dujok kan ym lah."

Ia **ka jingjop hapoh ka sngi** la pynthikna ban ai ha u '**nongialeh**' uba ialeh naduh ka mynsiem bad da ka dohnud baroh: "Te kaei kaei baroh kaba phi leh, ha ka ktien lane ha ka jingleh, to leh ia baroh ha ka kyrteng U Jisu uba U Trai, da kaba ainguh ia U Blei uba U Kpa da u" (Kol 3 ; 17).

U '**Nongialeh**' ha ka thma bakynja myn siem u donkam ban '**iaishah slem**' namar ba ka jingjop ka lah ban kham '**dier**'. Ka ktien U Blei ka la dep ai ka jingpynshlur kaba kum kata: "**Ha khmih ngi ñiew suk ia kita kiba iaishah**: Phi la iohsngew shaphang ka jingiai-shah U **Job**, bad phi la iohi ia kata ka jing-pynkut U Trai, ba U Trai u long uba dap da ka jingisynei, bad uba leh isynei thoiñ" (Jak 5 : 11).

Shuwa ba u '**Nongialeh**' un ioh ia ka '**nam**' '**nongjop**,' un hap ban shah phrang ha ban da biang na U Blei. Ha lyndet jong ka-ne ka '**jingphrang**' ka don ka jingthmu barieh

U Blei ia u, kumba ka la jia ia u Job, mynba u da phla hok ia kata ka jingleh U Blei ia u: "Hynrei u ithuh ia ka lynti ba nga iaid; ynda u la tynjuh ia nga, ngan mih noh kum ka ksiar" (Job 23 : 8 — 10).

U '**Riewngeit**' un ym long uba janai lymda la '**phrang**' ia u. Ka jingjanai ba u riewngeit un poi bad kot ha ka jinglong jingim ba kynja mynsiem kaba la '**shong dap rynieng**', ka long tang ynda haba la '**phrang bha**' ia u kum ka '**ksiar**' ha ka '**ding**'. Ka long lehnohei ia ngi ban shu long khristan tang ha ka nam, khlem da iaid lyngba ka '**jingshah phrang**' kaba jur. Dei namar kane ka daw ba U Jisu Khrist u la ai ka jingmaham ia ki khristan jong ka balang ha Laodikaïa da kaba ong: "**Nga pyni buit ha pha ba phan thied na nga ia ka ksiar ba la phrang ha ka ding, ba phan da ioh manspah; bad ia ki jaiñkup balieh, ba phan ioh kup ialade, bad ba kan ym paw kata ka jinglehraiñ ka jinglyngkhuid jong pha: bad ia ka jingsleh khmat ban kyllan ia ki khmat jong pha, ba phan iohi**" (Jingpyn 3 : 18).

"Ba nga im ka long ba phylla,
Ha ka lawarding ba thang;
Te kham phylla ynda tynjuh,
Mih na jynjar b'la pynphrang."

Ka jingsaindur ia ka jinglong jingim ba kynja mynsiem jong u '**Riewlaleh**' ka long ym shuh tang ha kaba '**phrang**' hynrei ha kaba

'**tylliat**' ruh ia u. Lada ka '**lawarding jingtynjuh**' ka long da kawei pat, ka '**kor tylliat**' ruh ka long da kumwei pat. Ka '**kor tylliat**' jong U Blei ka long kaba ni katta katta. Un '**tylliat**' ia ngi hapoh ka '**shalyntem**' jong u haduh ba ngin da '**ni**' ha ka jinglong jingjim ba kynja mynsiem. Ka jingtrei kam jong ka '**kor tylliat**' ka kham kordor ban ia ka '**lawarding**'. Ka jingthmu bamaian jong U Blei kan trei kam namar ka jingkut jingmut baskhem jong u hi. **"Ngan kham pynkordor ia u briew ban ia ka ksiar ba la pynphrang, ia u briew keiñ ban ia ka ksiar banylla ka ophir" (Isa 13 : 12).**

U Blei un ai ia ka '**nam**' '**nongjop**' ha u '**riewialeh**' uba kwah bad angnud ban nang kiew ruh ha ka jinglong jingim ba kynja mynsiem. Un ai ia ka '**nam nongjop**' ba un ioh deng ym tang ha pyrthei, hynrei ba un phong ruh ha bneng.

'Ha uba lah ha thyma,
Ka nam nongjop yn ai;
Ha khet U Syiem ka burom,
Un synshar ruh khlem wai'.

Ka "**kyrteng U Trai**" ka long kaba donbor ha ka thma. Ka don ka bor ban pynher krad ia u nongshun jong ngi. Lada u nongshun u khlaiñ katno katno ruh, yn ym lah ieng ha ka kyrteng U Trai. Sngap i kumno u Dabid u la ong ia u Goliath u rangbah iapom ki Philistia.

"Me me wan ha nga da ka waitlam, bad da u sum, bad da ka stieh : nga te nga wan sha Me ha ka kyrteng U Trai ki pait, U Blei ki paidiapom ki Isreal keiñ, ia uba me la kren beiñ. Ha kane ka sngi keiñ U Trai un aiti ia me ha ka kti jong nga ...... ba ka pyrthei baroh kan ioh tip ba U Blei u don ha Israel" (I Salm 17 : 45,46).

U Blei u la dep pynkhreh ban ai ia '**ka jingjop ha poh ka sngi**" tang lyngba u nongbud ba shisha jong u uba U Mynsiem Bakhuid u trei kyrhai bad shong dap ha u. U Blei un pynjrong ia la ka kti ban kner ban iarap haba u briew uba shynrang mynsiem jong u u la mih. "**Hato la pynlyngkot ia ka kti jong nga ba kan ym lah siewspah ? ne ngam don bor ban pyllait ?" (Isa 50 : 2)**.

U Blei un ym shah ia ka sngi ba kan sep, tad ynda u la jubab ia ka jingduwai ba paitdohnud jong u '**shakri**' jong u. U Blei un '**pynkylla**' ia ka jingiaid jong ka sngi bad u bnai, namar ba u la shahshkor ia ka jingkhot kyrpad u '**atiar**' jong u. U Blei un '**pynkylla**' ia ka '**por**' bad ka '**shiteng por**' namar ba u la iohsngew ia ka jinglynñiar jong '**uba la sleh**' jong u. U Blei un '**pynkylla**' ia ka '**lyngwur**' bad ka 'jingiaid lynti ki met bneng' namar ba u phuh samrkhie ha u **riewngeit ba shisha**' jong u. **U Blei un ym shah ia ka sngi ba kan sep** tad ynda u '**shakri** '**baieit**' jong u u la pyndep ia ka kam kyntang

ba la aiti ha u, U Blei un ym shah ia ka sngi ba kan sep namar ba ia ka jingjop la pan ha ka 'jinglynñiar' kaba wan sam ha ki tyndong shkor jong U Blei hi.

«Ynda kumta U Joshua u la kren ha kata ka sngi ba U Trai u la aiti noh ia ki Amor ha khmat ki khun Israel, bad u la ong hakhmat ki Israel, ko sngi, to phan ieng thik ha Gibeon, ma me ruh, ko bnai, ha ka them Aijalon. Te ka sngi ka la ieng thik, u bnai ruh u la sangeh, ha ban da u paidbah u la pynbiarkput halor ki nongshun. Ym shuh la thoh ia kane ha ka Kitab U Jashar? Kumta ka sngi ka la ieng thik hapdeng ka bneng, bad kam shym la kyrkieh ban sep kumba shisngi biang. Bad ym shym don ka sngi kum kata mynshuwa jong ka lane hadien jong ka, ba U Trai u la sngap ia ka ktien kyrpad u briew: naba U Trai u la ialeh na ka bynta ki Israel' (Josh 10 : 12 — 14).

Ka jingjop kaba U Trai u la pynkhreh ban ai hapoh ka sngi ia u 'Riewialeh' jong u ka long tang haba la pynthikna ba u nongshun un sa rem. U 'nongshun' u dei ban rem khnang ba ka jingjop kan wan. U Blei un wanrah ia ka jingjop da ki buit, ki lad bad ki lynti baroh. U Blei dalade hi un sdang ban 'pynkhih' ia ka 'thma' da kaba ai ia ka 'Siknal bneng' ha u nongbud jong u. Ka la jia shisien kumta ba U Blei u la ai ka 'dak' ha u Syiem Dabid mynba u la leit ialehthma

ia ki Philistia: "Te haba U Dabid u la kylli na U Trai, u la ong ha u, wat leit kiew hynrei leit sawdong na shadien jong ki, bad kyntur sha ki hamar pyrshah kita ki dieng bekaim. Te haba men iohsngew ka jingsawa kum ka jingiaid ha ki kliar jong kita ki dieng bekaim, hangta te men pynkhih ialade namar haba kumta U Trai un leit mih ha shuwa jong me ia ka ban shoh pyniap ia u pait jong ki. Philistia. Bad U Dabid u la leh kumta, kumba U Trai u la hukum ia u; bad u la shoh pyniap ia ki Philistia naduh Geba haduh ka bapoi sha Geser" (2 Sam 5 : 23—25).

Ka jingjop kaba U Trai u la pynkhreh hapoh ka sngi ka long ka bym lah ban pynkylla. Uba dei ban shah ia ka jingrem un ym lait, wat lada u iasoh lok bad uba khlaiñ bor. Wat lada arngut kin iateh lok ban ialeh ha ka thma, pynban U Trai un 'pyllait im' ia uba dei ban 'lait im', bad un pyniap ia uba dei ban 'shah pyniap'. Ka la jia shisien kumta ha ka jingiateh lok hapdeng u syiem Ahab uba long u syiem Israel bad u syiem Jehoshaphat u syiem Judah.

"Bad u syiem Israel u la ong ha U Jehoshaphat. Nga ngan pynpher ialade, bad ngan leit sha ka thma; hynrei men phong ia la ki jong ki jaiñ. Kumta u Syiem Israel u la pynpher ialade; te ki la leit sha ka thma. Te u Syiem Syria u la lah hukum ia ki kapten ki kali iapom jong u, u ong, wat ialeh

ia u barit lane ia u bakhraw, hynrei tang ia u Syiem Israel. Te haba ki kaplen ki kali iapom ki la iohi ia u Jehoshaphat; ki la ong, u dei u Syiem Israel. Namarkata ki la phai noh ban ialeh ia u **hynrei U Jehoshaphat u la pyrta jam, bad U Trai u la iarap ia u;** bad U Blei u la pynkhih ia ki ban leit noh na u .. **Te uwei u briew u la wiat ia la ka ryrtieh kumba pda lymbneng bad u la dei ia u Syiem Israel napdeng ki jingphong nar : Ynda kumta u la ong ha u Kashwan, pynphai ia la ka kti, bad ialam noh ia nga na une u paidbah, namar nga la mynsaw jur.** Bad ka thma ka la nangjur ha kata ka sngi, hynrei u syiem Israel u shan ialade ha la ka kali ban ialeh ia ki syria haduh janmiet, **bad u la iap** hamar **basep ka sngi" (2 Khro 18:29-34).**

Ka jingjop kaba U Blei u la dep pyn khreh ban ai hapoh ka sngi ka long ka '**jingjop kalbari**". Ha ka jingjop kalbari, "**ka burom jong ka diengphna**" ka wan tap lut da ka bor bah jong U Mynsiem Bakhuid ha ka jingim jong u bangeit. Ki riewkhuid baroh kiba shim ia ka kyrteng U Jisu Khrist, kin ym pep ban jop ia ka thma pyrshah ia U Soitan. "**Hynrei ki la jop noh ma ki ia u namar kata ka snam jong uta U khunlangbrot, bad namar kata ka ktien ka jingphla jong ki" (Jingpyn 12 : 11).**

"La jop noh phar ia u byseiñ,
La khongdong jat U Khrist la kheiñ;
U Jisu Khrist U lah."

Ha ka kyrteng U Jisu Khrist, ngin jop ia u Soitan bad ka kynhun bah jong U. **Ha ka kyrteng U Jisu Khrist** ngin jop ia ki jingeh kiba khanglad ia ngi, ngin weng ia ki diengpyngkiang kiba pakhang lynti, ki jingartatien, jingkhuslai bad jingduh jingkyrmen kin kynriah noh na ngi, ki lyoh iong kiba sdien hakhmat kin phet noh ha ngi. **Ha ka kyrteng U Jisu Khrist** ngin iohi ia ka lynti babeit kaba ap ia ngi ba ngin dang iaid shi por ha pyrthei ban pynkut ia la ka jingleit. Ha ka kyrteng U Jisu Khrist, ngin pynieng ia "**U Maw Ebeneser**" harud lynti, theh ia ka umphniang halor jong u bad thoh ia ki dak da kine ki ktien; "**Haduh kane U Trai u la iarap ia ngi**" (I Sam 7;12).

Haleluia ! Iaroh ia U Trai !
U Jisu u long U Trai !.

U **'nongiaphet thong'** hadien ba u la ioh ia ka jingjop, u dei ban leit shimti ia ka **'bainong'**, ba U Blei u la pynkhreh ban ai ha u. Haba U Blei u la pynkhreh ban ai ia ka **buskit,** hato ngin ym leit shimti ia ka ? U Moses ha kaba kut sawphew snem, u iathuhkhana lyngkot ha u paidlang Israel ia ka **'bainong'** kaba U Blei un ai hadien ki jingialeh bajur jong kaba jawsyep bad kaba jawsnam. **"Hakhmih, U Trai U Blei jong Me u la aiti ia kata ka ri hakhmat jong Me : To leit kiew, to shimti ruh ia ka, kumba U Trai** U Blei ki kpa jong Me u la ong ha Me" ; wat sheptieng, lymne duh jingkyrmen" (Deut 1 : 21).

U B'ei u ithuh ia ka mynsiem jong u **'nongialeh'** Un ym shah da lei lei ba ka sngi kan sep, tad ynda u shakri jong u u la pyndep shuwa ia ka **'kamkyntang'** ba u la shaniah bad aiti ha u. Ha ka bakut jong ka jingialeh bad ka jingtrei shitom, ka don ka **'bainong.'** **Ka bainong ha bneng** ka long kawei, hynrei ka **bainong ha pyrthei** 1uh ka long da kawei pat. **Ha** bneng, **ka don** ka **'pansngiat'** jong ka **'jingim bymjukut'** ba uba ngeit baroh un ioh phong.

"Te junom duh ka sngi ba rang kan long,
Pansngiat ioh ba kor ba phyrnai 'n phong;
La buh shato, U Jisu, sha ia ngi,
Ka jingsuk jai, Ah ! sha byneng kan mih.

Ha pyrthei pat, ka **'bainong'** kaba U Blei u la pynkhreh ban ai ha u nongialeh uba trei shitom, ka long tang ban leh kmen ha U Trai, na ka bynta ki jingkyrkhu ba bun syrtap ba u ai ha ka liang jong kaba kynja doh, hynrei **khamtam ha kaba kynja mynsiem. "Ka jingai babha baroh, bad ka jingai ba janai baroh ka long na jrong,** kaba wan hiar ba U kpa ki jingshai, bad uba ym don ka jingkylla shuh, lymne ka syrngiew kaba shat da ka jingkylla" **(Jak 1:17).**

Katba u bangeit u **dang** im **ha** pyrthei, u dei tang ban lehkmen namar ka bainong syrtok kaba wan na U nongai uba bha najrong. Kumta ong U Eklesiastis, **' Ngi tip ba ym don ei ei kaba kham bha ia ki, ban ia ka b n lehkmen .... bad pynsngewbha ialade ha ka jingtrei jong u baroh, ka long ka jingai**

U Blei" (Ekle 3:12,13). Ka "bainong" ka wan ha ki briew kiba sheptieng ia U Blei, kiba ieit ia u da ka dohnud baroh, kiba sumar ia ki hukum jong u, bad kiba leh bad kohnguh ia ka jingkyntu U Mynsiem ban trei ban iai trei dep. "To trei dep noh ia ka jingpynim jong phi da ka jingtieng bad jingkhynñiuh : **namar dei U Blei uba trei hapoh jong phi ia ka ban mon ruh bad ia ka ban trei, namar ka jingsngewbha jong u"** (Phil 2:12,13).

Hadien ba u "**Shipai**" jong U Jisu Khrist u la jop ha ka thma, um dei ban klet ha kaba **tei** ia ka "**duwan**" jong ka "**jingainguh**" hakhmat U Blei. Um dei ban klet da lei lei ba ka "**thma**" ka long ka jong U Trai, bad ka "**jingjop**" ruh ka long ka jong U Trai. Ngi kynmaw na ka jingiathuhkhana kumno ba U Joshua hadien ba u la jop ia U syiem ka Ai, ba u la tei ia ka duwan, **ynda la sep ka sngi**. "Ynda kumta U Joshua u la tei ka duwan ha U Trai, U Blei ki Israel, ha u lum Ebal .... bad ki la ainguh halor jong ka da ki jingainguh thang ha U Trai, ki la kñia ruh ki jingainguh pyniasuk" (**Josh-8:29-31**).

Haba U Blei u la ai ka jingjop bad u la pyllait ia ngi na ki suhsat, ki jingjynjar bad ki jingshipa, ngim dei ban klet ha kaba ainguh ia U Blei. Bunsien kum ki briew, ngi ju kynmaw ia U Blei ha ka por ka jingjynjar, bad ngi klet noh shen pat ia ka jinglehbha jong u tang mar ialait na ka jingjynjar. Ka jingong kawei ka kyntien briew ka long kaba shisha.

"U Blei u la ai bad u la map, hynrei ki briew ki ioh bad ki klet" (God gave and forgave, but men get and forget).

Ka jingjia ha ka jingim u Jakob mynba u la leit phet ia ka jingiaid lynti kaba shitom na Padan Aram sha Bethel, ka long ka jingpynkynmaw kaba donkam ia ngi ruh ki nongiabeh ba kynja mynsiem. Dei ha 'Bethel' ba U Blei u la wanpaw ha u Jakob da kaba kular ban don ryngkat bad u, mynba u la 'phohsniew' ia "ka jingkieng ba la thung ha ka khyndew , kaba ka khlieh jong ka ka da kot haduh ka bneng : bad ha khmih ruh ki angel U Blei ki da iakiew bad iahiar ha ka' (Jen 28:12).

Hadien nangne U Jakob u la leit poi sha Shekhem bad u la iakynduh tang ka jingshahjop suda. Ka daw jong ka jingshahjop ka long namar ba u la klet ia ka 'Bethel' kaba long ka jaka ha kaba U Blei u la pynpaw shisien ialade ha u. U la klet ia uta u maw ha uba u la pynlong syngkhlieh bad uta u mawbynna ha uba u la theh ka umphniang ha kliar jong u. U la klet ban kynmaw ia ka jinglong kata ka jaka kaba u hi u la ong : "Ah katno kaba shyrkhei kane ka jaka ! Ym don hangne hynrei tang ka ing U Blei hi, bad kane ka long ka khyrdop ka bneng" (Jen 28 : 17). Namar kane ka jingklet, U Blei ha ka por ba u khot ia u Jakob ban mih noh na Shekhem, u la pynkynmaw pat biang ia kata ka jingkyrkhu ba kynja mynsiem, kaba u Jakob uba la sngew-

thait bad sngewlywait ha Shekhem, u lah ban **mad biang'** ia ka sa shisien ha Bethel, bad **ada un leit shong sah hangta.** "Ynda kumta U Blei u la ong ha u Jakob, to mih noh, to leit kiew sha Bethel, bad to shong sah hangta, **bad to da thaw** ia ka duwan hangta ia uta U Blei uba la paw ha me, mynba me la phet iap na khmat u Iso u hynmen jong Me" (**Jen 35 : 1**). Kloi lan, u Jakob u la kohnguh kumba U Blei u la hukum ia u.

Ha ka por ba u Jakob u la leit kiew sha Bethel, **u la thaw hi ia ka duwan.** "Kumta u Jakob u la poi ha ka Lus, kaba ha ka ri Kanaan, kata kaba long ka Bethel, ma u bad kita ki briew baroh kat kiba la don bad u .. **Bad u la tei ia ka duwan hangta, bad u la khot kyrteng ia kata ka jaka EL-BETHEL:** namar ba hangta U Blei u la paw ha u, mynba u la phet iap na khmat u hynmen jong u" (**Jen 35 : 6,7**).

Ka Bethel u Jakob ka dei ban kren ia ka "Bethel jong nga ruh" kum u shakri barit jong u.

Ka **Bethel** ka long ka jaka shong sah kaba bit eh ia u nongialap. Dei ha '**Bethel**' ba u shakri jong U Blei u dei ban ioh ka jingithuhpaw kaba thymmai shaphang ka "**Diengphna U Khrist**". Ka '**Bethel**' ka long ka jaka sangeh jong ka kali iapom jong u, haba u mut ban nang tur bad pyniaid shaphrang ia ka kam Ialap. Ka '**Bethel**' ka long ka jaka ha kaba ki ummat sngewsih bad ki ummat jingkmen ki latuid lang ban pynmih

ia ka jingkñia ainguhthang kaba pdiang hun hakhmat U Blei. Ka **'Bethel'** ka long ka jaka na ka kaba la sdang ka jingkyrkhu kaba nyngkong eh. Ka long ruh ka jaka na kaba un sa ai ia ka jingkyrkhu kaba ar. Dei ha **'Bethel'** ba ngin shong sah, khnang ba lah ban tei thymmai ia ka longiing longsem bad ka long niam lehniam kaba shisha. Dei ha **'Bethel'** ba ngin lum pat sa shisien ia ka **"BOR JINGNGEIT"** bad ka **"BOR MYNSIEM"** ban shakri ia U Trai."

Ka jingiaid lynti u Jakob **'Na Padan aram sha Bethel'** kan ym lait ban **'urlong'** ruh ha ka jingim jong ngi. Hangne ka don **'ka kti U Blei'** kaba pyniaid ia ka jingim jong uwei pa uwei uba la jied jong U Blei. Lada ka long kumno kumno ruh, ka **'Bethel ba kynja mynsiem'** ka dei ban shon jur ia ngi, ba ngi dei ban iohipaw pat ia ka sa shisien bad ban mad pat ia ka jingkular bathiang U Blei ia ngi, ia kaba nga la dep kren shisien ha ka **'Poitri'** **'Na Padan Aram sha Bethel'** shaphang ialade ruh.

"Ka jingphohsniew ia ka jingkeing,
Ka wan paw pat ha nga;
Hapdeng ka wah, U SIMPYLLIENG,
KO I EL-BETHEL ! —MA PHA !"

Ha kaba wai noh, ka jingim jong uba ngeit bad uba la jied jong U Blei, kan ym duh la ka nong, lada ka long ha ka pyrthei **'mynta'** ne ha kata ka **'ban sa wan'**. La ka long ka jingiaid lynti kaba **'sngewsih'** bad ba

'shipa' kan kut ha ka **'DIENGPHNA KALBARI'**, ia kaba nga la phawar teng ha ka Poitri shaphang kane ka **'jaid lynti'** : **'Na Padan aran sha Bethel'.**

"Jingiaid lynti khadduh ka sdang,
Na la ka Iing ngan mih;
H'u lum jingtep ia ki bathiang,
Syntiew ngan buh, kin mih".

Ka jingim jong kiba la jied jong U Blei, ka dei ban **'sdang'** na ka diengphna bad **'kut ruh'** ha ka diengphna. **'Khlem diengphna, khlem pansngiat'.** Ka **jingjop hapoh ka sngi** kan wan tang haba u riewngeit u la duwai slem ban **'ud'** bad **'iam'**, da kaba shim ruh ia ki **'kular bathiang,** jong ka Ktien U Blei, katba nang duwai bad iaiduwai. Ha kaba khadduh, **KA DIENGPHNA KAN PAW BAD TAP LUP IA KA LONGRYNIENG JONG U.**

'Ka jingpynpaw U Blei ia ka 'burom jong ka diengphna' ha ka jingim uba ngeit ka long ban **'dawa pat'** na u ia ka **'jingkñia'** ha kaba pyndonburom ia ka kyrteng bakhuid jong u. U Blei u dawa ia kane ka **'jaid jingkohnguh'** kaba shisha. **"Uta uba ai ka jingkñia ka jingainguh u pyndonburom ia nga; bad ha uba pynbeit ia la ka jingiaid ngan pyni ia ka jingpynim U Blei" (Salm 50 : 23).**

Ka jingshah U Khrist ka kren lyngba u **nongrwai shemmynsiem kumne :—**

'Wat ai, Ah Blei, ngan sngewsarong,
Lait tang ha ka jingiap U Trai;
Jingpah pyrthei ia nga ba rong,
Ha snam jong u Jingkñia ngan ai.

U Blei um ju sngewbha da lei lei ba kito kiba dei ki jong u, kiba u la **leh bha eh kyrpang,** ba kin klet noh ruh ia ka **'jingkular'** kaba ki **'lah khlei'** ha khmat jong u. Dei namar kane ba ka ktien U Blei ka la maham da kaba sneng jur ia ngi. **"Haba me smai ia ka jingsmai ha U Blei, wat pyntud ban siew ia ka ; namar um don ka jingsngewbha ha ki babieit : siew noh ia kata kaba me smai. Lah ba men ym smai, ban ia kaba men smai bad ban ym siew" (Ekle 5 : 4, 5).**

Kumjuh ruh U Blei **un da sngewbha eh** lada ngin pyndep noh ruh ia kata ka jingleh da ka mon sngewbha hi. Ka ktien U Blei ka ai ka jingkyntu kaba sngewieit ia ngi : **"Te mynta to pyndep noh ruh ia kata ka jingleh, ba kat kumba la don kata ka jingsngew la kloi ia ka ban mon sngewbha hi, kumta ruh kan don ka jingpyndep noh na kata kaba phi don. Namar lada don lypa kata ka jingsngew la kloi, la pdiang sngewbha ia ka kat kum kaba u briew u don, ym kat kum kaba um don" (2 Kor 8:11,12).**

"KHAMBHA KA JINGPYNDEP KAEI KAEI IA KA JINGSDANG JONG KA" (EKLE 7 : 8).

KA JINGIALAP HAPOH KA SNGI

Ka jingialap ia ka gospel ka long ka kam iap kam im jong ka balang. Uwei pa uwei u shakri jong U Jisu Khrist u dei ban pyndep hok ia ka jingialap ktien Blei, ha khmat ka sngi ha khmat u bnai, kat kam ka jingaiei ba U Blei u la sam bynta ha u. Namar ba ka jingim briew ka long kaba lyngkot, bad ba ka por ka thmoin eh, u nongialap u dei ban pyndep kloi ia ka, kumba U Blei ruh un sa pan jingkhein na u ha kawei ka sngi. Sngap! aiu ka ktien U Blei ka iai kyntu jur: "**To men ialap ia kata ka ktien, to iai minot haba dei por, ha bym dei por de**; to pynkynduh, to sneng, to kyntu da ka jingshahslem baroh bad ka jinghikai. Namar **ka por kan jia** haba kin **ym shah shkor** ia ka jinghikai bajanai, hynrei haba ki don **ki shkor ba dait, kin pynphai noh ia la ki** shkor **jong ki na ka jingshisha, bad kin phai khmat sha ki puriskam" (2 Tim 4 : 2-4).**

"Mynstep bet ia la u symbai, bad la jan-mie wat pynsangeh ia la ka kti : namar mem tip uno u ban manbha, une ne utai, lane kin iabba baroh ar' (Ekle 11:6).

U nongialap u donkam ban **'ri'** bad **'sumar'** ia **ka 'BOR** MYNSIEM'. Ka don ka jingma ba na kano kano ka pop ba u **nongialap** u leh, U Mynsiem **Bakhuid** u kloi ban **iehnoh** na ka **'templ'** ka met jong u nongialap, lada um

'pynkyntang' bad **'sharai duwai'**. U syiem Dabid mynnor u la **'syier'** bad **'sheptieng that'** ioh tang namar kano ka pop lait ka pop let, un duh noh ia U Mynsiem Bakhuid. Kumta shisien u la duwai da kaba iam kthang : **"wat bret noh ia nga na khmat jong me ; bad wat shim noh ia la U Mynsiem Bakhuid na nga"** (Salm 5 1:11).

Ryngkat bad kaba **'sumar kyndong'** ia ka **'BOR MYNSIEM'**, u nongialap um dei ban shah ia ki jingpynwit ba kin khang lynti ia u, ha kaba pyniaid shaphrang ia ka kam Ialap, kumba nga la phawar shisien ha ka poitri 'Na Padan 'Aram sha Bethel'.

"Ka jingialap ka Gospel nang,
Pyniaid, pyntur shaphrang;
Ki jingpynwit wat shah kin khang,
Sh'wa ba **U SLAP** un rang".

Ki briew bad ki kynja bynriew baroh ha kiba la pynsngew ei ia ka ktien U Blei, kin sa wan ban dem ha ki kjat U Jisu, namar **"ba ha kata ka kyrteng U Jisu ka khohsiew baroh kan ioh dem khrup, ki jong kiba ha ki bneng bad ki jong kiba ha ka khyndew bad ki jong kiba hapoh ka khyndew keiñ, bad ba u thylliej baroh un ioh phla shynna ba U Jisu Khrist u long U Trai, ia ka ban pyndonburom ia U Blei uba U kpa"** (Phil 2 : 10,11).

Lada ia ka **'jingithuhpaw'** la ai hapoh ki **'pud sawdong'** kiba skhem, ia ka **'jingialap'** ruh dei **'ban pyndep noh kloi'** hapoh ka

'por' bad ka 'jaka' ba la buh. U Blei u la dep pynkhreh lypa ia ki briew sha ka jingpynim: "Te U Trai u la ong ha U Abram, hadien ba U Lot u la khlad noh na u, To khmied mynta ia la ki khmat, bad to **khmih ruh na kata ka jaka ha kaba me** don **shaphang shatei, bad shaphang shathie, bad shaphang mihngi, bad shaphang sepngi**: **Naba ia kata ka ri baroh katba me iohi, ngan ai ha me**, bad ha u symbai jong me ha la ka rta" **(Jen 13 : 14, 15)**.

"Bad u la lum ia ki na kita ki ri, na mihngi, bad na sepngi, na shatei bad na shathie" (**Salm 107** : 3).

U '**nongialap**' um don '**nongsakhi**' ban '**sakhi**' ia ka jingialap kaba u la pyndep hapoh ka sngi, lait tang U Blei marwei hi. "Namar U **Blei u long u nongsakhi jong nga" (Phil 1 : 8)**. Ki nongpop baroh kiba la iap ha ki pop bad ki jingryngkang, ki dei ban '**kylla kaba mut**' katba dang '**pynsngew**' bad '**iathuh**' ia ka khubor ka jingpynim. "Namar na ka bynta kane khnang la ialap ia ka Gospel ha ki baiap ruh, ba yn ioh bishar ia ki shisha katba kum ki briew ha ka doh, hynrei ba kin ioh im katba kum U Blei ha ka mynsiem" (**1 Pet 4 : 6**).

Ka kamram u nongialap ka long ban kohnguh ia ka hukum U Jisu Khrist uba la ong: "**Phi la pdiang ei, phin ia aiei" (Math 10 : 8)**. '**Uba ai**' un ym duh ia **ka** jingkyrkhu kaba

syrtok na U Blei. Kumjuh ruh '**uba pdiang**' un ioh jingmyntoi lang. "**Uwei pa uwei baroh kat kumba u la pdiang ia ka jingai, kumta keiñ un sam ia kata paralok hi, kum ki Serdar babha ka jingaiei ba bunjaid U Blei**" (**1 Pet 4 : 10**).

Balei te ba ngin ym ai ei ha kiwei ruh haba ngi la iohpdiang na U Blei? Ha ka jingiadei bad kane ka '**jingphylla ba maian Blei**', ngan buh ia ka jingthoh ha ka ktien khasi ia ka jingbatai ha ka Dikshoneri Baibl, *'**The New Bible Dictionary**'. "Ha ka jingshem mynsiem kaba iadei bad ka '**jingaiei**', ia ki kam jong u briew la ai ka jingñiewkor kaba thymmai bad ki kylla long kiba kordor shuh shuh. La pyndep ia ki na ka bynta ka '**KYRTENG**'. Ha ka jingpyndep ia ki ha kane ka bynta, **la kyrkhu laisien. Uta uba trei, ia u la kyrkhu** ha kata ka jingpdiang ia ka jingaiei bneng ban pyndep lyngba ki jingtrei shitom na ka bynta ka burom jong U Blei. **Kito pat kiba iohpdiang** ia ki soh jong ki kam kiba kum kita ba la leh ha ka mynsiem kaba thymmai bad da ka jinglong kaba thymmai, **ia ki ruh la kyrkhu**; bad **ha baroh ia U Blei hi la pyndonburom**. Ka kam kaba kum kata la leh '**ha**' bad '**na**' ka bynta U Trai. Ha kane ka rukom, u briew u kylla long '**u Sordar ki jingmaian U Blei**'; bad u shakri jong u paramarjan jong u. Ia ka jingjanai jong ka '**jingngeit**' u briew la pynshisha ha

---

*Pej 1338 (**The New Bible Dictionary**)

ka bakhadduh da ka jinglong jong ki kam ki jong u. Pynban ha kaba khadduh ka jingpdiang ia u **'Riew trei shitom'** kan long tang ka **'jingleh'** jong ka **'jingaiei kaba kynja bneng'.**

Ha ka jingialap ia ka Gospel ka jingpynim, **'u nongialap'** u donkam ban maham ia ki briew baroh ba ki dei ban **kylla kaba mut.**

'To kylla kaba mut; naba ka hima ki bneng ka la jan' (Math 4 : 17).

'La pyndep ia ka Ia, bad ka hima u Blei ka la jan : **to phin kylla kaba mut,** bad to ngeit ruh ia ka Gospel' (Math 1:15).

'Lymda **phi kylla kaba mut,** phi baroh phin jot noh kumjuh' (Louk 13:3).

Ka jingim briew ka long kaba lyngkot. Namar kata ngi dei ban ñiewkor katta katta ia ka. Dei ha ka rta jong ka jingim briew kaba lyngkot ba u nongpop u donkam ban **'kamai'** bad **'kynshew'** ia ka jingim bymjukut. Ia **'ka jingialap hapoh ka sngi'**, la dep thoh lypa ha ka ktien U Blei : "ka ktien jong uba ong, To pyrta. Uwei te u la ong. Ngan pyrta aiu ? ka **doh** baroh ka long u **phlang**, bad ka jingitynnad jong **ka** baroh ka long kum **u syntiew ka ryngkew** : uta u **phlang** u **iap tyrkhong**, uta u **syntiew** u **tlor noh**; namar ka **jingpyrsad U Trai** ka beh halor jong u : da shisha u paidlang u long u phlang. Uta u **phlang u iap tyrkhong**, uta **u syntiew** u **tlor noh** : **hynrei ka ktien U Blei jong ngi kan neh" (Isa 40 : 6 - 8).**

"K'ei ka jingim jong u bynriew?
Shibit shen, kan kynran noh;
K'ei ka jingim? tang ka syrngiew,
Ynda kynran pat ym ioh.

Her, ko Mynsiem, her sha jerong,
Lei men ieit ia ka pyrthei?
Her noh nangne, wad ia la shnong,
Ka shnong khuid jong ki riewblei".

Sa shisien nga iai ban biang ia ka jingkordor jong ka jingim. **Ka jingim ka long kaei?**

Ka jingim ka long ka jingiaidlynti,
Ka jingim ka long ka jingiaphet,
Ka jingim ka long ka jingialeh,
Ka jingim ka long ka jingtrei,
Ka jingim ka long ka jingwad,
Ka jingim ka long ka jingiabeh,
Ka jingim ka long ka jingshah shitom.

Ia ka **jingialap** ktien Blei, **dei ban pyndep noh kloi lan hapoh ka sngi. 'Ka sngi'** hi kan **sakhi'** ia kano ka **'jingialap'** ba la pyndep da u shakri jong U Blei. Ka **'sngi'** hi ka **'pynlong'** ia ka jingseisoh bad ka **'sngi'** hi ka **'pynduh'** ia ka jingseisoh. Ka **'jingtrei'** bad ka **'bor'** jong ka sngi ka long ka kam ki shynriahti U Blei najrong.

(i). **Ka mynsiem ba kordor jong u briew ka ka ioh ia ka jingshai mynstep bad ka mih kum u phlang ba lung na ka jingtyngshaiñ ki kjat sngi.** "Uta uba synshar ia ki briew da ka hok, uba synshar ha ka jingsheptieng

ia U Blei, uta un long kum ka jingshai mynstep, **haba ka sngi ka dang mih, ka step ka bym don lyoh;** mynba u phlang ba dang lung u mih na khyndew, **da ka jingtyngshain ba sngur** hadien u slap" (2 Sam 23 : 4).

(ii). **Ka jaka ha kaba ka mynsiem ba kordor jong u ka im ka iaid, ka trei ka ktah, ka myntoi lang da ka jingkyrkhu U Blei,** "da ka jingkordor ka bneng, da ki umjer, bad da kaba jylliew, kaba thiah shapoh, **bad da ki soh bakordor jong ka sngi"** (Deut 23:13,14).

(iii). **Ka dohnud briew** ka bym ai jaka ia ka ktien U Blei kan long kum '**kata**' ba la ialap bad kren da U Jisu Khrist ha ka **pharshi u nongbet**: "Haba u dang bet te, ... kiwei pat de ki la hap halcr ki jaka maw ha ka bym don bun khyndew, kumne kumne ruh ki la mih, naba kam long jylliew ka khyndew : haba ka la ieng ka sngi te, ki la shit tyrkhong eh; bad naba kim don thied, ki la iap ryngkhiang" (Math 13 : 4 - 6).

(iv). **Ka sngi ka donbor ban 'shoh pynmynsaw'** ia u briew uba U Blei u la '**thut** hynrei ia u briew uba U Blei u '**ieit**', ka sngi kam lah ban pynmynsaw ei ei, kumba U Blei u la dep ai lypa ia ka kular: "**Ka sngi kan ym shoh ia me mynsngi**, lymne u bnai mynmiet" (Salm 121 : 6). "**Te ka jingshit bad ka sngi kin ym shoh ia ki**: namar uta uba isynei ia ki un btin ia ki, haj n ki umpohliew ruh un ialam ia ki" (Isa 49 : 10).

(v). **Ki nongpop kiba la kylla kaba mut bad kiba la pynkhuid ialade, kin ioh lait noh na ka jingpang jingshitom ynda ki la poi ha bneng.** "Kin ym thngan shuh, lymne sliang shuh, lymne ka sngi kan ym ioh shoh ha ki, lymne kano kano ka jingshit" **(Jingpyn 7 : 16).**

(vi). **Hadien ka jingrong noh ia ka balang bakhuid,** ki briew baroh, ki jaid, ki kynja bynriew bad ki thylliej ki ban dang im ha pyrthei, kin shah ia ka jingpynkordit na U Blei ha kata ka '**kordit bah**' ba khraw. "Bad uta uba saw (u angel) **u la theh noh ia ka pliang jong u halor ka sngi;** te la aibor ha ka ban pynshit tyrha ia ki briew da ka ding. Kumta keiñ la pynshit tyrha ia ki briew da ka jingshit ka bakhraw: te ki la ia kren beiñ ia ka kyrteng jong uta U Blei uba don ka bor halor kine ki jingiapthem; te kim shym la kylla kabamut ban ai burom ha u" **(Jingpyn 16 : 8, 9).**

(vii). U '**nongialap**' bad uba '**shah ialap**' kumjuh kin hap ban shah phrang lang ha ka kti U Badonbor baroh. Katba ki dang im ha pyrthei, ki hap ban iaiaid lang. **"Hato arngut kin ia iaid lang lymda ki iadei jingmut ?" (Amos 3 : 3).**

Ynda ka jingiap kan wan, kin ym lah shuh ban ia iaid lang. Pynban ha bneng, kin sa ia kynduhlang bad ia iaidlang hapoh ka '**jingtyngshaiñ**' bad ka '**jingphyrnai**' jong ka sngi.

"Jngai, jngai sha lyndet jingkhih eriong,
Ba beh ha ngi;
Tang jingtyngshaiñ suda hangta long,
Phyrnai shai kat ka sngi".

U '**Nongialap**' shwa ba un mih ban ialap shabar, u dei ban sdang shwa kaba ialap hapoh la ka jong ka Iing. Bun napdeng jong ngi ki nongialap ngi ju sngewtynnad ban leit ialap shabar, katba ha la ka ing pat, ngim ju ialap ha kito kiba dei ban pynsngew ia ka ktien U Blei. **Kumno ngin leit ialap sha kiwei, la da ngim ialap shuwa ha la ka Iing?** Ym donkawei ka jingsuk kaba palat ia ka jingshemphang briew baroh, kaba U Blei u ai ha u briew jong u, hadien ba u la pyndep ia ka jingialap hapoh la ka jong ka Iing.

U '**Nongialap**' un kham phyrnai ha ka jinglong jingim ba kynja mynsiem, ynda haba la '**phrang**' ia ka '**jingngeit**' jong u ruh, kaba u dei ban bat skhem halade, namar un hap ban '**iashem**' '**iakynduh**' ia kiba bun jaid '**ki jingtynjuh**' ha la ka jong ka '**Iing**'. Ka '**jingngeit**' ka dei ban trei kam ha ka '**Iing**' jong u nongialap hi. Ka '**jingngeit**' ka kham khraw ban ia ka '**ksiar**' ba ngi deng ha ryndang, bad ha ka met jong ngi. Kumjuh ruh ka '**jingngeit**' ba la '**phrang**' ha ka '**lawarding jingtynjuh**' kan kham kordor ban ia ka ksiar kaba jot noh. U Apostol Paul u la dep saham lypa shaphang ka jingphrang ia ka jingngeit kaba dei ban paw ha ka jinglong bajanai jong ka.

"La mynta khyndiat por, lada donkam, la pynsngewsih ia phi ruh ha ki "**babun jaid ki jingtynjuh**' ; khnang ba kata kaba phrang ia ka jingngeit jong phi, kaba kham kordor ia ka ksiar ba la jot noh, la la phrang ruh ia ka da ka **ding** yn ioh shem ia ka ha ka jingiaroh bad ka burom, bad ka jingpynpaw U Jisu Khrist" (1 Pet 1 : 6, 7).

U '**Nongialap**' hadien ba u la pyndep ia ka Jingialap, u lah ban ioh ia ka '**bainong**' kaba da kumwei pat na '**U nongai**' jong u. Ka '**bainong**' ka lah ban long kaba um ju khmih lynti mynno mynno ruh. Ha ka jaka ka '**babha**', u lah ban ioh pynban da ka '**basniew**'. 'Ka shong baroh ha '**U Nongai**' u ba ai ha u. Kaba bha tam ia u ka long tang ba un shu duwai da kaba ainguh ha '**U Nongai**' : "LONG KA MON JONG ME"

"Palei ? Ngin pdiang na ka kti U Blei ia ka babha, te ngin ym pdiang ka basniew ?" (Job 3 : 10).

Ka jingai U Blei ka wallam ia ka jingshai hapdeng ka jingdum. U shakri jong U Blei uba ju '**sngew kahdum**' ha ka **jingmut jingpyrkhat** ka **mynsien bad ka dohnud**, un ym '**kyrngah**' ka '**khlieh**' ban '**phai**' la ki '**khmat**' sha ka '**jingshai**'. "**Da shisha ka jingshai ka long kaba thiang, bad ka long kaba sngewbha ia ki khmat ban khmih ia ka sngi" (Ekle 11 : 7)**

U Blei um ju sngewtynnad ba ngin '**set**' ia kano kano ka kam kaba ngi leh ha ka barieh, la ka long ka **babha** ne ka **basniew.**

Hooid, ngi lah ban **'buhrieh'** ia ka shipor, hynrei ngin ym lah da lei lei ban **'set slem'** ia ka. U Blei kum **'U Nongbishar Bahok'** un sa pynmih noh ia ka ha kawei ka sngi. U Jisu Khrist hi u la phawer ia kane ka jingshisha bakhraw, ba ka dei ia ngi ban ai ka jingshai ka jingtip jong ngi ha kiwei, haba u iathuh kunine : -

"U la ong ruh ha ki, ki ju wallam ia ka sharak, ba yn buh hapoh ka shang, lane hapoh ka jingthiah ? Bad ban ym buh ha ka dieng pynieng sharak ? Naba ym don kaei kaei ruh ba la tap, ia kaba yn ym pynpaw ; lymne ym ju don kaei kaei ruh ba la buhrieh, hynrei khnang ba kan wan paw" (Mark **4 : 21, 22**).

8

"HALOR KA KALI KABA MAREH STET"

Ka la long ha ka **8.12.1989.** (**Sngi thohdieng**) ba nga la leit ban pyndep ia ka kam U Blei ha ka balang **Mawlyndep** kaba don sha shiliang ka pung Umiam khwan (Damsait). Namar ba ka **10.12.1989** ka dei ka **sngi** U **Trai** ha kaba ngan hap ban pyndep ia ki

Sakrament, nga la dei ban sahmiet naduh sngi thohdieng ha kawei ka ïing jong i paraba ngeit iba shem jynjar ha ka jingim, namar ka jingkhlad shen u lok jong i na ka pyrthei. Ka la long ha ka por mynstep jong ka **Sngi saitjain (9.12.1989)**, shuwa ba ngan khie na kaba thiah ha ka por 6 baje, ba **nga la ioh ia ka jingithuhpaw shaphang ialade ha ka jingphohsniew** kaba la long hapdeng por san baje (5 a.m) bad san shiteng (5. 30 a.m) mynstep, ia kaba ngan iathuh kumne harum :-

"Nga la leit poi ha kawei ka jaka ha sor **Shillong** sha ki thain Nongthymmai, ba nga la iohi '**arngut laingut** ki briew, kynthei bad shynrang, ki da rah kot jingrwai ban leit jingiaseng sha **Iingmane Laitumkhrah**. Nga la imat ba kata ka sngi ka long ka sngi U Trai, Ka por ba ki leit jingiaseng ka long shiphew baje mynstep. Nga la iohi ba ki ia kiew bad shong ha kawei ka '**Kali 'laishaka'** kaba i kum ka kali '**baisikil'**, bad ba don u briew uba ñiah ia kata ka kali. Haba kata ka kali ba shong kita ki briew, ka la sdang '**khih'** ban iaid noh, ka la jah noh kynsan kata ka jingiohi jongnga ia kata ka kali. Nga ruh markumta hi, nga la kiew ha kawei ka kali kaba syriem thik ia kata ha kaba ki la shong kiba la nangleit shakhmat.

Nga la shong marwei ha kata ka kali, bad don uwei u briew uba ngam ithuh uba ñiah ia kata ka kali. Nga iashong mar syndah. **Ma u, u shong sha ka liang kamon,**

bad ma nga nga shong sha ka liang ka diang U la pynshong ia nga halor ka jin, bad kumta ka la sdang ka jingleit lynti. Kaba phylla kata ka jingleit lynti ka long ba kam shym la long ha ka surok bah ne surok rong, kumba kita kiba la leit sha shuwa jong nga, ki la shong ha ka kali kaba mareh ha ka surok sor. Hynrei nga shu iohi kynsan ba ka kali ka mareh na ka **lynti surok khyndew shyiap** kaba khun bad kaba sam narud ka rashing jong u riat bah riat san. Ka la long ka lynti kaba jlan katta katta. Shaphang kadiang ka don ka kynroh khyndew baroh shilynter. Shaphang kamon pat ka don ka riat bah riat san ba ishyrkhei bad kaba jylliew baroh shilynter, kaba ngam lah ban iohi wat ia ka trai ruh.

Namar ba ka lynti ka long **kaba noh padun,** nga la syier her baroh shirynieng haba uta u nongñiah u la pynmareh stet katta katta. Nga la rah mynsiem shiphang namar ba nga iohi ha badei badei ba ki shaka kali ki la mar thmit jong ka riat. **Ka jingpynmareh kali uta u nongñiah ka la long kaba sngewshyrkhei.** Haba poi ha ki khongdong lei lei ; ngam sngewdon mynsiem shuh, namar ba ka kali ka la i kum ban noh shariat. Hynrei uta uba ñiah um i pyrwa ei ei. Nga la mai bad kyrpad da ka ktien bajam ruh um sngap. Nga la ong biang ia u, "**Ko Bah ! Sngewbha seh wat pynmareh eh**", hynrei u sngap la ka sngap. Sa shipor nga la pyrta ba un pynmareh suki, hynrei u leh kum bym patiaw. Haba

nga iohi ba um sngap shuh, nga la shu rai kut ba ngan mat iadep wat lada dei ban iap, namar ba ka kali kam i lah sangeh shuh. U nongñiah ruh ngam ihmat ba un tieng ia ka jingiap.

Katba ka kali ka la nang mareh stet, nga la phai la ka met bad bat ia u, hynrei u leh kum bym salia pynban. Ha kaba khadduh, nga shu iohi ba kata ka surok khyndew ka kut kynsan noh. Mar iakut kata ka lynti kali, kata ka jingleit lynti ka la shu kut kynsan. **Uta u nongñiah ruh u la shu jah noh bad ngam iohi shuh ia u.**

Ynda la kut kata ka jingithuhpaw, nga ruh mar kumta hi nga la kyndit noh na kaba iohthiah, bad nga la sngewphylla eh katta katta ia ka jingleit lynti halor '**ka kali kaba mareh stet**'. Nga la pyrshang katba lah ban pynshong nongrim ia kane ka jingithuhpaw, shaphang iaei ka mut bad ka thew, hynrei ngam shym ioh jingshai ei ei: Tang kawei kaba ai jingtngen ia nga ka long ba hadieh ba nga la duwai bad wad bha ha ka jingiasyllok bad U Blei, ba uta u briew uba ñiah ia ka kali, uba ngam ithuh satia ia ka dur jong u, nga ngeit ba u dei u angel la ne U Jisu uba buhrieh ialade. U long u nongñiah uba stet, dohiap, bad bastad. Ka rukom pynmareh stet jong u ia ka kali ka long kumba iabeh ia ka por ban lap ei ei, ka bym i lap lieng, kaba kyrkieh ban ioh pyndep noh ia ka jingthmu barieh jong u. Lada pyniaid suki ia ka kali ruh ym i long.

Katba nangiaid ki sngi, ka la nang wan ka jingsngewthuh ha lade, kaba nga tip tang ma nga hi shimet ba ka jingithuhpaw ka la wan ha nga hamar ki sngi bad ki por ba nga dang khreh bad kut jingmut skhem ha ki jingduwai ban thoh pyndep ia ka kot ka ba nga la jer kyrteng ia ka ; 'NA SEPNGI SHA MIHNGI'. Hapdeng ki jingeh bad ki jingialeh ba jur hapoh ka mynsiem lajong, ka wan lap barabor ka jingsngewskhem bad ka jingsngewthikna ba U Jisu Khrist u don ryngkat bad nga bad ba nga dei ban thoh pyndep ia ka kot ryngkat bad ka jingiarap jong ka bor jong u.

'Lem bad U, lem bad U,
Jingsngewtieng la duh ;
Ryngkat bad U Jisu ngam ju shep-
tieng shuh'.

"NABA KAEI KAEI BAROH IA KABA LA KHA NA U BLEI KA JOP NOH THIAW IA KA PYRTHEI ; TE KANE KA JINGJOP KABA LA JOP NOH THIAW IA KATA KA PYRTHEI, KA JINGNGEIT JONG NGI KEIN'.
(I IOAN 5 : 4)

———

9

KA JINGDUWAI LA JANMIET

Ka jingim jong uwei pa uwei u '**Riewngeit**' bad u '**Riewialeh**' ka long ka jingim jong ka '**jingduwai**'. Lada u la '**sdang**' ia ka sngi ha ka por dangstep da ka jingduwai, ka '**jingjop**' ba u la ioh hapoh ka sngi, ka long ka jingjop ba un ioh ainguh pat ha U Blei da ka '**jingduwai**'.

Ka jingduwai la janmiet ka long ka jingduwai kaba mih na ka mynsiem jong ka jingsngewnguh eh ia U Blei uba la don ryngkat, bad kyrshan bor ia u hapoh ka sngi ba eh. **Ka jingduwai la janmiet** ka long ka jingduwai jong ka jingkñia ainguh thang kaba pdiang hun ha khmat U Blei. Ka **jingduwai la janmiet** ka long ka jingduwai ha ka '**por**' **ba la kham noh ka sngi**'. Ka long ka **por** ha kaba u '**nongjop**' u dei ban dem khohsiew ha khmat U Blei, hamar ba ka sngi ka sep artad. **Ka jingduwai la janmiet** ka long ka jingduwai '**iakhlad**', namar ba ia ka 'nam nongjop' la ai ha u '**riewialeh**', bad ba un sa lait noh na ka '**jinjar**' bad '**shipa**' kiba u la mad la biang hapoh ka sngi ba eh. U '**Riewduwai**' u ioh ia kane ka '**nuksa**' tang na ka rukom leh ba U **Trai Jisu** u ju duwai mynba u **dang** don ha ka pyrthei, kumba la iathuh ha ka ktien U Blei :-

"Te haba **ka la kham noh ka sngi**, ki la iawan ha u ki synran jong u, ki da ong, kane ka long ka jaka kynjah, ka por ruh ka la kham palat; to pyllait noh ia ki paitbah, ba kin leit sha ki shnong ban thied jingbam ia lade" (**Math 14 : 15**).

"Te haba u la pyllait noh ia ki paitbah, u la kiew sha u lum weibriew ban duwai; **bad haba ka la janmiet ruh**, u la don hangta weibriew" (**Math 14 : 23**).

Shuwa ba ka sngi kan sep, ka donkam ia u briew jong. U Blei ba un duwai da kaba '**kyang**' ha ka jingkmen bad ka jingshlei ka jingphuhmut phuhmat kumne :-

Ah Trai! Me la pynshitom sat ia nga, hynrei Mem shem la aiti noh ia nga ia ka ban iap.

To plie ha nga ia ki khyrdop ka hok. Ngan rung shapoh jong ki, ngan ainguh ia Me Trai!

Kane ka long kaba Me Trai! Me la pynlong. Ngan shad kmen bad ngan sngewkmen ha Me.

Nga ainguh ia Me, naba Me la shah shkor ia nga, bad ba Me la wan long ka jingpynim ia nga.

Me long U Blei jong nga. Ngan pynkhraw ia Me.

Wat ai Ah Blei ! ba ngan sngewsarong ha ka jingjop namar kam long ka jong nga hynrei ka jong Me.

Haba Me la wallam ia ka jingjop Ah Trai ! to ai ba Me Men man khraw, hynrei ba nga ngan man rit.

Ah Trai ! Nga sngewkmen eh ba Me pynkaweh ia ka lama ka Gospel ha ka miej ka jong nga.

Haba ka sngi kan sa sep noh, to pynkyntiew ia ka diengphna ha ka dohnud jong nga.

Ah Trai ! nga la iohi ba kita kiba lur ia ka jingbymhok, bad kiba bet ia ka jingshitom, ki ot ia kata.

Me la wallam ktien ha nga ha ka barieh, bad ka shkor jong nga ka la pdiang pasiaw na ka.

Ha ki jingmut kiba na ki jingithuhpaw mynmiet, haba ka jingiohthiah lyngai ka hap ha ki briew, haba ka jingsheptieng ka la jia ia nga ; bad ka jingithuhpaw kaba la pynpaw kaba la pynkhih ia ki shyieng jong nga, Me la wan ban iarap ia nga.

Naduh mynstep haduh janmiet, Me la pynlwet jin ia ki nongshun jong Me. Ki jot noh junom bym don ruh ba suidñiew ia kata.

Ko Kynrad ! Me la pyniohsngew ha ki tyndong shkor jong nga ia ka jingrwai u pait-

lang ba Me la siewspah ba u rwai da ka jingkmen bad da ka jingtem kum ha kaba jrong tam jong ka iingbah iingsan bad kaba armala.

'U Jisu Khrist Un synshar lut,
Ka pyrthei bah na kut sha kut ;
Ka Hima jong U kan nang pur,
Katba dang sah, ka sngi bad khlur'

Ah ! Trai namar ba Me la pynlong nongjop ia nga, ngan siew ia la ka jingkular da kaba pyndep ha Me hakhmat u paitbah jong ka jingiaseng.

Ai bor Ah Blei ! ba ngan iathuh ia ki jingleh baphylla jong Me ia nga ha ka pyrthei.

Ah ! Blei to pyllait suk noh ia ka mynsiem jong nga ha ka lynti jong ka jingsuk bad Me.

To kynmaw ia ka ktien ha la u shakri, namar ba Me la pynkyrmen ia nga.

To pynphai noh ia ka jahburom jong nga kaba nga sheptieng ; naba ki jingbishar jong Me ki long ki babha.

Haba ka sngi ka la sep, to ai ba ka burom jong ka diengphna U Khrist kan tyngshaiñ lep ha ka jingim jong nga.

To pynpra noh da ka jingpynpra kaba jur ia ka kynroh pdeng ka jingpyniakhlad,

ba u riewngeit jong Me un iohi ia ki kam baphylla jong Me.

To ai ba ngan ichi kyndiang ia u lum bakhuid jong Me ha ka khyllipmat shuwa ba ka sngi kan sep noh.

Namar ba ngam shym la phai bakla sha kamon ne sha kadiang, kumta Mem shym la pynraiñbohkhoh satia ia nga.

Haba nga la lah tip lypa ba ka sngi kan sep, ngan ym khuslai ei ei lada ka jingdum jong ka miet kan wan.

Wat ai ba ngan sheptieng bad peit ha ka sngi kaba la khreh mynta ban sep noh.

Ka long ka burom ia nga ba ngan khmih ia ka '**sepngi**' kaba la wan urlong da ka jingiathuhlypa jong Me.

Hato ka 'sepngi' kam mut kaba ieng ha u lum jingtep ?

To ai ba ka lynti jingim jong ka thma ba kynja mynsiem jong nga kan kut noh shi wat ha ka por ba ka sngi kan sep artad.

Nga iohi Ah Trai ! ba ka lama ka Gospel ka kaweh mynta hamar ba ka sngi ka khreh ban sep.

Nga sngewthuh shai mynta Ah Trai ! ba uwei pa uwei u Pilgrim uba shisha jong Me u dei ban jaw ummat ha ka khyllipmat ba ka sngi ka sep.

Ha kane ka janmiet, to ai ba ngan ym klet ia ka jingpynim jong Me ia ka mynsiem jong nga.

Ka la dei ka por ia Me ko Trai ! ban trei naba ki la pyndam noh ia ka aiñ jong Me.

Ki wah um ki tuid na ki khmat jong-nga, namar ba kim sumar ia ka aiñ jong Me.

Nga la sakma noh kum ka langbrot ka ba la jah noh, to wad ia la u shakri ; naba ngam ju klet ia ki hukum jong Me.

Ki khmat jong nga ki khmih sha Me ko Trai ! U Blei jong nga haduh ba Men da isynei ia nga.

Nga shad kmen ha ka ktien jong Me, **kum uba shem ia ka jinglute shibun.**

Ka jingshitrhem jong nga ka la bam duh ia nga, namar ba ki nongialeh ia nga ki la klet noh ia ki ktien jong Me.

To kyrshan ia nga katba kum ka ktien jong Me, ba ngan ioh im ; bad wat ai ba ngan lehraiñ ia ka jingkyrmen jong nga.

Lymda ka aiñ jong Me ka la long ka jingsngewbha jong nga, nga la lah iap noh hangta ha ka jingjynjar jong nga.

Ngan ym klet ia ki hukum jong Me lano lano ; naba da ki Me la pynim ia nga.

Mynba ym pat pynshitom ia nga, nga la ju sakma; hynrei mynta nga sumar ia ka ktien jong Me.

Haba ka sngi ka la jan sep, to map noh Ah Blei ! ia ki pop baroh jong ka jingim kaba la leit noh jong nga.

Ka babha ia nga ba la pynshitom ia nga; ba ngan dup nang ia ki aiñ jong Me.

Mynta nga tip shisha Ah Trai ! ba ka long lehnohei ia u briew ban im ha pyrthei, lymda u pdiang ia u khun baieit jong Me kum U Nongpynim jong U.

Ka jingjynjar bad ka jingsngewpisa ki la ngat ha nga; pynban ki hukum jong Me ki long ka jingsngewbha jong nga.

U Trai u ha ka liang jong nga; ngan ym sheptieng : u briew u lah ban leh aiu ia nga ?

U Trai u ha ka liang jong nga hapdeng kita kiba iarap ia nga : namarkata ngan iohi ia la ka mon halor kiba shun ia nga.

Ha ka kyrteng U Trai ngan ot noh ia ki nongshun jong Me, Ki la ker sawdong ia nga kum ki ngap. Ki la lip noh kum ka ding ki dieng shynraiñ : namar ha ka kyrteng U Trai ngan ot noh ia ki.

La pynkyntiew ia ka kti kamon jong Me Ah Trai : ka kti kamon jong Me ka, trei donbor.

Lymda Me la long ko Trai ! ha ka liang jong nga, hangta ki um ki la tyllep ia nga

ka um bah ka la shlei halor ka mynsiem jong nga : hangta keiñ ki um kiba sarong ki la shlei halor ka mynsiem jong nga.

To phai noh, ko mynsiem jong nga, sha la ka bajahthait, naba U Trai u la leh bha ia pha. **Naba Me la pyllait ia ka mynsiem jong nga na ka jingiap, ia ki khmat jong nga na ki ummat, bad ia ki kjat jong nga na kaba tyrsiang.**

Ko kynrad baieit jong nga, nga la ju iohsngew ia ki artylli ki kular kiba thiang na mynbarim, kiba ong. **"Don kaei kaei ruh ia kaba um lah U Trai ? U Nongbishar ka pyrthei baroh kawei un ym leh hok mo ?**

Shisha Ah Blei ! to ai ba ki kular jong Me kin wan jia **ba men pyndep ha ka jingim jong nga ruh ;** kumba ka ktien jong Me ka ong, kita kiba bet ha ki jingjaw ummat kin ioh ot ha ka jingkmen. La u nang leit la ka jingleit u da iam, haba u rah lem ia u symbai ; un ioh wan phai pat ha ka jingkmen, u da wallam lem ia la ki song kba.

Ngan ai aiu pat ha Me ko Trai, namar ki jinglehbha jong Me baroh ia nga ? Ngan shim keiñ ia ka khuri ka jingpynim, bad ngan khot kyrpad ia ka kyrteng U Trai.

Ha kaba pynkut noh ia ka jingduwai la janmiet jong nga, wat ai Ah ! U Blei, ba ngan klet ban '**bam**' ia u '**kpu**' bad '**dih**' ia ka '**khu-**

ri' ha kaba kynmaw ia ka jingiap U Jisu uba U Trai jong nga.

Haba ka sngi kan sep noh ha kane ka janmiet Ah Blei ! ring ia nga sha trai ka 'DIENGPHNA KALBARI'.

10

"LA PYNLYNGKOT NOH IA KA POR" (*I KOR 7 : 29*).

Ha ka jingiadei bad kane ka kot 'Na **sepngi sha Mihngi'**; nga la sngewdei ban wallam ruh khyndiat hangne ia ka khubor ka ktien U Blei ba la kren da u Apostol Paul u shakri jong U Blei : '**La pynlyngkot noh ia ka por.**'

Shwa ba ngin sngewthuh ia ka kyntien baroh kawei, ka long kaba donkam ruh ba ngin tip ; **Ka mut aiu ka por** ? Ka ktien '**por**' ka long kaba iar, kaba jylliew bad kaba maian. Ka shem jingeh shibun ban batai ia ka jingmut jong ka ktien '**Por**' tang ha ka shilaiñ ailaiñ. Ka por ka lah ban mut tang '**shikhyllipmat**' ne ka lah ban thew ia ka '**bymjukut**'. Ka '**kynian**' jong ka ka lah ban long kaba '**lyngkot**' ne kaba '**jrong**'

Ka por ka dei ka jong U Blei bad ka hap ba ki kti jong u. U briew um shym la **'thaw'** ne **'shna'** ia ka por, hynrei U Blei keiñ u la pynlong ia ka por. Namar ba U Blei um don jingsdang ne jingkut, kumta dei tang U Blei uba tip ia ka por, bad uba pyniaid ruh ia ka. Kaba phylla ka long ba ha ka ktien U Blei, ym shym la thoh mynno ka sdang ka por. Ka kyntien kaba nyngkong eh ha ka Baibl ka long: **"Ha kaba mynnyngkong U Blei u la thaw ia ka bneng bad ia ka khyndew"** (**Jen 1 : 1**).

Ka por ka sah hajuh bad ka neh kumjuh bad kam ju kylla, hynrei ka jingim briew ka dap tang da ki jyngkylla. U briew la u stad katno katno ruh um lah ban pynkylla ia ka por. Um lah ban pynjrong ne pynlyngkot ia ka por. Ki jingjia kiba jia ha ka **pyrthei** bad ha ka **jingim briew** ki kylla na kawei ka por sha kawei ka por, pynban ka por ka sah kumjuh. Ma ngi baroh kum ki jingthaw ba kardor eh jong U Blei, ngi **'iajngi lang'** ha kane ka por kaba U Blei u la pyniaid na kawei ka khep sha kawei ka khep, na kawei ka pateng sha kawei ka pateng.

U Blei jong ngi ki khristan u long U Blei jong ka por. Dei ma u uba bat ia ka por uba synshar ha ka bad uba pyniaid ia ka. Baroh na ngi kiba ring mynsiem ha sla jong kane ka khyndew ngi shah bad hap hapoh ka jingpyniaid. jong u. U nongrwai Salm u

iathuh ia ngi ba ka por ka long syriem **'Kum ka wah kaba shlei'**. Kumta u nongrwai shem mynsiem u rwai :—

Ka por ba kum ka wah bashlei,
Ki khun ka kit noh hi ;
Ki her b'la klet kum jingphohsniew,
Ba jah tang mih ka sngi.

Kumba ka wah ka ju shlei miar da ka jingtuid kaba palat jong ka um, kumta ruh ka **'por'** ka ju **'wan tur kyrthep'** kum ka **'umbah umsan'** ha ka jingim jong ki briew. Pynban u riewngeit uba shisha bad uba ju duwai bad sharai, um lah khlem da **'khan'** bad **'duriap bha'** ia ka **"jingtuid jong ka"** kaba **"sdang na ka wah duid"**. Un hap ban wad ia ka **'jingstad Blei'** da kaba sdang na ka wah duid. Kumta ka ktien U Blei ka la dep pynshisha ia kane da kaba ong : **"ka pukri ka jingstad ka long kum i wah batuid"** (**Prob 15 : 4**).

La ju pynsyriem ia ka **'por jingtynjuh'** U Blei ia ngi ki riewngeit bad ka **'jingshlei jong ka wah Jordan'**. Ha ka por ba jur slap, ka wah Jordan ka ju shlei bad tap ia ki jaka rep bad pynduh ia ka thung ka tep. Ym don ei ei ka ban pynkhuslai ia ki nongrep bad ki nongshongshnong kiba im harud ka wah Jordan, lait noh tang ha ka por shlei um. Ka ktien U Blei ka iathuh ba ka **"Jordan ka ju shlei miar baroh ka aiom ot"** (**Josh 3 : 15**).

Ha ka jingshisha, ka long pat ka jingphylla kaba maian ruh ba U Blei u don ruh la ka jong ka jingthmu ba kyrpang haba u pynjia ia ka jingshlei um. Ka 'jingshlei um' kam ju jia baroh shisnem, hynrei ka jia tang ha ka por bad ka samoi ba la buh. Ka jingthmu ba kynja mynsiem jong U Blei ka long ba ka **'jingshlei um'** ka wan ryngkat bad ka jingpynkhrehlypa jong **"U Trai ka jingot"** ban pynim ia ki mynsiem kiba kordor sha ka jingpynim jong u. Namarkata ka jingthmu barieh jong U Blei ha ka **'por shlei um'** ka long **ym ban pynjot satia hynrei ban pynim pynban.**

Ka jingpynkhreh U Blei ha kaba kum kata ka por kaba u la mang lypa ka long ban pynmih ia ki **'nongtrei ba shisha'** na ka bynta ka **'aiom ot'** jong u. Shuwa ba U Blei un seng thymmai ia ka **'plan'** ha kaba pynkhreh ia ki nongtrei sha ka kam jong u, u dei ban pynduh pyndam pynkut bad pynwai noh ia kata kaba la man rim bad kaba la nangduh bor noh. Dei namar kane ka daw ba U Jisu Khrist hi u la pasiaw shisien ha ki synran jong u: **"Ha khmih nga ong ha phi, To khmied ia la ki khmat, to jngoh ia ki lyngkha; naba ki la byrlieh lypa ia ka aiom ot!" (Ioan 4: 35). "Ka jingot kaba bun shisha, hynrei ki nongtrei ki khyndiat: namarkata to kyrpad ia U Trai ka jingot ba un phah noh ia ki nongtrei sha ka jingot jong u" (Math 9: 37, 38).**

La ka **'por shlei um'** ka don la ka jong ka jingthmu barieh ha ka jingmut U Blei, hynrei pynban ngim lah ban len ia ka jingshisha ba ka **'por shlei um'** hi ka long ka por kaba ma bad sheptieng shibun eh. Ka wah Jordan haba ka tuid jem jai jai kam lei lei, hynrei haba ka shlei, ka long ka jingma kaba khraw. Ka jingshlei jong ka Jordan ka long ka por jingtynjuh ba mehding U Blei ia ki riewngeit. Kane ka por ba la buh da U Blei ka lah ban wan ha kano kano ka khyllipmat. Kan poi ka por ha kano ma ka sngi jong ka jingim jong ngi ba ngin iakynduh ia ki jingjynjar, ki jingkhuslai, ka jingiam, ka jingsngewsih, ka lanot bad ka shipa. **Ka long ka por ha kaba ka Jordan ka shlei ha ka jingim jong ngi:** Haba kaba kum kano ka por ka wan, ka mynsiem ka pang, ki ummat ki jaw, ki khmat ki lip bad ka dohnud ka pait. Ki jaid jingtynjuh ki lah ban wan kawei hadien kawei. Ka lah ban long ruh ba lada ngi la iakynduh mynta ia kawei ka jingtynjuh kaba khraw, lashai ngi lah ban ia kynduh sa ia kawei pat kaba kham khraw.

U Blei u la buh ia ka por bad ka samoi kaba biang ba ka wah Jordan ka dei ban shlei. Ym don mano mano ba lah ban khang ia ka jingshlei jong ka Jordan. Hynrei kaba phylla ban tip ka long ba wat hapdeng kane ka jingshlei, U Jisu Khrist u khun jong U Blei u la dep ai lypa ka kular skhem : **"Ha khmih ruh nga nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi, haduh ka ba wai noh ka pyrthei" (Math 28 : 20).**

Ha ka Kitab **Jenesis**, la iathuh ia ngi ba **ka jingkhein por jong U Blei'** ka la wan long tang hadien ba u la dep pynlong ia ka bneng bad ka khyndew, ka jingshai, ka jingpyniar ia ka suiñbneng, ka jingpynkhlad ia ka ryngkew na ka um. Ha kaba u buh ia ka jingkheiñ por, u buh ruh ka jingpyniakhlad hapdeng ka sngi bad ka miet da kaba pynlong artad ia **sngi**, u **bnai** bad ki **khlur.** Kumta ka jingkhein por jong U Blei ka la sdang na kato kaba u la kren dalade hi: "U Blei u la ong ruh, To long, ki jingshai ha ka sahit bneng ban pyniakhlad hapdeng ka sngi bad ka miet, **bad to ai ba kin long ia ki dak, bad ia ka aiom bad ia ki sngi bad ia ki snem** de" (**Jen 1 : 14**). Dei na kane ka **jingkhein por jong U Blei** ba ha ka jingim kaba lyngkot jong ngi ki briew, ngi ju khein ia ka por, ki minit ne ki khyllipmat, ki kynta, ki sngi, ki taiew, ki bnai bad ki snem.

Ha kane ka lynnong, kaba nga don ban buh jingbatai kaba kham bniah ka long '**ka jing·iadei ka por bad ka karta ka jingim u briew' ha kane ka pyrthei shong basa**. Kam don jingmut ia ngi ba ngin batai **ka mut aiu ka por**? lymda ngi pyndei ia ka por bad ka jingim jong ngi hangne ha pyrthei. Kumta lada ngi lah ban pynlong ia kane kum ka jinghikai, ngin sa sngewthuh ia ka jingkordor jong ka por bad ki jingmut kiba kynthup ha ka por. Ka jingkylli ka donkam ia nga bad ia phi ba ngin pyrkhat lang ka long: **KAEI KA POR**? Ia ka jingbatai lah ban ai ha ki jingmut harum kumne :—

Ka Por ka lah ban mut :—

1. Ka jingneh slem kaba thikna.
2. Ka khyllipmat ha kaba kiei kiei kiba phylla ki jia.
3. Ka aiom.
4. Ka kyntan jong ka jingshim ia ki minit ne ki khyllipmat bad ki kynta.
5. Ka kynta jong ka jingiap.
6. Ka por kaba lyngkot kaba pyndep ia ka jingiaphet thong.
7. Ka jingiaid jong ka por kaba kyrpang ha kaba ki jingjia kiba kyrpang, kum ka jingpule, ka jingiaidlynti, kaba leit jingleit, kaba thiahpang, ka jingtreikam.
8. Ki karta ba pher ha ka jingimbriew kum ka por ka jinglong khunlung khynnah, ka jinglong samla, ka jinglong rangbah, ka jinglong tymmen.
9. Ka por kaba iadei bad ka jingpyndep ia kawei ka kam kaba kyrpang.
10. Ka por ba u samla u dang shong ha ling u kpa bad ka kmie.
11. Ka por ba u briew u shongkurim bad seng ia ka longiing longsem.
12. Ka por ba u briew u shongthait ha ka jinglong tymmen ban leit noh na ka pyrthei.
13. Ki arphewsaw kynta kiba kynthup ia

ka por mynstep, ka por mynsngi, ka por janmiet bad ka por mynmiet.

14. Ki saw aiom jong ka snem kum ka por pyrem, ka por lyiur, ka por synrai, ka por tlang.

15. Ka por kaba u briew u iakynduh ia ki artylli ki jingjia : ka jingsngewsih bad ka jingsngewbha, ka iam bad ka kmen.

16. Ka por ha kaba ngim ju iakynduh ia ki jingtynjuh.

17. Ka por ha kaba ki wan ki jingtynjuh.

U Blei um shym la pynlong suda ia ka por. Ka por kaba U Blei u la pynlong ka iadei khamtam eh bad ka jingpynim ia ka mynsiem. Dei hangne ba ngi sngewthuh keiñ ia ka jingthmu kaba khraw jong u da kaba u la phah khnang ia la u khun baieit eh jong u U Jisu Khrist ban shah ia ka jingiap halor ka diengphna na ka bynta ki pop jong ngi. Namar ba U Blei u la thaw kyrpang ia u briew ha ka dur ka jong u hi, u la pynkhreh ia ka jingthmu kaba janai ban pynim ia u briew na ka jingiap bymjukut. U Jisu Khrist hi u la ialap da la ka jong ka rmiang shyntur : **"Naba U Blei u la ieit katta katta ia ka pyrthei, katba u la aiti noh ia la u khun ba la khamarwei, uba uei uei ruh uba ngeit ha u, un ym jot shuh, hynrei un ioh ka jingim bymjukut" (Ioan 4 : 16)**

Kawei ka **jingphylla** ba ngi shem ha ka jingiadei ka por ka jong U Blei bad ngi ki nongpop ka long, ba la ki jingkylla ki wan jia ha ka pyrthei bad ha ka jingim u briew, pynban don tang uwei u **bymjukylla** bad uta u long **U Jisu Khrist** u bymjukylla ha ka jingieit ia ngi ki nongpop ki baiot barem. Kumta ka ktien U Blei ka ong, ba U Jisu Khrist um jukylla ha ki kular jong u ia ngi "**U Jisu Khrist u long rjuh mynhynnin, bad mynta, bad sha bynjakut**" (**Heb 13 : 8**).

Ka por ka dei tang ha ki kti U Blei. U briew um lah ban tip ei ei. Ia la ka por 'Wat U Jisu Khrist u khun jong U Blei u la phla, ba U Blei, la u la ailut ia ka bor ha u, hynrei um shym la ai ha u ka bor ban tip ia ka por jong ka jingwanpat sha kane ka pyrthei. Ia ka por ka jingwanpat jong U Trai jong ngi, U Kpa jong u uba ha bneng um shym la iathuh wat ha la u khun ba la kha marwei jong u. U Jisu Khrist hi u ladep ong: "**Hynrei shaphang kata ka sngi bad kata ka por ruh, ym don ba tip,** lymne ki angel ki bneng, **hynrei tang U Kpa jong nga hi**" (**Math 24 : 36**).

Ha ka jingiadei bad ka por ka jong U Blei, **ngim ju dei ban klet ba U Blei u kynmaw ia ngi barabor.** U kynmaw ia ngi ba ngi long ka khyndew. La ngi la leh pop pyrshah ia u, hynrei um shym khang ia la ka jingkhang ba un iohtheh halor jong ngi ia ka jingisnei, ka jingaiei bad ka jingmap ei. **U nongrwai Salm** u iathuh ha ngi ba ia ka burom U Blei la

pynkhraw ha ki kam jong u, bad ha ka jingieit jong u ia u briew. "Haba nga pyrkhat ia ki bneng jong me, **ka kam ki shynriahti jong me, u bnai bad ki khlur kiba me la buh : U briew u long aiu, ba me kynmaw ia u ? bad u khun u briew ba me wan khmih ia u ? (Salm 8 : 3, 4).**

U Blei u kwah tang ba ngin kynmaw ba ka por ba u la buh ia ngi ba ngin im ha kane ka **'pyrthei shong basa'** ka long kaba lyngkot. U kwah ba ngin kheiñ kordor ia kawei pa kawei khang ba ngin nang ia ka jingkylla kabamut, da kaba iehnoh noh ia ki jinglongbarim bad ki jingmlien basniew, bad pdiang ia U Mynsiem Bakhuid ba un iatrei hapoh ka jingim jong ngi. Namar ba ka por ka long kum ka wah bashlei, ngi dei ban **'kyndit bynriew'** da kaba **'kyllakaba mut'**, haba ngi iohi ba kiwei ki la nang leit noh na kane ka pyrthei. U Blei u la buh ia ka sngi jingbishar ha kaba baroh ngin ieng ha kawei ka sngi ha khmat ka khet bishar jong u, kumba u nongthoh sha ki hebru u la maham : **"La buh ha ki briew ban iap tang shisien bad hadien kane ka wan ka jingbishar" (Heb 9 : 26).**

Ym don kawei pat ka jingsngewbha ba U Blei u ioh na ngi, lait tang haba u iohi ba ngi kamai ia ka jingimbymjukut, bad da kaba ngi pyndonkam bha ia ka por. Ka por ka long kaba kordor katta katta. Shisien haba ka la iaid lait na ngi, ngin ym lah ban ioh shuh ia ka, wat la ngi iam bad kyangkthang. **Ka por kaba la leit kam ju wan phai shuh.** Kaba sah

bad kaba donkam eh ia ngi ka long tang ban siewspah ia ka, katba ngi iohei ka lad bad ka kabu. Ka ktien U Blei ka la maham jur ia ngi ; "To khmih bha te kumno phi iaid, ym kum ki bymstad, hynrei kum ki bastad ; da, ka **basiewspah ia ka por, naba kine ki sngi ki long ki basniew"** (Eph 5 : 15,16).

Ha ka por jong U Blei, ka dei ban don ka **'Jingpynpaw'** bad ka **'Jingpyndep'.** Kane ka kdew khamtam eh ia ka jingim u briew ia uba U Blei u thmu ban leh ei ei. Ha ka **'Jingpynpaw'** u **'pyni'** da ki **'dak,'** bad ha ka **'Jingpyndep'** pat u 'pynlongkam' da ki **'jingjia'.** Ka jingim bad ka jingiap u briew ha kane ka pyrthei kam dei kaba shu **'jia ryngkhat'** ne kaba shu long shu man namar ka **'nusib'.** Hynrei ka long bad ka jia namar ba U Blei u la dep thmu lypa najrong. Kumta u Eklesiastis u nongiathuhkhana u ong, **"Don ka aiom ia kiei kiei baroh, bad ka por ia ka jingthmu baroh hapoh ka bneng" (Ekle 3 : 1).**

Ha ka jingiadei bad ka **'Jingpynpaw'**, ka ktien U Blei ka ong, "Ngan theh buk ia la U Mynsiem halor ka doh baroh, bad **ki khun shynrang bad ki khun kynthei jong phi kin iathuhlypa, ki tymmen jong phi kin phohsniew ki jingphohsniew, ki samla jong phi kin iohi ia ki jingithuhpaw, bad halor ki shakri shynrang bad halor ki shakri kynthei ngan theh buk ia la U Mynsiem ha kita ki sngi. Bad ngan pyni ki jingphylla ha ki bneng bad ha ka khyndew" (Joel 2 : 28-30).**

Ha ka jingiadei bad ka '**jingpyndep**,' U Blei hi u la dep kular naduh ki por mynbarim. "**Namar kata, bakhmih, ngan leh pat ia ka kam phylla hapdeng une u paidlang, ka kam phylla kein bad ka dak khyllah**" (**Isa 29 : 14**).

"Ka jingthmu jong nga kan ieng, bad ngan leh ia la ka jingsngewbha baroh .... Nga la kren, te ngan pyndep ia ka ; nga la thmu, ngan leh ruh ia kata" (**Isa 46 : 10-11**).

Kawei ka jingphylla kaba ngi shem ha ka '**jingpynpaw**' bad ka **jingpyndep**' ka long ba ka jingpynpaw kaba la ai da U Blei la kham slem, ka dei ban wan **urlong** pat hadien da ka **jingpynjia** ia ka jingjia. Kaba la dep pynpaw lypa da ka '**dak**' kan ym lah jah lano lano. U Blei u donbor ban wallam biang da ka jingpynjia pat. U Blei u long u '**nongwad**' uba janai. **U Blei u donbor ban khura ia kaba la slem.** Un wallam ia kaba la dep pynpaw mynshua da ka jinglongkhuid bad ka jingthmu bahok : "**kata kaba long ka lah long lypa ; bad kata ka ban sa long ka la long lypa bad U Blei u wad pat ia kata kaba la iaid jah noh**" (**Ekle 3 : 15**). Kumno U Blei u lah ban leh ia kane ? Ia ka jubab la dep ai lypa ha ka ktien bakhraw jong u kumba u nongrwai Salm u phla : "**ka bor ka dei ka jong U Blei**" (**Salm 62 : 11**).

U Blei u **pyniaid** ia ki samoi bad ki por ha ka jingim jong ngi kat kum ka jingthmu ka

mon bakhuid jong u. U **pynkylla** ia ki sngi, ki bnai, ki aiom bad ki snem ka jingim u briew da kaba peit thuh ia ka 'dohnud' jong uwei pa kawei. U **pyntyllun** ia ka **shalyntem** jong ka jingmut barieh jong u ha ka histori jong ka jingim kiba la jied jong u. Kumta u Eklesiastis u ong: "**Don ka aiom ia kiei kiei baroh, bad ka por ia ka jingthmu baroh harom ka bneng**.. ka por ban iam, bad ka por ban rkhie, ka por ban sngewsih, bad ka por ban shad .. ka por ban ia piam; bad ka por ban ym ia piam; ka por ban wad, bad ka por ban jah noh; ka por ban ri, bad ka por ban bred noh, ka por ban kad, bad ka por ban suh; ka por ban sngap jar, bad ka por ban kren; ka por ban ieit, bad ka por ban isih; ka por ban ialehthma, bad ka por ban iasuk" (Ekle 3 : 4-8).

Ka bynta kaba kongsan kum ka khubor ha kane ka lynnong ka long ka **jingpynlyngkot U Blei ia ka por.** Ka Por ka hap ha ki kti U Blei. Dei tang ma u ruh uba donbor ban pynlyngkot, noh ia ka. Ha ka jingshisha U Blei u lah dep leh lypa ia kane. U Apostol Paul u iathuh ia ngi da kine ki ktien: "**ko parabangeit ba la pynlyngkot noh ia ka Por**" (**1 Kor 7** : **29**). U Blei ym tang ba u lah ban pynlyngkot, **hynrei u la pynlynkot ia ka Por**. Ka jingkren u Apostol Paul ka don la ka jong ka khubor ha ka jingiadei bad ka jingim u briew ha kane ka pyrthei. Ka Por ka sah katjuh bad kumjuh. Hynrei kiei kiei ki jingjia kiba wan kylla stet ha ka jingim briew

ki wallam ia ka jingkyllapor kaba pher bak ly-bak na kaba mynshuwa. Ym don mano mano ba lah ban shemphang bad sngewthuh ia kane baroh namar ba ka long ka jingmaian Blei. Hynrei kaba donkam eh ia u briew shimet ka long ba haba u iohi ia ki jingkylla stet jong ki jingjia, u donkam ban kheiñ ia la ka por lajong. Hangne ngi ioh ia ka jingmut ba shisha ba ka por ka jingim u briew ka shad sawdong tang lyngba ki '**jingjia kiba shong pher**' kiba wan jia ha ka jingim jong u. **Ki jingjia kiba kylla stet katta katta ki i kumba ki pynkylla ne pynlyngkot ia ka Por.**

Ka jingmut ba shisha jong ka jingkheiñ por u briew ka iahap tang bad ka por ka ka'rta jong u. Kumta haba ngi iakren shaphang ka jingim u briew kaba lyngkot, ngim lah ruh khlem da iakren shaphang ka 'jingpynlyngkot ia ka Por' kaba wan long tang da ka jingkylla stet jong kiei kiei kiba jia ha ka ka'rta kaba lyngkot. Lada '**U Blei u la lah pynlyngkot ia ka por**', ngim dei ban sngewphylla ei ei namar u la lah dep leh lypa ia kane da kata ka aiñ kaba u la thaw hi ma u. **Ha ka testament barim** ka aiñ Blei ka ong: "**Naba shihajar snem ha khmat jong me ki long kum mynhynnin haba ka la leit noh, bad kum ka jingap kylliang mynmiet" (Salm 90 : 4).** **Ha ka testament bathymmai pat,** ka aiñ U Blei ka ong: "**Hynrei ia kane kawei wat klet, ko hep baieit, ba kawei ka sngi ka long bad U Trai kum shihajar snem, bad shihajar snem kum kawei ka sngi" (2 Pet 3 : 8).**

U Blei u long uba lah ban pynjrong ia ka Por kumba u long ruh uba lah ban pynlyngkot. **Lada U Blei u pynjrong ia ka por ka bha shibun, hynrei kaba sngewsheptieng bad sngewshyrkhei ka long ba U Blei u pynlyngkot ia ka Por.** Haba U Blei u pynlyngkot ia ka por, kiei kiei ki kylla khongpong bad ki kylla pyrdet. Ki jingkhimh lynti bad ki jingkyrmen jong ngi ki phai da khongpong. Ngi kwah lynti ia ka babha, ka wan pynban da kaba sniew. Ngi la khmih lynti ba kaba sniew kan leh bor ia ngi, pynban da ka jingleh ba phylla U Blei, u pynmih ia ka jingbha. Namarkata ngim dei ban buh ia ka jingkyrmen bad ka jingsngewshngaiñ ha kata kaba ngi don ngi long mynta, namar ka jingjia kaba tang ha ka shikhyllipmat ka wan ban pynkylla lut ia kiei kiei. U Blei um iakheiñ bad kiei kiei ki jong kane ka pyrthei, hynrei tang bad ka mynsiem u briew, kumba **U Jisu Khrist** u lah dep ialap. "**Naba u briew un myntoi aiu, lada un ioh ia ka pyrthei baroh, bad un duh noh ia la ka mynsiem, lane u briew un iapli daei ia la ka mynsiem" (Math 16 : 26).**

Dei namar kane ka daw ba ka ktien U Blei ka ban jur ia ngi ba ngim dei ban ñiewkor eh ia kane ka pyrthei bad kiei kiei ki jong ka : "**Namar ka dur jong kane ka pyrthei ka iaijah noh" (Ikor 7 : 31).** "Phi wat ieit ia ka pyrthei, lymne ia kita kiei kiei ruh kiba ha kata ka pyrthei. **Lada uno uno ruh u ieit ia ka pyrthei, kata ka jingieit u Kpa kam don shuh ha u" (Ioan 2 : 15).**

U Blei kum u nongbishar bahok u pynjaid da ka jingbha ia ka jingim kiba la jied jong u. U lah ban tynjuh ia ki, hynrei un ym iehnoh ia ki. U lah ban pyniaryngkat ia ka jingsngewsih da ka jingkmen. U Blei u la dep buh lypa ia ki por kiba kum kita. Ka jinglehsniew bunsien ka ioh lait na ka jingpynshitom hynrei ka jingpynrem kaba rieh ka ap ia u bymriewblei. Kumta ha ka ktien U Blei lah dep buh lypa ia kine ki artylli ki jingkylli : "Balei ba u badonbor baroh um shym la buh ia ki por ? bad balei ba kita kiba ithuh ia u kim iohi ia ki sngi jong u ? (Job 24 : 1).

U Blei u la lah dep pynlyngkot ia ka por. Ka nuksa kaba u la leh ka long ka jingpynlyngkot ia ka karta briew. Ha ka por jong ki kthaw tymmen naduh u Adam haduh u Noah, ka karta briew ka la long kaba jrong. U briew uba la im slem eh ha kata ka por u long u Methuselah. "Te ki sngi baroh jong u Methuselah ki la long khyndai spah bad hynriew phew khyndai snem" (Jen 5 : 27). Hynrei namar ka jingbymman ka pyrthei, U Blei u la bitar eh ia u briew bad u la rai ban pynlyngkot noh ia ka karta jong u. "Te U Trai u la ong, U Mynsiem jong nga un ym ialeh bad u briew junom, namar ba u hi u long ka doh : la kumta ruh ki sngi jong u kin long shispah arphew snem" (Jen 6 : 3). Katba nangmih ki por bad ki ia, ka karta briew ka la nang kham lyngkot. U Moses haba u la iohi ba kiba bun bah ki briew ki la iap ha ri khlaw na ka jingpynshitom ka pop jong ki, u la

iam haba u la shem ba kiba iap kim shym dei kiba la tymmen, namar ym don kiba ia kot sha ka karta tymmen. Kumta u la hikai ia ki khun Israel ba kin duwai kumne :—

"Ngi pynleit ia ki snem jong ngi kum ka jingiathuhkhanakai. **Ki sngi ki snem jong ngi ki long hynñiew phew snem, lane namar ba khlaiñ eh phraphew snem** : pynban ka jingsarong jong ki ka long tang ka jingshitom bad ka jingsngewsih : naba ka la duh shen shen, bad ngi her noh...**To hikai ia ngi ban ñiew ia ki sngi jong ngi, kumta ba ngin pynioh ha ngi ia ka dohnud ka jingstad**" (Salm 90 : 9-12).

"**La pynlyngkot noh ia ka por**", **Ka lah ban mut** : —

(i). **La pyndep noh** ia ki kam ki jam baroh hapoh ka por kaba U Blei u la buh.

(ii). **La pynwai noh** ia ka jutang barim, khnang ban ioh rung sha ka jutang bathymmai.

(iii). **La pynshisha noh** da ki jingleh kat kum kata ka jingngeit kaba ki shakri jong U Blei ki kyrmen hapoh ka por kaba lyngkot.

(iv). **La pynkut noh** ia ka jingiathuhkhana kaba rim khnang ban sdang pat ia ka jingiathuhkhana kaba thymmai.

(v). **La khang noh** ia kiei kiei kiba rim ki bymsngewtynnad khnang ban plie pat ia kiei kiei kiba khraw jong ka lawei badonburom bad baphyrnai.

(vi). La pynlyngkot noh ia ka por namar ba U Blei u kwah ban pynim ia ki mynsiem ki briew jong u.

(vii). La pynlyngkot noh ia ka por khnang ba Un ioh pynjrong ia u tyllai ka jingaiei ha ki shakri baieit eh jong u.

KA JINGPYNLYNGKOT IA KA POR KA LONG TANG KA JINGLEH U PLEI NAJRONG.

(i). 'IA KI SNGI KA JINGLONG SAMLA JONG U ME LA PYNLYNGKOT' (SALM 89 : 45).

(ii). 'AH TO KYNMAW KATNO KABA LYNGKOT KA POR JONG NGA' (SALM 89 : 47).

Ka jingkylli mynta ka long:—

Jia aiu haba U Blei u pynlyngkot noh ia ka por ?

Ka ktien U Blei ka ai ia ngi ka jubab ba don kiei kiei kiba mih haba U Blei u pynlyngkot noh ia ka por.

"Ba kita kiba don ki tnga kin ioh long kum ki bym don shuh;

Bad kita kiba iam, kum ki bym iam shuh ;

Bad kita kiba kmen, kum ki bym kmen shuh;

Bad kita kiba thied kum ki bym don shuh ;
Bad kita kiba pyndonkam ia kane ka pyrthei, kum ki bym pyndonkam eh ia ka" (1 Kor 7:29 31).

Ka por ka iaid sted bad ka por kam ju ap iano iano. Ka por ka mareh sted. Ka jingkyrkhu ba khraw tam ba ki khristan ki duh borabor ka long namar ba ki pynsyrwa kai ia ka por. Ngi pyntud ia ka por ban duwai. Ngi pynsahteng ia **ka** por ban pule ia ka ktien U Blei. Ngi pynlynñiar ia ka por ït ialade bad pynbeit ia la ka jingim. Ngi leh bym suidñiew ha kàba iasuk bad U Blei. Ngim wad jaka ban pynkhuid bad pynjanai ialade. Ngim shim ia ka lad ban pynkhreh ha kaba iashem bad U Blei ha kano kano ka por.

Bun napdeng jong ngi ngim ju nang ban ñiewkor ia ka por. Hapdeng ka jingbun jong ki kam kiba ngi dei ban leh bad pyndep hapoh ka kynïan jong ka por ba U Blei u la buh ia ngi, **ngim ju dei ban klet ban leh artylli kiei kiei –**

(1). **Ngi dei ban san ha ka jinglong jingim ba kynja mynsiem** : Katba ka ka'rta ka nang beh sha khmat, ngim dei ban ran shadien, hynrei ngi dei ban tur shakhmat.

(2). **Ngi dei ban trei dep ia ka kam U Blei** : Ngim dei ban khmih lynti ban iohphòng pansngiat syntiew. Ngim dei ban pynsahteng ia ka kam kaba ngi lah ban pyndep mar mar ia ka, namar ngim ai jingkhein **ha ki briew, hynrei** ha U Blei.

11

KA SNGI KA LA NOH

Ka Sngi ka don la ka jong ka por mih jong ka. Ka Sngi ka don ruh la ka jong ka por sep jong ka. Ka aiñ kaba U Blei u la thaw bad buh kyrpang ia ka sngi ka long ba hadien ba ka la mih bad kiew shajrong, ka dei ban leit phai sha la ka jaka sep. Ka sngi ka dei ban pyndep ia la ka jingiaid lynti jong ka kat kumba U Blei u lah buh kyrpang. Hadien ba ka la mih ka dei ruh ban sep. **Bunsien kum ki briew ngi ju kham kynmaw ia ka Sngi tang ha ka por mih bad ha ka por sep.** Haba ngi la khie thiah dang step, ngi ju kwah ba kan mih noh kloi ka sngi. Haba ka la kiew shajrong, ngi klet noh ia ka namar ka jingbun ki kam ba ngi hap pyndep. Nangta ynda haba ngi la jan pyndep ia ki kam baroh la janmiet, ngi kynmaw pat ia ka por sep. Ngi kwah ba kan sep noh namar ba ngi la thait na ki kam ki jam ba ngi la trei baroh 'shisngi. U briew um don satia ka bor met da kaba un shu trei sah. Wat kat ka sngi ruh ka don la ka por mih. Hadien ba ka la tawiar katto katne, ka leit phai noh sha ka jaka sep jong ka.

Ka Jingmih bad jingsep jong ka Sngi ka long tang ka jingleh U Blei. Dei U Blei keiñ uba kheiñ ia kiei kiei baroh hapoh ka sngi.

Naduh ka por ba ka sngi ka mih bad haduh ka por sep, U Blei u pyni ia la ka jingkhraw ha ka **khyndew**. Kumta u nongrwai Salm u iathuh ia ngi ba hapoh ka por mih bad ka por sep, U Blei u pyntrei ia ka kam jong u ym tang ha ka jingim briew, hynrei ruh ha ki **jingthung jingtep**, ki **mrad ki mreng**, **ki sim**, **ki dohkha** bad ki **khñiang** baroh kiba ha ka khyndew. **"U Blei, U Blei keiñ, U Trai u la kren, bad u la khot ia ka khyndew naduh ka bamih ka sngi naduh ka jingsep jong ka" (Salm 50 : 1).**

Katba ka Sngi kam pat sep, u briew u dei ban ialeh katba lah ban pyndep ia ki kam ki jam baroh. Ngi pyndep ia ki kam ki jam baroh haba dang don ka sngi. Ka miet kam don jingmut ia u briew uba kwah ban leh bad pyndep ia ki kam haba dang shai ka sngi. Ngi ju khot ruh ia ka por sepsngi, **"ka por janmiet'**. Ha ka jingiathuhkhana jong ki saw gospel, ngi kynmaw kumno ba U Jisu Khrist u ju sngewtynnad ban trei bad ialap hapoh ba dang don ka sngi. Ynda la sep ka sngi pat, u ju kham pynleit ia ka por jong u ha ka jingduwai. Ka kambah kaba khraw kaba U **Jisu Khrist** u la leh shuwa ba kan sep ka sngi, ka long ka **jingbsa ia ki san hajar ki paidbah da ki san tylli ki kpu bad artylli ki dohkha.** Ka la long kumta ka jingbatai ia ka por bad ka jaka ha kaba la jia kane ka kambah : **"Haba ka la noh eh ian ka sngi, te ki synran jong u ki la wan ha u, bad ki ong, kane**

ka long ka jaka kynjah bad ka la noh eh ian" (Mark 6 : 35).

Dei hamar ka por basep ka sngi ba U Jisu Khrist ruh u la pynkhiah ia kiba bun ki bapang da ki bunjaid ki jingpang. **"Te haba la sep ka sngi, baroh kat kiba don kiba pang da ki bunjaid ki jingpang, ki la wallam ia ki ha u, te u la buh ia la ki kti halor uwei pa uwei na ki, bad u la pynkhiah ia ki"** (Louk 4 : 40).

Ka por sepsngi ka dei ka por jong ki kambah U Trai. Ma ngi ruh kum ki nongpop bathait bad khia ka jingkit, ngi donkam ban ioh ka jingpynkoit na U Trai Jisu ia ki jingpang jong ka doh bad ka mynsiem. Shuwa ba ka sngi kan sep, ngi dei ban khot kyrpad kloi kloi ia U Jisu ba un pynkhiah na ki jingpang ki la bat slem ia ka met bad ka mynsiem khamtam eh. Ha ka kot **jingrwai** jong ka **Balang Presbyterian** jong ngi, ka jingrwai **"Janmiet ha ban sa sep ka sngi"** ba la buh da u **Rev. G A. Jones**, u mishoneri barim jong ngi ka don ban kyrsiew ia ngi mynta ruh :—

Janmiet ha ban sa sep ka sngi,
    Ki nongpang ki ialang kynhun;
La don bun jait ka eh ka shon,
    Ki baroh ki la shem jingbun.

Sa shisien, Trai kum mynbarim,
    Ma ngi ruh ngi kner la ki kti;
La ngim ioh tba ka met jong Me,
    Ngi tip ba Me Me don bad ngi.

Ko Nongpynim ba ieit iarap,
Ka sngewsih bad ka pang ka shon;
Ki don ki bym ju ieit ia Me,
Kiba phaidien na Me ki don.

Hynrei, ngi baroh, Trai, ngi thrang,
Ka jingjahthait bad ka jingjop;
Dei kita ba ieit thoin ia Me,
Kiba sngewkhia ia la ki pop.

Me la shah pynshoi kum ma ngi,
Ko khun U Blei ba ju sngewlem:
To ieng ha syndah la ki briew,
Haba ka lawarding ka rhem.

Ka bor ka kti jong Me ka sah,
Ka jingshahjop Mem ithuh hi;
Ko Nongpynkhiah sha Me ngi kyang,
To isynei bad sngew ia ngi.

Ka por janmiet ka long ka por ba ka sngi ka noh ban sep. "Ka sngi ka la noh" : ka don ki khubor kiba kyrpang ha kane ka kot. Ka lynnong ka wallam ha ki jingmut jingpyrkhat jong ngi ia kaei kaba U Blei u la dep lypa. Ka **"khubor ksiar'** ba ka ktien U Blei ka kren ha ki jingmut kiba rieh ka thew shaphang **ka jingleit noh ka mynsiem briew na kane ka pyrthei shongbasa.** Ym lah ban buh da kawei pat ka jingmut nalor kane. Ju don uno uno u briew uba lah ban khang ia ka ka jingleit noh jong kawei ka mynsiem briew? U Blei u la dep buhlypa ba ka dei ban jia.

"Ym don u briew uba donbor halor ka mynsiem ban bat ia ka mynsiem lymne uba donbor halor ka sngi ka jingiap" (Ek'e 8 : 8). Kumta ong shuh kawei ka kyntien briew—"Kata kaba la dep leh yn ym lah ban ym pynleh" (**"That which is done cannot be undone"**). **"U Blei um long u briew ba un lamler, lymne u khun u briew ba un kylla kabamut : ia kaba u la ong, un ym leh ? Lane ia kaba u la kren, un ym pyndep noh ? (Jingkhein 23 : 19).**

Ka por ha kaba ka sngi ka noh, ka long ka por iakhlad. Ka long kaba kynjah, kaba tmang kaba sngew marwei khlem nongiarap. Ka long ka por jong ka jingjaw ki ummat. Ka long ka por ha kaba uba shah iehnoh marwei um lah khlem da rwai shaphang ialade, haba u iohi ba ka jingleit pilgrim jong ka mynsiem ba lywait ha pyrthei ka la kut.

"To shong bad nga, Ah Trai, **ka sngi la noh,**
Ka jan ka miet, jingdum ka tap baroh;
Ki nongiarap ki duh, kyrshan kim lah,
Ah Me ka bor nongtlot, **to shong bad nga.**

Ah ba lada U Blei un iarap ia nga bad ia phi ba da kaba pule ia kane ka kot, ngin peit ït ialade bad shlm jinghikai khnang ba ngi ruh ngin nang ban pynkhreh ialade, namar shisien ka sngi ngin hap ban rwai biang ia kane ka jingrwai : **"Ah Trai to shong bad nga.'**

"Ka la jan sep ka sngi jingim jong nga,
Ki jingsngewbha pyrthei nang jah nang jah ;
Ki kylla tlor ki iap, ym don ba sah,
Ah me U bym jukylla, **shong bad nga."**

Ka jingim jong ngi ha kane ka pyrthei kan kut ha kawei ka sngi ha ka jingong "**ka sngi ka la noh**". Ka pyrthei sngi bad ki jingsngewbha ngin sa iehnoh. Hynrei kaba donkam eh ia ngi ka long ba haba ngi dang dei ban iaid lynti sa shipor ha kane ka pyrthei, ngin hap ban khot ia U Jisu ba un wan sahmiet ha ka iing kaba ngi shong.

Lymda ngi khot lypa ia U Jisu Khrist ba un wan sahmiet ha ka Ing jong ngi, kumno ngin leh haba ka sngi kan sep ? Ka la long shisha kumta ba **ki arngut ki synran** hamar ka shiteng lynti, katba kiba dang leit ha ka lynti sha **Emmaus**, kim shym la ithuh satia ia ka dur jong **U Jisu Khrist** uba la mihpat na kiba iap bad uba la leit lem bad ki. Kim shym la poi kynmaw ba u dei U Jisu uba la iaid ryngkat bad ki. Kumta ka jingiathuhkhana ka ong, "Ki la poi te hajan kata ka nongrit sha kaba ki leit ; u te u la leh ialade kum u ban sa leit kham jngai. **Te ki la kyrpad ia u, ki da ong, To sah bad ngi : naba ka long janmiet, bad ka sngi ka la noh. Te u la leit hapoh ia ka ban sah lem bad ki" (Louk 24 : 28 - 29).**

U Jisu, um dei tang ban shu wan kai mynsngi, hynrei u dei ruh ban da sah miet ha iing jong nga bad jong phi. 'Ka sngi ka la noh,' ka dei ban lam ia ki jingmut jingpyrkhat jong ngi ruh sha **'ka Ing ha Bethania'** kumba **nga** la dep **phawer shisien ha ka** poitri **ha** kaba kut jong ka kot.

"Ka **khubor** ia ngi long,
Ing Bethania ka ai,
Kum hangta keiñ Jisu Un shong;
Ingtrep ba suk janai.
Ko Jisu ! ba sngewrit !
Ha Ing jong nga sahmiet;
Ia khawai lem bad nga shong sah,
Shaduh ki 'yrta bah".

'KA SNGI KA LA NOH' : Ka kdew shaphang ka jingjia kaba la dep jia, kaba nang jia bad ka ban iai jia. Ka jingleit noh ka mynsiem na pyrthei ka dei ka jingleh U Blei hi. La dep pynpaw ia ka bad ka dei ban jia long. "**Waw uei u ban im haba U Blei u leh ia kane" ? (Jingkheiñ 24 : 23).**

Kaba donkam ia ngi ka long ba kum kiba ngeit ngi dei ban pynlong ia ka jingkñia ainguhthang da kaba pyndem ialade ha ka mon bakhuid U Blei. U **Abraham** u la kohnguh ia kata ka jingpyniaid U Blei ia u, kumba u la ngeit ha U Blei ba un long u nongiohpateng ia ki jingkyrkhu "**Bad u la ngeit ha U Trai ; bad u la ñiew ia kata ia ka ban long ka hok ia u" (Jen 15 : 6).** U Blei u la kular ban don ryngkat bad u Abraham da kaba u pynskhem ia kata da ka dak shynna, bad ka jingipaw. Nyngkong U Abraham u la ong, "**Ah Trai JEHOBAH, hato da kaba kumno te ngan ioh tip ba ngan iohpateng ia ka ?** Bad U Trai u la ong ha u. To shim ia nga ka masi lud kawei kaba **laisnem ka rta,** bad ia ka blang kaba **laisnem ka rta,**

bad u langbrot uba **laisnem ka'rta,** bad ia ka lyngdkhur kawei, bad i khun paro ruh iwei. Kumta keiñ u la shim sha u ia kine baroh bad u la phiah arliang ia ki......bad haba ki khlieng ki la iawan hiar halor kita ki met iap, U Abram u la beh noh ia ki. **Bad haba ka sngi kan sa sep noh, la shoh samthiah eh ia U Abram ; bad, ha khmih, ka jingsngewkiuh bad ka jingdum ka bakhraw ka la ngat ha u" (Jen 15 : 8 - 12).**

"Ka la jia ruh ba **haba la sep ka sngi,** bad ba ka la dum tliw tliw, ha khmih ka lawar bamih tdem, bad ka sharak ba meh ding ka khih hapdeng kita ki dkhot" **(Jen 15 : 17).**

'Ka sngi ka la noh' : Ka pynkynmaw ruh ia ngi ki nongpule shaphang ka **jingiathuh-khana** kaba la dep jia ha ka jingim u **Abraham,** kaba long kum ka **'komentari'** ia ngi ruh. **"Bad ka Sara ka la iap noh ha Kirjath -arba ; kaba long ka Hebron ha ka ri Kanaan : bad u Abraham u la wan leh sngewsih namar ka Sara, bad ban iam namar jong ka" (Jen 23 : 2).** Ym tang katta u la pyndep ia la ka kamram da kaba lehburom ia ka met iap jong ka, u da wad ia ka jaka tep ia ka da kaba thied ia ka lyngkha bad ia ka krem Makhpelah na ki khun U Heth : "Nga long u nongwei bad u nongwanhap hapdeng jong phi : **to ai duh ha nga ia ka jaka tep hapdeng jong phi, khnang ba ngan joh tep ia la kaba iap ha khmat jong nga" (Jen 23 : 4).**

Ki khun u Heth ki la ai sngewbha ia ka, hynrei u Abraham u sngewdei ban da 'siew dor' ia ka. "Bad u Ephron u la iathuh ha u Abraham, u da ong ha u, Ko kynrad, to sngew ia nga : kaba sawspah shikel ha ka rupa; kata ka long aiu eh hapdeng jong nga bad me ? **To tep noh namar kata ia ka baiap jong me. (Jen 23 : 14, 15).**

"Bad ynda kumta U Abraham u la tep noh ia ka Sara ka tnga jong u ha kata ka krem jong ka lyngkha ka Makhpelah (Jen 23 : 19).

'Ka por noh ka sngi' ka long ka por kabakut jong ka jingim briew. Ka long ka por ba kiba ieit ba thoiñ jong ngi ki leit noh na kane ka pyrthei shong basa. Ka long ka por kaba pynjaw ummat ia u **'pilgrim'** uba dangsah ha pyrthei. Kumta ong ka jingrwai **Presbyterian** jong ngi :—

Ka jingleit noh ki lok

Ki lok jong nga ki nang leit noh,
Shuwa jong nga wei pa wei ;
Ki da iehnoh ia nga marwei,
Kum u pilgrim ha pyrthei.

Ynda ngi la ju iaid ryngkat,
Ha ka ri jingjynjar bah ;
Sngewsih ba ngi dei ban khlad noh,
Ba jan poi sha Iing i pa.

'Ka por noh ka sngi' ka long ka por kaba ngi donkam ban iashem ia U Blei. Kiba

dang dei ban leit noh, bad kiba dang dei ban sah ha pyrthei. Baroh **ar** ki donkam ia ka bor U Mynsiem bakhuid ban pynim pynshait. Uba la iap bad uba dang im ki donkam ban ioh ia ka jingpyntngen na U Mynsiem bakhuid, kumba ma ngi ki **presbyterian** ngi dang rwai haduh mynta ha ka jingkyrmen ban iohpdiang ia ka bor kaba kum kata.

'Ka Bor U Mynsiem Bakhuid'

Ko lyer byneng ia mynta beh,
Ba ka sngi kan sa noh ;
Namar ka kyrteng jong Me theh,
Mynsiem, jingshait ngin ioh.

Ah bor byneng bym ju shah jop,
Pynpaw ia uba iap ;
Ka jor ka snam i'u briew b'la ngop,
Sha ka jingjot ban sa hap.

'Ka por noh ka sngi" ka long ka por jong ka jingaiei ba kynja bneng. Ka long ka por bad ka ïa jong U Mynsiem bakhuid ha kaba ngi kum ka balang ngi donkam ia U Mynsiem bakhuid ba un iatrei kyrhai hapdeng jong ngi shuwa ba kan wan ka miet. Ka long ka por ha kaba ka pyrthei ruh ka dei ban iohmad ia ka jingtrei jong u.

"Ko Nongpynim Pyrthei,
To phah Mynsiem ban trei ;
La noh ka sngi :
To theh ka jingaiei,
Pynkloi to ai kan shlei ;
Ha baroh ka pyrthei,
Pynim ia nga".

'Ka por noh ka sngi' ka long ka por ha kaba ki riewngeit kiba la pynkhreh lypa ia la ka mynsiem ban her noh sha ka ri ka jingsuk ki/sngewtynnad ban ong : **"Kham lah...ka sngi ka jingiap ban ia ka sngi kha" (Ekle 7 : 1).** Ka long ka por ha kaba ki riewkhuid jong U Trai Jisu ki ioh jahthait ha ka shadem jong u. **"Suk kita ki nongiap kiba iap ha U Trai naduh mynta shisha, ong U Mynsiem, ba kin ioh shongthait noh na ki jingtrei minot jong ki naba kita ki jingleh jong ki ka iabud ryngkat bad ki" (Jingpyn 14 : 13).** Ka long ka por ha kaba u nongrwai salm u kren shaphang ka por ka jingiap ki riewkhuid. **"Ka bakordor ha khmat U Trai long ka jingiap ki riewkhuid jong u" (Salm 118 : 15).**

'Ka por noh ka sngi,' ka long ka por ha kaba ngi dei ban buh ia ki baieit jong ngi ha pch ka 'synduk' bad pynhiar ia ka ruh ha trai ka jingtep, ban tep ha ka khyndew bad sieh ia ka diengphna halor ka jingtep kaba don ka jingthoh : **R. I. P. (Rest In Peace -** To thiah ha ka jingsuk). **Ka por noh ka sngi ka long ka por ha kaba ngi ieng ha ka jingtep,** ban **'khublei'** ia ka mynsiem kaba la leit **noh, kum-**

ba nga la dep buh ia ki kyntien ha ka jingrwai **'Haba tep ia kiba iap'**—kaba don ha ka kot jingrwai jong ka balang Presbyterian jong ngi.

'Khublei ka sngi la sep,
Ngi ieng h'u lum jingtep;
Namar diengphna ngin ym iakhlad,
Ha ka step jingmihpat.'

'Ka por noh ka sngi,' ka long ka por ha kaba ka 'buroin jong ka diengphna' ka wan **'suit rong ksiar'** ha u **'nongsngap'** bad u **nongiohi'** ia ka **'JINGKIENG KSIAR'** kaba phylla bad kaba taplup ia ka longrynieng jong u.

'Ka shkor ba sngew, ka khmat ba i,
Dohnud ba sngewrit ai;
Tyngshaiñ nangto najrong ha ngi,
Jingbha kan man kyrhai.

12

KA MIET KA WAN

Hadien ba ka sngi ka la sep, ka poi sa ka por miet. Ka miet ka dei ban bud ia ka sepngi. Ka 'Sepngi' bad ka **'miet'** kim iajngai. Ki iadon mar ha syndah. Kum ki khristan kiba ju pule ia ka Ktien U Blei, ngim dei ban klet ba baroh na ngi ngi dei ban iakynduh ia ka miet. Namar ba kane ka kot ka iadei bad **'ka jingim jong ka mynsiem briew'** kaba **'la leit**

noh' na ka pyrthei, kumta ka long kaba donkam ba ngin iakren ruh khyndiat shaphang ka 'miet' jong ka jingimbriew kaba dang sah ha pyrthei. Kiba mad ia ka jingduh ka bakhraw ha ka longiing longsem na ka jingleit noh ki baieit bathoiñ, ki ju iakynduh ia kaba kum kata ka miet ha ka jingim jong ki. Lada ngin pyrshang ban kylli na ki parabangeit kiba la mad ia kane ka jingjia, ngin ym lah khlem da ong ha ki ia ki ktien jong u Isaiah u nongiathuhlypa : **'Ko Nongap, kumno shaphang ka miet ? Ko Nongap, kumno shaphang ka miet ? U nongap u la ong, ka step ka wan, bad ka miet ruh : Lada phin kylli, to kylli phi, ale" (Isa 21 : 11, 12).**

Ka 'miet' jong ka jingim kiba dang im, ka long ka miet jong jingdum mynsiem, jingshaiong jingmut bad jingduhbor. Ka buh ia ka mynsiem kaba dang im ha pyrthei ha ka jinglongmraw ba kynja mynsiem. Ka long ka miet jong ka jingtynjuh khraw. Hynrei u riewngeit pat uba ju shaniah skhem bad iaikhot kyrpad ia ka kyrteng U Trai, um ju pyndkut ia ka jingiadei jong u bad U Blei, bad u iai duwai pynban—

'Katba nga iaid lyngba,
Jingtynjuh khraw bad ma;
Ialam ia nga,
Ka miet ba dum pynshai,
To ñiad ummat khuslai,
Na Me, Ah Trai, wat ai
Ngan iaid sakma.'

Ha u **'pilgrim'** bad **'nongiaidwir'** ia uba U Blei u **'ieit'** bad u **ithuh'** ia ka dohnud jong u, u ju wan ban pynpaw ialade ha u wat **ha ka por** miet da kaba u kular ban wan pyllait bad iarap ia u. Ka **'miet ba shisha'** ka dei ban jia long syriem **kum ha kata ka rukom iaid lynti** u Jakob ha ka por ba u dang leit sha **Padan Aram**, mynba u la phet iap na u Iso u hynmen jong u. **"Bad u lap ba poi ha kata kawei 'ka jaka' bad u la sahmiet hangta, naba la sep ka sngi, bad u la shim na ki maw jong kata ka jaka ia ka ban pynlong ia la ka syngkhlieh bad u la iohthiah ha kata ka jaka" (Jen 28 : 11).**

Ka **'miet ba shisha'** ka dei kata ka por ha kaba ngi da sahmiet bad thiah ha ka syngkhlieh. Ka la jia shisien kumta ia nga ruh ha ka por ba nga dang leit thiah pang ha Khasi Jaintia Presbyterian Synod Hospital ha **u snem 1987 naduh 22 tarik u June haduh 24 tarik u August.** Ha **kajuh ka kamra** (No 26) ha ka taiew ba nyngkong eh jong ka jingthiah pang nga la ioh ia ka **jingithuhpaw ha ka jingphohsniew**, ia kaba nga la dep iathuh bad pynbna ruh ha ka kot kaba nga la dep thoh bad pynmih hadien ka jingthiah pang kaba kyrteng : **'Ka jaka Jrong ha Ramah'.** Shaphang ka jingithuhpaw jong nga kaba la long ha ka jingphohsniew, ngan iathuh biang kumne :—

"Ha kawei **na ki** miet jong ka taiew ka banyngkong jong ka jingthiahpang, la jia ka jingjia kaba phylla hadien ka shiteng synñia ha ka por shibaje (1. a m) mynstep. Ha

katei ka miet nga la don ha ka jingiohthiah lyngngai bad nga la iohipaw ha ka rukom jingphohsniew ba la wan arngut ki Rangbah briew kiba wan ieng ha syndah ka jingthiah jong nga shaphang liang kadiang. Uwei uba khamheh bad bhabriew u ieng ha pyrshah ka khmat jong nga. Ka jingriam jong u ka long da ki jaiñ kiba lieh. U deng u panpoh uba itynnad. Hamar pdeng u panpoh u don ka kynja jingshai kaba phyrnai thaba syriem kum ka jingtbeh dieng (Torch light). Uwei pat uba kham rit ka rynieng bad uba i donburom u ïeng harum jong u khyndiat mar syndah hi jong ka jingthiah. Katba une uwei uba ieng ha pyrshah jong nga u peit shlip ia nga da ka khmat kaba i ieit bad i sngewbha, u da pynthaba ia ki khmat jong nga da kata ka jingshai kaba mih na u panpoh jong u, uta uwei pat uba ïeng harum, nga iohsngew ba u khylliap jaiñ bad buh halor ka jingthiah jong nga. Katba u nangkhylliap jaiñ artat, nga iohsngew ba ki kti jong u ki dei ha ki lbong bad ki kjat jong nga. Kane ka jingïeng ki briew arngut ha syndah jong nga ka la long slem, lehse duna ia ka shikyntien kwai ei ei. Hadien nangta ki la shu jah noh jar. Nga ruh mar kumta nga la kyndit napdeng kata ka jingiohthiah, bad nga la sngewphylla kumno la wan rung briew hapoh ka kamra, haba nga la dep khang huk ia ka jingkhang. La pynlyngngoh eh ia nga, namar haba nga la khie ban peit ia u huk, la dep khang bha ïa ka jingkhang.

Na kane ka jingithuhpaw kaba la long ha ka jingphohsniew, nga sngewthuh shai ba ngam long marwei namar U Blei ha uba nga la shaniah bad aiti lut ialade u long lem bad nga. U Blei u la phah ia ki angel hapoh ka kamra thiahpang ban wan jngoh ia nga. Ka rukom leh jong kine ki angel ia nga ka don la ka khubor kaba kyrpang, kaba kren bad ktah jur ia nga shimet marwei.

Ki angel ki dei ki shakri jong U Blei bad ka jingshakri (ministry) jong ki kam pat kut hadien mynta. Kumba ka la long naduh ki por kiba mynhyndai, kumta ruh ki angel ki dang long haduh mynta. Ki long ki nongiarap ba hajan eh jong ngi, khamtam haba ngi sngewkynjah, sngewtmang, sngewsheptieng, sngewartatien, sngewduh jingkyrmen bad sngewsih khuslai.

Ka ktien U Blei ka la batai shaphang **ka jingshakri jong ki angel** kumne : **"Hato kita baroh kim long ki mynsiem ba shakri, ia kiba la phah noh ia ka ban shakri na ka bynta kita ki ban sa ioh ia ka jingpynim" (Heb 1 : 14).**

Ka miet ka wan ryngkat bad ka jingialeh bajur ha kaba U Blei u kren ha uba **'shah tynjuh'** syriem kum kata ba la ong da U **Jakob,** haba u la bthah ia ki shakri ioh ba U **Iso** un kylli ia u da ka ba ong **"Me dei u jongno? bad shaei men leit? bad ki jongno kine ha shuwa jong me ? (Jen 32:17).**

Ka miet ka wan ha ka jingim jong uba

ngeit ha kaba u dei ban wad ia ka mon bakhuid U Blei ha ka **Peniel ba kynja mynsiem** khnang ba un iohbor bad nangjop. Ka la long shisien kumta ha ka jingim jong U Jakob. "**Bad ia U Jakob la ichnoh marwei, bad uwei u briew u la iaieh bad u haduh ban da shai byrngut.** Te ynda u la iohi ba um lah jop ia u Jakob, u la ktah ia u tlongmat shyieng ka skhep jong u. Kumta la kheiñ khylliah u tlong ka mat shyieng ka skhep ka jong u Jakob, da kiba u ialeh bad u. **Bad uta u la ong, To pyllait noh ia nga, naba kan sa shai byrngut. Hynrei u la iathuh, Ngan ym pyllait ia me, lymda me da kyrkhu keiñ ia nga.** U ruh u la ong hau Jakob, kaei ka kyrteng jong me? Bad U Jakob u la iathuh, U Jakob. U Angel pat u la ong, **Yn ym khot shuh ia ka kyrteng jong me,** U **Jakob, hynrei U Israel: naba kum u syiem me la ioh bor bad U Blei bad ki briew, te me la jop ruh"....** Bad U Jakob u la kylli ia u, bad u la ong, to iathuh, nga kyrpad ia me, ia ka kyrteng jong me. U te u la ong, Balei ba me kylli ia kane shaphang ka kyrteng jong nga? Bad hangta hi u la kyrkhu ia u. Bad u Jakob u la khot kyrteng ia kata ka jaka Peneil : naba nga la iohi ia U Blei markhmat, bad ia ka mynsiem jong nga la pyllait im putet" **(Jen 32 : 24 - 32)**.

U Blei u la dep pynkhreh lypa ia ka **'Prokram'** jong ka **'miet'** ha ka jingim uba ngeit. Ka **miet kan ym wan lymda uba ngeit u dei**

ban iakynduh shuwa ia ka sepngi. Pynban ha kum kata ka jingdum jong ka miet, uba ngeit u iohi ia ka jingshai. Kumta kawei ka proberb ka ong, (**Hadien ka sepngi, ka don ka jingshai— (After sunset, there is light).**

Namar ba ka sepngi ka dei ban wan da ka jingiathuhlypa, ka miet ruh ka wan da ka prokram ba la pynkhreh da U Blei na jrong. Kane ka miet kan iaid shikylla ban pyndep ia la ka jong ka por jong ka. La ka miet ka i slem ban jah, hynrei kan sa kut noh. U Blei um ju shah ba ka miet kan sah slem ha ka jingim uba ngeit. Dei tang haba ngi shong hajan U Jisu Khrist ba ngin ym sngewthuh ia ka jingwan jong ka miet. U nongrwai shem mynsiem u iathuh ia ngi ba ngi dei ban '**iaishah**' da kaba '**ap**'. ia 'ka miet' ba ka kan wai noh.

'Hangne nga kwah ban iai ap,
Ap ba kan wai ka miet ;
Ap ba kan mih ka jingshai,
Na seion lum baieit'.

U Riewngeit um lah ban iai ap marwei la u shong ha syndah U Jisu. U donkam ia ki paralok baieit eh jong u kiba mad bad ioh bynta na kijuh ki jingsngewmynsiem bad jingphla shem mynsiem jong u. U khot ia ki paralok ba kin iakyrshan lem ha ki jingduwai jong ki na ka bynta jong u, katba u dang iaid lyngba ka '**jingap miet kaba nyngkong**', '**ka jingap miet kaba ar**', '**ka jingap miet kaba lai**', bad '**ka jingap miet kaba saw**'.

"Naba kumta to phin ia pyntngen paralok, bad to phin nang iatei paralok, kumba phi leh ruh" (1 Thess 5 : 11).

'Ap, haduh ba jingdum kan wai,
Ap, jingpynkhih dew la jia ;
Kyrmen ; la sngi phyrnai lashai,
Hadien u lap praw la phai.

'Wait, till the darkness is over,
Wait till the tempest is done ;
Hope for the sunshine tomorrow,
After the shower is gone'.

La ka miet ka long kaba dum, hynrei U Blei u lah ban pyntip ei ei wat napdeng ka jingdum. Dei ha ka por miet ba U Blei u kren. **"Kawei pa kawei ka miet ka iaipyni ia ka jingtip". Ym don ka jingkren lymne ka ktien, ia ka jingsawa jong ki ym lah ban iohsngew keiñ" (Salm 19 : 2, 3).** Ha ka jingdum jong ka miet U Blei u kren tang ha ka tyndong shkor jong ki briew ki jong u ha kiba u la pynkyrmen ia ka sngi phyrnai.

Dei ha ka por miet ba U Blei u pynkynmaw ia u riewngeit shaphang **ka jingkyrmen jong ka kti kamon,** bad ka **jingbymlarkam shuh jong ka kti kadiang: "Ka dohnud u** riewstad **ka don sha ka kti kamon jong u : hynrei ka dohnud u babieit sha kadiang jong**

u" (Ekle 10 : 2). Namarkata u Nongthoh u khot ia ki nongpule ba kin pynshongdor bha ha ki jingduwai jong ki ioh ba kin klet noh ia u **'khlur ba khih phyrnai'** hapdeng ka jingdum jong ka miet : **"Ah Trai, to pyrkhat ia ka jingpuson jong nga"** (Salm 5 : 1).

'Lada sdang kem iongrciñ ka miet,
La jingkyrmen ka i jngai ;
Kam sah jingdum shuh jong ka miet,
Tyngshaiñ U khlur baphyrnai ?

'If in the dusk of the twilight,
Dim be the region a far ;
Will not the deepening darkness,
Brighten the glimmering star ?

U Riewngeit uba ju iakynduh ia ki syrngiew iong jong ka miet, um ju khuslai shuh haba ka **'miet ba shisha'** ka wan lap ha ka jingim jong u. U riewngeit uba la mlien ban shong ha ka jingdum, um don jingsheptieng ban iaid lyngba ka **'miet ba shisha'** ha ka jingim jong u. Kumta u lah ban **'pynkyrmen'** ha kito kiba iaioh bynta ryngkat bad u ruh na ka jingkyrmen kaba im ha U Blei.

"Te U Blei u jong kata ka jingkyrmen, to un pyndap ia phi da ka jingsuk baroh ha kaba ngeit, khnang ba phin ioh nangroi kyrhai ha kata ka jingkyrmen, da ka bor U Mynsiem bakhuid' (Rom 15 : 13).

"Haba ka miet kan tap ia ngi,
Balei ki dohnud kin swai ?
La dum synñia ka lap ia ngi,
Ap, namar ka la jan shai".

'Then, when the night is upon us,
Why should the hearts sink away ;
When the dark midnight is over,
Watch for the breaking of day'.

Haba ka miet ka wan, ka wan rah ryngkat bad ka jingsngew lyngngoh ha u briew uba iohi ia ka jingdum jong ka. Lada ka miet ka long kaba jrong lei lei kum ha ka por tlang, ka nang kham pynlyngngoh shuh shuh. Pynban U Blei um ju sngewtynnad ban buh sah ia u riewngeit jong u ha ka jingdum. **Ka miet ka lah ban long kaba jrong, hynrei ka jingapmiet ka lah ban long kaba khadduh. Kumta u nongrwai shem mynsiem u ong :-**

"Shi hajar snem ha khmat jong Me,
Ki long kum shisngi hi ;
Kum jingapmiet ba khadduh eh,
Ha bym pat mih sngi".

Haba ka miet kan wan, ka wallam ha ki jingmut jingpyrkhat u shakri U Blei ia ka jingkular ba thiang U Blei, khnang ba un ioh pyrkhat shaphang ka jingisynei jong u, kaba u la pyndep ha ka jingim jong u. "Tó wat

sheptieng me, namar nga long U Blei bad me ; wat sngew ma namar nga long U Blei jong me : ngan pynshaitbor ia me : hooid, **ngan iarap ia me ; hooid, ngan kyrshan ia me da ka kti kamon ka hok jong nga ... Namar ma nga U Trai U Blei** jong me **ngan bat ia ka kti kamon jong me da kaba ong ha me, wat sheptieng, nga ngan iarap ia me"** (Isa 41 : **10 - 13**).

Ha ka jingdum jong ka miet, U Blei u pynkynmaw ha uba ngeit ia kata kaba rieh kaba U Blei u la dep pyntrei lyngba u shakri jong u, ia ka jingiadei bad ka jingpyndep ia ka jingithuhpaw da ka jingjia, bad ba dei ban iathuh paitbah ruh ia ka, khlem da bat shuh tang halade bad ki paralok baieit eh jong u. Shipor u lah ban ong ha ki paralok syriem kum kata ba la leh da U Jisu ha ki synran ha u lum ka jingkylladur : **"Wat iathuh hano hano ruh ia kata ka jingithuhpaw"** (Math-17 : 9).

Hadien pat u dei ban kohnguh ia kata ba la hukum da U Trai hi, syriem kum kata ba la leh da U Jisu ia u briew uba shongksuid ha u maw jingtep ki nong Kadara : **"Khie leit phai sha la ïing, to iathuh ruh ia kiba katno kiei kiei ruh ba U Blei u la leh ia me. Te u la leit noh ; u da ialap ia kata ka shnong baroh kawei ia kiba katno kiei kiei ba U Jisu u la leh ia u" (Louk 8 : 39).**

Ka miet ka wan ban ai khubor ha u nongthoh ba ka jingieit ka balang ia U Khrist ka long kajuh ka jingieit ba la pyntrei da ka jingiateh kular jong ka snam ka diengphna U Khrist ha ki riewngeit kiba ka jingieit ka jur katta katta ban shakri ia U Blei bad ban bah ia ka diengphna. **Ka balang kaba la mad ia ka jingieit U Khrist kam lah khlem da siew kylliang pat ia ka jingieit sha u.** "To buh ia nga kum ka shap halor ka dohnud jong me, kum ka shap halor ka ksangti jong me: **namar ka jingieit ka long kaba khlaiñ kat ka jingiap; ka jingbishni ka long kaba runar. kum ka jingtep; ki jingba jong ka ki long ki jingba ka ding, ka thylliej ding hi ka jong U Trai keiñ. Bun ki um kim lah ban pynlip ia ka jingieit, lymne ki jingshlei kim lah ban pyniap jyllop ia ka: Lada u briew un da ai ia ka spah ka Ing jong u baroh na ka bynta ka jingieit yn da ñiew bein khoit ia u" (Ka Jingrwai U Solomon 8: 6, 7).**

La ka miet ka la dep iaid shibun ha ka jingim uba ngeit, pynban u **'riewngeit'** bad u **'riewialeh'** jong U Trai u dang iohsngew ia ka ktien U Blei ba ai jinghun bad jingtngen ia u. **"Ngan sa pyndap biang ia ka jingkhein ki sngi jong me" (Ekso 23: 26).**

Haba ka miet ka wan mih na ka sepsngi, ka dei ban wallam ia ka jingshondur kamera kaba na jrong ha ka dur jong **u bnai uba la pyllun bha.** Ym baroh ki miet ha ka jing-

im u briew kiba mih bnai. Don ki por ha kiba **u bnai u dang lung**. Don ki por ha kiba u **bnai u la shiteng.** Hynrei don ruh ka por ha kaba u **bnai u la pyllun bha**. Ka jingim jong uba ngeit kam don jingmut ei ei khlem da iohi ia u bnai uba la pyllun bha ha ka por ba ka miet ka tap lup da ka jingdum suda. Ka miet ka wan rah ryngkat bad ka jingjialong jong ka **por 'pyllun bnai' (Prob 7 : 20).**

Kaba donkam ia u shakri jong U Blei ka long ba un **duwai** da kaba aiti pat ialade bad ia ki sngi ki por kiba sah jong ka jingim jong u ha U Blei.

"Ki aiom jong nga ki ha ka kti jong me" (Salm 31 : 15).

"Men pyni ha nga ia ka lynti ka jingim :- hakhmat jong me ka jingdap ka jingkmen ka don ; ha ka kti kamon jong me ki don ki jingsngewbha junom junom" **(Salm 16 : 11).**

"Tad ynda poi kata ka sngi,
Haba kan khot jingtep ;
To ai ngin mih ha burom hi,
Ha ka sngi bym ju sep".

13

KA STEP RUH KA WAN

Ka miet kaba uba ngeit u la dep iaid lyngba, kam ju kut kynsan. Shuwa ba ka miet kan kut, ka dei ban pyni ia ka jingkynjat shai jong ka step kaba donburom, da kaba shondur ha ka suiñbneng ia ka burom khadduh jong ki khlur kiba sdien ha bneng, **"haba ki khlur mynstep ki la rwai lang" (Job- 38 : 7).** Ka miet kam ju iaid lait na uba ngeit khlem da pynleh ia u nongiohipaw ban kylli ha U Blei, **"Hangno U Blei u Nongthaw jong nga, uba ai ki jingrwai mynmiet" (Job 35 : 10).**

Ynda uba ngeit u la dep iaid lyngba ia ka jingdum kaba la tbeh da ka jingshai bneng, u donkam ban kynmaw ia U Blei uba la wallam donburom ia u sha ka jingphalang jong ka step phyrnai, "bad uba la dep ai ruh ia ka kular ha u : **Bad ka jingim jong me kan kham phyrnai ban ia kaba shiteng sngi ; lada don ka jingdum ruh, kan long kum kaba mynstep keiñ" (Job 11 : 17).**

Ka step ka wan ryngkat bad ka jingkyrsiew thiah jong Uba Donbor baroh. Namar ba U Blei u peit baroh shimiet, bad um ju khap ki khmat. U iohi na bneng ia ka jinglui lui jong u wei pa u wei **'uba khuid ka dohnud'**

bad uba ap kyrmen ia ka jingiarap jong U ba Donbor baroh. **"Uta uba sumar ia me un ym samthiah lymne iohthiah"** (Salm 121 : 3,4).

Ka jingiohthiah basuk ba U Blei u ai ha u riewngeit ha ka miet, **hato kam dei ka bainong jingkyrkhu ba un mad lypa na ka bynta ka step kaba bud**? "Bad men long u baskhem, namar ba don ka jingkyrmen ; bad men ït baroh sawdong ia me, te men iohthiah ha kaba suk skhem. **Men iohthiah ruh, bad ym don u ban pynsheptieng ia me" (Job 11 : 18,19).**

Uwei ha pa uwei u riewngeit uba U Blei u sngewbha ban tynjuh ia u, dei ban nang ban pdiang donburom ia ka jingwan jong ka step phyrnai ryngkat bad ka **'jingmih'** jong ka **'sngi'**. Ka jingialap ktien Blei kaba u lah ban pyndep wat ha ka por khie thiah ka long ban kyrsiew ia la ki khun ki kti bad kiba ha iing ha sem kiba dang iohthiah lyngngai ha ka jingkynoi jong ka pop bad u soitan : U Blei uba sumar ia ka jingim u shakri jong u, **u pyrsad da** U **Mynsiem jong u** kumno ban **kyrsiew thiah** ia kito kiba dang iohthiah bad ba la shah teh shah khum ha u bymman : **"To khie joit me uba iohthiah, bad to mih na ki baiap, te U Khrist un pynshai ha me" (Ephe 5 : 14)**

Ka por mynstep ka wan ryngkat bad ka jingkyrsiew thiah na Uba donbor baroh ba un iashem nyngkong ia U Blei da kaba

dem khohsiew ha ka jingduwai, ban iai ap pat khnang bin iohpdiang ia ka 'Umphñiang thymmai.' "Mynstep ngan pynbeit ia la ka jingduwai ha me, bad ngan ap khmih" (Salm 5 : 3), 'Mar jaduwai mar ia jubab'. "Hynrei ia ka reng jong nga me la pynkyntiew kum ka jong u kynda : la pynsleh ia nga da ka umphñiang thymmai" (Salm 92 : 10).

"Me la sleh ia ka khlieh jong nga da ka umphniang ; ka khuri jong nga ka shlei" (Salm 28 : 5).

Ka step ka wan rah ia ka 'mon' u nongiatur iapom ban 'iw' bad 'kjit' ia ki 'umjer' ka 'jinglong samla' kaba mih na U Trai jong u. Ka step ka iadei bad ka 'jinglong samla' ha ka met bad ka mynsiem. La ai ia kane ka jaid jinglong samla da ka jingpdiang ia ka kular ka ktien U Blei kaba ong : "Ki briew jong me ki aiti sngewbha ia lade ha ka sngi ka bor jong me ; ha ki jingitynnad ka jingkhuid' na ka kpoh ka step phyrngap, me don ka umjer la ka jinglong samla" (Salm 110 : 3).

Haba ka step ka wan, u riewngeit u dei ban phut noh ia ki 'sner kiba la tymmen' khnang ba ki 'sner lung' jong 'u Pukni kin mih ban san kloi kloi ha ka jingim jong u, da ka jingbsa jong ka umjer bneng. U donkam ban pynkhreh ialade nadong shadong da kaba un deng ia "ki thapñiang jong ka jingpynthymmai bor", namar sa tang shibit ka sngi ka la jan mih : "Kita kiba ap khmih ia

U Trai kin pynthymmai bor ; kin her shajrong da ki thapñiang kum ki pukni ; kin mareh bad kin ym sngewthait ; kin iaid, bad kin ym sngewlywait" (Isa 40 : 31).

Hadien ba u la dep deng ia ki thapñiang ka jingpynthymmai bor, u donkam ban khreh ialade ban siang ia la ki thapñiang ban her sha pyrshah bamih ka sngi. Ka ju don ka por ha kaba U Blei da ka bor najrong u ju pyniaid ia ka jingim kiba la jied jong u 'ar kyllla'. Hadien ba u briew ba kyrpang jong u u la iohi ia ka sepngi, U Blei u wallam pat ia u biang sha bamih ka sngi, syriem kum haba ka sngi ka la sep bad jah shipor ha ka jingdum jong ka miet, ka wan mih biang sha mihngi. Kumta ka ju don ka jingjia ha kaba u briew ynda u la iashem ia ka sepngi ha ka Ing ka sem la jong, U Blei pat da ka jingisynei bad jingpyniaid ba phylla jong u, kaba uno uno u briew ne kano kano ka briew kim lah ban shemphang lut ; u wallam biang ia u briew sha kaba mih ka sngi. Haba kane ka jingiaid lynti kaba sa shikylla ka wan jia ha ka jingim u briew, ka 'khie biang' ka '**jinglong samla ha ka mynsiem**', lyngba ka jingieit ba aiti lut jong u lem bad ka jingpynshaitbor kaba da U Mynsiem bakhuid ha '**u briew uba shapoh**'. Hangne um don jingiapher na ka jingleh ki 'pukni'. La ju iathuh ba ki pukni ynda ki la dap lut ki sner ha met baroh kawei, ki ju phut noh ia la ki sner, khnang ba kin mih noh

da ki sner lung: Kumta la ju ong ba ki pukni kim ju tip ia ka jinglong tymmen. Shuh shuh kaba sngewthiang ban tip ka long ba shuwa ba kan mih ka sngi ha ka por mynstep, ki pukni kiba thiah ha ki dieng hapoh sangam, ki ju wan mih noh shajrong ban peit ia ka sngi ba ka mih. Katba ka sngi kam pat mih, kim ju nang ban her. Shuwa ba ka sngi kan mih phngong, ki sdang ban **'kynthih'** bad **'kyrthlap'** ia la ki **'thapniang'**. Hamar ba ka sngi ka la paw artad, hangta ki siang ia la ki thapñiang ban her sha ka jingleit lynti kaba ki la thmu.

Ka step ka jong U Blei ka wan ban ai jingkyrmen ia **'uba hok'** bad **'uba rangli'**. **"Nga tip ba U Trai un da ia ka kam jong u ba jynjar, bad ia ka hok jong u barangli"** (Salm **140 : 12**). **Ka step ka jong U** Blei ka wan ban plied noh ia ka pyrda kaba la tap baroh shimiet ha ka jingdum. Katba ka step kam pat wan, ka **'ingmaian bneng'** ba la pynpaw ka dang long ha ka jingbuhrieh. Hynrei ynda ka step ka la wan, u **"pyntip ha ngi ia ka jingmaian ka mon jong u, katba kum ka jingsngewbha jong u ia kaba u la lah thmu lypa" Eph 1 : 9)**.

Ka jingmut ba shisha jong ka **'step'** ka shong eh ha ka **'kambah'** kaba **U Blei u lah dep leh lypa ha ka jingim jong ngi ki shakri jong u.** Ka kambah kaba U Blei u leh ha **ka por mynstep ka long kaba la don lypa**

ha ka jingiap bad ka jingmihpat U Trai jong ngi U **Jisu Khrist.** Ha ka step jingmihpat jong U Trai jong ngi, kita ki kynthei lai ngut "te dangstep eh ha ka sngi nyngkong jong ka taiew, ki la iawan sha kata ka jingtep hamar ka bamih ka sngi Ki la iakren paralok hi te. **Uei u ban pyntyllun noh ia u maw ia ngi na ka jingkhang ka jingtep**? Te haba ki la jngoh, ki la iohi ba la lah pyntyllun noh ia uta u maw; naba u la long u bakhraw eh" (**Mark 16 : 2-4**).

Lada ngi ngeit ia U Jisu uba la iap halor ka diengphna na ka bynta ki pop jong ngi, ngi dei ban ngeit ruh ia '**ka jingtep kaba thylli.**'

U Blei u lah dep leh lypa ia ki kambah. U lah dep jubab lypa ia ki jingduwai. Hooid, u lah dep pdiang lypa ruh ia ki kam jong ngi. U kyrsiew ia u shakri jong u ha ka por mynstep, u ong :— "To khie me, bam la u kpu da ka ba kmen, bad dih la ka waiñ da ka dohnud ba sngewkmen; **namar U Blei u la pdiang lypa ia ki kam jong me.** To ki jaiñ jong me kin long lieh borabor; bad ka khlieh jong me to kan ym duh jingsleh" (**Ekle 9 : 7, 8**).

———

14

"NAMAR KATA PHI TO PYNDON BUROM IA U TRAI HA MIHNGI" (ISA 24 : 15).

Ha u nongthoh, ka liang '**sepngi**' ka kdew ia ka jingkut jong ka '**jingkyrkhu kaba nyngkong**' Kane ka sepngi kam ju pep ban pynkie ia ka jingim briew ha ka Jordan bah. Pynban U Blei da ka jingpyniaid bastad bad badonbor jong u, u wallam ia uba ngeit sha ka liang '**mihngi**' khnang ban pynmad ha u pat ia ka '**jingkyrkhu kaba ar**'.

Ka jingim u riewngeit ha kane ka pyrthei ka long ka '**jingiaid pilgrim**'. Bunsien u briew um ju sngewthuh ia ka '**jingthmu**' kaba maian bad baphylla jong U Blei. Ngi shu shim ia ka '**jingtynjuh**' ba U Blei u ai ha ngi tang kum ka kynja jingsneng ia ngi. Hynrei ngi klet pat ban sngewthuh ba U Blei u long u bym ñiew shilliangkhmat. Kumta ong ka ktien U Blei. **"Hynrei U Blei U long uba lah ban shaniah, u ban ym shah ba yn tynjuh ia phi tam ia kata ia kaba phi lah, hynrei ryngkat bad kata ka jingtynjuh un thaw ruh bad ia ka lad ban lait, khnang ba phi lah ban shah ia ka" (1 Kor 10 : 13).** U Blei ym tang ba u lah dep pynkhreh lypa ia ka jingtynjuh, hynrei u la dep pynkhreh ruh ia ka lad ban lait. Ym don ka jingkmen kaba kham khraw palat ia kane, ba U Blei

u wan ban jngoh ia ngi ha ka por mynstep da ka sngi kaba dang mih. Hadien ba ngi la dep iaid lyngba ka miet ba iong ba kah dum, U Blei u wallam ia ngi sha ka liang ba mih ka sngi. **Kam biang ia u riewngeit tang ba un shu iohi ia ka sngi ba ka mih, hynrei u dei ruh ban da leit iakynduh ia ka ha mihngi.** Ngim dei ban klet ba ka **burom U Blei ka don ym tang ha ka liang sepngi, hynrei ka don ruh ha ka liang mihngi**. Namar ba ki **'pud sawdong'** ka pyrthei baroh ki long ki jong u, kumta ruh ka burom jong u ki don ha baroh sawdong ka pyrthei. Hangno hangno ha kaba ki don ki khun U Blei, hangta ruh ka burom U Blei ka don hangta. **"Bad u jong me u long kum ka dewmet ka khyndew, bad men sa pait saphriang noh sha sepngi, bad sha mihngi, bad shatei, bad shathie : bad ka ha me yn long ba la kyrkhu ia ki jaidbynriew baroh ka pyrthei bad ha u symbai jong me" (Jen 28 : 14).**

Ka burom U Blei ka don ym tang ha ka ri mihngi, hynrei ka wan iaid wan mih ruh na ka liang mihngi. U **Esekiel** u nongiathuhlypa, u la phla shisien shaphang kane ka jingmaian ka burom kaba don shaphang mihngi. **"Hadien kata u la lam ia nga sha ka khyrdop, kein kaba phai 'shaphang mihngi'** bad ha khmih, **ka burom U Blei ki Israel ka la wan na ka lynti mihngi : bad ka ktien jong u ka ka long kum ka jingsawa shibun ki um : bad khyndew ka la tyngshaiñ da ka burom jong u" (Esek 43 : 1, 2).**

Ka ri mihngi ka lah don lypa ki riewstad. Ka burom jong' ka ri mihngi ka long ka bym kai. "Haba la kha ia U Jisu ha Bethlehem Judia, mynba U Herod u long Syiem, **ha khmih, la wan ki riewstad na mihngi sha Jerusalem,** ki da ong, hangno uba la dang kha shen U Syiem ki Jiw? **naba ngi la iohi ia u khlur jong u ha ka ri mihngi,** bad ngi la iawan ban mane ia u" (**Math 1 : 1, 2**).

Namar ba ka pyrthei ka long kaba pyllun, ka lynti mihngi ka dei ban iashem ia ka lynti sepngi, kumjuh ruh ka lynti sepngi ka dei ban wan iakynduh ia ka lynti mihngi. **Ka jingiaid lynti sha mihngi, ka dei ka jingiaid lynti jong uba ngeit ba U Blei u la dep pynkhreh lypa.** Ngin ym lah ban shu leit lynti lymda U Blei najrong u la pynbiang pynbeit lypa. Ka la jia shisien kumta ba U Blei u la ong ia u Jakob. "Bad ha khmih, ma nga nga don lem bad me, bad ngan ri bha ia me hangno hangno ruh kat shaba me leit, **bad ngan ialam biang ia me sha kane ka ri; naba ngan ym iehnoh ia me, tad ynda nga la lah pyndep ia kaba nga la ong ha me" (Jen 28 : 15).**

"Te u Jakob u la nang leit la ka jingleit bad u la leit poi sha ka ri ki khun ka 'ri 'mihngi'. Bad u la khmih, te hakhmih kawei ka pukri ha ka lyngkha, bad ha khmih, la don lai ki kynhun langbrot kiba dem hajan jong ka; naba na kata ka pukri ki la ju ai um ia kita ki kynhun langbrot: **bad la don u**

maw bakhraw ha ka shyntur kata ka **pukri (Jen 29. 1, 2).**

"Katba u dang kren bad ki, ka **Rakhel ruh ka la wan bad ki langbrot** u kpa jong ka: naba ka la ju sharai ia ki. Ka la jia ruh, haba **u Jakob u la iohi ia ka Rakhel** ka khun u Laban u hynmen ka kmie jong u, bad ia ki langbrot u Laban u hynmen ka kmie jong u, ba u Jakob u la shur hajan, **bad u la pyntyllun noh ia uta u maw na ka shyntur ka pukri,** bad u la ai um ruh de ia ka kynhun langbrot jong u Laban u hynmen ka kmie jong u. **Bad u Jakob u la doh ia ka Rakhel, bad u la kyang, bad u la iam de.** Bad u Jakob u la iathuh ha ka Rakhel ba u long u para u kpa jong ka, bad ba u long u khun ka Rebekka : ka te ka la phet soit ia ka ban iathuh ha la u kpa. Ka la jia ruh, haba **U Laban U la bna shaphang U Jakob** u khun ka para jong u, **ba u la phet soit ban tan ia u, bad u la kdup ia u, bad u la doh ia u, bad u la ialam ia u sha iing.** Bad u Jakob u iathuhkhana ha u Laban ia kine kiei kiei baroh. Te u Laban u la ong ha u, **shisha me long ka shyieng, bad ka doh jong nga. Te u la shong bad u shi bnai (Jen 29 : 9-14).**

Ka jingpyndonburom ia U Blei ha mihngi ka mih na ka jingiohpdiang ia '**U Mynsiem ka jinglaitluid**'. Ia ka jinglaitluid U Mynsiem la ai da U Blei hi. Haba don U Mynsiem, hangta don ka jinglaitluid. Kum-

ta ong ka ktien U Blei : "Namar kata mynta, ym don ka jingpyarem ia kita kiba ha U Khrist Jisu, ki bym iaid katba kum ka doh, hynrei katba kum U Mynsiem" (Rom 8:2). "Hynrei lada uno uno ruh um don U Mynsiem U Khrist, uta kein um long u jong u" (Rom 8 : 9).

Dei ha mihngi ruh ba ngin pyndonburom ia U Blei. Ka bor ka jong U Blei ka don ha mihngi. Uno uno u shakri jong U Blei uba kohnguh ia ka jingkren jong U Blei u dei ban phai sha mihngi da kaba wad ia ka bor ka jong U Blei. Ka la jia shisien kumta ba u Elisha u nongiathuhlypa jong U Trai shuwa ba un iap, u la hukum ia u Joash u syiem Israel, ban siat ia ki khnam shaphang mihngi, khnang ban ioh ia ka jingjop halor ki Syria. "Te U Elisha u la ong ha u, To shim ka ryntieh bad ki khnam :- bad u la shim ha u ka ryntieh bad ki khnam. Te u la ong ha u Syiem Israel, To buh ia la ka kti ha ka ryntieh : te u la buh ia la ka kti. Bad U Elisha u la buh ia la ki kti halor ki kti u Syiem. U la ong ruh, To plie ia ka jingkhang it kaba shaphang mihngi bad u la plie ia ka. Ynda kumta U Elisha u la ong, To siat, te u la siat. U ong te, u khnam ka jingjop U Trai, u khnam ka jingjop halor ka Syria keiñ. Naba men pom ia ki Syria ha Aphek, ha ban da me la pynduh noh ia ki". (2 Syiem 13 : 15-17).

'Ka ryntieh' bad 'u khnam' ki long ki jong U Trai, syriem kumba ka 'kot sada' bad

u '**khulom**' ki long ki jong U Trai. Uwei pa uwei u '**riewshlur jong U Trai**' un pyndonkam ia ki tang da ki '**jingiathuhlypa jong U Trai**'. Tang ha ka '**kyrteng U Trai**' ngin siat ia '**U kbnam jong ka jingjop**'. Ka jingjop ka long ka jong U Trai. Haba U Trai u la ai ha ngi ka jingjop, ka dei sa tang ba ngin pyndonburom ia u. Ka jingpyndonburom jong ngi ka long ha ki **met** bad ha ki **mynsiem** jong ngi. Ngin pyndonburom ia u bad ka burom baroh ka dei ban leit tang sha u. U Blei u dang kylli ia ngi ki shakri : hangno ka burom ka shong bad da kumno ngin pyndonburom ia u. ? "**Hato phim tip ba kata ka met jong phi ka long ka lingshong U Mynsiem Bakhuid uba hapoh jong phi, ia uba phi la ioh na U Blei, bad ba phim long la ki jong hi ? Namar la thied noh ia phi da ka dor bah : te namarkata, to pyndonburom ia U Blei ha ka met, bad ha ka mynsiem jong phi, kiba long ki jong U Blei**" (1 Kor 6 : 19, 20).

Ha ka '**sepngi**' jong ka jingim jong ngi, ki ummat ki dei ban jaw. Ha ka '**mihngi**' jong ka jingim jong ngi pat U Blei u ñiad noh ia ki ummat jong ngi.

"Ka ong ha nga, to leh sngewbha,
To ñiad la ki ummat ;
To shaniah skhem ruh to wat tieng,
Me ba **ju khuslai sat**".

———

15

KA JINGPYNKUT

Ka jingithuhpaw kaba U Blei u la ai ha u nongthoh ha ka jingphohsniew ha ka **23 tarik u Naitung, 1937** kam don jingmut lymda la buh riang ia ki jingbatai ha ka rukom kaba shai. Namar ba ka jingithuhpaw ka kren ia kaei ka ban dang long dang jia, kan long ka jingkmen shikatdei ha ka jingshai ba kynja mynsiem, ba kane ka kot kan ym pynsah ia u nongthoh bad ki nongpule ha ka jingdum, hynrei kan ioh ia ka jingpyndep kaba long na U Blei bad ym na u soitan.

Ia kaba **'nga la thoh la thoh'** (Ioan **19**: **22**), bad ym lah ban pynkylla ne pyndam. Ym don kawei pat kaba kham pynkmen ia ka mynsiem u **'Riewtrei shitom'** bad kata ka long ba un ioh hsngew ia kajuh ka kyntien na U Mynsiem U Blei ia kaba la kren da U Jisu Khrist hi haba u ong. **'Hynrei ia ki jingthoh donkam ba yn pyndep'** (Mark **14** : **49**).

U Blei u long u **sakhi** ia u nongthoh katba u dang thoh. U Blei u lah ban pynmih bun **ki sakhi** ha kane ka por katba ki nongpule ruh ki dangpule ia ka. Hynrei ka **sakhi** kaba shai tyngkrein kaba U Blei u lah dep buh lypa ka long kane ka kot baroh kawei, kaba u nongthoh um lah ban thoh ha ka jingstad briew, lymda U Blei u pyrsad da U Mynsiem ha u.

Ka kot ka long ka sakhi ia ka jingithuhpaw bad ka jingjia, hooid ia ka jingpyndep ruh. Kaba tei ia ka duwan jingkñia ryngkat bad kaba pynlong ia kawei ka Kitab ki long 'ki sakhi' kiba U Blei u ju pdiang hun, kumba U Laban u la kren da kaba khuid mynsiem ha u Jakob.

"To khmih, U Blei u long u sakhi hapdeng jong nga bad jong me. U Laban u la ong ruh ha u Jakob, Hakhmih ia kane ka kynton, bad hakhmih ia une u mawbynna, ia kiba nga la pynieng hapdeng jong nga bad jong me. Kan long ka sakhi kane ka kynton, bad un long u sakhi ne u mawbynna ruh de, ba ma nga ngan ym iaid palat ia kane ka kynton maw sha me, bad ba ma me ruh men ym iaid palat ia kane ka kynton maw bad ia une u mawbynna sha nga, ia ka ban pynsniew keiñ" (Jen 31 : 50-52).

U nongthoh u dang don shibun kiei kiei ban thoh ha ka jingiadei bad kane ka Kot. Pynban kam don jingmyntoi ei ei ban thoh, namar ka ktien U Blei hi ka long ka kitab kaba kham khraw na ki kitab baroh. Kaba donkam ia u nongthoh bad u nongpule ka long ban shah shkor ia ka jingsneng, kumba u Eklesiastis u nangiathuhkhana u la dep maham lypa :—

"Bad nalor kane putet : Ko khun, to shah ia ka jingsneng : ban thaw shibun ki Kitab ym don ka bakut ; bad kaba pule shibun ka pynthait ia ka doh. Kane ka long ka jingkyllum ; ia baroh la iohsngew : sheptieng ia U Blei, bad

sumar ia ki hukum jong u ; namar kane baroh ka long ka kamram u briew. Namar U Blei un wallam ia ka kam baroh ha ka jingbishar, bad ia kiei kiei baroh ba la buhrieh, la ka long kaba bha lane kaba sniew" (Ekle 12 : 12-14).

"Namar nga tip tang katto katne, bad ngi iathuhlypa ruh tang katto katne ; hynrei ynda kata kaba janai kan poi, ynda kumta yn pyndam noh ia kata kaba tang katto katne" (1 Kor 13 : 9. 10).

"Hynrei yn ym don ka jingkahdum ia kata kaba la don ha ka jingpisa" (Isa 9 : 1).

"Katba kum ka jingngeit jong phi kan long ha phi" (Math 9 : 29).

"Ia ka jingithuhpaw la pynpaw,
Ia ka jingithuhpaw la thoh ;
Ha ki lyngkniapmaw la pynshai,
Ba uta uba phet u lah ban pule.

Ka jingithuhpaw ha ka jingphohsniew,
Ka thew ia ka por ba la buh ;
Imat ka pynkloi sha ka bakut,
Kan ym lamler la ka pynslem ruh ;
U nongiohipaw bad u nongpule ki donkam ban ap.
Naba kan poi shisha, kan ym pyntud.

"Ki jingbatai kim dei ki jong U Blei mo ? (Jen 40 : 8).

"To sngap, bad to tip ba nga long U Blei ma nga" (Salm 46 : 10).

"Namar ba U Blei un sa pynklei ban leh ia kata" (Jen 41 : 32).

"**Shuwa** ba ka jait bynriew Khasi-Pnar kan jah noh na sla jong kane ka pyrthei,

Shuwa ba ka longbriew manbriew, ka long-iing longsem, ka longkur longjaid bad ka longkha longman u Khasi Pnar kin dam noh ha ka ri jong ka jingklet,

Shuwa ba u Trai jong ngi un wan ban shaw noh ia ka Balang bakhuid,

Shuwa ba kan kut noh ka jingialap ia ka Khubor babha jong ka jingpynim,

Shuwa ba kan wan ka kordit bah.

Shuwa ba kan wai noh ka pyrthei,

Shuwa ba kan poi ka jingbishar ba khadduh,

Nga dei ban trei dep ia ka jingialap ia ka Gospel da ki jingthoh hapdeng la ka jait bad ka kynja la jong."

Pastor
Langstarley Dkhar